

శ్రీరస్తు

శుభమస్తు

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీః

శ్రీ ప్రత్యక్ష రామాయణము

ప్రత్యక్ష-ఆత్మానుభూతి రామాయణము

ద్వితీయ భాగము

రచయిత : ఉభయభాషా ప్రవీణః

పండిత ఆకుండి సూర్యనారాయణశాస్త్రి

ప్రథమ ముద్రణము - 1000 ప్రతులు

ప్రకాశన త్రి (మధుమాసము) నిజవై శాఖమాసము

జూన్ 1991

సర్వస్వాధ్యయములు - గ్రంథకర్త

మూల్యము - 50.00 రూపయ్యములు

సంపాదకుడు - ప్రచురణకర్త

శ్రీ ఆకుండి గోపాలకృష్ణ, బి. కాం.

అసిస్టెంట్ ల్యాండ్ అఫీసర్ (టిస్కో),

18, టూమరియా రోడ్,

సాక్షి, జంషెడ్ పూర్ (బీహార్)

ప్రకాశకులు :

శ్రీ ఆకుండి సూర్యనారాయణశాస్త్రి

శ్రీమతి వజ్రుల భానుమతి, బి. ఏ.

C/o/ శ్రీ వి. రమేష్, బి. ఇ.

డిప్యూటీ, సి. ఎస్. టి. ఇ. (ఎస్. సి. రైల్వే)

రైల్వే క్వార్టర్ నెం : 601/8,

లాస్సెర్ బారక్కు.

సికింద్రాబాద్ - 500 026,

ముద్రాపకులు :

M/s. ఆర్. కె. ప్రింటర్స్,

నాంపల్లి, హైదరాబాద్ - 500 001.

కృతజ్ఞతాభివందనములు

ఈ గ్రంథము

శ్రీశ్రీశ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి

ఆర్థిక సహాయమున ముద్రితము

వారికి

మా హృదయపూర్వకమైన

కృతజ్ఞతాభివందనములను

అందఁజేయుచున్నాఁడను.

This book

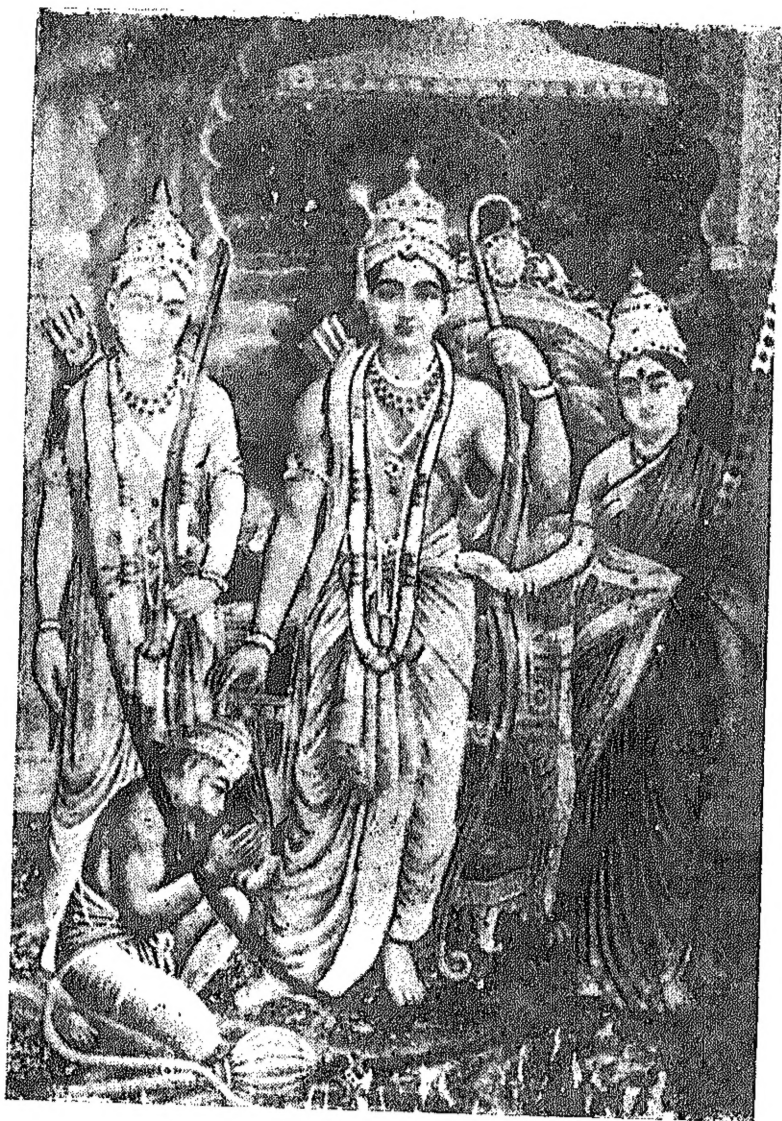
is published with the financial
assistance from

SRI TIRUMALA TIRUPATI DEVASTHANAMS
under the scheme - Aid to publish
Religious books

శ్రీ ఆకుండి సూర్యనారాయణశాస్త్రి - శ్రీమతి విశ్వారాణి

(కృతిభర్త)-కృతినాయకుడు:-

శ్రీ రామచంద్రప్రభువు

శా. సత్యశ్రీ పరిపాలనా! ప్రభు! భవత్సత్ ప్రేరణాశక్తిచే
ప్రత్యక్షంబుగ నిన్ను గొంచుచెద ఈ ప్రత్యక్షరామాయణం
బుత్యంతామల భక్తివాసితిని రామా! దీనికైకో గదె
నిత్యశ్రీకరమై తనర్పుతమహిన్! సీదీవ్యచారిత్రమున్

సుందరకాండము - విషయసూచిక

1. హనుమంతుడు - సముద్రమును లంఘించుట	2
2. సముద్రుఁడు హనుమంతునకు అతిభయము గావించునుని మైనాకుని కోరుట.	3
3. మైనాకుని రాక.	4
4. "సురస" అను నాగమాత హనుమంతుని పెరిగింపుట.	5
5. హనుమంతుఁడు సింహికను నిగ్రహించుట.	6
6. సముద్ర తరణము.	6
7. లంకాపుర వర్ణనము.	7
8. సాయంసంధ్య - సందె చీకటి-తోచిన చుట్టము వర్ణనము.	8
9. చంద్రోదయ వర్ణనము.	9
10. హనుమంతుఁడు లంకిణిని భంగపఱచుట.	10
11. లంకిణి నాడు అజాడన్న మాటలను స్మరింపుట.	11
12. హనుమ లంకలో - ప్రవేశించుట.	12
13. లంకలో హనుమ సీతాన్వేషణము గావించుట.	13
14. రావణుని - రాజభవనము	14
15. రావణుని - అంతఃపురము	15
16. హనుమంతుఁడు మందోదరిని గాంచి "సీత"గా గూఢింపుట.	16
17. నిద్రావరవళులయిన శ్రీలను గాంచుట ఎఱుఁగఁగొనితా ఆని హనుమంతుడు చింతించుట.	16
18. హనుమంతుఁడు రావణుని గాంచుట.	17
19. సీతను గానక హనుమంతుఁడు చింతించుట.	17
20. అంజనేయుఁడు అశోక వనమును గాంచుట.	18
21. దైత్య ప్రాసాదము.	19
22. హనుమంతుఁడు సీతను గాంచుట.	20
23. సీత పరిస్థితిని గాంచి పవనసందనుఁడు పరితాపమునందుట.	24

24. సీతకు కావలిగా రావణుడు నియోగించిన
విరూప రాక్షసాంగనలు 22
25. రావణుడు గాంచిన స్వప్నము. 23
26. రావణుడు సీతను జూడవచ్చుట 24
27. రావణుని రాక గాంచి సీత భయమందుట. ,,
28. రావణుడు సీతతో ఆడిన మాటలు. 25
29. సీత రావణుని తిరస్కరించుచు ఆడిన మాటలు. 27
30. రావణుడు కోపావేశమున సీతను జంపబోవ
మందోదరి వారించుట. 30
31. రావణుడు సీతను భయపెట్టుట. 31
32. సీతకు కావలిగా నున్న రాక్షసకాంతలతో
రావణుఁ డాడిన మాటలు. 32
33. హనుమంతుడు కోపము పట్టలేక ఆదృశ్య రూపమున
రావణుని చాచుట. రావణుడు మరలిపోవుట. 32
34. రావణుని ఆజ్ఞగొని రాక్షస స్త్రీలు
సీతను లొంగదీయ ప్రయత్నించుట. 33
35. సీత లంకను శపించుట. 36
36. త్రిజటా స్వప్న వృత్తాంతము. 37
37. సీత రాక్షసాంగనలకు - అభయమిచ్చుట. 39
38. సీత నిరాశ చెంది ప్రాణముల విడువఁదలచుట
శుభశకునములను గనుట. 40
39. వృక్షముననున్న హనుమంతుఁడు శ్రీరాముని
గుణగణములను గానము చేయుట. 41
40. శ్రీరాముని గుణకీర్తనమును ఆలించి-
అశ్చర్యచకితయై - సీత వితర్కించుట. 43

41. హనుమ వృక్షము నుండి దిగి వచ్చి
సీతతో నాడిన మాటలు ,,
42. హనుమంతుడు శ్రీరాముని క్షేమ వార్తను సీతకు దెల్పుట 44
43. సీత హనుమంతుని రావణుడని శంకించుట. 45
44. హనుమంతుడు జానకి సందేహమును తీర్పుట. 46
45. అంగుళీ ప్రదానము - సీత ఆనందపారవశ్యము నందుట 48
46. సీత రామలక్ష్మణుల క్షేమాదులడుగుట. 49
47. హనుమంతుడు సీత ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పుట 51
48. హనుమంతుడు శ్రీరాముని రూపగుణ శీలాదులను
వర్ణించుట. 53
49. సీత మరల మరల ప్రశ్నించుట - హనుమంతుడు
సమాధానములు చెప్పుట 54
50. హనుమంతుడు తన శరీరమును పెంచుట. 56
51. సీత రామునికందజేయు సందేశము 57
52. జానకి ఆనవాలుగా తన శిరోమణిని హనుమంతునికిచ్చుట 59
53. సీతకాకాసుర వృత్తాంతమును దెల్పుట. 59
54. సీత తన మాటలుగా-లక్ష్మణునితో చెప్పమనిన మాటలు 61
55. హనుమంతుడు-తన మదిలో కార్యశేషమును చింతించుట 62
56. హనుమంతుడు ఆశోకవనమును భుజించుట, 63
57. హనుమంతుడు చైత్యప్రసాదమును గూల్చుట. 64
58. వన భంగమును విని రావణుడు కోపావేశమున
హనుమంతుని వధింప ఎనుబదివేల కింగరుల బంపుట. 65
59. రావణుడు జంబుమాలిని బంపుట. ,,
60. రావణుడు పంచ నేనాధిపతులను బంపుట. 66

61. రావణుడు సప్తమంత్రి సుతులను హనుమంతుని
జంప బంపుట. 67
62. హనుమతిడు అక్షకుమారుని వధించుట. 68
63. హనుమ మేఘనాధునితో యుద్ధము చేయుట 69
64. ప్రహస్తుడు హనుమంతుని ప్రశ్నించుట 71
65. ప్రహస్తుడడిగిన ప్రశ్నలకు హనుమంతుడు
రావణునుద్దేశించి సమాధానము చెప్పట. ,,
66. పావని రావణునకు హితబోధ చేయుట. 72
67. హనుమంతుని హితబోధకు రావణుడు కోపము చెంది
ఈ కోతిని చిత్రపథ చేయుడని అంగరక్షకుల
కొజ్జనొనంగుట. 74
68. దూత అవధ్యుడని విభీషణుడు వారించుట. 75
69. హనుమంతుని తోక గాల్చుడని రావణుడాజ్ఞాపించుట. ,,
70. సీతాదేవి ప్రార్థనమున హనుమంతుని వాలాగ్నికీలలు
చల్లనగుట. 76
71. హనుమంతుడు లంకను గాల్చుట. ,,
72. "సీతాదేవి దగ్ధమైనదేమో" అని హనుమంతుడు
చింతాక్రాంతుడగుట. 78
73. లంక గాల్చి వచ్చి సీతకు నమస్కరించి లజ్జమెయి
నిలిచియున్న హనుమంతుని గాంచి సీత
ప్రసన్నవదనమై ఆడిన మాటలు 79
74. హనుమంతుడు లంకనుండి మరలి వచ్చుట. 80
75. అంగదాదులు హనుమంతునకు స్వాగతము పల్కుట 81
76. హనుమదాదులు మధువనమును ప్రవేశించుట. 82
77. దదిముఖుడు హనుమదాదుల వారింపలేక

- సుగ్రీవునకు విన్నవించుట. 83
78. హనుమంతుడు సీత క్షేమాదులను దెల్పుట. 84
- ఆమె ఆనవాలుగా పంపిన శిరోమణిని ఇచ్చి
సీత అందజేసిన సందేశమును వినిపించుట. ,,
79. ఆచార్యుడు హనుమంతుని బలపరాక్రమాదులను దెల్పుట. 87

యుద్ధకాండము - విషయ సూచిక

1. శ్రీరాముడు హనుమంతుని ప్రశంసించుట. 92
2. శ్రీరాముడు సీతను గూర్చి చింతించుట. ,,
3. లంకాపుర దుర్గాది వర్ణనము. 94
4. సుగ్రీవుడు సీలుని సర్వ సేనాధిపతిగాజేసి
ప్రస్తానవేరి వేయించుట. 95
5. దర్బశయనము. 96
6. లంకలో రావణుడు మంత్రులతో మంత్రణము గావించుట. 97
7. కుంభకర్ణాదుల సంభాషణము. 99
8. విభీషణుడు అగ్రజునకు గావించిన హితబోధ. ,,
9. విభీషణ శరణాగతి 102
10. శ్రీరాముడు విభీషణునకు శరణమిచ్చి
లంక రాజ్యమునకు అభిషిక్తుని గావించుట. 105
11. సుగ్రీవ విభీషణుల సంభాషణము. 106
12. రావణుడు పంపిన "శుకుడను" ఛారుడు సుగ్రీవునికి
ఆడిన మాటలు 107
13. శ్రీరాముడు సముద్రునిపై కోవము నొందుట 109
14. సముద్రుడు నిజరూపమున వచ్చి శ్రీరాముని
స్తుతించుట. 110

15. శ్రీరాముని జాణము అభీరమందలమును
భస్మము గావించుట 110
16. వారిది-వారది నిర్మాణ మార్గమును దెల్పుట 111
17. రాఘవుడు సేతు నిర్మాణమునకు ఆజ్ఞనిచ్చుట ,,
18. శ్రీరాముడు రామేశ్వరుని ప్రతిష్ఠించుట 112
19. నలుడు వారిదిపై వారది నిర్మించుట ,,
20. శుకునిద్వారా రావణున కందచేసిన సందేశము 114
21. శ్రీరాముడు సువేలాది నదిరోహించి లంకను గాంచుట 115
22. శుకుడు రావణుని దర్శించి తాను చూచివచ్చినది
వినిపించుట 116
23. రావణుడు శుకసారణు లనుగూడచారులను బంపుట 117
24. శుక-సారణులు వానర సైన్య బలంబుల దెల్పుట 118
25. రాఘవుడు విచిత్ర శరవ్రయోగమున రావణుని
చిత్ర చామర కిరీటాదులను ద్రుంచుట 119
26. రావణుడు తన యూధాధిపతులకు ఆజ్ఞల నొనంగుట 120
27. మాతామహుడు మాల్యవంతుడు రావణునకు
హితబోధ గావించుట ,,
28. రావణుని ప్రేరణమున మాయావి విద్యుజ్జిహ్వాడు
ఖండితమగు రాముని శిరంబును - ధనుర్బాణములను
సీతకు జూపించుట విభీషణుని భార్య సరమ సీతాదేవిని
ఓదార్చుట. 122

29. అంగదుని రాయబారము 123
30. లంకను ముట్టడింప శ్రీరాముని నన్నాహము 126
31. విభీషణుని మంత్రులు గూఢవృత్తిని లంకా ద్వార
రక్షణమును గాంచి వచ్చుట 127
32. శ్రీరాముడు తన వారల ప్రశంసించుట ,,
33. శ్రీరాముడు లంకాద్వార చతుష్టయమందున్న పీఠులను
ప్రతిఘటింపదగిన వారిని నియోగించుట 128
34. వానర సైన్యము లంకను ముట్టడించుట 130
35. వానర సైన్యమునకు - రాక్షస సైన్యమునకు జరిగిన
సంకుల సమరము 131
36. ఇంద్రజిత్తు గావించిన మాయా యుద్ధము 132
37. శ్రీరాముని నియోగమున హనుమంతుడు బ్రోణాద్రిని
గొనివచ్చుట - దివ్యౌషధములచే శ్మత వానరుల
పునరుజ్జీవింపజేయుట. 134
38. సంజీవితులైన వానరులు విజృంభించుట
మేఘనాథుడు యుద్ధము చేయ మరల వచ్చుట 135
39. అంగదుడు ఇంద్రజిత్తుని పరాభవించుట 138
40. ఇంద్రజిత్తు నాగపాశమున - రామలక్ష్మణులను
బంధించుట ,,
41. నాగ పాశ బద్ధులగు రామ లక్ష్మణులను
సీతకు జూపించుట ,,
42. సీతను సరసు ఓడార్చుట. 139
43. నాగపాశ బద్ధులగు రామలక్ష్మణులను గాంచి
సుగ్రీవులు దుఃఖాక్రాంతులగుట. ,,
44. నారదుడేతెంచి గరుత్మంతుని స్మరింపుమనుట 140

60. హనుమంతుడు కాలనేమిని వదించుట
ద్రోణాద్రిని గొనివచ్చుట. 152
61. లక్ష్మణుడు మూర్ఛనుండి లేచుట రాహుడు ఆనందము 153
62. రావణుడు విరధుడై యోడిపాటి నిజవరాభవమునకు
బరితపించుట 154
63. సంజీవని దివ్య గంధముచే మూర్ఛితులైన వానర
యోధులెల్ల లేచి సింహగర్జనలు చేసి విజృంభించుట 155
64. కుంభకర్ణుని నిద్రనుండి మేల్కొల్పుట ,,
65. కుంభకర్ణుడు రావణుని జూడవచ్చుట 157
66. రావణ కుంభకర్ణుల సంవాదము 158
67. కుంభకర్ణుడు యుద్ధమునకు వచ్చుట 160
68. కుంభకర్ణుని యుద్ధము - వానర యోధులు ఓడిపోవుట 162
69. శ్రీరాముడు కుంభకర్ణునితో యుద్ధముచేయుట 164
70. శ్రీరాముడు కుంభకర్ణుని వదించుట ,,
71. బ్రహ్మాండ్రాదులు- నారదుడు శ్రీరాముని స్తుతించుట 165
72. కుంభకర్ణుడు కూలుట విని రావణుడు పరితపించుట 167
73. రావణుడు దేవాంతక నరాంతకాదుల యుద్ధమునకు బంపుట ,,
74. దేవాంతక-నరాంతకాదులను హనుమదంగదాదులు
గూల్చుట 168
75. మహాదరుని నీలుడు - మహాపార్శ్వుని - ఋషభుడు
వదించుట ,,
76. అతికాయుని లక్ష్మణుడు బ్రహ్మశ్రముచే వదించుట 169
77. అతికాయుడు కూలిన వార్తవిని రావణుడు మిగుల
దుఃఖించి - కుంభనికుంభాదుల బంపుట
కుంభ-నికుంభాదుల వధ 170

78. కుంభుని సుగ్రీవుడు, నికుంభుని హనుమ వనించుట
అంగదుడు కంపన - ప్రజంఘులను వధించుట 171
79. శోణితాక్ష - యూపాక్షులను - ద్వివిధ మైందులు వధించుట ,,
80. రావణుడు ఖరపుత్రుని మకరాక్షుని యుద్ధమునకు బంపుట 172
81. శ్రీరాముడు మకరాక్షుని గూల్చుట 173
82. రావణుడు చింతాకాంతుండగుట ,,
83. ఇంద్రజిత్తు తండ్రి దుఃఖమును వారించుట 174
84. మేఘనాదుడు అభిచారికహోమమును చేయబూనుట
విభీషణుడు రామునకు దెల్పి వానిని వలించుటకు
లక్ష్మణుని బంపుమనుట 175
85. ఇంద్రజిత్తుతో యుద్ధము సేయ లక్ష్మణుడు బయలుదేరుట 176
86. అభిచారిక హోమస్థలమును విభీషణుడు లక్ష్మణునకు
జూపించుట ,,
87. యజ్ఞ విఘ్నము గావించుమని లక్ష్మణుని హెచ్చరించుట 177
88. మేఘనాదుడు హోమ కార్యము విడిచివచ్చుట 178
89. మేఘనాద - లక్ష్మణుల దండ్య యుద్ధము 179
90. లక్ష్మణుని చెంతనున్న విభీషణుని ఇంద్రజిత్తు
నిందించుట - మేఘనాదునకు విభీషణు డిచ్చిన
సమాధానము ,,
91. ఇంద్రజిత్తు - లక్ష్మణులు గావించిన మోర సంగ్రామము 180
92. లక్ష్మణుడు మేఘనాదుని గూల్చుట 183
93. శ్రీరాముడు లక్ష్మణుని అభినందించుట 184
94. ఇంద్రజిత్తు కూరిన వార్తవిని రావణుడు పరితపించుట 185
95. రావణుడు క్రోధపరవశుడయి సీతను జంపబోవుట -
సుపార్శ్వుడు వారించుట 187

96. రావణుడు అంతఃపుర కాంతల నోదార్చి యుద్ధమునకు వెడలుట. 187
97. రామ-రావణ మహాసంగ్రామము 190
98. రావణుడు యుద్ధమున ఓడివచ్చి శుక్రాచార్యులవారిని జూడబోవుట 191
99. రావణుడు పాతాళ హోమము గావించుట 193
100. హోమక్రియకు విఘ్నము గావింపవలెనని విభీషణుడుదెల్పుట ,,
101. అంగదాదులు పోయి హోమవిఘ్నము గావించుట 194
102. మందోదరీ-రావణ సంవాదము 196
103. రావణుడు మూలబలమ్ముతో కదసారి యుద్ధమునకు వెడలుట 197
104. రాఘవుడు మూలబలమ్మును పరిమార్చుట 199
105. రావణుడు మూర్ఛనొందుట సారథి రథమును గొనిపోవుట 201
106. అగస్త్యముసీంద్రుడు వచ్చి శ్రీరామునకు ఆదిత్యహృదయము నుపదేశించుట 203
107. ఇంద్రుడు మాతలి సారథికమ్మగు తన రథమ్మును బంపుట 204
108. రామ-రావణులకు జరిగిన ఘోర సంగ్రామము 205
109. రఘువీరుడు బ్రహ్మాస్త్రమున రావణుని వధించుట 210
110. హరులు-సురలు చెందిన ఆనంద సందోహము-బ్రహ్మాండదాదులు శ్రీరాముని స్తుతించుట 212
111. ఆత్మానుభూతి 213
112. మందోదరీ మున్నగు రావణుని రాజుల ఆక్రందనము 213

113. అగ్రజుని మృతికి విభీషణుడు దుఃఖించుట 214
114. లక్ష్మణుడు విభీషణుని ఓదార్పుట ,,
115. శ్రీరాముని ఆనతిని విభీషణుడు రావణునకు అంత్య
క్రియలు గావించుట 215
116. శ్రీరాముని విజయవార్తను మారుతి సీతకుఁ దెలియజేయుట,,
117. శ్రీరాముడు సుగ్రీవాదులను అభినందించుట 217
118. మాతలిని అభినందించి పంపించుట ,,
119. విభీషణ పట్టాభిషేకము 218
120. విభీషణుడు కానుకలతో శ్రీరాముని జూడవచ్చుట 219
121. సీతను అలంకరించిగొనితెమ్మని శ్రీరాముఁడు విభీషణునకు
దెల్పుట సీతను జూడ వానరులు సందర్శించుట 220
122. శ్రీరాముఁడు సీతను నిష్ఠురోక్తుల నొప్పించుట 221
123. సీత అగ్నిప్రవేశము గావించుట 222
124. అనలుఁడు సీతసుశీల అని అభివర్ణించి శ్రీరామునకు
ఆప్వగించుట 224
- 125 శ్రీరాముఁడు అందఱును గలయంగనుంగొని గంభీరముగా
నాడినమాటలు 224
126. పద్మభవుడు శ్రీరాముని స్తుతించుట 225
- 127 శ్రీరాముఁడు దివ్యరూపధరు తండ్రి దశరథుని గాంచుట
ఆతని ఆశీస్సులందుకొనుట 228
128. ఇంద్రుఁడు శ్రీరాముని స్తుతించుట 229
129. దేవేంద్రుఁడు మృతవానరుల జీవింపఁజేయుట 230
- 130 విభీషణుఁడు తన ఆతిథ్యమును స్వీకరింప శ్రీరాముని వేడు
కొనుట ,,

131. శ్రీరాముఁడు పుష్పక విమానమున నవతివారముగ బయలు
వెడలుట 232
132. రాఘవుఁడు సీతాదేవికి ఆయాస్థలములను జూపించుట 233
133. రాఘవేంద్రుఁడు భరద్వాజుని ఆతిథ్యమును స్వీకరించుట 236
134. శ్రీరాముఁడు హనుమంతుని తమ రాకను దెల్పు భరతుని
యొద్దకుఁ బంపుట. 237
135. శ్రీరామునితల్లులు రాకవిని అనందపారవశ్యమునందుట 240
136. స్వాగత సన్నాహము 241
137. అయోధ్యలో పౌరుల ఆనంద సందోహము 242
138. భరద్వాజుని ఆశ్రమమునుండి శ్రీరాముఁడు
బయలువెడలుట 243
139. పుష్పక విమానము దివినుండి భువికి దిగుట 244
140. భరతుఁడు పుష్పకమదిరోహించి అగ్రజునకు సాష్టాంగనతులు
గావించి-తక్కిన వారిని గౌరవించుట 245
141. రాఘవుఁడు పుష్పకమునుండి దిగి గురువులకు తల్లలకు
పాదాభివందనము గావించుట 246
142. కౌసల్య ఆనందపారవశ్యమునందుట ,,
143. భరతుని అభ్యర్థనము ,,
144. శ్రీరామాదులు మంగళస్నానమును గావించుట 248
145. సీతాదేవికి మంగళస్నానముగావించి సభీజనము
అలంకరించుట 249
146. పురాలంకరణము-పురపీఠి మహోత్సవము సాగుట 250
147. శ్రీరామవిభుడుపురమేగుట 251
148. జానకీదేవి-సుగ్రీవుని రాణులు అందలమ్ముల
బయలువెడలుట 252

149.	భరతుడు సుగ్రీవాదులకు విడుదులు ఏర్పఱచుట	254
150	శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకు గంగాదిపుణ్యనదీనద సముద్ర జలములను హనుమదాదులు గొనిదెచ్చుట	,,
151.	శ్రీరామపట్టాభిషేక మహోత్సవము	255
152	ఇంద్రుడు శ్రీరామచంద్రుని స్తుతించుట	258
153.	శంకరుడు శ్రీరాముని ప్రశంసించుట	259
154.	శ్రీరామచంద్రుడు వేదపండితులకు భూరిదానములు గావించుట	260
155.	శ్రీరాముడు సుగ్రీవాదుల గౌరవించుట	261
156.	సుగ్రీవాదుల పీడ్మొలుపుట	262
157.	హనుమంతునకు వరప్రదానము	263
158.	గుహునియెడ ఆదరభావము చూపుట	264
159.	ఆత్మానుభూతి	,,
160.	రామరాజ్యము	265
161.	స్వస్తివాచకము	268
162.	మంగళము	268
163.	ఫలశ్రుతి	269

క. తదిగిణ తణాంగు తద్ధిం
 తదిగిణ థింధిం మృదంగ తాళధ్వనులన్
 మృదుపద విన్యాసమ్ముల
 మదిరాజుల లాస్యమెసగె మంజీరరుతిన్. 721

గమనిక :- యుద్ధకాండమున - 721 పద్యమునకు బదులు ఈ పై పద్యమును ఆ స్థానమున చదువవలయును.

ఆ. సూర్యనారాయణశాస్త్రి

శ్రీ:

శ్రీ ప్రత్యక్ష రామాయణము

ప్రత్యక్షాత్మానుభూతి రామాయణము

సుందరకాండము

శ్లో. “నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై,
నమోస్తు ! రుద్రేంద్ర యమానిశేభ్యో
నమోస్తు ! చంద్రార్క-మరుద్గణేభ్యః.”

(శ్రీమద్రామాయణము)

క. లీలామానుష ! సీతా

లోలా ! బ్రహ్మాది దివిజలోకస్తుత్యా !

వేలాతిగగుణ ! మాయా

జాలావృత సర్వలోక బాలా ! రామా !

1

క. తదువరికథ వినిపించెద

సదమల సుచరిత్ర ! అమరసన్నతగాథా !

మృదుమధురోక్తులు నాదగు

హృదయంబున నిలిచి పలుకవే రఘునాథా !

2

హనుమంతుఁడు సముద్రమును లంఘించుట

సీ. శ్రీరామ ! నిన్ను సచ్చిత్తంబు నందుంచి

మహితనదృక్తి నమస్కరించి

శ్రీవాసరేఖ సుగ్రీవు నెమ్మది నెంచి

అంగదాదులకెల్ల అంజలించి

మహేంద్రగిరి సమారోహంబు గాంచి

అంబరంబఱు నంగంబుఁ బెంచి

వాలంబు దిక్పక్రవాళంబునకు మించి

పరమభక్తిని తండ్రి పవను గొల్చి

కరము భక్తిని దిక్పాలవరులఁ దలచి

రామ ! త్వన్ముద్ర నెమ్మి శీర్షమున నుంచి

“వమ్ము వోవని రాముశరమ్ము వోలె

వార్ధి లంఘింతు”నని లేచె వాయుసుతుఁడు

రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘురామదండ్ర !

3

గీ. అంఘ్రియుగ్మమ్మునన్ మహేంద్రాద్రి ద్రోక్కి

కంఠమున్ జూచి మిగుల సంగమ్ము పెంచి

వాల మల్లార్చి కడఁక నవ్వాయుసుతుఁడు

కించిదంగమ్ము వంది కుప్పించి యెగ నె.

4

సీ. పాదఘాత మహేంద్రపర్వతశిఖరంబు

పాతాళకుహరమ్ము తోచు లరయ

ఊరు వేగోస్మిలి తోర్విజు నికరమ్ము

తనతోడ ఎనుత్రోవ ననుసరింప

ఘనవాం తాదన స్థలిత పాషాణముల్

జలరాశిగర్భమ్ము శరణు వేడ

నిజసింహనాదాతినిష్ఠుర నినదమ్ము
 దిగ్గజశ్రేణికి దిగులు గొల్పు
 ఖచరనంఘమ్ము మివుల దిగ్రాభంతిఁ జెంద
 వైనతేయుఁడు నాగ నవ్వాయుసుతుఁడు
 జలధి లంఘించె నల వియచ్చరులు మెచ్చ
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

5

సముద్రుఁడు హనుమంతునకు అతిథ్యము గావింపుమని
 మైనాకుని గోరుట

మ. విసుప్రీధిన్ జనుచున్న వాయుతనయున్ వీక్షించి అంభోధి రా
 ముని కార్యార్థము నీతఁ డేగెడిని రాముండెన్న నారాయణుం
 డనఘం డాతఁడు సాగరాన్వయమునం దావిర్భవించెం గదా!
 తన జన్మస్థితికెల్ల సాగరులె కాదా కారణం బెన్నగన్.

6

క. కావున రాముని దూతకు
 గావించెద నతిథిపూజ - కాక యువేక్షా
 భావంబున నుండిన నను
 భావించెదె జగము దుష్టభావసుఁ డనుచున్.

7

క. అని తనలోగల మైనా
 కుని గాంచి నగేంద్రతనయ ! కూరిమితో నా
 హనుమంతున కాతిథ్యము
 ఘనముగ గావింపు మనిన కార్యజ్ఞుండై.

8

మైనాకుని రాక

సీ. గిరిసార్వభౌమసుందరపుత్రరత్నమ్ము
ప్రమాథాధిపతి ముద్దు బావమఱది
కోలాహలాహ్వయ కుథరేళు జనకుండు
సుత్తిమతీనదీ సుదతి మామ
ఇంద్రవజ్రామాత మెఱుంగని గిరిరాజు
సిరి గన్నతండ్రికి చెలిమికడు
పాతాళ గురుగుహద్వార రక్షాదళు
దాదాల్యలబ్ధ మహాబలుడు
లయిన నగమూర్తి మైనాకుఁ డబ్బి వెదల
విఘ్నమును జేయ రాక్షసపీఠఁ దెవఁడొ
వచ్చెనని యెంచి శిఖరముల్ ప్రయ్యనేయ
ఆటఁడు నిజరూపమున నిచ్చి హస్తమెత్తి.

9

గీ. నేను మైనాకుఁ డనువాఁడ నీదు జనక
హితుఁడ ఈ వారినిధికి స్నేహితుఁడ నోయి !
రామదూతపు నీకు విశ్రాంతి గూర్చి
అబ్బి నను బంపె ఆతిథ్య మందుకొమ్మ !

10

సీ. అజ్ఞభావంబునన్ నిన్ను నరయణేక
తవ్య నేనితి క్షమియించి దయను గనుమ
లనఁడు ! ఏగెద రామకార్యార్థ మేను
మార్గమున దూత మనల ధర్మమ్ము కాదు.

11

గీ. పోయి వచ్చెద నని హస్తమునను దాకి
చాయుజవమున నేగె నవ్వాయుసుతుఁడు
దూత ధర్మార్థవిదుఁడు పిఘాతబలుఁడు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

12

సురస అను నాగమాత హనుమంతుని బరీక్షించుట

సీ. సురవరప్రేగణ సురసాభిధాన ఆ

హనుమంతు మలిశక్తి నరయ నెంచి

ఆన్యంబు బెంచి విహాయనంబున నిల్చి

ఆహార మీవు నా కనుచు బలుక

అతఁడు ద్విగుణముగా నంగంబుఁ దగఁ బెంప

ఆమెయుఁ త్రిగుణమాన్యంబు పెంచె

అది గాంచి పాపని అంగుష్ఠమాత్రుఁడై

సురసగర్భమ్మును జొచ్చి వచ్చి

తనయుఁడను నీకు ఓ తల్లి ! దయను గనుమ

అనిన హనుమంతు మతిమంతు నరసి సురస

‘రామవల్లభ- జానకీరమణి గాంచి

రామకార్యమ్ము సాధించి రమ్ము పొమ్ము’

అనుచు దీవించి ఆ దేవి యరిగె దివికి

రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

13

హనుమంతుఁడు సింహికను నిగ్రహించుట

ఉ. ఆయతపీనబాహుఁడు విహాయనపీఠిని నేగుచుండగా

భాయనుబట్టి ఆవదగు శక్తి నమన్నిత సింహికాఖ్య ఓ

హోయని వార్ధిబింబిత మహోజ్వలమూర్తిని జూచి పేర్చి- ఆ

వాయుజు భాయఁ బట్టెను అవారితభీమవరాక్రమమ్మునన్. 14

ఉ. ఏమిటి ! నాదు వేగమునె ఎవ్వ రిటాపిరటంచు నెమ్మదిన్

రామ ! న్మరించి నిన్ను జలరాక్షసి నొక్కతె గాంచి యేచి ఆ

భీమబలుండు దాని భుజవీర్యమునన్ విదళించి చంపె- శ్రీ

రామ ! త్వదీయవాసుని సురత్ వినుతించిరి అశ్రుపీఠివై. 15

సముద్ర తరణము

సీ. పాదవేగంబున పాథోధి యుప్పొంగి
 వినువీధి తాకి దా విఱిగివడగ
 ఊరువేగోద్ధతి ఊర్మిజాలమ్ములు
 ఉవ్వెత్తుగా లేచి ఉటుకు బిడగ
 ఔహరంహోన్నతి వారిదంబులు విచ్చి
 ఆశాంతశీఖరుల నాశ్రయింప
 పీనవక్షోవేగవీడిత జలరాశి
 అల్లకల్లోలమై అవధు లెగయ
 జలధిగర్భస్థ జంతువుల్ కలత చెంద
 అబ్ధినిర్మగ్న గిరికోటి అదరి యూగ
 వార్ధి లంఘించె నిట్టు లా వాయుసుతుడు
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

16

గీ. చండరశ్మల అగ్నివర్షంబు గురిసి
 ఆరుణకిరణుండు అంత అస్త్రాద్రి చేరె
 వాయుజవమున దుర్లంఘ్య వార్ధి దాటి
 అంజనానందనుడు సువేలాద్రి చేరె.

17

గీ. గగనమున నుండి హనుషు వేగమున దూక
 అబ్ధి మునిగెను తత్ సువేలాద్రి నగము
 తద్గుహాంతరజంతుసంతాన మడగె
 భూమి కంపించె దీవిశి అంభోధి యెగనె
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

18

గీ. బాల్యభావంబుననె ఫలభ్రాంతి జేసి
తన్ను బట్టంగవచ్చె ఈతం దటంచు
భానుఁ డెంతయుఁ దా భయభ్రాంతుఁ డగుచు
పశ్చిమాశాంత గంభీర వార్ధి గ్రుంకె.

19

గీ. దీర్ఘనిశ్వాసమును దీసి దిక్కులరసి
కాంచె నెదుటను దివ్యలంకాపురమ్ము
నిన్ను డలపోసి మది నతులెన్నో నేనె
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

20

లంకాపుర వర్ణనము

సీ. పరిభ్రామమానాబ్ధి భాసుర సౌలగ్ర
గోపుర చుంబిత గోపురమ్ము
అమరలోచానీత విమలచింతామణీ
రత్ననిర్మిత సౌధరాజితమ్ము
నిర్జిత దిక్పాల నిఖిలవస్తువ్రాత
రత్నభాండాగారరంజితమ్ము
సాధితకౌటేనరవృతః సంశోభి
పుష్పకాఖ్యవిమానభూషితమ్ము
చటుల చతురంగ బలపూర్ణచత్వరమ్ము
దక్షరాక్షసకోటి సంరక్షితమ్ము
పంక్తికంధర రావణ పాలితమ్ము
కాంచె- కాంచనసౌల లంకాపురమ్ము.

21

సీ. సందనోద్భృతహరిచందనాదిక కల్ప
తరుకోటి శోభితోద్భాసవనము
విశ్వకర్మప్రాథ విజ్ఞాన నిర్మిత
స్వర్గధిక్కారి సుసౌధగణము

గరుడగంధర్వభేదరసిద్ధసాధ్యాది

రమణీయ రామాధిరామ గృహము

చతురంగబలనిత్యనందారసమ్మర్ద

రాక్షసానీకసంరావయుతము

బహుశరభ్యాప్రదార సంభ్రాంతిదమ్ము

తోరణాంచిత దారుప్రతోళికమ్ము

రత్నరంజితగోపుర భ్రాజితమ్ము

కాంచె పావని యెదుట లంకాపురమ్ము.

22

క. ఈ నా రూపము గాంచిన

దానపు లేతెంచి నన్ను దండింతురు బో

కానన్ సూక్ష్మపురూపున

దానవపురిఁ జొచ్చి వెదకదగు వైదేహిన్.

23

సాయంసంధ్య - సందెచీకటి - తోచిన చుక్కలు

పర్ణనము

గీ. పసుపు కుంకుమ లంతంత పఱచినట్లు

వెదురుపొద లాకసంబున పిరిసినట్లు

అస్తమించిన రవిరశ్మి లాకసమున

విస్తరించెను పడమట వింతకాంతి.

24

గీ. ఇనుని ధాటికి భయమంది ఇరులగములు

పగటివేళల గుహలలోపలను దాగి

అసురసంధ్యను రాత్రినాయకునితోడ

దారిదోపిడి దొంగల దారి వచ్చె.

25

- క. వినువీధిని గనుపించెను
కనువిందులు గొలువ కల్పకమ్ములై యటు పూ
చినగతి, సురవనితల్ దీ
ర్చిన ముత్యము మ్రుగ్గులట్లు చిక్కని చుక్కల్.

26

చంద్రోదయ వర్ణనము

- క. కలుములచెలి తమ్ముండును
కలువల చెలికాడు పాలకడలికి కొడుకై
చలివెలుగుల దొర వెలువడి
తొలిగుబ్బలి కొలుపు దీర్చి తోచెన్ మింటన్.

27

- సీ. ప్రాగ్ద్రిసాను వప్రకీడ పచరించు
ఐరావతమ్ము దంతాగ్ర మనగ
పొలోమి కొప్పలోవల చక్క దుఱిమిన
పారిజాతంపు పుష్పమ్మునాగ
మందరగిరిరాజ మర్దిత క్షీరాబ్ధి
ప్రభవమందిన సుధాభాండ మనగ
ప్రాచీదిగంగనా ఫాలభాగమ్మున
తీర్చిన కర్పూరతిలక మనగ
అమరసౌధగోపురాగ్రమ్మునందున
కాంతులీను వజ్రకలశ మనగ
కాల విశ్వకర్మ కరగించి పోసిన
వెండిగుండునాగ వెలసె విధుడు.

28

హనుమంతుఁడు లంకిణి భంగపఱచుట

- క. లంకన్ జొచ్చెద నని కల
వింకాకృతి దాల్చి చిత్రవేషధరుండై
లంకాద్వారమ్మునఁ గనె
లంకాహ్వయ నొక్క మోరరాక్షసి నెచటన్. 29
- క. ఆ రాక్షసి అద్దఁబయి
క్రూరాక్షుని నిప్పు తొలుక రూక్షేక్షణమై
ఓరీ ! ఎవ్వఁడవురా !
పోరాదని హనుమ నాపి పొమ్మని కనరెన్. 30
- ఆ. సురపురమ్మువోలె సుందరమై యొప్పు
ఈ పురమ్ముపీఠులెల్ల చూచి
మేడ మిద్దె లరసి మెల్లన వచ్చెద
పోవనిమ్ము నీకు పుణ్యమమ్మ ! 31
- క. ఓరీ వానర ! శాఖా
చాడుండవు గావు గూఢచాడుండవురా !
పోరాదని యెంతయు నే
వారించిన పో పిదేమి వానరవోరా ! 32
- క. లంకానగరమ్మును నే
లంకాహ్వయ నన్ను గెలిచి లంకం జొరుమా
బింకమ్ముగ నిలిచెదు నీ
పొంకమ్మును నడచు నంచు పొమ్మని కొద్దెన్. 33

అ. కొట్టిగంత హనుమ కోపించి మై పెంచి
ముష్టిఘాతమునను మూలద్రోసె
నేలఁ గూలి వికృతనేత్రయై సోలుచు
ఎట్టకేల కతని కిట్టు లనియె.

24

లంకిణి నాడు అజాదన్న మాటలను స్మరించుట

అ. “రామదూత హనుమ రమణి సీతను జూడ
వచ్చి నిన్ను గెలిచి చొచ్చు లంక
నాటినుండి లంక చేటగు తప్పదు”
అనుచుఁ బల్కె మున్ను వనజభవుఁడు.

25

గీ. సతిని సీతను గొనితెచ్చి సకల దనుజ
కులమునకునెల్ల నాశంబు కోరి తెచ్చె
దాశరథితోడి నిటు విరోధంబు గొనుట
కొఱవిరోధుత తల గోకికొనుట గాదె !

26

అ. అజునిమాట యెప్పు డన్యథా కాఁబోదు
లంకచేటు తప్ప దింకమీద
పోవుదానను హరిప్రంగవ నే నింక
శంక దక్కి నీవు లంకఁ గనుము.

27

హనుమంతుఁడు లంకలోఁ బ్రవేశించుట

గీ. ద్వారమార్గంబు వీడి అద్వారమునను
లంక జొచ్చెద నింక నిశ్శంకవృత్తి
అనుచు చింతించి మదిలోన సనిలసుతుఁడు
రాజనీతిజ్ఞుఁ డెట కార్యమ్ము తలచి.

28

- గీ. శత్రుపురమందు ముందుగా నవ్యవదము
ఉండువలెనన్న శాస్త్రమ్ము నెంచి యతఁడు
సొలమును దాటి తనదై న నవ్యవదము
శత్రుమూర్ధమ్ము నందుంచు సరణి నుంచె. 39
- చ. కరిఘటసంకులంబు తరగవ్రచురంబును శత్రుధారులై
తిరిగెడు క్రూరరాక్షస గతిస్పురణంబును స్వర్ణసౌధగో
పురవరచుంబితాంబరము భూరివిశాలసురాజవీధిభా
సురమును మౌక్తికప్రకరసుందరతోరణభోభితంబునౌ. 40
- గీ. లంక వే జొచ్చి తా నకలంక సీత
వెదక బూనెను భనసౌధపీఠులందు
భూమిగృహముల పరామ భూములందు
మేడలందును మొగసాల మిద్దెలందు. 41
- లంకలో హనుమ నీతాన్వేషణము గావించుట
- సీ. ధూమాషుగృహము, విద్యుజ్జిహ్వగేహంబు
శోణితామనివేశ్య, సూర్యశత్రు
రశ్మికేతు విశాద రాక్షసగృహములు
మాలి - విద్యున్మూర్తి మందిరములు
శుకనాస - వక్ర - వృశ్చిరరోమ భవనముల్
జంబుమాలి నికుంభ నద్యములను
యూపాక్ష వికట పిరూపాక్ష ధామముల్
సర్పరోమ సుమాలి నదనములను
కుంభకర్ణుగృహము కుంభోదరునివేశ్య
ఇంద్రజిత్తు భవనమెల్ల వెదకి
దావదులను పానశాలలు గాలించి
రాక్షసేంద్రు మందిరమ్ము దరిసి. 42

పుష్పకవిమానమున అన్వేషించుట

- గీ. అందు నలువంకలం గాంచి అందు నందు
మరల వెదకుచు ఆ హనుమంతుఁడంత
అచట పుష్పక మనుచు విభ్రాతిగన్న
వ్యోమయానమ్ము గాంచె నుద్దామబలుఁడు. 43
- గీ. అల కుబేరుని ఓడించి ఆహవమున
ఆహరించిన పుష్పకయాన మిదియ
దీని సరసెద నిందు ఆ జానకమ్మ
ఉండవచ్చును గాంచి ధన్యుండ నగుదు. 44
- ఆ. విశ్వకర్మ తాను విశ్వప్రయత్నమ్ము
చేసి దీని సృష్టి చేసియుండు
ఇందు నేది గన్న అందంబులన్ జిందు
శిల్పికళకు నిది విశిష్టనీమ. 45
- అ. చోదకుండు లేక చోద్యంబుగాఁ బోవు
వ్యోమయాన సార్వభౌమ మిద్ది
వేగమందు వాయువేగంబునుం మించి
క్షణముతోన నర్వణగతి చుట్టు. 46
- ఆ. ఎంతమందియైన ఇద్దాని రోహించి
ఎంత దూరమైన ఏగవచ్చు
శీతవాతవర్ష భీతి యించుకలేక
నర్వకల నర్వసౌఖ్యదంబు. 47

ఉ. సుందరచిత్రకర్మపరిశోభితశిల్పకళాశిష్ట స
 స్మందిరముల్, సఖాభవనమండపముల్, బహురత్నకాంతి ని
 ష్యంద నమంచితాననలసత్ భవనంబులు, రత్నకాంతి మ
 స్మందిరశోభి పుష్పకవిమానము నంతయు గాంచి యందునన్.

క. జానకిఁ గానక ఆ హను
 మానుఁడు డోలాయమానమానసుఁ డగుచున్
 నే నిఁక ఈ యెదుటన్ గల
 మానిత రావణుని రత్నమందిర మందున్.

40

రావణుని రాజభవనము

క. వెదకెదనని హనుమంతుఁడు
 మది నెంచుచు తత్వీశాల మార్గము వెంటన్
 కదలుచు చదలన్ రాసెడు
 సదమల బహురత్నరమ్యసౌధము గాంచెన్.

50

ఉ. ద్వారనిదేశమందు బలదర్పితసాయుధవీరవారడు
 ర్వారరణప్రచండభటవర్గము దక్షతనుండ తల్ప్రతి
 హారుల దృష్టితోఁ బడక ఆ హనుమంతుఁడు సూక్ష్మదేహుడై
 దూరె దశస్యునదృము కుతూహలియై జనకాత్మజన్ గనన్.

51

చ. బహువిధరత్నభాసురసఖాభవనంబులు, నాట్యశాలలున్
 బహువిధరత్ననిర్మితసుఖాసురతోరణగానశాలలున్
 బహువిధమానభావ్యపరిపుష్కలవిస్తృతపాకశాలలున్
 బహువిధ కాంచనాననసువర్ణవినిర్మితమృత్తికాలలున్.

52

- క. కనుచున్ జని చని యా రా
వణు నంతఃపురము సొచ్చి వనితాజనమున్
గని యందున జనకాత్మజఁ
గనవచ్చు నటంచు మిగుల కౌరుక మెనఁగన్. 63

రావణుని అంతఃపురము

- ఉ. ఒక్కైత పిల్లఁగోవి, మఱియొక్కైత పీణియ, తంబురఁబు నిం
కొక్కైత, మర్దళంబు మఱియొక్కైత వక్షమునందుఁ జేర్చి, కెం
పెక్కిన మోముదామరల ఎత్తెడ శీఘ్రవిశేషగంధముల్
దిక్కుల గ్రమ్మ నిద్దురను దేలిరి నాథుల గూడినట్లుగన్. 64

- ఉ. ఆనవపానమత్తలయి అంగనలందున అడి పాడి ని
శ్వాసము పుచ్చుచుండ ముఖవాసనుగంధములెల్ల నిండ న
వ్వాసగృహంబునందు నటు వారలు స్వేచ్ఛగ పండియుండగా
ఆ నతులందఱన్ గనుచు నందును సితను గాన కయ్యెడన్.

- గీ. రత్నదీపాభిశోభితరమ్భదివ్య
భవనమున రత్నకీలితభర్తృశయ్య
హంసమృదుతూలికాతల్పమందు దివిజ
కాంతఁ బోలెడి చక్కనికాంతఁ గాంచి. 65

హనుమంతుఁడు మండోదరిని గాంచి సీతగా భ్రావించుట

- గీ. సీతగా నెంచి భ్రమియించి వాతసుతుఁడు
గంతులను వైచి మరలఁ దా సంతలోన
పరమసాధ్వీమణియౌ ధరణితనయ
పరునిప్రక్కను ఈ రీతి పండుకొనునె ?

అంజనేయుఁడు అశోకవనమును గాంచుట

క. అని చింతించుచు - నవ్వుడు
మనమున నంపాతి యన్న మాటలు స్ఫుటమై
వినిపింప నశోకమ్మను
వనమును గాఁచితు ననుచు వాయజుఁ దంతన్. 68

ఉ. కాంచనవత్రపుష్పఫలకాంతినముజ్వలవృక్షరాజముల్
కాంచనరత్నరాజతనుఖప్రదచంద్రశీలాపతర్దికల్
చంచదశీంద్రనిస్వసపిసర్పితదాసురోవరమ్ములున్
సంచరదేణ - రంకు - రురుశంఖరమ్ముఖ్య మృగప్రదారమున్. 69

సీ. శుకవికళారికాదికవక్షినివహమ్ము
మృగమృగీశకాదిమృగగణమ్ము
బహుపుష్పగుచ్ఛనంభరితకుంజమ్ములు
ఫలభారగురుసమ్రపాదవములు

నిర్మలజలపూర్ణనీరజాకరములు
మకరందలోలువ మధుకరములు

స్వచ్ఛమరకతకాంతిశాద్వలతలములు
కల్పితక్రీడాద్రికిందరములు

చంద్రకాంతాశ్మబద్ధమో చప్పరములు

మణిపినిస్మితసురుచిరమండపములు

కుందనపువేదికలు మణికుట్టిమములు

అంబరము నంటిపడు జలయంత్రములును

70

క. కనుగొని ఆ వనశోభకు
మనమున నచ్చెరుపు చెంది మారుతి యిందున్
జనకజ అవశ్యముండును
గని కృతకృత్యుండనొడు గాదే యనుచున్.

71

గీ. వసుధ వెలసిన నందనవన మనంగ
రమ్యమైనట్టి అల చైత్రరథమనంగ
వెలయు నా వని జనకజాన్వేషణమ్ము
చేయ సుత్కంఠఁ జొచ్చె నవ్వాయ సుతుఁడు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీః ఘరామచంద్ర ! 72

చ. వనమున వృక్ష వృక్షమును వాయు సుతుం దటు దాటుచుండగా
వనతరులెల్ల పుష్పములు వానిపయిం గురిపించె నయ్యెడన్
జనకజయున్న జాడలను పట్టదబృందము నై జరుంకృతీ
స్వనమునఁ దెల్పుచున్నవను చాడున దోచె నశోకవాటికన్. 73

గీ. ఇటు నిటు రమ్మనునట్టులు
పటుతర యుంకృతులు భృంగపటలము సేయన్
విటవమ్ములు దాటుచు న
చృటఁ గాండెను దివ్యచైత్యసౌధము నెదుటన్. 74

చైత్యప్రాసాదము

ఉ. అంబరచుందిగోపురశతాంతమున్, బహురత్నదీప్తికా
దంబరకాంతిమంతము కిదానపనందుల చెక్కడమ్మున్
దంబగు మేలుకట్టు వగదంపు పితర్దులు రమ్యరత్నపుం
గంబము లొప్పు చావడులు గ్రాలెడు చైత్యము గాండె నయ్యెడన్.

గీ. స్తంభసాహస్రశోభితచ్చైత్యమందు
చొచ్చి తత్సౌధరాజమ్ము శోధనమ్ము
చేసి సీతమ్ము గనక యా చెంత నతఁడు
గాంచెఁ గాంచన శింశుపాగమ్మొకండు. 75

హనుమంతుఁడు సీతను గాంచుట

- గీ. స్వర్ణవర్ణప్రశస్తవృక్షమ్ము క్రింద
చంద్రకాంతాశ్మబద్ధ విశాలవేది
విరహవైవర్ణ్యవదనయై వేగుచున్న
తరుణి నయ్యెడ గాంచి సీతమ్ము సాధ్య
హనుమ మదిలోన నెంతో ప్రహర్షమందె. 77
- గీ. సీత నగలను గట్టిన చీర మిదియె
పుదమి శయనించుటం ధూళి బ్రుంగియుండె
నాడు విడిచిన ఆభరణమ్ములెల్ల
ఇపుడు గాన్పించ వీమెకు ఇదియె సాక్షి. 78
- గీ. భర్తృపిరహాభిహుతకాభరణధార
ణమ్ము తగదంచు ఆ చెట్టుకొమ్మయంద
ఉంచె ఆభరణములెల్ల ఉర్వతనయ
వాని ముద్రలు మేన గన్నట్టుచుండె. 79
- గీ. రామవిభుఁ డపు చెప్పిన లక్షణములు
అన్నియును నెన్న ఈ సాధ్యయందు గలవు
ఈమె సీతయె నందేహ మేమి లేదు
ధరణిజను గంటి ఈ కిర్తి దక్కె నాకు. 80
- గీ. త్రిభువనంబులయందు నీ దేవి కిడు
కాంత లెందున వెదకినఁ గానరారు
రామవిభునకు నెన్న నీ రమణి తగును
ఈమె కిలలోనఁ దగును శ్రీరామవిభుఁడె. 81

గీ. ప్రభువు శ్రీరాము నతికిట్టి పాటులైన
అన్యకాంతల గూర్చి యేమనఁగవచ్చు
ఏమి యందుము దుర్విధి యిట్లు లీమె
కష్టముల పాలు చేసెను గాదె అకట !

82

సీత పరిస్థితిని గాంచి పవననందనుఁడు
పరితాపము నందుట

సీ. శారదాత్రవృన్నచంద్రరేఖయు బోలె
వాలాభిహతకుష్మవల్లి వోలె
గ్రీష్మార్కరశ్శిశుష్కిభూతనది వోలె
వాల్మీకదినగాంగవారి వోలె
మలిసకర్దమలిప్త మాత్తికమ్మును వోలె
దివసావసానపద్మినిని బోలె
తారావథస్రస్తతరళతారక వోలె
దీపఽహీనమందరము వోలె

ధూళిధూసరగాత్రియై తూలి సోలి
అనశనస్థితికుష్మింది అలసి సొలసి
మలిన చేలమ్ము ధరియించి మ్రగ్గుచున్న
ధరణిజాతను గాంచి సంతాపమందె.

83

గీ. ధూళిధూసరగాత్ర విశాలనేత్ర
సాశ్రులోచన భర్తృవిచారమగ్న
దీర్ఘనిశ్వాసవైవర్ణ్యదీనవదనఁ
గాంచి జానకి హనుమ దుఃఖమ్మునందె.

84

గీ. అమరవల్లభు నర్థసింహాసనమున
అధిపతింబున దశరథు సంతవాని
కోడ నీ యమ్మ జనకుని కూర్మితనయ
అట్టి సీతమ్మ కయ్యయో యిట్టి పాట్లు ! 85

గీ. అఖిలలోకై క హుజార్లు డైనయట్టి
రామచంద్రున కీమె అర్ధాంగలక్ష్మి
పూజ్య భూమాత్మగర్భానఁ బుట్టె నీమె
అట్టి మా తల్లి సీతమ్మ కిట్టి పాట్లు ! 86

క. అని చింతించుచు నుండఁగ
వినిపించెను సంతిపురిని వీణారవముల్
వనితాజన కలకలమును
మణికిరీట పామమంజుమంజీరరుతుల్. 87

గీ. దీవముల కాంతి అదిగో ఆ దిక్కు తోచె
మౌక్తికాంచితదృత్రమ్ము మగువ వట్టె
వనితలన్ గూడి యెవ్వరో వచ్చుచుండె
రావణుడె వచ్చునేమొ ఈ రమణిఁ జూడ. 88

సీతకు కావలగా రావణుఁడు నియోగించిన
విరూప రాక్షసాంగసలు

గీ. వికృతరూపాక్షినాసలు వికృత తనులు
పాపచిత్తులు విపరీత కోపయుతలు
క్రూరకర్మలు సతతమ్ము క్రూరముఖులు
కటుతరాలాప లత్యంత కుటిలమతులు. 89

గీ. కలహకంఠులు నిరతమ్ము కలహవరులు
క్రూరదంష్ట్రులు అత్యంత ఘోరముఖులు
కఠినదిత్తులు అంగవికార తనులు
ఫాంసేత్రులు బహుజంతుపాదయుతులు. 90

గీ. దీర్ఘజిహ్వలు అతిమాత్ర దీర్ఘతనులు
లంబమానోష్ఠకర్ణులు లంబకుచలు
అయిన రాక్షసకాంతల అవని తనయ
రక్షణార్థంబు నియమించె రావణుడు. 91

గీ. రావణుని యజ్ఞగోని దివారాత్రములను
అసురకాంతలు శూలపాశాంకుశాది
శస్త్రములు దాల్చి రక్షింతు జనకజాత
అమృతకలశమ్ము గాదు మహామూలట్లు. 92

గీ. క్రూరసింహాది మృగముల జారి పడిన
ఆదులేడిని బోలి యా అవని తనయ
క్రూరరాక్షసకాంతల క్రూరదృష్టి
వలయములఁ జిక్కి మిగుల విహ్వలత నుండె. 93

రావణుడు గాంచిన స్వప్నము

గీ. రాత్రి లంకను జొచ్చి శ్రీగామదూత
సీతతోడుత నేదొ ణాషించినట్లు
స్వప్నమును గాంచి మదిలోన నంచలించి
సీతఁ గన నెంచె ఆ రాత్రిశేషమందు. 94

- గీ. స్వప్నములు గూడ నొక్కచో నత్యమగును
అందు వ్రత్యక్ష సమయమ్మునందు గన్న
నత్యమగునంద్రు స్వప్నశాస్త్రజ్ఞులెల్ల
గాన ఇప్పుడు సీతను గాంచి వత్తు.

95

రావణుఁడు సీతను జూడవచ్చుట

- మ. అని చింతించి దశాననుండు మదిలో - ఆ రాత్రి - శేషబునన్
మణిమంజీరకలస్వనమ్ము లెసగన్ ముదోదరీ ముఖ్యతా
తన రాణుల్ దనుగొల్వ రావణుఁడు చెంతన్ దానదాసీజనుల
మణిదీపంబులు వట్టి ముందు నడువన్ మత్తేభలీలాగతిన్. 96
- మ. మణికేయూరవిశిష్టహారధరుడై మాంబిష్ట చీనాంబరం
బును దా గట్టి మహువ్రమత్తుడగుచున్ భూజాత సీతానతిన్
గనవచ్చెన్ భయమంద భూతచయమున్ క మాంబుడై యంతటన్
హనుమంతుండును దాగె నూక్మతనుడై ఆ వృక్షశాఖంబునన్.

రావణుని రాక గాంచి సీత భయమందుట

- గీ. వనితలన్ గూడి వచ్చు రావణుని గాంచి
సీత భయమంది మదిలోన చింతఁ జిక్కి
చేలమునఁ గప్పికొని యొడల్ చీత్కరించి
మదిని నీ దివ్యనామ సంస్మరణ చేసి
రామ ! నిన్గాంచె నెదను సాధ్వీమతల్లి. 98
- గీ. నీచుఁ డీతఁడు కఠినుండు నిర్దయుండు
క్రూరచిత్తుండు అత్యంత క్రోధనుండు
విగతలజ్జుండు నమదగర్వితుఁ డీతఁడు
ఎట్టి దుర్బాషలాడునో ఈతఁ డనుచు
చాల భయమందె మది భయశీల సీత. 99

99

రావణుఁడు సీతతో నాడిన మాటలు

గీ. అటులు నను గాదగనె విశాలాక్షి ! నీవు
భయమునందకు నావల్ల భయములేదు
నిన్ను ప్రేమించి తెచ్చితి నీరజాక్షి !
ప్రేమతో నన్ను గనఁగ నర్థించువాడ. 100

గీ. అసవమ్ములు మధుర భోజ్యమ్ములుండ
ఇట్టు లుపవాసములు సేయనేల తరుణి !
మృదుల శయ్యాసనములుండ మృదులగాత్రి
ఇటులు శయనింతువేల ఈ కటికి నేల ? 101

గీ. నిన్ను ప్రేమించియున్న ఈ నన్ను బొంది
అఖిల భోగమ్ము లిచ్చమై అనుభవించు
అంతిపురినున్న నా రాణులంద అబల !
నీదు కనునన్న మెలఁగి మన్నింతు నిన్ను. 102

గీ. రాజ్యహీనుండు దండకారణ్యవాసి
మానహీనుండు మానవమాత్రుఁ డతఁడు
హీనబలుఁడై న రాము మోహింతువేల ?
అబల ! ననుగూడి భోగమ్ము లందుకొమ్ము ! 103

గీ. పాఠమే లేని ఈ అకూపార మెట్లు
దాటిరాగలవాఁడొ - డెందమునఁ గనుమ
తరుణి ! సువిశాల వార్ధి మధ్యస్థమైన
నా పురమ్మును జేరంగ నడల వశమే ? 104

- గీ. కాయకనరుల దినుచు నా కాననమున
మునిజనంబుల వర్తనమునఁ జరించు
రాముఁ డెట్లులు విడిపించు రనుణి ! నిన్ను
పట్టి యడియాస లేల ! ఓ వనజగంధి ! 105
- ఉ. గెల్చితి నెల్లదిక్పతుల- గెల్చితి నెల్ల సువర్వకోటులన్
గెల్చితి లోకనాథులను గెల్చితి సిద్ధులసాధ్యబృందమున్
గెల్చితి మూఁడులోకముల గెల్చితి గారుడకిన్నరాదులన్
గెల్చితి యక్షరాక్షసుల గెల్చితి భూతగణమ్ము భోగులన్. 106
- క. బలమున గానీ, సుతపో
బలమున గానీ, ధనాది బలమునగానీ,
ఇలలో నా సరియగు వా
రలు లే రెన్నంగ నరుఁడు రాముఁడు సరియే ! 107
- గీ. ధరణిరాజుల నెల్ల యుద్ధమున గెలిచి
జనకునకు నిత్తు పిపుల రాజ్యమ్ము దేవి !
రాజులను గెల్చి తెచ్చిన రత్నరాశి
నీకుఁ గానుకవెట్టు దనింద్యగాత్రి ! 108
- గీ. మూఁడు లోకమ్ములందు నీ కీడువచ్చు
సుందరాంగుల నే నెండుఁ జూడలేదు
భవ్యమణిగణరంజితాభరణగణము
దాల్చుకుండనె ఇంత సౌందర్యవతివి. 109
- గీ. రత్నరూచి మించు దివ్యవస్త్రములు గట్టి
భూరినవరత్నమౌక్తిక భూషణముల
దాల్చినప్పటి నీదు సౌందర్యగరిమ
చూడ ముచ్చటవడుచుంటి సుందరాంగి ! 110

- గీ. అందముల చిందు పక్వబింబాధరోష్ఠి !
 త్రిపురసుందరి ! నిను గాంచు దృష్టు లేను
 త్రిపులేకుంటి నేరివై దివ్యగాత్రి !
 కడుణ ననుగాంచి ఏలుకోగడవె దేవి ! 111

నీత రావణుని తిరస్కరించుచు ఆడిన మాటలు

- గీ. రావణుని మాటలాలించి రామ ! నీత
 మనసులోఁ గుండి నిను తన మదిని నిల్చి
 తృణముగా నెంచి రావణు- తృణము నొకటి
 మధ్యగా నుంచి తా నిట్లు మాటలాడె. 112

- గీ. రాక్షసాధమ ! నేను శ్రీరామవిభున
 కౌపయికనైన అర్ధాంగి నతనిదక్క-
 అన్యపురుషుని నంట నీ యాన విడుము
 నీదు రాణులతో నుంట నీకుఁ దగును. 113

- గీ. అన్యులెవరైన నీ భార్య నపహరింప
 ఊరకుందువె ! అది నీకు వీరగుణమె !
 అటుల భాషింపవేల నీ వన్యనరం ?
 అన్యనతులను జెఱువ భావ్యమై నీకు ?
 నతుల జెఱచుట యెందు దోషమ్ము గాదె ! 114

- గీ. వీరవరులైన ఆ రఘువీరవరులు
 ఆశ్రమమునందు లేకుంట అరసి వచ్చి
 అపహరించితి మాయనన్యాసి వగుచు
 వీరధర్మమై యిద్ది గర్వింతువేల ? 115

గీ. రామపునితోడ ఎదిరి పోరాడలేక
చోరవృత్తిని గొన్న నీచుండ పీపు
అతడు నా చెంతనున్న శక్యంబె నీకు ?
సింహమును గాంచి శశశంఖు చెనకగలదె ! 116

గీ. వ్యాఘ్రగంధమ్ము మూర్కొన్న శ్వానమట్లు
రాముగంధమ్ము సోకిన రాక్షసేశ !
క్షణము నిలువంగలేవు నిశ్చయము నుమ్మ !
రాముఁ డెయ్యెడ యుద్ధాపరాజితుండు. 117

గీ. వాయువహ్నులె యేకమై వచ్చినట్లు
రామంక్షులు దిర్వురు రణము నేయ
వారి నెందిరించువార లెవ్వారు గలరు ?
అల పిరాధఖరాదు లేమైరి గనుమ ! 118

గీ. మూఁడు లోకమ్ములందు రామునికి నీడు
వీరుఁ డొక్కండు లేడు నా పెభుని బలము
పేరుసారంబు - పరమేశు పేటిధనువు
క్షత్రియాంతకుడైన భార్గవుఁ డెటుండు. 119

గీ. వార్ధులనుగూడ నిజబాణవహ్నిచేత
శీఘ్రగతి తాను శుష్కింపఁజేయఁగలఁడు
మూఁడులోకమ్ము లేకమై ముందు నిలిచి
రాము నెదిరింపఁజాలవు రాక్షసేంద్ర ! 120

గీ. రామనంద్రుని శీఘ్రనారాదములకు
దూరమన్నది లేదె ఈ నీరధేంద్ర ?
రామబాణాన్ని లంకాపుర మీదెల్ల
దగ్ధమౌ నాదు మాట తథ్యమ్ము గనుమ. 121

గీ. క్షణములో నేన నా తపశ్శక్తిచేత
భస్మమును జేయఁజాలు దీ భవ్యలంక
అయిన నా వతి శ్రీరాము నాజ్ఞలెమి
శాప మీనైతి ఇది నా యశక్తిగాదు. 122

ఉ. ఆ రఘరాముఁ డెన్న శరణాగతవత్సలుఁ డార్యధర్మసం
చారుఁడు, మౌనిబృంద దివిషద్గణపూజ్యుఁడు, శత్రుఁడకరా
కారుఁడు, చారురూపజితకాముఁడు, ధీరుఁడు, కావితార్థమం
దారుఁడు, కూరసమ్మతుఁడు, దారుఁడు రాముని జ్ఞాడవెప్పుడున్.

గీ. నన్ను రాముని కిచ్చి వ్రసన్నుఁ జేసి
మైత్రి పాటింప నీకు జేమమ్ము గలుగు
అశ్రయించినవారల కభయ మిచ్చి
రక్షణము నేత ఆతని లక్షణమ్ము. 124

గీ. అట్లు కాదేని అతిభయదాహవమున
రామలక్ష్మణము క్తమౌరప్రచండ
శత్రువహ్నులు లంక భస్మమ్ముసేయు
సర్వనాశమ్ము ఆత్మనాశమ్ము మూఁడు, 125

క. కావున శ్రీరాముని స
ద్భావమ్మున గనుము శత్రుభావము విడుమీ !
కావుము రాక్షసకులమును
బ్రోవుము నీ బంధుమిత్రపుత్రుల నెల్లన్. 126

రావణుఁడు కోపావేశమున సీతను జంపఁబోవుట

మందోదరి వారించుట

- క. అని జనకజ రావణు నొక
తృణముగ భావించి మిగుల ధీరతఁ బలుకన్
. విని దశకంఠుఁడు తన మన
మునఁ గోపము చెంది మిగుల మోమును గందన్. 127
- గీ. పుడమికూతురొ పలుకులు ములుకులట్లు
చెవుల సోకిన- ఆ దశశీర్షుఁ డంత
ఉగ్రరూపంబు దాల్చి నిట్టూర్పు లెసఁగ
కటము లదరంగ నిజదంతఫట్టనమున. 128
- గీ. నేను నీమీది ప్రేమ మన్నించి పలుక
సీపు నన్నిట్లు పలుకుదె నిష్ఠురముగ !
మగువ ! నీ మాటలకు నెల్ల మరణశిక్ష
తగును నా మది నీయందుఁ దగిలె యుంట. 129
- గీ. నిన్ను శిక్షింపనై తిని నీరజాక్షి !
నన్ను మన్నించి ప్రేమించి నాదు భవ్య
రాజ్యమును గొమ్ము ప్రేమసామ్రాజ్య మేలు
అట్లు కాదేని మరణశిక్షార్హ వీవు. 130
- గీ. రాజ్య మిదిగాదు త్రైలోక్యరాజ్యమైన
రాక్షసాధమ ! సాతె శ్రీరామునకును ?
నిన్ను ప్రేమించు టటులుంచు- నిన్ను వామ
చరణమున నంట మాటలు చాలునింక. 131

క. అనినంతనె కడు కోవ

మ్మున జానకిఁ జంప భద్రమున్ గొనునంతన్

గని మందోదరి నారీ

జనమును వధియింపఁదగునె ? శాంతింపు ప్రభూ !

182

అ. అంతిపురములోన ఆనందమున మమ్ము

గలిసితేని సుఖము గలుగు నీకు

ఇంత ప్రేమలేని ఇంతిని గూడిన

కలుగఁబోదు నీకు కామసుఖము.

183

రావణుఁడు సీతను భయపెట్టుట

క. అని మరలింపఁగ యత్నిం

చిన మందోదరిని గాంచి చిఱునగ వొలుకన్

వెను దిరుగుచు జనకాత్మజఁ

గని వల్కెను - కనుల నగ్నికణములు చెదరన్.

184

క. కడచెను - పది మాసంబులు

గడు పింకను రె. డు నెలలు గల వఁతట - తోఁ

బడవేనిన్ నీ శిరమున్

బడఁజేసెద - కాలుపురికిఁ బంపెద నిన్నున్.

185

గీ. రావణుఁడు వచ్చి జానకీరమణి తోడ

పాపబుద్ధిని చేయు నంభాషణమ్ము

తృణసమంబుగ నీచు రావణుని నెంచి

అతని మాటల ఖండించి అవనితనయ

తీవ్రవాక్కుల నతని నిందించుటయును

సర్వ పురసితి - అపుడు వృక్షమున నేను
శుకమునై యుండి కనుల నశ్రువులు జార
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

136

నీతకు కావలిగానున్న రాక్షసకాంతలతో

రావణుఁ డాడిన మాటలు

ఉ. కావలియున్న ఆ యసురకాంతలఁ గన్గొని క్రోధమూర్తియై
రావణుఁ డిట్టులన్ బలికె. రక్కసులార ! వినుండు జానకీ
భావ మెఱుంగుదున్ దతురుపాయములన్ బచరించి యెట్టులేన్
నా వశమైనయట్లు జతనంబును జేయుఁడు గూర్పు నేర్పుమై.

హనుమంతుఁడు కోపముచట్టలేక అదృశ్యరూపమున
రావణుని చఱచుట - రావణుఁడు మరలిపోవుట

క. అని వలికి మరలునప్పుడు
హనుమంతుఁ డదృశ్యుఁడగుచు ఆ దశకంఠున్
తన పిడికిట - పిడుగుంబలె
ఘనశక్తిని వ్రేయ నలఁడు గన్నులు దిరుగన్.

137

ఆ. సోలి తెప్పరిల్లి చూచుచు నలువంక
గఱిజూత మేదో గలదటంచు
శ్రీ లెఱుంగకుండ ధీరంబుగాఁ బోవఁ
దలఁచి తరలిపోయె దశముఖుండు.

138

రావణుని ఆజ్ఞగొని రాక్షసస్త్రీలు
సీతను లొంగదీయ యత్నించుట

ఉ. రావణుఁ డేగినంతనె కరాళముఖుల్ చనుదెంచి రక్కసుల్
పావనరూపశీలగుణభవ్యును సీతను జుట్టుముట్టి నీ
వా వసుధేశు రామువయి ఆసలు మానుము చూడుమమ్మ ! ఈ
భూవలయాన రావణుని బోలిన వీరులు లేరు నమ్ముమా ! 140

గీ. ఇంద్రుఁడాదిగ - అష్టదిగీశవరుల
గెలిచి వారల రత్నరాశులను దెచ్చె
స్వర్గముననుండి కల్పవృక్షములు దెచ్చి
నాటె గాంచును ! ప్రమదావనమ్మునందు. 141

గీ. సూర్యుఁ డీ రాక్షసేశుని శౌర్యమునకు
ఓడి యెండను గాయంగ నోడు మిగుల
చంద్రుఁ డీతని గనినంత - చల్లబారి
చలువ వెన్నెల వెల్లువ జల్లు నిందు. 142

గీ. మారుతుండోడి తాను - చామరముబట్టి
చల్లగాలులు వీచు నజస్రమమ్మ !
పావకుం డోడి ఈతని పాకశాల
వంటవాడొచు చేయును వంటలెల్ల. 143

చ. ధనదుని గెల్చి ఆతని నితాంతధనంబును కొల్లగొట్టి ఆ
మణిమయమైన పుష్పకవిమానమునుం గొనితెచ్చెనమ్మ ! రా
వణు బలశౌర్యధాటికి దివస్పతి సర్వసువర్వకోటితో
రణమున నోడి విస్తృతపురస్కృతులన్ బచరించె నప్రముఁడై.

1. ఆట్టి ఒగజెట్టి రావణు నంతవాడు
ప్రేమమరంగ నిన్ను బ్రాహ్మించుచుండ
ఏలుకోమి? దైన్యంబిదేల నీకు !
ఒరనిత నీవు భోగమ్ము అనుభవించు. 145

2. మందోదరి మొదలగు తన
సుందరులన్ గనక నిన్నె చూడగవచ్చెన్
దెంచుమున ప్రేమమ్మిది
ఇందిందివేణి ! అతని నేల విదేలా ! 146

3. పరజ భవునకుఁ రా ముని మనుమఁ డితఁడు
పరమైవుఁడు గొప్ప తపస్వి యితఁడు
భోగభాగ్యమ్ములా ఇంద్రభోగి యితఁడు
ఒకడె నీను గోరె నీడు భాగ్యమ్ము గాదె ! 147

4. మారహీనుండు వట్టి యమాయకుండు
రాజహీనుండు దీను డరణ్యవానిఁ
గోరెడపు నీవు గద ! వట్టి గోలవమ్మ !
భాగ్యశాలని రావణుఁ బడయు మబల ! 148

5. అంతపురిలోన నప్తసాహస్ర సఖులు
నిన్ను నేంఁతు నిరతమ్ము నియతభక్తి
రాజభవసంబునందున రాక్షసేంద్రు
అంతమును పొందు ఓరయ భాగ్యమ్ముగాదె ! 149

6. రక్కసు లీ గతి విరుపక
ఒక్కొక్కరు బోధనేయ ఒక్కొక్కరితన్
పొక్కుచు జానకి మిక్కిలి
రక్కసి మూలలను గాంచి రాగిలి పలికెన్. 150

- గీ. మానహీనుఁడు వట్టి అమాయకుండు
అయిన నగుగాక నా భర్త అతని గొలుతు
మానవశ్రీకి పతియౌను మానవుండె
కాని దానవుఁ బతిగ ఏ కాంత గోరు? 151
- గీ. నీవు చెప్పిన యీ మాట నిజమె గాని
నూలు యోజనములమేర వారినిధిని
రాముఁ డెట్టులు తరియించి రాగలఁ డు ?
వచ్చెనేనియు నిన్గొన వాని వశ మె ! 152
- గీ. మైథిలీ ! యింక రాముని మరచిపొమ్ము
రావణుని బొంది ప్రేమ సామ్రాజ్యలక్ష్మి
వగుచుఁ జెలువొంది భోగభాగ్యమ్ములంది,
అమ్మ ! సుఖయింపు మిదియ శ్రేయమ్ము నీకు. 153
- గీ. అందములరాణి ! నీదైన యౌవనమ్ము
నడలిపోవును కాలమ్ము గడచుకొని
రాక్షసేశుండు తనయంత రమణి ! నిన్ను
కాంక్షసేయుట నీదు భాగ్యమ్ము సుమ్ము ! 154
- గీ. 'ఏకజట' అన్న రాక్షసి ఎదుట నిలిచి
మమ్ము మన్నించి సీత ! మా మాట వినుము
ఇంక మా మాట వినవేని శంకదక్కి-
చిత్రవధ చేసి నిన్ను భక్షింపఁగలము. 155
- గీ. 'శూర్పముఖి' అంత వడివచ్చి శూలమెత్తి
మౌర్యమును వీడి మా రాజు మందిరమున
కామభోగమ్ము లందుము కాదయేని
శూలమున గ్రుచ్చి పంపెద కాలుపురికి. 156

- క. అని వక్కెడు రాక్షసులన్
గని జానకి అశ్రుధార కన్నుల జారన్
నను జంపుడు తిను దివ్వుడ
పిననొల్లను మీదుమాట వీడెద ననుపుల్. 157
- గీ. ఆడులే డెట్లు పుయల మధ్యమునఁ జిక్కి
బెడరునో యట్లు జానకి అదరిపడుచు
గాలివానకుఁ గూలిన కదళివోలె
నేల వ్రాలుచు పొక్కి కన్నీరు గార్చె. 158
- సీత లంకను శపించుట
- గీ. శోకభారమ్మునన్ లేచి చుట్టునున్న
రాక్షసుల గాంచి మదిని చిరాకు చెంది
వినను మీ మాట నా మాట పెనుదు మీరు
చేటువలమ్ము లంకకు చేరువయ్యె. 159
- గీ. నాచు నాథుడు రాముఁ డేసాటికైన
వచ్చి బాణాగ్ని లంకకు చిచ్చువెట్టు
చచ్చు మీ రాజు సర్వనాశమ్మునగును
వీనుగుల పెంట అగును మీ పెద్దలంక. 160
- గీ. లంకలో నింక నిశ్శంక కంక వితతి
వీనుగులు వీకి తినుటకై వీకులాడు
వినెదఁ రింటింట రోదనధ్వనుల నింక
లంక యికమీద నగు రక్తపంకిలమ్ము. 161
- గీ. శాప మిచ్చితి నింక నిశ్చయము లంక
నాశమాపోవు నేను కన్నారగాంతు
ధపుని గోల్పోయి లంకవైధవ్యమంది
దీనతన్ గ్రుంగి తా కళాహీనమగును. 162

గీ. అనుచు శపియించి దుఃఖమ్ము నాపలేక
బోరుమని యేడ్చి సోఁ కన్నీరు గురియ
శోకసీతను జూచి యశోకలతలు
నేలపై జారి మంచు కన్నీరు గురిసె. 163

ఆ. లోకమాత సీత శోకాన విలపింప
ప్రకృతిరాంత దుఃఖభరితయయ్యె
దివియు కోటికనులఁ తిలకించి అస్రుల
ధార గురిసె పెనుతుషారవృష్టి. 164

ఆ. జాలితోడ పక్షిజాతులు గన్గొని
నీడములను కనుల నీడనింపె
జాలిగొనుచు జంతుజాలమ్ము సీతను
మోము సొచి చూచె మూగకనుల. 165

ఆ. వన్యకాంతనగుచు వసుమతీసుతవడు
కష్టములను గాంచి కనికరమున
ఎంత పొక్కినానొ ! ఏమందు శ్రీరామ !
ప్రకృతిమాతె కష్టపాటు చెందె. 166

త్రిజటా స్వప్నవృత్తాంతము

ఆ. లంతలోన 'త్రిజట' అను కాంత చనుదెంచి
క్రూరరాక్షసులను కోపగించి
ధరణితనయఁ దేర్చి తా గన్న స్వప్నంబు
చెప్పఁదొడఁగె సీత చిత్తమలర. 167

ఉ. రక్కసులార ! స్వప్నమున రాముని గాంచితి ఈమె నాథునిన్
చక్కదనంబునన్ గెలువజాలును రాముఁడు కామునైన- పెం
పెక్కిన పీఠ్యదర్పమున ఎల్లజగంబుల నేలజాలు- ఆ
చక్కని మోము సొంపున ప్రసన్నత చంద్రుని నేలఁజాలెడిన్.

గీ. తమ్ముతోఁ గూడి ఐరావతమ్ము నెక్కి-
అతఁడు చనుదెంచి దివినుండి అవనితనయ
అంకమునఁ జేర్చి గొనిపోయె నచ్చెరువుగ
స్వప్నమున గంటి దీని విస్వప్నముగను. 169

గీ. ధవళమాల్యాంబరాదులు దాల్చి సీత
పుష్పకము నెక్కి రాముని భుజమువట్టి
చంద్ర సూర్యుల తనదు హస్తమునఁ దాకి
పింటిత్రోవను జనుట గన్గొంటి నేను. 170

గీ. రావణుఁడు రక్తమాల్యాంబరములు దాల్చి
వంగగర్తంబునందున పడుట గంటి
కాలకాళిక దళఁకు కంఠములకు
పాశమునుగట్టి తా దక్షిణాశ కేగె. 171

గీ. గర్దభము నెక్కి అలకుంభకర్ణుఁ డేగె
శింశుమారమ్మువై నింద్రజిత్తు పోయె
తక్కువారలు నూనెలో తానమాడి
దినమొలలతోద డక్షిణదిశకుఁ జనిరి. 172

గీ. రాముఁ డంపిన దూత దుర్వారబలుఁడు
వానరాధిపుఁ డొక్కండు వార్ధి దాటి
ఎచ్చి యా సీతతో నేదొ మువ్వటించి
కాలెచ్చి నిశ్శంక లంక నే కలను గంటి. 173

గీ. రత్నరంజిత భూషాంబరములు వెలయ
రాజమకుటంబు తనదు మూర్ఘమున వెలుగ
చత్రచామరములు వట్టి సరులు గొలువ
స్వర్ణవీరమునన్ విభీషణుని గంటి. 174

గీ. రావణుం డోడు గెలుపొందు రాఘవుండు
గాన సీతను మీరలు గారవమునఁ
గొలుపుడి భక్తి క్షేమమ్ము గలుగు మీకు
జానకిదేవె మన కింక శరణమగును. 175

గీ. త్రిజట స్వప్నంబు వినుచు సాధ్వీమతల్లి
సీత ముదమందె నెంతయు చిత్తమందు
ఆమె వామాక్షి-వామోరు లదరె నంత
మోము వికసించె తనువున పులకరించె. 176

సీత రాక్షసాంగసలకు అభయమిచ్చుట

గీ. “ఆమె స్వప్నంబు గాని నత్యంబ యయిన
అభయ మిచ్చెద మీకు భయంబు వలదు”
అనెడి జానకి పల్కుల ఆలకించి
అసురకాంతలు ఆశ్చర్యపడినారు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 177

అని తన స్వప్నము త్రిజటయు
వినిపించిన భయముచెంది విహ్వలులగుచున్
జనకజ మ్రొక్కుచు దూరము
చని వారలు పండుకొనిరి నందడి యడగెన్. 178

- గీ. రామ ! నీవలె జానకిరమణి గూడ
శరణుగోరిన వారి రక్షణము నేయు
ప్రబలశత్రువులైన ప్రపన్నులైన
వారిఁ బ్రోచుట మీ కది ప్రథమదేమో
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 179

నీత నిరాశ చెంది ప్రాణముల విడువఁదలచుట
శుభశకునముల గనుట

- గీ. నిండె వదిమానములు నింక రెండు నెలలు
గడువు నిచ్చెను దుష్టరాక్షసుఁడు నాకు
ఇంతకును రాదు నాథుఁ డింకెపుడు వచ్చు
ఎట్లు గడివెద రెన్నెల లింకమీద. 180

- గీ. ఏను జేసిన పాప మృదేమో గాని
రామలక్ష్మణు లిరువురూ రా రిదేల !
ప్రాణముగ నన్నుఁ గాంచెడి భర్త కిట్లు
దూరముగ నుంటి బ్రతుకును భారమయ్యె. 181

- గీ. రాముఁ డిదె వచ్చు వధియించు రాక్షసేళు
నన్ను గొనిపోవు ననుచుఁ బ్రాణమ్ము లెట్లొ
దాల్చియుంటిని ఇంక నే తాళజాల
క్షణము నిలువంగలేను రాక్షసుల మధ్య. 182

- గీ. క్రూరరాక్షసకాంతల బారిబడక
విషముభక్షించి అసువుల విడుతు నన్న
గరము నిచ్చెడువార లెవ్వరును లేరె !
ఏమి నేయుదు- ప్రాణంబు లెట్లు విడుతు. 183

గీ. దీర్ఘవేణిక యిదె నేను దీనితోడ
చెట్టుకొమ్మకు నివు డురిపెట్టుకొందు
అనుచుఁ దలపోయుచుండ వామాక్షి యదరె
భూమిసుత కంత వామోరు భుజములదరె. 184

గీ. శుభము నూచించు శకునముల్ విభునిరాక
దెలుపుచున్నవి యని మదిఁ దలఁచి సీత
మొగము తళుకొత్త తనువున పులకలెత్త
అన చిగురొత్త దీర్ఘనిశ్వాస మూర్ఛె. 185

గీ. కామసుందర నిను నాడు రామదండ్ర !
మదిని దలపోసి ఖక్తి నమస్కరించి
“శత్రువుల మధ్యనున్న సీ సతిని నన్ను
వేగ రక్షింప శ్రీరఘువీర ! రావె”
అనుచు మొఱవెట్టెనంత అ అవనిజాత. 185

గీ. చెట్టుపై నున్న హనుమ ఆ సీతఁ గాంచి
“ఇదియ సమయంబు రాక్షసులెవరు లేరు
ఈమె దర్శించి శ్రీరాము డేమవార్త
మధురవాక్కుల వినిపింతు మసుజభాష”. 186

వృక్షముననున్న హనుమంతుఁడు

శ్రీరాముని గుణగణమును గానము సేయుట

క. అని నిశ్చయించి మారుతి
జనకజ మునుముందు దాఁ బ్రసన్నును జేయం
జనునని శ్రీరాముని గుణ
గణమును మృదుమధురఫణితి గానము చేసెన్. 187

ఉ. వనధిగభీరుఁ డార్జునుఁ డనవద్యచరిత్రుఁడు కామసుందరుం
డినకులవార్ధిజుండుఁడు అహీనగుణుండును మేఘధీరుఁడున్
జనుతక్తి ర్తిసాంధ్రుఁడు ద్విపద్గణిముఁడు రాముఁడెన్నె - ఆ
జనవతి పంప వచ్చితిని జానకి గాంచితి నివ్వసంబునన్. 188

సీ. దశరథశితిపాలతనయుండు రాముండు
జరకాజ్ఞ తలఁదాల్చి వనికి వచ్చి
తననతి సీతయు - తమ్ముండు సౌమిత్రి
తన్ను గొల్వఁగ నుండె దండకమున
అనుజునితో మృగయార్థ మేగినతఱి
అసురుఁ డెవ్వఁడొ సీత నవహరించె
ఆమె నన్నేషించు చా రాక్షసేంద్రుండు
కిష్కింధ జేరి సుగ్రీవు గలసి
అసలసాక్షిగ అతనిసఖ్యమ్ము చేసి
వాని యగ్రజు దుష్టాత్ము వారి జంపి
రాజుగా జేసి సుగ్రీవు రాజ్యమునకు
అనుజుతోఁగూడ ప్రసవణాద్రి నుండె.

189

గీ. మిత్రభావంబు పాటించి మిత్రసుతుఁడు
అవనిజాతను వెదకిరం డనుచు మమ్ము
దక్షిణాశకుఁ బంప సంపాతి వలన
లంకలో నుంట తెలిసి నిశ్చంకివృత్తి.

190

గీ. అబ్ధి లంఘించి వచ్చి ఆ అమలగరిత
శోకనంతప్త సీత నశోకవనిని
గంటి నియ్యెద ధన్యతఁ గాంచినాఁడ
అనుచు విరమించె నంతలో ననిలసుతుఁడు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

191

శ్రీరాముని గుణాకీర్తమును ఆలించి

ఆశ్చర్యచకితయై సీత వితర్కించుట

గీ. అట్లు సీదైన సత్కథ నాలకించి
అవనిజాతయు మిపుల నాశ్చర్యమంది
తొలకరించిన వానల పులకరించు
పుడమి పోలిక తనువునఁ బులకలెత్త. 192

గీ. లంకలో నిట్లు శ్రీరఘరాము చరిత
మెవరు వినిపింతు రియ్యెడ నెవరు లేరె !
నాదు భ్రమయేమో ! లేక స్వప్నమిదేమో
నాకు నిద్రయే లేదు స్వప్నం బదెట్లు ? 193

గీ. నేను సతతంబు విభుని ధ్యానించుచుంట
భ్రాంతిచే నిట్లు వింటినో రాముకథను
భ్రాంతి యెట్లగు వింటి విస్మయముగను
కనులఁ గనుచుంటి పీనుల పీనుచునుంటి. 194

హనుమ వృక్షమునుండి దిగిపచ్చి సీతతో ఆడిన మాటలు

గీ. అనుచు దిక్కులు నలువంక లరసి యరసి
మీదికిన్ జూడ వృక్షమ్ముమీద నడచు
కనులు మిఱుమిట్లు గొల్పెడి కాంతితోడ
వానరం బొందు వింతగా గానిపించె. 195

గీ. వానరమ్మును గన్నచో స్వప్నమందు
అశుభమందుడు శాస్త్రజ్ఞు లదియు లేదె
స్వప్న మిదిగాదు సత్యంబ శంక లేల
వింటి పీనుల శ్రీరఘువేరు కథను. 196

గీ. మహిత శ్రీరామచంద్రుని మధురగాథ
 వీనుదోయికి విందుగా వినిదె నెవఁడో
 అనఘచరితుని ఆతనిఁ గనఁగ నాడు
 డెంద మెంతయు నుత్కంఠ నందుచుండె, 197

హనుమంతుఁడు శ్రీరాముని క్షేమవార్తను
 సీతకుఁ దెల్పుట

గీ. అనిన జానకి వలుకుల నాలకించి
 నగము దిగి వచ్చి సాష్టాంగనతులు చేసి
 వినయ వినమితగాత్రుడై హనుమ ఆంత
 ఇంపు మీరంగ అమెతో నిట్లు లనియె, 198

గీ. దివ్యతేజస్సు చూడ ఓ దేవి ! నీవు
 దినకరుని పట్నియైన పద్మినివి యేమొ !
 సౌమ్యభావంబు వదనప్రసన్నత గన
 హిమకరుని ప్రాణదయిత రోహిణివి యేమొ ! 199

గీ. సాత్వికత్వమ్ము - నీ కష్టనహన మరయ
 దేవి ! రూపమ్ము గొన్న భూదేవి వేమొ
 అమ్మ ! నీ రూపశీలదైర్యమ్ము లరయ
 లక్ష్మీకళ లొల్కు క్షత్రియ లలన వేమొ, 200

గీ. పంచవటి నుండి అట్లు వందించినాడు
 రావణుఁడు తెచ్చినట్టి యా రమణివైన
 తల్లి ! శ్రీరామునతివి సీతమ్మ వగుదు
 అదియె సత్యమ్మటంచు నా మదికిఁ దోచు, 201

గీ. అతని మాటల నాలించి అవనితనయ
ముఖము వికసింప- తనువెల్ల పులకరింప
జాను శ్రీరాము సతిని నే నొదనోయి !
నీ వెవండవో తెల్పుమా నిర్మలాత్మ ! 202

గీ. అనిన హనుమంతుఁ డామెకు సంజలించి
తల్లి ! ధన్యుండనైతి త్వద్దర్శనమున
మాత ! శ్రీరాముఁ డంపిన దూత నేను
క్షేమముగ నుండెనమ్మ ! శ్రీరామవిభుఁడు. 203

క. తన వతి కుశల సువార్తను
వినిపించిన హనుమ గాంచి వికసితముఖియై
తనువున- పులకలు దేరంగ
కసులను నమ్మోద బాష్పకణములు జారన్. 204

ఆ. మరల మరల నడుగ మారుతి భవదీయ
కుశలవార్త దెలిపి విశదఫణితి
మోద మెనఁగ సుంత ముందుకు రాఁగని
రాక్షసేకుఁ డనుచు రమణి దలంచి. 205

నీత హనుమంతుని రావణుఁడని శంకించుట

గీ. నాడు దండక మాయనన్యాని వగుచు
వచ్చి పాపాత్మా ! నన్నొని వచ్చినావు
మర్కటాకృతి నే డిట్లు మాయ బూని
నన్నుఁ జెనకంగ జూచిన నాశమగుదు. 206

గీ. అనుచు వెనుకకు జరగి యా అవనితనయ
భయము నందుచు మానె సంభాషణమ్ము
పవనతనయుండు జానకి భావ మెఱిగి
పినయమున మ్రొక్కి ఇట్టులు విన్నవించె. 207

ఆ. తల్లి ! నేను రామదాసుండ నమ్ముము
రావణుండఁ గాను— పాపనాంగి !
నీదు విభుఁడు పంప నీరధి తరియించి
వచ్చినాఁడ నేను వాయుసుతుఁడి. 208

హనుమంతుఁడు జానకి సందేహమును తీర్చుట

గీ. అనిన జానకి గనుగొని అనిలసుతుని
వానరులు మీరు నా భర్త మానవుండు
నరుల కెట్టులు జగతి వానరులతోడ
సఖ్య మేర్పడు ? తీర్పు నా సంశయమ్ము. 209

గీ. అనిన— నీదైన సందేహ మర్థవంత
మగును దెచ్చెద వినువమ్ము ! అమలచరిత !
అపుడు రావణుఁ డట్లు నిన్నపహరింప
రాక్షసుం డెంతొ దుఃఖనంక్రాంతుఁ డగుచు. 210

గీ. కొండకోనల పర్వతగుహల పొదల
నిన్ను వెదకుచు నొకచోట నీ విభుండు
అల జటాయువు కంఠగఠాసుఁ గనియె
అతఁడు “నీతను రావణుం డపహరించె”
అనుచుఁ దెల్పుచు— ప్రాణము లంత విడిసె. 211

‘రావణునితోడ నటు మోరరణము సేసి

ప్రాణముల నిచ్చె సితకై పక్షిరాజు’

అనుచు కడుణసు వహ్నిదాహంబు సేసి

అప్పు ! అతని కిచ్చె మోక్షమ్ము విభుఁడు.

212

తప్పునితోడఁ గూడి యటు దక్షిణదిక్కుగఁ బోయి ఋష్యమూ

కమ్మును జేర వారలను గాంచి భయమ్మును జెంది భాసుజం

డమ్మహితాత్ము లెవ్వరొకొ ఆరసి రమ్మన బ్రహ్మచారి వే

షమ్మునఁ బోయి వారిదగు సర్వచరిత్ర మెఱింగి తమ్మరో! 213

అమ్మహాత్ముల నాడు స్కంధమ్మునందు

అమ్మ ! ధరియించి ఋష్యమూకాక్షఁ జేర్చి

హరివిభుండగు ధనజున కంత దెలుప

వారి దర్శించె స్నేహభావమ్ము దోప.

214

నీరు చెఱగున ముడివైచి నీవు నాడు

నగమునందున విడిచిన నగలమూట

నేను గొనితెచ్చి చూపింప నీ విభుండు

గాంచి వానిని మిగుల దుఃఖించె తల్లి !

215

అతని నోదార్చి ఆ ప్లవగాధినేత

“రఘుకులోత్తమ ! నీ శత్రురాక్షసేళు

సంహరింపంగ వత్తు సనైన్యముగను

సాయ మొనరింతు నీకు నా శక్తికొలది”.

216

అనుచు శవధమ్ము గావించ హరివిభుండు

అనలసాక్షిగ వారు సఖ్యమ్ము చేసి

రంత నీ భర్త ఇనజు భార్యాపహర్త

వారి దుర్వారబలు నొక్క కోలఁగూల్చి.

217

గీ. ప్రాజ్యవిస్తార వ్యవగసామ్రాజ్యమునకు
రాజుగాఁ జేసె సుగ్రీవు రాఘవుండు
రామునకు నిట్లు వానరరాజుతోడ
దృఢతరంబైన మైత్రి సిద్ధించె తల్లి ! 218

గీ. తావకన్వేషణార్థ మత్యంత బలుల
వానరులఁ బంపె నా హరివల్లభుండు
అందు నొక్కండ నేనమ్మ ! అల్లి దాటి
వచ్చినాడను లంకను జొచ్చినాడ. 219

గీ. రాత్రి యంతయు లంకాపురమ్ము వెదకి
రాక్షసేశ్వరు నంతఃపురమ్ము నరసి
కంటి నియ్యెడ ఈ యశోకమ్మునందు
మాత ! నమ్ముమ రామునిదూత నేను. 220

గీ. అంజనాదేవి నా తల్లి - అవనితనయ !
వానరేంద్రుని మంత్రిని, వాయసుతుడ
రఘుకులాంభోధిచంద్రుడౌ రాముదూత
కాల్గి ! నమ్ముము నీదు పాదమ్ము లాన. 221

అంగుళీ ప్రదానము - సీత ఆనందపారవశ్యము

చ. అని వదియించి నీవు నవు డంపిన ముద్రిక భక్తిసీయ భూ
తనయయు దాని గన్గొని ముదమ్మున కన్నుల నశ్రులొల్కగా
తన శిరమందు భక్తిమెయి దానిని దాలిచి ముద్దుపెట్టి తా
దనువునఁ బుల్కలై త్తగ నెదన్ గదియించుచు లజ్జపెంపునన్.

గీ. నిన్ను గాంచినయట్టుల నీదు రత్న
ముద్రకను గాంచి సీతమ్మ మురిసిపోయె
జనకుఁ డానాడు తన పెండ్లిసమయమందు
అల్లునికి నిచ్చె నిద్దాని ననుచుఁ దలఁచి. 223

గీ. మరల మరలను త్వన్ముద్ర శిరమునందు
ఉరమునందును జేర్చుచు ఉర్వితనయ
తనివితీరగ ముద్దాడి తనివి ననక
మదిని గాంచుచు నిన్ మయిమఱచిపోయె. 224

గీ. వినయవినమితగాఁత్రుఁడౌ అనిలతనయు
ఎదుటఁ గనుగొని ప్రీతిమై యిట్టులనియె
రామదూతవె గావు నా ప్రాణదాత
వైతి హనుమంత ! అనుచు నుతించె నతని. 225

గీ. అవనితనయకు నప్రముఁడౌ వసనతనయు
నందు నేర్పడె విశ్వాన మమలబుద్ధి
అంత జానకి ప్రీతి మాట్లాడె నిట్లు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 226

సీత - రామలక్ష్మణుల క్షేమాదులడుగుట

గీ. రాముఁ డెట్లుండె ? ఎట్లుండె లక్ష్మణుండు
నన్ను దలపోయుదురె వార లెన్నదైన
ఇన్ని వినములు గడచిన ఇట్టులున్న
నన్ను గొనిపోవ రాడేమి నా పిఁకుండు ? 227

- గీ. మఱది లక్ష్మణు కఠినంపు మాటలాడి
పంపినందుల కేను తత్ఫలము గంటి
అంతలాడిన నావైని ఎంతో భక్తి
అట్టి మఱదులు లోకమ్మునందు రేరు. 228
- గీ. అన్నకున్ నాకు సేవల నాదరించు
అమితభక్తిని లక్ష్మణుం దహరహంబు
తల్లిదండ్రుల - ఊర్మిశాతరుణి పెడిచి
మమ్ము సేపంప వచ్చిన మఱది యతఁడు. 229
- గీ. తండ్రిగానెంచు రాము చిత్తమ్మునందు
తల్లిగా నెంచి గొలుచు నాతండు నన్ను
అట్టి లక్ష్మణుడైన రాడయ్యె నకట !
అన్న యానతిలేక రాడయ్యె నేమొ ! 230
- గీ. అమితతేజులు వారు వాయ్యగ్నిసములు
వారి నెదిరించు వీరు లెవ్వారు రేరు
రాముఁ డొక్కండ చాలు నీ రావణాది
రాక్షసులఁ జంప నతఁడు దుర్వారబలుఁడు, 231
- గీ. అర్కతేజుండు రాఫవుం దమితబలుఁడు
రావణునిబోలు వీరు విరాధుఁ గూర్చె
రాముఁ డానాడు దండకారణ్యమందు
ఖరఖరాదుల గూర్చె నొక్కండె గాదె ! 232
- గీ. అట్టి రఘువంశభూషణుం దనిలతనియ !
సతిని నటు గొనిపోవ రాక్షసుఁ డొకండు
రాక్షసుల జంపి సన్గోస రాడిదేమి ?
దోషజేదైన నాయందు దోచెనేమొ ! 233

అ. బ్రాత్యనిరతభక్తిభరితుండు భరతుండు
అనుజు శత్రుహంత నమితబలుని
అఖిల సైన్యవతుల అశ్విహిణీబల
సహితముగను బంపి సాయపడునె ? 284

క. లని యిటు దెన్నియొ యడిగెడు
జనకజగనుగొనుచు భక్తిసంయుతుఁ డగుచున్
మనమున నిన్గని మొక్కుచు
హనుమంతుఁడు పలికె నిట్లు లవనిజతోడన్. 285

హనుమంతుఁడు సీత ప్రశ్నలకు

సమాధానముఁ జెప్పట

చ. కుశలము రామచంద్రునకు కూరిమి తమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁడు తా
కుశలమ తల్లి ! రాఘవుఁడు కోమలి ని న్నెడదాసి రా సహ
ర్షిశలును భేదమందుచును సన్నె దలఁచుచు సాశ్రునేత్రుఁడై
అశనమునైన దాను గొనఁ దమ్మరొ ! త్వద్విరహవ్యధాత్ముఁడై.

అ. అతఁడు నిన్నె మదిని ధ్యానించుచుండును
రేయిపవలు నిద్రలేక యుండు
మళక మక్షికములు మైవ్రాలతోలఁడు
దెసల దాను గాంచు దీనదృష్టి. 287

ఆ. కందమూలఫలము లందందు గొనివచ్చి
తమ్ముఁ డీయ భక్తితత్పరతను
అమలజలము ఫలము లంతియ గైకొను
అతఁడు స్వీకరింపఁ దామిషము. 288

గీ. ప్రకృతిదృశ్యంబు లెవి గన్పు ప్రభువు నిన్నె
 'జానకి' అంచు మదిలోన సంస్మరించు
 నీదు విరహాభితప్తుడై నీ విభుండు
 క్షణములము నొక్క యుగముగ నెంచు. 239

గీ. నిన్ను బెఱగొన్న దుష్టాత్ము నీచు దనుజు
 సర్వనాశంబు చేయంగ శపథ మతఁడు
 చేసియున్నాడు నీదైన క్షేమవార్త
 తెలిసికొన నన్నుఁ బంపె నో దేవి ! వినుము. 240

గీ. ప్లవగనాదుండు నైశ్యాధివతులతోడ
 భూరి బలయుతుడగుచు సంభోధి దాటి
 వచ్చి రాక్షసకోటిని వ్రచ్చు నతఁడు
 ఆ రఘూం త్తంసునకును సాహాయ్యవడును. 241

గీ. అనిన జానకి ఆ మాట లాలకించి
 అధికసంతోషపారవశ్యంబు నంది
 మదిని నిను గాంచి భక్తి నమస్కరించి
 పవనతనయుని కూర్మిమై ప్రస్తుతించె
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 242

గీ. అనిలసందన ! నీవు రామావసీంద్రు
 నన్నిధిని నుండు వాతని నద్గుణముల
 రూపరేఖల నెఱుఁగుదు రూఢమతిని
 వాని వర్ణింపవే యన్న వాయుసుతఁడు. 243

గీ. మదిని తలపోసి నిన్ను నమస్కరించి
జానకీదేవి భక్తిమై చాగిమొక్కి
అమ్మ ! నా కింతకంటె భాగ్యమ్ము గలదె !
ధవుని గుణరూపశీలాదు లవధరింపు.

214

హనుమంతుఁడు శ్రీరామచంద్రుని
రూపగుణశీలాదులను వర్ణించుట

కోమలసీరదశ్యామలదేహుండు
అజానులంబిభుజార్గళుండు
వ్యాయతోన్నతపీనవక్షోపభాగుండు
ఆకర్ణదీర్ఘనేత్రాంబుజుండు
సమవిభక్తాంగసౌష్ఠవదారుదేహుండు
సంహతాంగుఁడు సింహసంహనుండు

గంభీరమృగరాజగమనాభిరాముండు
అనయంబుమందస్మితాననుండు

సత్యనిరతుండు సజ్జనసన్నతుండు
మహితచరితుండు సద్ధర్మమార్గరతుండు
త్యాగశీలుండు చండకోదండధరుండు
మేరుధీరుండు వార్ధిగంభీరుఁ డతఁడు.

245

భానుసహస్రతేజుఁ డరిభండనభీముఁడు మేరుధీరుఁ డా
జానుసుదీర్ఘబాహుఁడు విశాలసుఫాలుఁడు నార్యసన్నతుం
డానతశాత్రపుండు శరణాగతరక్షణదక్షుడమ్మ ! క
ల్యాణగుణాభిరాముఁ డకలంకచరిత్రుఁడు రాఫపుం డిలన్. 246

అ. ఆదిశేషుడైన ఆతని వర్ణింపఁ
జాలఁదన్న నేను జాలదెట్లు ?
పుణ్యపురుషుఁ డతఁడు పురుషోత్తముండమ్మ !
పూజ్యగుణుఁడు తోరపూజ్యుఁడమ్మ ! 247

గీ. సకలశస్త్రాస్త్రవిదుఁడు పద్మాస్త్రవిదుఁడు
నేదవేదాంగవిద్ధనుర్వేదవిదుఁడు
విశ్వవిఖ్యాతచరితుఁడు విపులయశుఁడు
విష్ణుతుల్యుండు భానురోచిష్ఠుఁ డతఁడు. 248

ఉ. విరుణికోత్తముండు త్రిజగఁబుల నేలఁగఁజాలు కీరుఁడున్
గారణజన్ముఁ డార్జున కష్టనివారణదక్షుఁ డధిపం
దారుఁడు చారుగాత్రుఁడు నుదారుఁడు వీరుఁడు రామచంద్రుఁ డీ
క్రూరు నిశాచరేశ్వరుని గూల్చి నిసున్ గొనిపోవు నమ్మరో !

నీత మరల మరల ప్రశ్నించుట
హనుమంతుఁడు సమాధానములు చెప్పట

గీ. హనుమ నీ రూపశీలవీర్యాదులెల్ల
అట్లు వర్ణింప పారవశ్యమ్ము నంది
కనుల నానందబాహుముల్ గ్రమ్మి గురియ
నీత హనుమంతు మతియు ప్రశ్నించె నిట్లు. 250

గీ. రామలక్ష్మణు లెటు సాగరమ్ము దాటి
వచ్చువారలు నెప్పవే వాయుతనయ !
వానరేశుండు సేనలు వచ్చునెట్లు ?
ఓయి ! ఈ వార్తి దాటు నుపాయమేది ? 251

- గీ. ఇంతంతలు చూడ మీ రంతలేసి
రాక్షసులతోడ నెట్లు పోరాడగలరు ?
సాయుధులు వారు మీరు నిరాయుధులుగ
భాతఖడ్గాది చటులకస్త్రములు గలవె ? 252
- గీ. తగిన నన్నాహ మెదిలేక దైత్యకొటి
నెదిరి సంగ్రామమును జేయ నెవరితరము !
పూహనిర్మాణదతులౌ యూధవతులు
వానరేంద్రునిసేన నెవ్వారుగలరు ? 253
- గీ. మాత ! వినుమమ్మ ! రామలక్ష్మణుల నాడు
భుజములందున దాల్చి అంభోధి దాటి
వత్తు నే నింక వానరవల్లభుండు
క్షణములో దాటివచ్చు నీ సాగరమ్ము. 254
- గీ. అంగదాదికనకల యూధాధిపతులు
వార్ధి తరియింప వారు సమర్థులమ్ము !
పూహనిర్మాణదక్షు లాయోధనమున
అగనగమ్ములై మాకెల్ల నాయుధములు. 255
- గీ. అనిస ఇందుక నవ్వి ఆ అవనితనయ
హనుమ చూడంగ సీవు ప్రేలంత లేపు
దాల్తు వెట్టులు వారి స్కంధమ్మునందు
నీదు వలుకెట్టు విశ్వనసీయమగును ? 256
- గీ. వానరులు తాము నీవంటి వారుగాదె !
అగనగమ్ములు దాల్చి పోరాడగలరె !
వారు తరియింతు కెట్లు దుస్తారవార్ధి ?
వ్యక్తమయ్యెను నీ కవిత్యమ్ము హనుమ ! 257

హనుమంతుఁడు తన శరీరమును పెంచుట

ఆ. అనిన- ఆమె మాట లాలించినంతనే
చిన్నవోయి హనుమ సిగ్గుగొంది
తరువు దాటి జనకతనయ నివ్వెఱగంద
తనువు పెంచె వర్వతమ్ము వోలె.

258

క. చుక్కలు తలపూవులుగా
దిక్కుల పాలమ్మునంట దినకరదీప్తిన్
దృక్కులు మీటుమిట్టలు గొన
లక్కజముగ మేరుమందరాకృతిధరుఁడై.

259

క. కొండల పిండి యొనర్తును
భండనమున శత్రుకోటి భంజింతును భూ
మందల మెల్లను జుట్టెద
దండించెద నెల్ల తైత్తడానవకోటిన్.

260

క. అనిసంతనె జానకి ఆ
హనుమంతుని గాంచి మిగుల నచ్చెడవడుచున్
ఘనమగు నీ యీ రూపము
దనుజులు గాంచెదరు నూత్నతనవున్ గొనమా !

261

క. "ఇంతటి వాడవె" అని నా
చెంతకు నిను బంచెగాడె శ్రీరఘువీరుం
దెంతటి పనికై నను హను
మంతా ! తగు దీప్త శక్తిమంతుడవవుగా.

262

ఆ. అమ్మ ! వినుమ నేన ఆ వానరేంద్రుని
నేనలందు చాల చిన్నవాడ
నన్నుఁ బోలువారు నాకంటె బలవంతు
లున్నవారు నమ్ము ముర్వితనయ ! 263

ఆ. అనిన హనుమ గాంచి ఆ తల్లి నీవంటి
వినయవరుల నెందు వినుటలేదు
ఇంతివాడవయ్యు ఈరీతిఁ బల్కుదే
గర్వ మింతలేని ఘనుడ వీవు. 264

గీ. అనుచు నగ్గించు సీతను హనుమ గాంచి
తల్లి మీ పాదదాసుండ తగునె పొగడ !
రామవిభునకు నీదగు క్షేమవార్త
దెలుపఁ బోయెదనమ్మ ! పృథ్వీకుమారి ! 265

గీ. దేవి ! విభునకు నంపు సందేశ మేమి ?
ఏమి దెప్పెద ప్రభునకు ఏమిగోందు
అతఁడు ముద్రిక నంపినయట్టు లీవు
అనవాలుగ నేదై న అమ్మ ! యిమ్మ ! 266

సీత రాముని కందజేయు సందేశము

గీ. అనిన పవనజుఁ గనుగొని అవనితనయ
కనుల నశ్రులు ధారలై కారి పాట
కంఠమెంతయు గద్గదికమ్ము సెంద
దైన్యభావమ్ము మోమునఁ దాండవింప. 267

- క. పింటివి రావణు మాటలు
కంటి నా కష్టగాథ కనులన్ హనుమ !
పంటింపక యింక నించుక
కంటకు దశకంఠుఁ దునుముగావలె ననుమా ! 268
- గీ. సీర మాత్రమ్ము గొని నిరాహారదీక్ష
జడలుగట్టిన కేశపాశమ్ముతోడ
సేల శయనించి తా నహర్నిశలు నిన్నె
ధ్యానమున నిల్పు సీత డెందమున ననుమ. 269
- గీ. సతిని చెఱగొన్న దుష్టరాక్షసు వధించి
తరుణిఁ గాచుట యది తాత్రధర్మ మనుమ !
దుష్టరాక్షసకోటిని దునుమ తాను
చేసె శపదమ్ము నది జ్ఞప్తిచేసె ననుమ ! 270
- గీ. అన్యచింతన లేక యనన్యమతిని
నియతభక్తిని మదిలోన నిన్నె నిలిపి
తపము సేయుచునుండె సీతమ్మ యనుమ
ఆతని ప్రత్యక్షమగుమని హనుమ ! అనుమ. 271
- గీ. అసహవిరహాభితప్తయై అవనిజాత
గుండె బరువెక్కి తా నట నుండె ననుమ
గడియ అది యొక్కయుగముగా గడుపుచున్న
తన్ను రక్షింప వేగ రమ్మన్న దనుమ. 272
- చ. అని యిటులెన్నియేని జనకాత్మజు డెల్పుచు విన్ను పావనీ
దనుజుఁడు రెండు మాసములె దా గిడుచున్న నాకుఁ గాన ఆ
యినకులరాజుమాళి గడువంతకు దాటకమున్న వచ్చి రా
వణు వధియింపగావలెను వారికి నీయది తెల్పి వంపుమా ! 273

జానకి అనవాలుగా తన శిరోమణిని

హనుమంతుని కిచ్చుట

క. అని తన సందేశమ్మును
వినుపించుచు కనుల నశ్రుబిందులు దొరగన్
తన కేశంబుల దాల్చిన
మణి దీసి యొసంగి పలికె మంజులభణితిన్. 274

క. అనిలజ ! ఇద్దానిని నా
జనకుఁడు దా నొసఁగె పెండ్లిసమయమునందున్
అనుదినమును దీనిం గన
కనిపించును నాదు పెండ్లి కన్నులముందున్. 275

క. అని తెల్పి మణిచరిత్రము
జనకాత్మజ యెంతో సుప్రసన్నాననయై
వినుమని రాకాసురు కథ
వినిపించెను కనుల సుంత ప్రీడ నటంపన్. 276

నీత కాకాసుర వృత్తాంతమును దెల్పుట

గీ. మున్ను నాకును ప్రియుఁడు రామునికి దక్క
అన్య రేరికిఁ దెలియనియట్టి దొక్క
చిత్రమౌ కథ విన్పింతు చిత్తమలర
అది అభిజ్ఞానముగ దెల్పు మనిలతనయ ! 277

గీ. చిత్రకూటాద్రిపాదవిచిత్రవనికి
విహగణార్థమ్ము నేను నా విభుఁడు నేగి
వారిశీకరజాహ్నువీరీరభూమి
లలితకోమలపులిసద్దలమ్మునందు. 278

- గీ. దర్శశయ్యను మేము మోదమున నుండి
లలిని అన్యోన్యమును గపొలములు నేర్చి
భూతపూర్వాతిమధురానుభూతు లేవో
మదిని కదలింప తనువులు మరచియుండ. 279
- గీ. కాకరాక్షసుఁ డొక్కఁ డాకాశపీఠి
అచితాల క్తమచ్చరణాంగుళమును
ఆమిష భ్రాంతిఁ గాబోలు నరసి వచ్చి
శాతచంచువుతో రక్తి క్షతము చేసె. 280
- గీ. ఎంత త్రోలిన పోవక ఎగిరివచ్చి
ముక్కునన్ జీర రక్తమ్ము పొంగిపొరలె
వక్షి గనుగొని విభుఁడు తామ్రాక్షుఁడగుచు
అచటి నంస్తరదర్శ బ్రహ్మాస్త్రముగను. 281
- మ. అభిమంత్రించి జవంబునన్ బరవగా ఆ దుష్టకాకాసుడం
డభయార్థమ్ము నభమ్మునం బఱచి తా నాయంద్రబ్రహ్మాదులన్
నభయంఁడొచును వేడ వారలు మహాసంభ్రాంతి పోఁద్రోలగా
ప్రభుపాదమ్ముల వ్రాలి అర్జుఁడగుచున్ బ్రార్థించె సంత్రాణమున్
- ఆ. శరణటందు రాము చరణాబ్జముల వ్రాల
కరుణతోడ వాని గావనెంచి
వాని దక్షిణాక్షి బ్రహ్మాస్త్రమున కిచ్చి
విడిచివుచ్చె రామవిభుఁడు వాని. 283
- గీ. ఆతఁ డింద్రుని సుతుఁడు జయంతుఁడంద్రు
పావబుద్ధిని కాకరూపమ్ము దాల్చి
పొంచి యారీతి నన్ను నొప్పించి తుదకు
ప్రభుని కారుణ్యమున నట్లు బ్రతికిపోయె. 284

ఆ. పక్షివైని నాడు బ్రహ్మాస్త్రమట్టులు
వరపె విభుడు నేడు వరవఁడేమి ?
ప్రభువు కోపగింప బ్రహ్మాండ రుద్రాదు
లెదుర లేడు రాక్షసేశుఁ డెంత !

285

గీ. ప్రభువు వ్రేముడి నా గండఫలకమందు
మకరికలు దీర్చుటది మది మఱవ ననుము
ఈ యభిజ్ఞానమును దెల్పుదేని హనుమ !
విభుడు సానందుడై నిన్ను విశ్వసించు.

286

నీత తన మాటలుగా లక్ష్మణునితో చెప్పుమనిన మాటలు

గీ. వదినె ఆడిన మాటలు మదిని నిడక
అన్నగారికి కుడిభుజమట్లు నిలిచి
సంగరమ్మున క్రూర రాక్షసులఁ ద్రుంచి
తన్ను దక్షింపఁ బ్రార్థించుచున్న దనుమ.

287

గీ. అనుచు నీ మాట మఱది లక్ష్మణునితోడ
నాడు మాటగఁ దెల్పి “మనంబునందు
కినుక చూపక క్షమియించు” మనుము హనుమ !
అన్న కన్నిట తోడ్పడుమంటి ననుమ.

288

గీ. ఈ శిరోరత్నమును నిచ్చి యిపుడు నీకు
తెలియఁజేసిన కథలను దెల్పినంత
విభుడు రాఘవుఁ డెంతయు విశ్వసించు
అమితమా వ్రేమ నిన్నెంతో ఆదరించు.

289

క. అని తన సందేశమును
 వినిపించిన- హనుమ భక్తివినయాన్నిటఁడై
 జననీ! నర్వంబును నే
 వినిపించెద వినినయంత విభుఁడున్ వచ్చున్. 290

గీ. అచట కిష్కింధ ప్రసవణాద్రియందు
 నీ విభుండును - ఇనజుండు - నీ మఱిది
 ఎదురుచూతురు నా రాక కెల్లవారు
 నెల వొనంగిన పోయివచ్చెదను తల్లి ! 291

క. అని మైథిలి నెలవుం గొని
 జనకజ మృదుపాదపంకజములకు వినతుల్
 వినతుండై పవరించుచుఁ
 జనె పావని కొంతదప్పు జననిన్ గనుచున్. 292

హనుమంతుఁడు తన మదిలో
 కార్యశేషమును చింతించుట

గీ. పూర్వకార్యవిరోధంబు పొసగకుండ
 అన్యకార్యంబు సాధించు నతఁడె గాదె
 సకలదూతార్థవిదుఁడండ్రు శాస్త్రవిదులు
 జనని గనుగొంటి కార్యశేషం బికేది ? 293

గీ. అనుచుఁ జింతించి ఇంక రావణునితోడ
 మాటలాడంగవలె వాని మతము నెఱిగి
 చెప్పవలసిన బుద్ధులు చెప్పి నాడు
 మదము నించుక చూపి పోయెదనుగాక ! 294

ఆ భుజము నప్పశించి భూతమ్ము లదరంగ
సింహగరనంబుఁ జేసి బలిమి
వనము గూల్చి దనుజవరులను వధియించి
లంక గూల్చి మీదు బింక మడచి. 295

అ. వార్ధి దాటి పోయి వచ్చెద మరలను
రామవిభుని గూడి రణము నేయ
నన్ను బోలువారు నాకడె ఘనులును
వాసరేంద్రుతోడ వత్తురింక. 296

ఆ. జయము రాఘవునకు జయము లక్ష్మణునకు
జయము ప్లవగపతికి జయము మాకు
జనకజాత వరషసాధ్వీమతల్లిని
తెచ్చె రావణుండు చచ్చు నింక. 297

హనుమంతుఁడు అశోకవనమును భంజించుట

గీ. అనుచు బొబ్బలు పెట్టుచు తనువు పెంచి
పర్యతాకారమును దాల్చి పవనసుతుఁడు
తోక జాడించి యెగసి అశోకవనము
క్షణములోఁ గూల్చె పెను ప్రభంజనమువోలె. 298

గీ. దానజలగండమ త్తవేదండమట్లు
జవమునన్ వీచు పెనుప్రభంజనమువోలె
వ్రేళ్లతోడుత పెకలించి వృక్షచయము
లతలఁ గూలిచి వీరుధ ప్రతతి తోడ
పూపుపొదరిండ్లు భంజించి ప్రోవువెట్టె. 299

గీ. నందనము మించు రెండవ నందనమ్ము
 చైత్రరథమును మించు విచిత్రవనము
 లోకవిఖ్యాతిగన్న అశోకవనము
 క్షణములో గూర్చె నా ప్రభంజనసుతుండు. 300

క. ప్రమదాజనయోగ్యంబును
 ప్రమదాశినికుంజపుంజభాసురమునునొ
 ప్రమదావనమున్ సీతా
 ప్రమదానగమొండు దక్క భంజించె వెనన్. 301

గీ. జానకీదేవి యున్న వృక్షమును విడిచి
 తక్కుగల వృక్షలతికాప్రతతులనెల్ల
 కూర్చి పుష్పఫలాదులు రాల్చి డుల్చి
 శోకవనముగఁ జేసె నశోకవనము. 302

క. వనభంగము గావించిన
 హనుమంతుని గాంచి విస్మయంబును గొనుచున్
 వనపాలకు లెదిరించిన
 ఘనవృక్షముతోడ వారిఁ గెడపెన్ బెలుచన్. 303

హనుమంతుఁడు చైత్యప్రాసాదమ్మును గూల్చుట

క. లంకాద్వీపమ్మునకె ఆ
 లంకారంబొచ్చుదగు సులక్షణచైత్య
 మ్మింకన్ గూర్చెదనని ని
 శృంకన్ మదినెంచి దాని సౌరది యడగన్. 304

క. హమ్మని చైత్యప్రాసా
దమ్మును బడద్రోసి నేల తద్రక్షక సం
ఘమ్మును వీరన్ నిజవా
లమ్మునఁ బడఁగొట్టి వదతలమ్ముల రాచెన్. 305

వనభంగమును విని రావణుఁడు కోపావేశమున
హనుమంతుని వధింప ఎనుబదివేల కింకరులఁ బంపుట
మ. వనపాలుర్ హతశేషులైన దనుజుల్ వారెల్ల రేతెంచి, యా
వనభంగంబును దెల్ప రావణుఁడు దుర్వారోగ్రకోపమ్మున్
ఘనబాహుబలశౌర్యఛర్ములను సుగ్రస్పారశస్త్రాస్త్రులన్
హనుమంతున్ వధియించి రండునుఁచు దా సంపెన్
రూక్షతామ్రాక్షుడై. 306

ఉ. రావణునాజ్ఞయే తడవు రాక్షసు లెన్నదివేలకింకరుల్
చేవదలిర్ప నొక్కమొగి శీఘ్రగతిన్ జనుదెంచి ముట్టి, ధీ
తావహ శాతశూలవిశిఖాదులు బోరుననేయ రెచ్చి, ఆ
పావని వానినెల్ల తన వాలమునన్ బడఁజేసి యుగ్రుడై. 307

క. కొందఱ వాలమ్మున మఱి
కొందఱ సాలమున మోది కొందఱ ముష్టిన్
కొందఱ పదపూతమ్ముల
కొందఱ వరిఘమునఁ గొట్టి కూచ్చె ధరిత్రిన్. 308

రావణుఁడు జంబుమాలిని బంపుట

ఆ. జంబుమాలి యనెడు జయశాలి నయశాలి
అస్త్రశస్త్రవిదుఁ బ్రహస్తసుతుని
గాంచినంత నతఁడు కరములు జోడించి
అసురపతికి మ్రొక్కి ఆజ్ఞపడసి. 311

ఉ. ఆతఁడు చాపముంగొని దశాసనునాజ్ఞ రథాధిరూఢుడై
ఆతతనైర్మముల్ గొలువ నాడుచుఁ బోయి నిశాతసాయక
ప్రాతమునేయ వాని తన వాలముతోడత వ్రాచ్చి దూర్చి అ
వ్యాతసుతుండు పాదహతి వాని రథమును గూర్చి వ్రేల్చిడిన్.

క. కరచరణాహతి రథముల
కరిఘటలన్ హరిచయమ్ము కాల్ప మెల్లన్
ధరఁ గూలిచి హనుమంతుఁడు
వరిఘమ్మున జంబుమాలిఁ బరిమార్చె వడిన్. 313

రావణుఁడు పంచసేనాధిపతులను బంపుట

గీ. కోవభరమున నిప్పులు గురియ కనుల
కటము లదరంగ నిజదంతఘట్టనమున
మర్కటముఁ జంపి రండని మహితబలుల
పంచసేనాధిపతులఁ బంపించె సంత. 314

ఉ. రాక్షసురాజు నానతి పరాక్రమశాలు లనీక నాయకుల్
రూక్షితరాయుధవ్రతతీరోచులు దిక్కులఁ బర్వ పీఠమై
దక్షులు యుద్ధశిక్షితపవాతిదళంబులు వెంటరంట వే
లక్షల యోధవారము తురంగకరీంద్రరథాధిరు డుడై. 315

అ. బలసి వెంటరాగ బలదర్పయుతులౌచు
కదలివచ్చి నిశితకాండచయము
బలసి చుట్టుముట్టి బహువిధ మారణా
యుధములేసి యార్వ నుగ్రగతిని. 316

అ. హనుమ అంత మందరాద్రినా మెయి పెంచి
గగనమునకు నెగసి గరుడునట్లు
వాలమాచ్చి శస్త్రవారము వేసఁ దూల్చి
వరిఘమునను నేలఁబడఁగ మోఁడి.

317

చ. కరిఘటలెల్లఁ గూల్చి తురగమ్ముల వాల్చి శతాంగపాఖలన్
వరిఘగదావ్రహారముల భంగమునేసి పరాక్రమించి వే
తరుగిరిశాఖలన్ గొని పదాతిదళంబుల గిట్టి వ్రేల్చిడిన్
కరువలి పట్టి సింహగతి గర్జననేయఁగ పాతి రందఱున్. 318

మ. హతశేషుల్ పఱతెంచి పాదసత్తురై ఆ పంచనేనాపతుల్
హతులొటన్ దెలుపంగ రావణుఁడు కోపాచేశరూపాక్షుఁడై
మతిఁ జింతించుచు నప్తమంత్రసుతులన్ మాతంగయానంబులన్
ద్రుతరీతిన్ జని శక్తిమంతు హనుమంతున్ జంపఁ బంపెన్
వెనన్. 319

రావణుఁడు సప్తమంత్రసుతులను
హనుమంతున్ జంపఁ బంపించుట

ఉ. వారు చతుర్విధప్రచరవాహినితో నెదిరించి వేర్చి వి
స్ఫారధనుర్విముక్త శితసాయక భల్లములన్ వెలార్చి, నా
ధీరుఁడు మారుతాత్మజుఁడు దీప్తహుతాశసమట్లు రేఁగి, ఆ
తోరణ లోహదండమున దోహలుఁడై పరిమార్చె వారలన్. 320

ఆ. చావుదప్పి భటులు సంభ్రాంతిఁ పఱతెంచి
మంత్రసుతుల ఘోరమరణవార్త
తెలియఁజేసినంత దీప్తాగ్నిశిఖ వోలె
మండిపడుచు రావణుండు నడరె.

321

హనుమంతుఁడు అక్షకుమారుని వధించుట

ఆ. దక్షుడైన పుత్రు అక్షకుమారుని
జూచినంత నతఁడు లేచి నిలిచి
తక్షణమ్మ తాను లక్షనైన్యమ్ముతో
రథగజాశ్వసుభటరాజితోడ. ౩22

ఆ. బయలువెడలి వచ్చి పర్వతాకారుని
తోరణస్థు హనుమ శూరవరుని
కాంచి మదిని మెచ్చి కాంచనధనువున
వాడి శరము తొడిగి వాయుతనయు. ౩23

ఆ. నొవ్వ నేయ నతఁడు నొచ్చియు మదిమెచ్చి
శూరుఁ డితఁడు చాల సుందరుండు
బాలుఁడయ్యు మేటి బలశాలి నయశాలి
రాక్షసేశు పుత్రరత్న మితఁడు. ౩24

ఆ. పీని బలము చలము వీక్షించి యాపైని
గెడపువాడ ననుచు నడరి యార్చి
తోరణస్థగదను దోర్దండమున దాల్చి
హరులు కరులు రథములన్ని గూల్చి ౩25

ఆ. ఆకసమున కెగయ నాతని గనుగొని
బాహుబలము నస్త్రబలముఁ జూప
రథముతోడ నెగసి రణదక్షుఁ డక్షుండు
హనుమపైని బలపె నస్త్రచయము. ౩26

ఉ. వాలముతోడ నస్త్రముల వాలించి తూలిచి వాయుపుత్రుఁడున్
సాలముతోడ మోఁది రథసారథి సాశ్వరథమ్ము గూల్చి ఆ
కాలుని కాలదండ మనగాదగు ఆయనదండమూని ఆ
బాలసువీరు శీర్షమును వ్రయ్యలుసేసెను గ్రోధమూర్తియై. 327

ఆ. అక్షపుత్రు గూల్చి ఆ తోరణస్తంభ
మందు నిలిచి వాయునందనుఁడు
యుద్ధకాంక్షియగుచు నుగ్రరూపము దాల్చి
సింహనాదమంతఁ జేసెఁ బెలుచు. 328

హనుమ మేఘనాదునితో యుద్ధము సేయుట

ఆ. కొడుకు యుద్ధభూమిఁ గూలిన దుర్వార
చెవిని పడినయంత చేష్టదక్కి
పొక్కి మిగుల అక్షపుత్రా ! యటంచును
ఆర్తిఁ గ్రుంగి క్రోధమూర్తియగుచు. 329

ఆ. ఏన వ్రానిఁ జంప నేగెదనని లేవ
ఇంద్రజిత్తు రాక్షసేంద్రు గాంచి
ఏను గలుగ మీర లేగుట తగ దేను
వానరమును బట్టి వత్తు ననిన. 330

గీ. పుత్ర ! ఆతండు వానరమాత్రుఁ డొనె ?
భవుఁడొ పెఱ్ఱువొ ఆ వద్మభవుఁడొ యిట్లు
వానరాకృతి మెయిఁ బూని వచ్చిరేమొ !
ఆత్మరక్షణపరుఁడవై అరుగుమోయి ! 331

- చ. అని బహురీతి యుద్ధవిధు లన్నియు దెల్పుచు హెచ్చరించి వే
చనుమన మేఘనాదుఁడును చాపనిషంగ కృపాణధారియై
కనకమహారథమ్మువయి గర్వపరాక్రమరేఖ నేగి తో
రణగతు వాయునందను దురమ్మునకున్ బురికొల్పి యార్చుచున్.
- చ. ఘనతరకార్ముకమ్ము గొని గర్వపరాక్రమహేల మీరగా
తన భుజసారమెల్ల గొని దారుణాండములేసి నొంప నా
హనుమయు నొచ్చి యార్చుచు విహాయనవీధికి నేగి పీఠమై
తన భుజలోహదండమునఁ దద్రథమున్ వడి గూల్చి యంతటన్.
- క. అరదమ్ముల భంజించియు
తురగమ్ములఁ గొట్టి గిట్టి తుత్తునియలుగా
వరయోధుల మడియించియు
కరిఘటలన్ గూచ్చె నొక్క ఊణకాలమునన్.
- ఆ. ఇంక నాలసింప యేమోనో యను శంక
అజునిగూర్చి తపము నాచరించి
వడసినట్టి కడిది బ్రహ్మాస్త్రమును నేయ
అనిలసుతుఁడు మూర్ఛమునికి తెలిసి.
- ఆ. బ్రహ్మవరము వలన బ్రహ్మాస్త్ర మిది నన్ను
ఏమి చేయదఁచు నెంచి మదిని
దనుజవతిని జూడఁదలచిన వాఁడౌట
పట్టువడియె దనుజభటుల కంత.
- ఆ. వారు మూర్ఛలగుట వానరమను బుద్ధి
వట్టి కట్టి రాజపథము వెంట
సింహనాదములను జేయుచు గొనితేర
ఇంద్రజిత్తు రాక్షసేంద్రు గాంచి.

334

335

336

337

ఉ. వానరమాత్రుగా మదిని భావనసేయక రాజనీతిమై
దానవనాథ ! యుక్తమగు దండవిధిన్ బరికించి నస్మతిన్
వీనికి శిక్షవేయుడని విన్నవమొప్పుగఁ జేసినంత నా
వానరు దివ్యతేజము నవార్కవరాక్రమ మెంచి నెమ్మదిన్. 338

ఉ. వానపుడో, కుబేరుడొకఁ వారిధినాథుడో, దండపాణిఁ ఈ
వేసము దాల్చి వచ్చిరొక ! వీఁ డరయంగ మహేశుడెనో! సం
త్రాస మొకింత లేదు బహుదైత్యుల నాహవమందుఁ గూల్చి, ఆ
యానము నంద డేమియు ప్రహస్త ! విచారణ చేయుమీ యనన్.

ప్రహస్తుఁడు హనుమంతుని ప్రశ్నించుట

ఉ. ఎవ్వరివాడ వీవు ? నిను నెవ్వరు వంపిరి ? ఏమి కారణం
బివ్వని గూల్పుగా కత మదేమి ? వచింపుమ ! అంతఁబోక ఈ
చివ్వకుఁ గారణం బెదియొ చెప్పమ ! ఈ యెడ నేమి సేయగా
ఇవ్వనధిం దరించితివో ! ఎల్లసు నత్యముగా వచింపుమా ! 340

ఆ. నిజము చెప్పదేని నిన్నిట విడిపింతు
అన్యతమాడుదేని హతుడవగుదు
రాక్షసేసుడైన రావణు కొలువులో
తప్పిపోవ నీకుఁ దరము కాదు.

341

ప్రహస్తుఁ డడిగిన ప్రశ్నలకు హనుమంతుఁడు
రావణుద్దేశించి సమాధానమును చెల్పుట

క. తన వాలమ పీఠముగా
హనుమంతుఁడు గూరుచుండి అందఱుఁ గనుచున్
మనమందున లేశంబును
అనుమానములేక తా దళానను గనుచున్.

342

గీ. రావణా ! విన్ను - నేను సుగ్రీవుమంత్రి
రాజమణియైన శ్రీరఘురాముడూత
వవనతనయుండ నంతటి బలయుతుండ
వసుమతీపుత్రిఁ గనిఁగ నే వచ్చినాఁడ. 343

గీ. వనముఁ గూల్చితి వానరత్వమునఁ జేసి
నన్ను జంపంగవచ్చు సైన్యమ్మునెల్ల
సంహరించితి నిందు దోషంబదేమి ?
ఆత్మరక్షణ మరయ న్యాయమ్ము గాదె ! 344

పావని రావణునకు హితబోధ సేయుట

గీ. అజుని వరమున నన్ను బ్రహ్మాస్త్రమిద్ది
ఏమి సేయంగలేదైన ఇట్టు లేను
గట్టువడి వచ్చినాఁడ నిన్ గాంచ నెంచి
అపుడె నను వీడి యేగె బ్రహ్మాస్త్రశక్తి. 345

గీ. బ్రహ్మవంశమ్మునందునఁ బ్రభుమమండి
వరతవమ్మున వరములు వడసి పెక్కు
ఖ్యాతికెక్కిన నీపు రాక్షసుఁడ వాడె !
వరమసాధిసి అవహరింపంగఁ దగునె ? 346

గీ. రాక్షసేశ్వర ! శ్రీరఘురాముఁ డెన్న
రాజమాత్రుండె అతఁడు నారాయణుండు
అతఁడు గోపింప బ్రహ్మరుద్రాదులైన
ఎదుర నిల్వంగలేరు నీవెంత గనుమ. 347

- గీ. వాలి నెఱుంగుదుగాదె అవ్వాలి నతఁడు
కోల నొక్కట నేలవై గూల్చె వినుమ .
కార్తవీర్యార్జునున్ జంపి గణుతిగన్న
వరశురాముని ఆతండు భంగపఱచె. 348
- చ. పరనతియంచు నెమ్మదిని భావన సేయక పాపబుద్ధిమై
వరమనతీసుతల్లి గుణభవ్యను సీతను దెచ్చినావహా !
గరళము మ్రింగఁ జూచెదవె ! కాలభుజంగముఁ బట్ట నెంతువే !
పరనతి సీత నీకు యమపాశమ-మృత్యువు గోరుకొందువే ! 349
- క. నలకూబరశాపమ్మది
తలపునకున్ రాదె నీకు దశకఁధర ! నీ
వల సీతాసతి బట్టిన
తల వ్రయ్యలుగాదె మదిని దలఁప విదేలా ? 350
- ఉ. రాముని బాణవహ్నికి విరాధ కబంధ ఖరాదులెల్లడన్
హోమముగారె ! ఆతని మహోజ్వలశస్త్రమహాగ్నికిల నీ
ధామము భన్మమౌట యది తథ్యము, నమ్ముము నాదుమాట నీ
క్షేమముగోరి చెప్పెదను సీతను రాముని కిచ్చి గొల్వమా ! 351
- ఉ. శాతశరాళి రాముఁడు నిశాచరకొటిని గూల్చుకుండ భూ
జాతను సీత నాతనికి సన్మతి నిచ్చి వ్రసన్ను జేసి, వి
ఖ్యాత పులస్త్యవంశమును గావు మదట్టులు గాదయేని ము
త్తాళలు గావవచ్చినను తప్పదు మృత్యువు నీకు రావణా ! 352
- క. శరణాగతరక్షకుఁడున్
కరుణావరుణాలయుఁడు కార్ముకవిద్యా
పరమేశుఁడు రఘురాముఁడు
నరరూపము దాల్చినట్టి నారాయణుడే ! 353

చ. దురమున నీ శిరమ్ములను ద్రుంచకముందర సత్వరమ్ముగా
 భరణిజ సప్సగించి దగ తచ్చరణమ్ముల వ్రాలి భక్తిమై
 శరణము గోరుదేనిఁ గడు శత్రువై సను బ్రోచు రాఘవుం
 డుడుకరుణామయుండు మహిమోన్నతి విష్ణుసమానుఁ డెన్నగా.

హనుమంతుని హితబోధకు రావణుండు కోపము చెంది
 ఈ కోతిని చిత్రవధ చేయుండని యంగరక్షకుల కాజ్ఞ
 నొసంగుట

క. పరదాసవసురకిన్నర
 గరుడాదులవలన చావు గలుగదు గానీ
 సరవానరజాతులచే
 మరణమృత తప్పదనుచు మదిలోఁ గనుమా ! 355

క. అని నిష్ఠురముగ నాడిన
 హనుమంతుని నుడులు వహ్ని కాజ్యము వోలెన్
 కనలున్ బెంపఁగఁ గన్నుల
 కణకణమను మండు టగ్నికణములు రాలన్. 356

క. తన యంగరక్షకులఁ గని
 వనచరు నిక్కోతిఁ జిత్రవధ సేయుఁ డనన్
 హనుమానుండు సుతృటమగు
 కనలున నిట్టనియె - పంక్తికంఠుఁ డదరన్. 357

గీ. రావణా ! విన్ను నీ యంగరక్షకులకు
 శక్యమే నన్ను వధియింప స్వల్పబలులు
 వీరలే గాదు నీవంటివారు వేయి
 రావణులుగూడ నన్నుఁ జేరంగలేరు. 358

- క. మితిమీలుచు నాడెడు నీ
మతిహీను వనాటు నిష్ట మడియింపుడటం
చతికోవమ్మునఁ బల్కిన
మతిశాలి విభీషణుండు మైకొనకఁతన్. 359

“దూత అవధ్యుడని విభీషణుండు వారించుట

- ఉ. ఈతఁడు దోషియయ్యు వధకెంతయు నద్దుఁడునయ్య అగ్రజా!
దూతను జంపరెయ్యెడను, దోష మదెంతయు, రాజనీతిలో
దూత అవధ్యుడంచు విబుధుల్ వచియించుట నీ వెఱుంగవే !
దూతకు కొన్ని శిక్షలు స్మృతుల్ వచియించెను వానిఁ గాంచుమా.
- ఉ. భ్రాత విభీషణుండు బహుభంగుల శాస్త్రవిధిన్ వచింపఁగా
ఆతని బోధలెల్ల విని ఆ దశకఁతుఁడు కొంత శాంతుఁడై
దూతకు యోగ్యశిక్షలు స్మృతుల్ వచియించె నవెన్నియో కళా
ఘాతమొ అంగవైకృతమొ కైశికముండనమో తగున్ గదే! 361

హనుమంతుని తోక కాల్చుడని

రావణుండు అజ్ఞాపించుట

- ఉ. వానరజాతికెల్ల తమ వాలమువైఁ గడుప్రీతి గాన- ఈ
వానరు వాలముం దిగిచి వస్త్రములన్ దగఁజుట్టి యంతటన్
నూనియలోన ముంచి వెన నూల్కొనఁ జేసి మహగ్నికిలలన్
పీనిని గట్టి కొట్టి పురపీఠులఁ ద్రిప్పడిటంచు పంచినన్. 362
- ఉ. వారలు నట్లచేసి- పరివారముతోడుత వాద్యమోషలన్
చారుండు చోరుడంచును విశాలపురమ్మున రాజపీఠులన్
కేరుచు కేకరించుచును గీడ్పడఁ జేయుచుఁ ద్రిప్పచుండ చు
ర్వారబలుండు మారుతి పురఁబును గాంచగ నోర్చె నోర్మిమై.

సీతాదేవి ప్రార్థనమున- హనుమంతుని
వాలాగ్ని కీలలు చల్లనగుట

క. పురకాంతలు వేడుక గో
పురపీఠుల నిలిచి చూడ- పురిగల యువకుల్
కరతాళము లేయుచు నా
హరిపుంగవు ద్రిప్పి రంద జాపురమంతన్. 364

ఉ. సీతను గాచు రక్కసులు శీఘ్రగతిన్ బజతెంచి నవ్వు బా
కోతిని తోడ గాల్చి కసిఁ గోలలఁ గొట్టి రటంచుఁ దెల్పు భూ
జాతయు జాతవేదసుప్రశస్తవచస్సులఁ బ్రస్తుతింప- ఆ
వ్యాతజు వాలభాగమున జ్వాలలు శీతలమయ్యె వింతగా. 365

ఆ. వాలమందు నగ్ని కీలలు చల్లనై
బాధ కలుగకుండ ప్రజ్వలంప
హనుమ మదిని మిగుల ఆశ్చర్యమును జెంది
మహితజనకుపుత్ర మదిని మ్రొక్కి. 366

క. సీతారాముల మహిమగ
వాలాత్మజుఁ డెంచి మదిని వారికి వినతల్
చేతస్సనఁ బచరించుచు
జాలామోదమ్ముతోడ జ్వలనున్ గనుచున్. 367

హనుమంతుఁడు లంకను గొల్పుట

ఆ. వీతిహోత్రునకును విందులు గావింప
వలయుననుచు మదిని దలఁచి హనుమ
బంధనములఁ ద్రెంచి భటులను వధియించి
గోపురమున కెగసి యేవు మీటి. 368

- క. వాలమునందలి యగ్ని
జ్వాలల నవరత్నఘటిత సౌధములెల్లన్
గాలిచి ప్రీలగ గూల్చిన
గోలాంగూలమ్ము గాంచి 'కో' యని దనుజుల్. 369
- ఆ. చుట్టుముట్ట వారి జుట్టును మీసముల్
వాలవహ్నిఁ గాల్చి వారిఁ గూల్చి
రాక్షసేంద్రు భవసరాజమ్ముపై దూకి
క్ష్యేళనమ్ము చేసి చిచ్చుపెట్టె. 370
- ఉ. రావణు సౌధరాజమును రత్నవినిర్మిత రాణీవాసమున్
బావడులున్ సువర్ణమయశాలలు రాజితచంద్రశాలలున్
రావణు పుత్రపౌత్రుల చిరంతనరత్నసువర్ణవేశ్మముల్
పావని వాలవహ్ని నిడి భస్మము చేసెను భీషణాకృతిన్. 371
- ఆ. కుంభకర్ణ గృహము కుంభోదరుని మేడ
జంబుమాలికుంభసదనములను
ఇంద్రజిత్తుభవన మెల్ల లంకాపురి
కాల్చి రత్నధాతుగణము వేల్చె. 372
- ఆ. కాలభైరవుండొ కాలుండొ నందియొ
ఇట్టువచ్చి లంక నేర్చె ననుచుఁ
దలఁచి దైత్యకోటి తల్లడపాటున
పఱచి వనధిలోనఁ బడిరి భీతి. 373
- క. నూనుమంతుం డట్లు విభీ
షణు గృహమున్ విడిచి లంక సర్వగృహంబుల్
తన వాలాగ్నిని గాలించి
చని వనధిన్ వాలవహ్ని చల్లార్చి వెసన్. 374

లంకాపురదాహమున “సీతాదేవి దగ్ధమైనదేమో”

అని హనుమంతుఁడు చింతాక్రాంతుఁడగుట

గీ. పురిని గాల్చితి గాని ఆ ధరణితనయ

ఏమియ్యెనో గననైతి హీనమతిని

కీడదేమైన ఆమెకు మూఁదెనేని

వ్యర్థమౌగాదె నాడు ప్రయాసమెల్ల.

375

ఉ. ఏమిఁక జేయువాఁడను మహీసుత వహ్నిని దగ్ధమైన, నే
నేమిఁక అంగదాదులకు ఈ విషవార్తను దెల్పువాఁడ, నే
నేమిఁక రామలక్ష్మణకపింద్రులకున్ వచియించువాఁడ, నే
మోమెటు జూపువాఁడ కపిముఖ్యులకున్ బిడియమ్ములేక, నే
నా మతిహీనకృత్యపరిణామ మిదిట్టి దటంచు నించుకేన్
నా మది నెంచనై తిని అనంతదురంతవిషాదవార్త నే
నేమని దెల్పు దెల్లరకు ఇచ్చటనే మునివృత్తి నుండు, నే
నీ మెయి అగ్నిలో విడిచి ఇయ్యెడ ప్రాణములన్ త్యజించెదన్.

గీ. అని విచారించుచుండ— చారణగణమ్ము

“అగ్ని కాహతియయ్యె లంకంత గాని

సీత మాత్రమ్ము వనిలోన క్షేమముగను

ఉండె”నను మాట వినువీధినుండి వినిచె.

377

క. జగకజ క్షేమమ్మును విని

మనమున ముదమంది బుద్ధిమంతుండగు నా

హనుమంతుఁడు సీతావద

వనజమ్ముల వ్రాలి లజ్జవడుచున్ నిలువన్.

378

లంక గాల్చివచ్చి లజ్జితుడై నిల్చియున్న
హనుమ గాంచి సీత ప్రసన్నవదనయై అడిగిన మాటలు

గీ. హనుమ బలవిక్రమములు ప్రత్యక్షముగను
గాంచుటను జేసి మనమున కరము మెచ్చి
పవనతనయుని గాంచి యప్పరమసాధ్య
జనకపుత్రిక పల్కె ప్రసన్నఫణితి. 379

గీ. ఫలములన్ గొని నంవుతస్థలమునందు
ఇందు నెందైన ఒకదిన ముందువేని
క్రూరరాక్షసపీడ లేకుండ నేను
హాయి నుండెద నొక దినమయిన హనుమ ! 380

సితాదేవి దుఃఖమును గాంచి హనుమంతుడు తన
స్కంధమున దాల్చి తల్లిని గొనిపోయెదనని చెప్పుట

గీ. ఈవు పోయిన కెన్నెల లెట్టు లేను
గడపుదానను హనుమ ! రాఘవును జూచు
భాగ్యమెన్నడు గల్గు ? అభాగ్యురాల
రాము నెట్టులు నేను శీఘ్రమ్ము గందు. 381

గీ. అనుచు దుఃఖించు జానకి హనుమ గాంచి
జనని ! అట్లైన నిపుడె నా స్కంధమందు
గూరుచుండుము శ్రీరఘువీరు పాద
సన్నిధిని నిన్ను నిచ్చెద క్షణములోన. 382

ఉ. వాయుజవంబు మించి చనువాడను వింటివధమ్మునంటి నే
నీ యసురాధముల్ విను మదేమియుఁ జేయగలేరు దేవి ! ఈ
ఆయతబాహుదండమున అసురకోటిని గూల్తు వారిధిన్
వాయుసుతుండనమ్మ ! రఘువంశవిభూషణరామదాసుడన్. 383

- గీ. అనిన హనుమంత ! నీవొదు వంతవాఁడ
 విండు నామది సందేహమేమి లేదు
 కాని రాఘవుఁ డుత్తమ క్షత్రియుండు
 వరులు తననతి విడివీచ భావ్యమగునె ! 384
- ఉ. ఆతఁడు రాక్షసాంతకమహాస్త్రివిదుండు, మహాత్ముఁ డీ జగ
 జ్జాతమునెల్ల నిచ్చ నుపసంహరణంబును జేయఁజాలు, తా
 నాతతవిక్రమస్ఫురణ ఆసురనాథుని గూల్చి రావణున్
 జేతమెల్ల నన్ గొనిన శ్రీరఘువీరుని కద్దియుక్తమా. 385
- క. కావున రెన్నెల లెట్టులొ
 జీవములన్ దాల్చియుండు శ్రీరఘువీరుం
 డీ వారిధి బంధించియు
 రావణు వధియింప వేగ రావలెననుమా ! 386
- ఆ. నెల వొసంగుదేని శీఘ్రమ్ము నే నేగి
 అమ్మహాత్ము దర్శనమ్ము చేసి
 జనని ! తావకిన సందేశ మదియెల్ల
 విన్నవించి వారి వేగదెత్తు. 387
- ఆ. అనుచుఁ బలికి పవనతనయుండు పినతుఁడై
 జనని పిమలపాదజలజములకు
 భక్తి నతులు సేయ “పావని ! విజయోస్తు !”
 అనుచుఁ బలికి హనుమ ననిచెఁ గూర్చి
 రమ్యసుగుణసాంద్ర ! రామచంద్ర ! 388
- హనుమంతుఁడు లంకనుండి మరలివచ్చుట
- ఆ. జనని గాంచి కార్యసాఫల్యమును గాంచి
 ఇంచు భక్తి మది న్మరించి నిన్ను
 తిరిగి పోవనెంచి తిలకించి వై దేహి
 అంజలించి భక్తి నరిగె హనుమ. 389

అ. చనుచు హనుమ మరల జానకి భక్తి న
మస్కరించి నిన్ను మదిని గొలిచి
జనకుఁ బవను దలఁచి జలధితీరస్థమౌ
అల “అరిష్ట”వర్వత్కాగ మెక్కి. 390

ఆ. అకసమ్మునంట ఆయతదేహుఁడై
క్షేత్రనమ్ము చేసి సింహగతిని
పాదఘట్టనమున పర్వత మవనిలో
సరగఁ జొచ్చి భూమి సమత గాంవె. 391

క. మోదమ్మున దివిజుల్ గన
హృదమ్మున జనుచు దా విహాయనవీధిన్
నాదమ్మున దిక్కులు ప్రతి
నాదము లీనంగ సింహనాదము చేయన్. 392

క. ఆ నాదము విని మన హను
మానునిదే యాను నిజ మమానుష మతయన్
మానిని సీతన్ గని హను
మానుఁడె చనుదెంచు ననుచు మదికిన్ దోచున్. 393

క. అని జాంబవంతుఁ డనిసన్
విని వానరవీరులెల్ల వికసితముఖులై
విసువీధికిఁ దా మెగయుచు
ఘనపాలములార్చి సింహగర్జన లెనఁగన్. 394

అంగదాదులు హనుమంతునకు స్వాగతము బబ్బుట

ఆ. హనుమ వచ్చు దక్షిణా శాఖిముఖులౌచు
అంగదాదులెల్ల నమిత కౌతు
కమునఁ జూచుచుండగా వచ్చె విసువీధి
పవనగతిని మించి పవనసుతుఁడు. 395

ఆ. అంగదాదులెల్ల ఆతని కెదురేగి
 స్వాగతమ్ము వలుక వాయుసుతుడు
 చూచినాడ సీత శుద్ధాత్మ లంకలో
 అనుచుఁ బల్కె మోద వవధులెగయ. 396

ఆ. అనిసయంత వార లానందముగ్ధులై
 అతని నెత్తి భుజములందు జేర్చి
 ఆడి పాడి వాల మల్లార్చి దాటుచు
 భక్తి రక్తి మధురఫలము లిచ్చి. 397

ఆ. స్వాస్థ్య మడిగి జనకజాత యా సీతమ్మ
 క్షేమమడిగి ఆమె స్థితిని నడుగ
 పూసగ్రుచ్చినట్లు పోయిన తెరగెల్ల
 వారి కంత వినిచె వాయుసుతుడు. 398

హనుమదాదులు మధువనమున బ్రవేశించుట

క. మన మిప్పుడ శ్రీరాముని
 గనఁ జని జనకాత్మజాతఁ గాంచిన తెరగుల్
 వినిపింపఁగవలెనని ఆ
 హనుమంతుడు వలుక సంగదాదులు సంతన్. 399

క. వినువీధిని కిష్కింధకుఁ
 జనుచున్ మార్గంబునందు సన్నధువనమున్
 గనుగొని ఘోరతృష తీరగ
 హనుమంతునితోడ మధువు లానుదమనినన్. 400

క. హనుమానుడు శ్రీజానకిఁ
 గనివచ్చుటఁ జేసి కౌతుకమ్మున తారా
 తనయుం డంగదయువరా
 జనుమతిఁ దా నిచ్చె మధువు లానుండనుచున్. 401

చ. దధిముఖరక్షితమ్ము బహుధా, మధుకోశసమంచితమ్ము స
 స్మృతురఫలావసమ్రుతరుమండితమంజులతానికుంజమున్
 మధుకరపుంజపక్షికులమంజుకలన్వనరంజితమ్మునౌ
 మధువనమంత గాంచి హనుమంతునితోడుతఁ జొచ్చి రంద్రఱున్.

మానిని-తేనియ లూరెడి తీయనిఫండులు తించును కొమ్మల ద్రిమ్మరుచున్
 తేనియలానుచు తృప్తిగఁ ద్రేమ్మచు దిక్కుల దాటుచు తేకువతో
 గానము నేయుచు గంతులువేయుచు కయ్యముసేయ చు
 గర్వముతో

వానరులెల్ల రవాతన్మత్తిని వాలుచు సోలుచు నర్తిలగా. 403

దధిముఖుఁడు వారల వారింపలేక

సుగ్రీవునకు విన్నవించుట

గీ. మధువనంబును బాలించు దధిముఖుండు
 హాసుమదాదుల వారింప అంగదుండు
 బాహుదండంబునన్ వ్రేయి పాటి యతఁడు
 విన్నవించెను సుగ్రీవ విభునకెల్ల. 404

క. ఆది విని సుగ్రీవుండును
 మదిలో నానందమంది మధువనపాలున్
 నదయన్ గాంచుచు- అల యం
 గదముఖ్యుల వేగఁ జూడఁగావలె ననుచున్. 405

ఆ. మధువనంబునట్లు మధియించుటది చూడ
 వారు నీతఁ గాంచి వచ్చియుందు
 రనుచు మాకుఁ దోచు అంగదముఖ్యుల
 పంపు మిప్తడ యనుచు పనిచి వాని. 406

చ. ఇనకులవార్ధిచంద్ర ! మన మిప్పుడ జానకి జేమవార్త ఓ
అనఘచరిత్ర ! విందు మదె. అంగదముఖ్యులు వచ్చుచున్నవా
రని వచియించుచుండగ విహాయసీధిని వచ్చి వారు స
జ్జననుతరామ ! నీదు వదనన్నిధి వ్రాలిరి భక్తి నమ్ములై. 407
హనుమంతుడు సీతజేమాదులను దెల్పుట

క. హనుమంతుడు త్వస్మద్వద
వనజమ్ముల కెఱిగి భక్తిభావముతోడన్
కనుగొంటిని జానకి ననె
ఓనులన్ సమ్మోద బాప్సకణములు జారన్. 408

ఆ. సీతఁ గంటిననుచు జెప్పిన నిసజుండు
నీవు లక్ష్మణుండు నిండుప్రీతి
హనుమ గాంచి మిగుల ఆనందముగ్ధులై
అతని భక్తి శక్తి నభిసృతించి. 409

ఆ. ఎచట నుండె సీత ఏ రీతి తా నుండె ?
జేమమానె ఆమె యేమి తెల్చె ?
ఆనవాలుగాగ అవనిజ ఏమిచ్చె ?
అనుచు నీవు నడుగ అనిలసుతుడు. 410

ఆ. అనఘచరిత ! దక్షిణాబ్ధిమధ్యంబున
దైత్యనాథు రాజధాని 'లంక'
అనెడి పురము గలదు అందు నశోకాఖ్య
వనమునందుఁ గంటి జనకపుత్రి. 411

గీ. రావణాసురు సంతఃపురమ్ము క్రేవ
అనుపమాన మృశోకాఖ్యవనము గలదు
అందు జేమమ్ముగానుండె అమ్మ సీత
ఆమె గాంచితి జన్మ ధన్యత్వమందె. 412

- ఆ. ఘోరమూర్తులైన క్రూరరాక్షసు లామె
గాచుచుండ్రు సర్వకాలమందు
వ్యాఘ్రములకుఁ జిక్కి వ్యాకులచి త్తయౌ
హరిణి బోలియుండె అవనితనయ. 413
- గీ. అనశనస్థితి చిక్కిన యంగయష్టి
ధూళిధూసరగాత్రియై నేల పండి
ఏకవేణియునై నిన్నె ఎల్లవేళ
తలఁచి తపియించు సాధ్వీమతల్లి సీత. 414
- గీ. అసురకాంతలు నిద్రించు నవసరమున
అమ్మ సీతమ్మ దర్శించి అంజలించి
ఆర్తి తొలగంగ మీ క్షేమవార్త దెలిపి
విన్నవించితి మీ కథ విస్తరించి. 415
- గీ. ఆమె నన్నెన్నో వ్రళ్ళమ్ము లడుగ నేను
ఉచితరీతిని నిచ్చి వ్రత్యుత్తరములు
ఆనవాలుగ త్వన్ముద్ర నందఁజేయ
సీత అద్దాని ముద్దాడి శిరమునఁదు. 416
- గీ. ఉరమునందును జేర్చి తా నొక్కక్షణము
కనుల నానందబాష్పముల్ గ్రమ్మికురియ
నిన్ను మదిలోన భక్తి ధ్యానించి జనని
తనువు పులకింప తన్మయత్వమ్ము చెందె. 417
- ఆ. నన్ను నంత నమ్మి నాతోడ భాషించె
ననుచు పూసగ్రుచ్చినట్లు తనకు
జానకమ్మ కయిన సంవాదమది యెల్ల
విన్నవించి భక్తి వినతి సేసి. 418

- గీ. ఆనవాలుగ సీతమ్మ అంపినట్టి
మహితమై యొప్పు ఆ శిరోమణిని నీయ
కనుల నానందబాష్పముల్ గ్రమ్మిజార
దాని గైకొని తన్మయత్వమ్ము నంది. 419
- గీ. మణిని జూపించి ఇనజ లక్ష్మణులకెలమి
ఇంద్రుఁ డిద్దాని జనకున కిచ్చె మున్ను
దాని సతఁ డిచ్చె సుతకు నుద్వాహవేశ
అనుచు వచ్చియించి ఎడదకు హత్తుకొనవె !
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 420
- గీ. మరల మారుతి గనుగొని మమ్ము గూర్చి
ఇంక జనకజ ఆనవాలేమి దెల్పె
అనుచు నానందవశుడవై అడుగ నీవు
సీత చెప్పిన కథలు వదించె నిట్లు. 421
- గీ. చిత్రకూటాద్రిపై నీవు సీత గండ
ఫలకమున దీర్చు మకరికా వత్రములను
జ్ఞప్తికిం దెఱ్ఱుయని వల్కి జానకమ్మ
ఐంద్రకాకమ్ము వృత్తాంతమంత దెలిపె. 422
- ఆ. వక్షిపైని నాడు బ్రహ్మాస్త్ర మారీతి
పరవె విభుఁడు నేడు పరవఁ డేమి ?
ఆతఁడు కోపగింప ఆ బ్రహ్మారుద్రాదు
ఁదెరురలేరు రాక్షసేశుఁ డెంత ! 423
- ఆ. కాన రాఘవుండు గడువు దాటకమున్న
వచ్చి రాక్షసేంద్రు వ్రచ్చి నాడు
చెఱను బాపి విభుడు శీఘ్రమ్ము గొనవలె
ననుచు విన్నవించు మనియె జనని. 424

గీ. సతిని టెఱగొన్న దుష్టరాక్షసు వధించి
తరుణిఁ బ్రోచుట యది శాస్త్రధర్మ మనియె
దుష్టరాక్షసకోటిని దునుమ విభుఁడు
చేసె శవధమ్ము నదొ జ్ఞప్తి నేయు మనియె. 425

గీ. మహితగుణశాలి మఱఁది లక్ష్మణుని సేమ
మడిగినట్టులు దా జెప్పమనుచు ననియె
వదినె ఆడిన మాటలు మదిని నిడక
తన్ను మన్నింపుమని చెప్పమనుచు నుడివె. 426

చ. అని యిటు లెన్నియేని జనకాత్ముఁ గద్గదభిన్నకంఠియై
యన విని నేను తల్లి ! దనుజాధము రావణుఁ గూల్చి వ్రేల్చిడిన్
నిను గొనిపోవు రాఘవుఁ డనింద్యచరిత్రుఁ డయోధ్యకంచు నా
జననికి ధైర్యముం గొలిపి సాగరమున్ దరియించి వచ్చితిన్.

అంగదుండు హనుమంతుని బలపరాక్రమాదుల దెల్పుట

ఉ. అంతట నంగదుండు వినయంబున నీకు నమస్కరించి తా
నంతలు సేసికూడ వినయంబున నాత్మబలంబు దెల్పఁ డా
పంతయు వాయుజుం దనుచు ఆతని భీమపరాక్రమక్రమం
బంతయు విన్నవించె కిడు నచ్చెడవందగ నీవు నందఱున్. 423

సీ. శతయోజనాయామ సాగరమ్మును దాటె
మైనాకుచేత నన్మానమందె
లంకాధిదేవత బింకమ్ము నడగించె
రావణు నంతఃపురమ్ము సొచ్చె
నందనసదృశవన మృశోకము గూల్చె
వనపాలకుల నేల వ్రాల్చి పేర్చె

పంచ సేనానుల పంచత్వమందించె

మంత్రిపుత్రుల పరిమార్చి యార్చె

రాక్షసేశుని పుత్రరత్న ముఖుని జంపె

సమరదుర్వార రాక్షసుల నొంచె

రావణునితోడ భాషించి రమణి సీత

రామవిభుసకు నర్పించి ప్రాణరక్ష

చేసికొమ్మని బుద్ధులు సెప్పి పచ్చె

కనలి యాతడు తోకను గాల్చి పేర్చి

లంకయెల్లను గాల్చె నిశ్శంకవృత్తి

ఇంతసేనియు చెప్ప డావంత యితడు.

429

చ. అని పచియింప నంగదుడు ఆ హనుమంతుని పేర్చి గాఁచుచున్
కనుల ముద్రుబొందువులు గ్రమ్మగ బాహులు సాచి కూర్చిమై
ఘనతరబాహుబంధమునఁ గొఁగిట జేర్పవె అందఱున్ గనన్
హనుమకుఁదక్కు నన్యులకు అబ్బునె తాదృశ భాగ్యసంపదల్.

కవిరాజ విరాజితము :

దశరథనందన ! తాపననందన ! ధార్మికసత్తమ ! ధర్మచరా !

పశుపతిదాపవిభంజన ! రంజిత భార్గవగర్వవిభంగకరా !

దశవదనాదికదారుణరాక్షసదారణదక్షసుధర్మకరా !

పశుపతిపూజితపాదసరోరుహ ! బంధురకంధర ! భవ్యకరా ! 431

కాండాంత గద్యము

శ్రీమదాకుండ్యన్వయపరిత్ర, ఆత్రేయసగోత్ర, మహాకవివేంకటకవి
ప్రపౌత్ర, జగన్నాథశాస్త్రిపౌత్ర, ఉద్దండఃండితగోపాలశాస్త్రి
పుత్ర, విద్యజ్ఞనవిధేయ, ఉభయభాషాప్రవీణ, -

సూర్యనారాయణశాస్త్రినామధేయ ప్రణీ

తంబయిన ప్రత్యక్షరామాయణ

మహాకావ్యంబున సుందర

కాండము సర్వము

సమాప్తము

ఓం తత్ సత్

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు

శ్రీః

శ్రీ ప్రత్యక్ష రామాయణము

ప్రత్యక్షాత్మానుభూతి రామాయణము

యుద్ధ కాండము

క. శ్రీమత్సీతానాయక !

కామితమందారభూజ ! కంధిగభీరా !

కామాయుతసుందర ! శ్రీ

రామాహృదయాబ్జభృంగరాజ ! సపీరా !

1

క. ఘనసుందరమూర్తి ! శ్రీ

జనకమహారాజమౌళి జామాతృవరా !

వినిచెడ తదుపరి నీ కథ

విసమితగాత్రుండనగుచు, విను మో రామా !

2

చ. అనిలసుతుండు తా నటు మహాఽబుధి దాటుట లంకఁజొచ్చుటన్

జనకజయేమమున్ గనుట జానకితోఁ దగ ముచ్చటించుటన్

దనుజుల సంహరించుటయు దానవనాథుని హెచ్చరించుటన్

విని రఘురామ ! నీవు కడు విస్మయమందితిగాదె నెమ్మదిన్, ౩

శ్రీరాముఁడు హనుమంతుని ప్రశంసించుట

ఉ. ఏరికి నూరుయోజనము లీ గతి వార్ధి తరింప శక్యమా !
 ఏరికినైన నిట్లు దనుజేశ్వరపాలిత లంక నొంటిమై
 చేరవశంబె ! అయ్యెడను సీతను జూడఁగ సాధ్యమానె ! దు
 ర్వారపరాక్రమక్రముల రాక్షసులన్ వధియింప శక్యమే ? 4

క. ఇంతటి బలవంతుఁడు, మరి
 యింతటి మతిమంతుడరయ నిమ్మహి గలఁడే !
 ఇంతటి పండితుఁడుం గుణ
 వంతుఁడు నెందేని గలఁడె వానరరాజా ! 5

జ. ఎంతటి భాగ్యమొ సీయది
 అంతటి మతిశాలి నచిపుడయ్యెను సీకున్
 అంతటి వాడయ్యును దా
 నింతటి నిర్గర్వి వానరేశ్వర ! గనుమా ! 6

శ్రీరాముఁడు సీతనుగూర్చి చింతించుట
 సుగ్రీవుఁడు ధైర్యమును దెల్పుట

ఆ. సీత క్షేమవార్త ఈతఁడు వినిపించె
 ఇంక మనము వేగ లంక ముట్టి
 రాక్షసేళు నర్వరాక్షసగణముతోఁ
 గూల్చి జనకజాత గౌనఁగవలయు. 7

అ. ఎట్టు లినజ ! మనకు ఈ దుస్తరాంభోధి
 దాట శక్యమగును ? తైత్యనాథు
 ఎట్టు గూల్చువార మే రీతి జానకి
 చెరను బావగలము శీఘ్రగతిని ? 8

- ఆ అనిన నిన్ను గాంచి ఆ వానరేంద్రుండు
స్థైర్యధైర్యశౌర్య వీర్యమైనఁగ.
సర్వకార్యములను సాధింతు మో ప్రభూ !
చింతవిడుము కార్యసిద్ధి యగును 9
- ఉ. వారిధి దాటగాగలము వానరవీరులతోడ గూడి, దు
ర్వారపరాక్రమం బెనఁగ రావణు గూల్తుము నీత దెత్తుమో
వీరగుణాభిరామ ! ఎను పింటిని నీవు ధరింతువేని ఎ
వ్వారలు నిల్వఁగాఁగల రవార్యపరాక్రమ ! చింతదక్కమీ ! 10
- క. అని యిట్టులు ధైర్యంబుగ
ఇసజుఁడు పలుకంగ మెచ్చి ఎంతయు వానిన్
ధనువుంగొని ఇదె నా ద
క్షిణనేత్రము సదరె జయము శీఘ్రమ మనకౌ. 11
- గీ. అనుచు వదిలించి ప్రీతిమై హనుమ గాంచి
ఏపు మీరంగ నీవు లంకాపురమ్ము
గాంచివచ్చితి గాదె ! దుర్గమ్ముతీరు
రాక్షసేళుని బలము భీరమ్ము చెపుమ ! 12
- క. అని అడిగిన హనుమంతుఁడు
వినుమో ప్రభూ ! లంకతీరు వినిపించెద యో
జనశతదూరమ్మున ఈ
వసనిధి మధ్యమున లంక వరలున్ స్థిరమై. 13
- గీ. అబ్ధిమధ్యంబునన్ త్రికూటాద్రియందు
విశ్వవిఖ్యాత శిల్పియౌ విశ్వకర్మ-
రమ్యతమమైన నవరత్నరాజితోడ
లంక నిర్మించె సౌందర్యలక్ష్మి యెలుక. 14

లంకాపుర దుర్గాది వర్ణనము

- ఉ. రావణపాలితమ్ము బహురాక్షసవీరవిరాజితమ్ము, ఐ
రావణదంతిమించు గజరాజితురంగరథప్రచారమున్
దేవపురమ్ముగేరు అతిదివ్యమహాన్నతసౌధరాజి సం
భావిత మప్రమత్తభటవర్గసురక్షితగోపురమ్మగున్. 15
- గీ. అబ్ధిగంధీరమా పరిభావృతమ్ము
సంక్రమాంచిత సువిశాల సాలశిఖరి
బహుశతఘ్నీసురక్షిత భద్రసీమ
లంక యెన్నంగ శత్రుభయంకరమ్ము. 16
- ఆ. కోటికోటిదనుజకోటులు నిరతమ్ము
అస్త్రశస్త్రచాటులౌచు పురము
రక్ష సేయుచుండ్రు రాక్షసరాజాజ్ఞ
సురలక్తై న తేరిచూడ వశమె ! 17
- గీ. ఐన ఓ ప్రభు ! విను చతుర్థాంశమందు
ధ్వంసమొకరించి పురి గాల్చివచ్చినాడ
నీవు లక్ష్మణుఁ డేతెంచి నిలిచిరేని
నామరూపాలు చెడి లంక నాశమౌను. 18
- క. అని దెల్పిన హనుమంతుని
వినుతిందుచు నిన్నుబోలు పీఠులు గలరే !
వననిధి తరియింపంగ నిక
అనువగుమార్గంబు చూడనగుగద మనకున్. 19

క అని లక్ష్మణుని నజుం గని
మన కిప్పుడ విజయమిచ్చు మంచి ముహూర్తం
బనుకూలంబుగ నున్నది
చనఁదగు మన మిపుడ సర్వనైస్యముతోడన్. 20

సుగ్రీవుఁడు నీలుని సర్వసేనాధిపతిగా జేసి
ప్రస్థానభేరి వేయించుట

ఉ. వానరరాజునంత - అనివార్యపరాక్రమశాలులైన అ
వ్వానరయూధనాచులను వాలిసుతున్ యువరాజు గాంచి, అ
వ్వానరవాహినిన్ నడుత వహ్ని సుతుండగు నీలు ముఖ్యసే
నానిగఁ జేసెగాదె రఘునాయక సీదగు నాజ్ఞ నయ్యెడన్. 21

సీ. ప్రస్థానభేరులన్ పగిలె దిగ్గిరిగుహల్
ధణ ధణ పటహనాదంబు లెనఁగె
వ్యూహనిర్మితిదక్ష యూధాధినాథులు
వ్యూహముల్ దీర్చి రుత్సాహశక్తి
వానరవాహినీవారము దుర్వార
గతిమించి దివి భువి గప్పినడచె
గిరిశిఖరమ్ములన్ తరువులన్ ధరియించి
వానరుల్ తమ తమ బలము దెలిపి
అంబునిధి దాటి లంకాపురంబుఁ జొచ్చి
అసురపీరులనెల్లర కసిమసంగి
రావణుని గూల్చి జానకీరమణి దెచ్చి
రాఘవుని కిత్తుమనిరి దుర్వారశక్తి. 22

క. హనుమంతుని స్కంధమునం
దున నీవును, అనుజుఁ దంగదుని స్కంధమునం
దును వెలుగగ మీ చెంగట
ఇనజుఁడు నడువంగఁ గదలి రెల్లరు కడకన్. 22

ఉ. కొండలనెల్ల దూకుచును కోసలు దాటుచు నందు మత్తవే
దండము లడ్డమైన భుజదండములన్ విదళించి కుంభముల్
గండకపుండరీకముల కాలసు రాయుచు నేలగూల్చి, ఉ
ద్దండగతిన్ జరించి భుజదర్పము చూపిరి యూధనాచులున్. 24

క. ఆగతి దివి భువి మాడుత
వేగమునన్ జనుచు గడచి వివిధనగంబుల్
సాగరమట్టులు దక్షిణ
సాగరతీరమ్ము సకలనైన్యము చేరెన్. 25

గీ. తిమితిమింగిల సక్రాదికముల మిగుల
భయదమోచును ఉత్తంగభంగములను
గగనముం దాకు అవ్వార్ధి గాంచి నీవు
ధీరముగ నిల్చి అంటి గంభీరఫణితి. 26

గీ. ఓయి ! సుగ్రీవ ! ఇఁక నిరుపాయముగను
అబ్ధి దాటంగ మనకు శక్యంబు గాదు
గాన నియ్యెడ ఈ హరిసేన యెల్ల
విడియ సేనానులకు ఆజ్ఞ లిడుము రాజ ! 27

దర్భశయనము

క. అని నీ వచ్చట దర్భా
ననమున శయనించి శాంతసన్మతి నాలో
చనమున్ జేయఁగడంగితి
ఇనజుఁడు లక్ష్మణుఁడు గొలిచి యిరుదెన నిలువన్. 28

ఉ. చెంగటనున్న వారినిధి చెంగునదాటు తులంగమట్టులు
తుంగతరంగభంగముల తూగుచు త్రుళ్లుచు పెట్టివీగుచున్
నింగికి దాటిపోవుచును. నీదగు శాంతనమాధిబుద్ధికిన్
భంగమునేయగా ఏమలఫాలమునందున కోవరేఖ. భూ
భంగముదోప నీవు గన వారిధి మిక్కిలి భీతినంది తా
భంగము చెంది తుంగతరభంగములన్ విడనాడి క్రుంగదే! 29

గీ. దర్భశయ్యకు యోజనత్రయముదాక
రామ ! నీరధి తా నిస్తరంగమయ్యె
ఈవు కోవమ్మునన్ కన్ను లెట్టినేయ
మూఁడు లోకాలు వడకు నముద్రమెంత ? 30

గీ. జంత. జాలమ్ము అవట సంచారముడిగె
పక్షికులములు మూకభావంబునందె
నీరవమ్ముగ వీచెను మారుతమ్ము
సర్వభూతాః అవట నిశ్శబ్దమయ్యె. 31

ఉ. వానరయూధనాథులును వ్హరిధి తీర్చునుండు నాజ్ఞమై
నేనల నిల్చి వారలున్లు చిత్రములట్లు చలంప కించుకేన్
ధ్యాననిమగ్నులై న మునితల్లజులట్లు సమాధినుండి ర
వ్యాసరజాతికున్న ప్రభుభక్తికి నచ్చెరువంది రెల్లరున్. 32

లంకలో రావణుఁడు మంత్రులతో

మంత్రతాము గావించుట

ఉ. అక్కడ లంకలో నల దశాననుఁ దుగ్రత గొల్వడిర్చి, ఆ
రక్కసజోదులం గని పరాక్రమశాలులు మీర లుండగా
ఒక్కడు వచ్చి వానరుఁ డహో ! జనకాత్మజఁ గాంచిపోక వత్
రక్కసులన్ వధించెను పురంబును గాలిచిపోయె వ్రేల్చిడిన్. 33

గీ. అసురగంధర్వయక్షరాక్షసులసురల
గెలిచితిరి గాదె మీడు దిగ్విజయయాత్ర
అట్టి మీరలు వానరున్ బట్టరైరి
దీనికిన్ గారణంబును దెల్పుఁ డనిన. 34

గీ. వానరముపైని బీరమ్ము బలముఁ జూప
నేటికని మేము మదిలోన నెంచినాము
కాని ఈరీతి పెక్కురాక్షసుల గూల్చి
కాల్పు లంక నటంచును గానమైతి. 35

గీ. అసురవల్లభ ! మాదగు అజ్ఞభావ
మింత చేసెను, మా కాజ్ఞ ఇచ్చితేని
ఇప్పుడ మే మేగి అవ్వారేంద్రు జంపి
వసుధ జేసెద మింక నవానరమ్ము. 36

చ. ధనదుని గెల్చి దెచ్చితివి దర్పమెనంగగ పుష్పకమ్ము, ఇం
ద్రుని రణమందు గెల్చి యటు దోచితి న్వర్ణధనఁబునెల్ల, నం
దనవన కల్పకమ్ములను నాటితి నీదు వనంబులోన, అ
వ్వనధిపిఁడుం బ్రచేతసు, దివాకరపుత్రయముం జయింపవే. 37

ఆ. అసురనాథ ! నీకు ఆ మానవుండైన
రాముఁ డెంత వ్లవగరాజు నెంత !
అజ్ఞ యిచ్చితేని ఆ నర వానర
పతులఁ జంపి వచ్చువార మనిన. 38

ఆ. ఇంద్రజిత్తు లేచి ఈ నరవానర
బలములెంత వారి బలమదెంత !
అశ్రుశస్త్రవితతి అవ్వారి పధియించి
వచ్చువాఁడ నీవు మెచ్చ రాజ ! 39

క. అని వచియించెడి వారలఁ

గనుగొని సోదరుఁడు కుంభకర్ణుఁడు సవిధన్

దనుజాధిపు రావణుఁ గని

వినుమని ఈరీతి విన్నవించెను సభలో.

40

చ. సురల నదల్చినాఁడ, బలసూదను గెల్చితి, సర్వదిక్పతుల్
శరణము చొచ్చినారలు, రసాతలవాసుల మోరవన్నగా
సురుల జయించినాఁడ అతిశూరుల. అట్టిదూనాకు నెంత, ఈ
నరులును వానరాధములు ? నా కిడు మాజ్ఞను గూల్చివచ్చెదన్.

కుంభకర్ణుఁడు సభలో నాడిన మాటలు

ఐన వినుమోయి ! దైత్యరాజాధిరాజ ! కాని

ఉ. రాముఁడు మానవుండనఁగ రాదు పరాత్పరుఁ డింక జానకి

రామయు లక్ష్మీసుమ్మ ! విను రాక్షసరాజ ! ఎఱుంగవైతి వా

రాముని భార్యదెచ్చి యిటు లంకకుఁ జేటును దెచ్చినావె ! ఆ

రామను నీత భక్తిమెయి రాముని కిచ్చిన నీకు మేలగున్. 42

గీ. అయినదేదియొ అయినది అంత నేను

నమముచేసెద మదికి స్వాస్థ్యమ్ము గూర్తు

చింత విడనాడి ఇంక నిశ్చింతనుండు

నిద్రవచ్చెడు నే నింక నిలువలేను

అనుచుఁ దాఁ బోయి శయ్యాగృహంబు చేరె.

43

విభీషణుఁడు అగ్రజునకు గావించిన హితబోధ

గీ. వినయమున లేచి అంత విభీషణుండు -

అగ్రజా ! పీర లాగ్రహోదగ్రులగుచు

అందురే గాని కారు కార్యజ్ఞు లరయ

కలదు మనలోన దోష మా ఘనుని నతిని

మాయచే దెచ్చుటది యధర్మమ్ము గాదె.

44

ఉ. వీరలతోన నేడు రఘువీరుని జూచినవారు లేరుగా
 ధీరుఁడు రాఘవుండు రణధీరుఁడు— అహవద్ముఁ దస్త్రశస్త్రవి
 చూడుదు, శాంతమూర్తి అతిసుందరరూపగణాభిరాముఁ డా
 వీరునితోడ వైర మవివేకము గాదొకొ రాక్షసేశ్వరా! 45

ఉ. రాముని శాతసాయకవరంపర లంకను జుట్టకుండ, ఉ
 ద్దామశరాగ్నికిలలకు దానవవీరుల రక్తమాంసముల్
 హోమము గాకముందర మహాజ్వలలక్ష్యణశస్త్రపహ్ని ఉ
 ద్దామభవత్రవండబలదర్శితదైత్యుల నేర్చకుండ, ఆ
 రామను భూసుతన్ జనకరాజతనూజను భర్తీమీర శ్రీ
 రాముని కొప్పగించి నిజరాజ్యము పుత్రుల బంధువర్గమున్
 ఓ మహనీయ! గాచుకొను తొప్పగు నాచగు మాట విన్ను, సం
 గ్రామము నిచ్చగింపక సుఖమ్ముగ నుండుము రాజనీతిమై. 46

ఉ. ఆతఁడు శాంతమూర్తి శరణాగతతక్షణదక్షుఁ డెంతయున్,
 ధాతయే వేడగా నకలదానవకోటి వధింప బుట్టినాఁ
 డాతఁడు, శ్రీకుండంచు మది నారయు మోవ్రభు! సాధ్వియైన భూ
 జాతను నప్పగించుము ప్రసన్నుని జేయుము రామభూవిభున్.

క. అని బహుధా బోధించిన
 విని కువీతుండగుచు నా విభీషణుఁ గనుచున్
 వినితింతువు శత్రుని రా
 ముని నిట్టులు భట్టవోలె పోలునె నీకున్.

గీ. వాని నిరసించి అటు నభవైపు చూచి
మిత్రరూపమ్ము దాల్చిన శత్రు వితండు
జ్ఞాతినాశంబె గోరెడు జ్ఞాతు లెవుడు
తమ్ముఁ డీతండు గాడు నా తమ్ముడైన
అట్లు పలుకునె ఇంత భయమ్ములేక. 49

గీ. తమ్ముఁ డీతండటంచు నే దలంచి మదిని
ఇతని మాటల నిట్లు సహించినాడ
అన్యుఁ డెవడైన ఇట్లు దా సనియెనేని
సంహరింపనె వాని తక్షణమనంద. 50

క. తమ్ముడవైయుండియు నా
సొమ్మును దినుచుండి శత్రు శూరుడటంచున్
ఇమ్మెయి విసుతింతువె ! ఛీ !
పొమ్మని ఖడ్గంబుదూసి పొమ్మని కనరెన్. 51

క. వినవెంతగఁ జెప్పిన రా
మునివలనన్ లంకకెల్ల ముప్పగు నింకన్
కనలే నేనీ చేటును
చనువాడను రాముఁ డింక శరణము నాకున్. 52

ఉ. రామునితోడ వైరమది రాక్షసరాజ ! భయంకరమ్ము, సం
గ్రామమునందుఁ జూచెదవుగా ఇంక వేరుగఁ జెప్పనేల ! శ్రీ
రాముని శాతసాయకపర పరలొక్కట చుట్టుముట్టి, ఉ
ద్దామమహాగ్ని కీలముల దగ్ధముచేయును లంక వ్రేల్చిడిన్. 53

గీ. నేను బోయెద పురిపీడి నీవు నింక
 సుఖముగానుండు నిజనటీసుతులతోడ
 రాముతోడుత జగతి వైరమ్మువూని
 బ్రదికిపోయినవార లెవ్వారు లేరు. 54

చ. అని సభనుండి లేచి దనుజాధిప ! పోయెద రాము గొల్వ, సా
 ధ్యిని జనరాత్మజాత గొనితెచ్చిన యప్పుడ యెంత చెప్పినన్
 వినవిశ నెట్లు విందువు ! వివేకము సర్వము పోయె నీకు, ఈ
 దనుజకులంబుకెల్ల నయె తప్పుదు నాశ మిశేమి సేయుదున్.

క. అని తన మంత్రులు నల్వరు
 తనవెంటను లేచిరాగ తక్షణమందే
 వినువీధి కెగసి రాముని
 గనఁ బోయెను దనుజపిఘ్రుడు కలవరపడగన్. 56

విభీషణ-శరణాగతి

ఉ. వారిధితీరమందు నట వానరనాథుడు లక్ష్మణుడు దు
 ర్వారబలాఢ్యు లిర్వు రిరువంకను సాయుధులౌచుఁ గొల్వగా
 ధీరసమాధినున్న రణధీరుని గాంచి విభీషణుండు దా
 నో రఘువీర ! రామ ! శరణో ఘనసుందర ! కావుమీ దయన్.

ఉ. నీసతి సీత గొన్న అతినీదదళానను సోదరుండ, ఆ
 దోసముజేసి నన్ను నతిదుష్టునిగా మది నెంచఁబోకు, నీ
 దాసుడ, నీ వినిర్మలపదమ్ముల గొల్పెద దాన్యభక్తి, ఓ
 దానజనావనప్రవణ ! దాశరథీ ! వరధీ ! దయానిధీ ! 58

గీ. మాయిగా నన్ను నెంచ కమాయకుండ
నత్వగుణపూర్ణ ! నీ దివ్యచరణనతుడ
కోటిమస్మదసుందర ! కోమలాంగ !
భక్తమందార ! నీ పాదభక్తుఁ గనుమ ! 59

క. అని వినువీధిని నిలిచియె
వినుతించెడు దనుజు నా విభీషణు దయతో
గనుగొని గొనితెమ్మని ఆ
ఇనజునితోఁ బల్కు ఆతఁ డిట్లనె నెమ్మిన్. 60

ఉ. ఈతఁడు రాక్షసుండు దనుజేశుని సోదరుఁడంట, సాధ్వీయా
సీతనుగొన్న రావణుని చెంతనె నిత్యము నుండువాడదే
ఆతతబాహుదర్పయుతులౌ పరివారముతోడ వచ్చె, నీ
వీతని నమ్మరాదు గనుమీ నయకోపిద ! రాజధర్మమున్. 61

ఆ. చారవృత్తి నితఁడు చనుదెంచియుండును
రాక్షసుండు మఱియు రూక్షబుద్ధి
మనల గలసియుండి మన గుట్టుమట్టులు
అరసి మనల సమయమరసి చంపు. 62

ఆ. ఆజ్ఞ యిచ్చితేని ఆతని వధియించి
వచ్చువార మనిన వాని గాంచి
శరణుగోరివచ్చు శత్రువునైనను
గాచుటదియ ఇనజ ! రాచపాడి. 63

ఆ. నేను దలచితేని నిఖిలలోకమ్ముల
క్షణములోన గూర్చి క్షణములోన
సృష్టి చేయఁగలను సృష్టమ్ము నా మాట
వలదు నందియమ్ము వానరేంద్ర ! 64

ఆ. శరణటంచు వచ్చు శత్రునకై నను
అభయమిచ్చి గాచుటదియ మాకు
ప్రతము గానఁ బోయి వానిని గొనితెమ్ము
అభయమిచ్చువాఁడ సతని కేను. 65

చ. అని వలుకంగ నీవటు లహస్కరపుత్రుఁడు హృష్టచిత్తుఁడై
మనమును వేఁచుచున్న అనుమానము మాని వివేకమూని అ
ద్దనుజు విభీషణున్ వినతుఁ దద్దయు నెయ్యము దోప తెచ్చి మ
న్నన యెసఁగంగ నీకును గనఁబడఁ జేసిన నాతఁ డయ్యెడన్.

ఉ. శ్యామల కోమలాంగుని ప్రసన్నముఖాంబుజు, పీనవక్షు, ఉ
ద్ధామవరాక్రమక్రమవిదారితమోరభరాదివీరు, సు
త్రామపిరించిపూజితవదాంబుజు, నిన్నని భక్తియుక్తుఁడై
ఓ మహనీయ! కావుము రఘూద్యహ! నిన్ శరణంబు వేఁడెదన్.

విభీషణుఁడు— రావణునకు తాను చేసిన హితబోధను

రామునకు దెల్పుట

ఉ. “నీతను దెచ్చి లంకకును జేటునుదెచ్చితి వింకనైన భూ
జాతను నిచ్చి రాముని ప్రసన్నుని జేసికొనంగ నెంచుమీ
ఆతఁడు కోవగించిన సురాసురులెవ్వరు నిల్వలేడు నీ
భ్రాతల ఆ భరాదుల విరాధుని జంపఁడె— వారిఁ గూల్పఁడే
ఆతనితోడ వైరమది అగ్రజ! యుక్తమురాదు చూడుమీ
ఆతఁడు శాంతమూర్తి శరణాగతవత్సలుఁ డౌటఁజేసి నీ
వాతని వేఁడుకొమ్ము శరణాతఁడు గాచు”నటంచుఁ దెల్పుగా
భ్రాతనటంచు నెంతకయె రాక్షసరాజగు రావణుండు సం
జాతరుషాతిరేకమున చంపఁగఁజూచెను నన్ను నంత నే
ఆతతభీతి వచ్చితిని ఆశ్రయ మీయవె కూర్చి రాఘవా! 68

క. అని సాష్టాంగము నీ వద
వనజమ్ముల వ్రాలి మ్రొక్క వానిన్ గని నీ
ఘనజాహుద్యయితో నా
దనుజు విభీషణుని ఎత్తి దయతో గనుచున్. 69

శ్రీరాముడు విభీషణునకు శరణమిచ్చి
లంకారాజ్యమునకు అభిషిక్తుని గావించుట

చ. శరణ మొసంగినాడ మరీ శత్రుభయంబది నీకు లేదు - ఓ
వరగుణ ! మాకు నీవు నిక వానరనాథునివంటివాడవే
దురమున శత్రురావణుని ద్రుంచెద పుత్రసమిత్రకమ్ముగా
స్థిరముగ నిన్ను లంకకును జేసెద రాజుగ సత్యవాగ్రతిన్. 70

చ. అని శపథమ్ము చేసి పినయాన్వితు చెంగటనున్న లక్ష్మణున్
గనుగొని వార్ధితోయములు కాంచనకుభముతోడ తెమ్ము నే
వనధి జలాభిషేకమున వానిగ లంకకు రాజు చేసెదన్
కనుడని కూర్మివేర్మి మెయి కట్టవె పట్టము రాఘవప్రభూ ! 71

చ. ఇనజుడు లక్ష్మణుండును హరింతుని మంత్రులు వాహినీవతులే
వననిధితీరమందు రిఘువల్లభ ! అందఱు మోచయుక్తులై
ఘనభుజు ఆ విభీషణుని కమ్రసువర్ణ భుటోద్భృతంబులౌ
వనధివవిత్రతోయముల వాపిరి తా మభిషిక్తు జేసి ర
వ్వనధితరంగఘోషములు వాద్యనినాదము లేకమైతగన్. 72

గీ. రావణుని గూల్చుకుందె వీర్యమృగంగ
ఆ విభీషణు నీవు పట్టాభిషిక్తు
చేయుటది చూచి మెచ్చిరి సిద్ధగణము
భేదరుడనాచు నేను వీక్షించినాను
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘురామచంద్ర !

ఉ. అంత విభీషణుండును మహాభుజు నిన్నని భక్తి సముద్రై
ఇంతటి గారవం బెసంగ ఇంతటివానిగ జేసినాపు నే
నెంతగ పూర్వజన్మమున ఇంతగపుణ్యము చేసినానొ ! వే
దాంతనుతాంప్రపంకజ ! ఉదారగుణా ! రఘువ. శభూషణా !

క. ఆవద తొలగంజేసితి
నీ వదకంజముల భక్తినిరతిన్ గొలుతున్
ఏ వదవిన్ నే గోరను
తాపనమందార ! భక్తి దయచేయగదే. 75

గీ. వసుమతిపాలనంబు - శాశ్వతము గాదు
భోగభాగ్యమ్ములా అవి బుద్బుదములు
గాన గోరెద నీదు ఏతాంతభక్తి
అదియె చాలును నాకు అన్యంబు వలదు. 76

గీ. అని వచింబెడు ఆ విభీషణుని గాంచి
నీదు భక్తికి మెచ్చితి నిర్మలాత్మ !
లంక పాలించి సుచరకాలమ్ము నీవు
అంతమందున మోక్షమ్ము నందంగలవు. 77

సుగ్రీవ - విభీషణుల సంభాషణము

గీ. ఇనజుఁ దంతట ఆ విభీషణుని మెచ్చి
కొఁగిటను జేర్చి మిగుల సఖ్యమ్ము నెరవీ
రామ-రావణ ఘోరసంగ్రామమందు
వలయు సాహాయ్యమును జేయవలయు నీవ. 78

గీ. అనిన సుగ్రీవ ! నాదు సాహాయ్యమెంత
రాముఁ డాతండు ఆదినారాయణుండు
అతని నరికారు బ్రహ్మరుద్రాదులైన
మనము చేసెడి సాహాయ్యమనఁగ నెంత ? 79

గీ. అయిన నా శక్తికొలది సాహాయ్య మేను
చేయఁగలవాఁడ దాన్యమ్ము చేయువాఁడ
కలిగె మీ చెల్మి నాదు భాగ్యమ్మువలన
ఎంత ధన్యుండ ! వానరాధీశ ! నేను. 80

రావణునిచే పంపఁబడిన శుకుఁడను చారుఁడు
సుగ్రీవు నుద్దేశించి ఆడిన మాటలు

ద. అదె నమయంబునందున దళాననుఁడంప శుకాఖ్యదైత్యుఁడున్
చదలను నిల్చి పల్కె విశదంబుగ నిట్టులు వానరేంద్ర ! ఓ
నదమలశీల ! రామునకు సాయము సేయఁగ వచ్చినావె ! ఆ
త్రిదశులకైన రావణు నరిందము గెల్వగ శక్యమౌనాకో ! 81

గీ. రాక్షసేశ్వరుడైన ఆ రావణుండు
పంప వచ్చిన దూత నో వానరేంద్ర !
పంపె నాతండు భ్రాతృభావంబుతోడ
అతని మాటల వినిపింతు అవధరింపు. 82

గీ. “నడుఁడు రాము డు నీవు వానరుఁడవోయి !
వాని సేవించువేల ఓ వానరేశ !
భ్రాత ! ఎందైన ఇల నరవానరులకు
చెలిమి యున్నదె ? తుది నీకు చేటువచ్చు. 83

- గీ. రామునతియైన జానకీరామ నేను
అవహరించితి ఇందు సీతైనదేమి ?
పొమ్ము కిష్కింధ కాతని పొత్తు విడిచి
అసుడలన్ గెల్వ మీకు శక్యంబుగాదు. 84
- గీ. అవసరంబైన నీకు సాహాయ్య మేను
చేయఁగలవాఁడ అతఁడేమి చేయఁగలఁడు ?
వానరేంద్రుఁడవైన నీవంటివాఁడు
అల్పమానపు గొల్వంగ నగునె గనుమ !” 85
- ఆ. అనినయంత వానరాధీశు పంపున
ప్రవగపీఠు లతని బట్టి కొట్ట
రాఘవేంద్ర ! నన్ను రక్షింపవే ప్రభూ !
దూతఁ జంపఁదగునె ? పూతచరిత ! 86
- ఆ. అనుచు మొట్టవెట్ట ఆతని దయగని
విడుపుఁ డనుచు ఆజ్ఞనిడగ నీవు
వారు విడువ నతఁడు వానరవిభుఁ గాంచి
ఏమనందు రాక్షసేశుతోడ. 87
- ఆ. అనిన వాని గాంచి ఆ వానరేంద్రుండు
ఇట్టు లనుమ రాక్షసేశుతోడ—
“సీత నవహరించి శ్రీరఘువీరుతో
వైరమూని బ్రతుకువాఁడ వెట్లు ? 88
- ఉ. వానరసేనతోడ నిదె వచ్చెద మంబుధిదాటి యింక నీ
జ్ఞానవిహీనతన్ వినుము చత్తురు పుత్రులు బంధుమిత్రులున్
సొనలుగొన్న రాఘవుని శాతశరాశిమహగ్నికీల నీ
ప్రాణము లాహరించు నిను బ్రహ్మయు గావగలేడు రావణా !”

క. అని ఇనజుఁడు శుకునిం గని
తన మాటలుగాగ ననుము దైత్యేశునితో
అనె, అంతట నీ యాజ్ఞను
దనుజున్ శుకు బందిగొనిరి తక్షణమందే. 90

ఆ. వ్యాఘ్రనామదనుజుఁ డంతకుముందర
వచ్చి వ్రవగరాజు బలము గాంచి
రాక్షసేశుఁడైన రావణునకుఁ దెల్పు
బునలుకొట్టు చతఁడు భోగివోలె
కోపతాపమంది కుములంగ జొచ్చెను
రమ్యసుగుణసౌంద్ర ! రామచంద్ర ! 91

శ్రీరాముఁడు సముద్రునిపై కోపమునందుట

గీ. అనుజ ! భానుజ ! చూడుఁ డీ అద్భి మిగుల
వింటికంటెడు వీచుల విజ్ఞప్తిగు
మనల చూడంగనై సను మదిని గనఁడు
ఇతని గర్వంబు నడచెడ ఇపుడ గనుడి ! 92

మ. అని కోపమ్మున చావమంది భయదజ్ఞానాదముం జేసి, భీ
షణ బ్రహ్మాస్త్రము నాఁగూర్చి త్రిజగత్సంహారమున్ జేయునో
అన కోపాగ్నులు దాణవహ్నులొకటై అంభోధి నింకింపఁగాఁ
జన వారాశి కలంగిపోయె, ధరణీదక్రంబు నూగాడె, ఆ
వసజాతాననవానవాది దివిజవ్రాతమ్ము భీతిల్లె, యో
జన దూరమ్ముగ వార్ధియేగెను జగజ్జాతమ్ము ఘూర్ణిల్లె, తో
యనిధిన్ సంచరదుగ్రభీకరమహాయాదోగణం బార్తిమై
వసధిన్ వీడి చనంగ మింటి కెగసెన్ వారాశి భీతిన్ వెనన్. 93

సముద్రుఁడు నిజరూపమున వచ్చి రాముని స్తుతించుట

గీ. నైజరూపమ్మ ధరియించి నయము భయము
వెలయగా నీదు పాదారవిందములకు
నైజగర్భస్థ విమలరత్నములతోడ
పూజ గావించి కరములు మోడ్చి నిలిచి. 95

గీ. జడధి నో ప్రభు ! నన్నిట్లు జడధిగాగ
సృష్టిచేసితి వీవెకా భ్రష్టమతిని
నీదు నాజ్ఞను పాలించి నిలిచితిట్లు
అబ్జజాభవవినుతపాదాబ్జరామ !
వరద ! శరణమ్మ నీవె ! ఆపన్నశరణ ! 96

గీ. ఆజ్ఞ యిచ్చితివేని ఓ అమరపూజ్య !
దారి యిచ్చెద యిదె పాదచాడలుగను
పోవ వచ్చును కాని ఓ పుణ్యపురుష !
జలధి బంధించి చన యశస్కరము గాదె. 96

గీ. అనుచు సాష్టాంగవడిన ఓ అభిరామ !
ఇమ్మహాస్త్రిమ్ము గను మమోఘమ్ము సుమ్ము !
దీనికెయ్యది లక్ష్యమో దెలుపుమనిన
అంత సాగరుఁ డెంతో సంక్రాంతి చెంది. 97

రామబాణము ఆభిరమండలమును భస్మము గావించుట

గీ. దేవ ! నాదగు ఉత్తరతీరభూమిఁ
గలదు ద్రుమకుల్యమనెడి భూఖండ మొందు
క్రూరకర్ములు శూరు లాభీరు లచటఁ
గలరు వారలవై ప్రయోగమ్ము నేయు. 98

గీ. అనిన నీవును బ్రహ్మాస్త్ర మందు ఓడువ
 చండరశ్మల ఆభీరమండలమ్ము
 భన్మమును జేసి సురలు విక్రాంతి చెంద
 శరము వే వచ్చి నీదగు శరధిఁ జొచ్చె
 కాంచితిని నేను నీదు విక్రాంతి నపుడు
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 99

వారిధి - వారధి నిర్మాణ మార్గమును దెల్పుట

గీ. అంత కరములు మోడ్చి ఆ అభిరాజు
 రఘుకులాంభోధిచంద్ర ! శ్రీరామచంద్ర !
 అబ్ధి తరియించు మార్గమ్ము నవధరింపు
 కలఁడు మీ సేనలో విశ్వకర్మసుతుఁడు. 100

గీ. అతఁడు జలమున ఏ వస్తువైన వైవ
 కొండలైనను తేలును బెండులట్లు
 అట్టి పరమును బడసె మున్నతఁడు రామ !
 అతఁడు నిర్మించు సేతువు నబ్ధిమీద. 101

గీ. నీదు కీర్తియు స్థిరముగా నిలిచిపోవు
 అనుచు వదియించి నీదగు ఆజ్ఞ వడసి
 అంత అంతర్హితుండయ్యె అబ్ధివిభుఁడు
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 102

రాఘవుఁడు సేతునిర్మాణమునకు ఆజ్ఞ లిచ్చుట

గీ. సాగరుం దేగ నీవు తక్షణమునంద
 నలుని రావించి చాల మన్ననలు చేసి
 “విశ్వవిఖ్యాత శిల్పియౌ విశ్వకర్మ
 సుతుఁడ వీవంచు శిల్పదక్షుండ వనుచు. 103

- గీ. సాగరుడు మాకు నీ వరశక్తి దెల్పె
నీదు విన్నాణమెల్ల గన్పింపజేసి
సేతునిర్మాణ మట్టివై చేయుమోయి !
అనుచు శంకువు స్థాపించి అద్భివేల. 104

శ్రీరాముడు రామేశ్వరుని ప్రతిష్ఠించుట

- గీ. లోకకల్యాణపిథి మదిలోన నెంచి
ఘననాయకు పూజ గావించి ముందు
శివుని లింగము అట ప్రతిష్ఠించి భక్తి
రామ ! “రామేశ్వరుం”డని నామముంచి
సేతునిర్మాణమున కాజ్ఞ చేయలేదె !
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 105

నలుడు వారిధివై వారధి నిర్మించుట

- క. గిరిశిఖరంబులు, ధరణీ
ధరములు పెనుశిలలు, భూరితరుషండము, వా
సరవీరులు గొనితేరగ
అరుదుగ నలుఁ డండుకొనుచు అతిశీఘ్రగతిన్. 106

- క. కొండలు, పెనుబండలు, తరు
షండము, గురుశిలలు. గుండ్లు సాగరమండున్
బెండులవలె నవి తేలెను
చెండులవలె నలుడు పట్టి చేతులవైవన్. 107

- గీ. పెద్దకొండలు గుండ్లు గుబిల్లుమనుచు
జలధివైచిన చదలకు జలధి యెగసె
మీన కర్కట మకర తిమింగలాది
జలచరంబులు రాశులై చదల నిలిచె. 108

క. త్వన్నామాంకితముద్రల
అన్నిట ముద్రించి అహరహమ్మును దీక్షన్
నన్నుతి సేయఁగ దిక్షులు
వన్నుగ నిర్మింపఁదొడఁగె వారధి వార్ధిన్. 109

ఉ. కొందఱు పర్వతమ్ములను కొందఱు భూధరతుంగశృంగముల్
కొందఱు పెద్దబండలను కొందఱు భారశిలావిశేషముల్
కొందఱు భూరుహమ్ములను కొందఱు వృక్షవిశాలశాఖలన్
అందఱు తెచ్చి ఈయ అవియన్నియు ఆ నలుఁ డందుకొంచు ఆ
నందము చెంద మీరలు ఘనంబుగ వారధి గట్టె వారిధిన్. 110

గీ. రేయివలలును నలుఁడు నిర్జిద్రవృత్తి
పంశదినములలో నెల్లవారు పొగడ
సీవు తమ్ముడు వానరానీకవతులు
వానరాధిపుఁ డానందవార్ధిఁ దేల
నూలు యోజనములమేర వారినిధిని
సేతువును గట్టె సురలు జేజేలు వెట్టె
రమ్యగుణసౌంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 111

గీ. హనుమదంగదస్కందమ్ములందు సీవు
లక్ష్మణుండును గూర్చుండ, రవిసుతుండు
నకలమంతులు అలవిభీషణుండు గొలిచి
చెంత నడువంగ మార్గవిశ్రాంతి గొనక
కంధినిర్మిత సేతుమార్గమును బట్టి
నడచిపోయెను ప్లవగ సైన్యంబదెల్ల. 112

గీ. అంద తారీతి కాల్పడ నబ్బి దాటి
అధికరమణీయమా సువేలాద్రి వేరి
పిడిదిపట్టుగ వారిధివేల నెంచి
అంద అచ్చోట విశ్రాంతి నందినారు. 118

గీ. అఖిలనైన్యాధిపతి నీలుఁ డబ్ధివేల
వానరాసీకములనెల్ల తాను నిలిపి
సర్వదా నైన్యపర్యవేక్షణము నేయ
దండనాచుల పనిచె నుద్దండబలుల
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 114

శ్రీరాముఁడు శుకునిద్వారా రావణున కందజేసిన సందేశము

ఆ. శుకుని చెఱను బాప సుగ్రీవు నియమించి
ఆతని బిలువ బంచి అతనితోడ
నాదు మాటలుగను నీదగు ప్రభువుతో
ఇట్లు లనుమటంచు నిట్టులంటి. 115

ఆ. “ఏ బలమ్ము నమ్మి ఎత్తుకవచ్చితో
సాధ్యయైన జనకజాత సీత
ఆ బలమ్ము నూప అవసరమ్మిదె వచ్చె
యుద్ధమునకు నింక సిద్ధమగుమ ! 116

ఆ. రాము కోపవహ్ని రగిలిన బాణాన్ని
లంక గాల్చునింక రాక్షసేశ !
'బంధుమిత్రపుత్రపౌత్రులతోఁ గూడ
నీకు చావు మూఁడు నిశ్చయమ్ము.” 117

ఆ. అనుచు నాదు మాటలన్నియు వినిపించు
రాక్షసేశుడైన రావణునకు
పొమ్మటంచు విడిచిపెట్టిన శుకచారు
నతఁడు నతులు చేసి బ్రతికిపోయె
రమ్యసుగుణసాంద్ర ! రామచంద్ర !

108

సువేలాద్రి నధిరోహించి శ్రీరాముఁడు లంకను గాంచుట

గీ. ఇనసుతుఁడును హనుమ లక్ష్మణులు గొలువ
అంగదాదులు వెనువెంట ననుసరింప
అమ్మహాగిరి నధిరోహణమ్ము సేసి
హనుమ చూపింప నీడు టెంతననె నిలిచి
రాక్షసేంద్రాభిరక్షిత రాజధాని
గాంచితివి గాదె దివ్యలంకాపురమ్ము.

119

చ. అదె దనుజేంద్రపాలితమహాపురము బరచుంబిగోపురం
బదె రథవాజికుంజరభటాంచితసంకులరాజమార్గము
ల్లదె బహురత్ననిర్మితమహావిభవాంచితరాజసౌధము
ల్లదె సువిశాలగోపురసమంచితదుర్గము రత్నభాసురం
బదె బహువర్ణ కేతనవటాంచలసుందరభర్మసౌధ మ
ల్లదె సువిశాలవార్ధిపరిభావృతసాలము సంక్రమాంచితం
బదె శతకోటిరాక్షసబలౌఘసురక్షితదిక్పతుష్టయం
బదె గను లంక, సాధ్వీ జనకాత్మజ యున్న వనంబదే ప్రభూ!

క. అని చూపించిన పావని—

కనుగొని లంకాపురమ్ము కడుకోపమునన్
విను మనిలజ ! రాక్షసు రా
వణుఁ గూల్చెద పుత్రమిత్రవర్గముతోడన్.

21

- క. ఆని శవధమ్మును జేయవె
అనుజుఁడు నిసజుఁడు యోధులెల్లరు మెచ్చన్
ఓసువీధిని జరియించుచు
కనుగొంటిని నిన్ను దేవగణములతోడన్. 122

శుకుఁడు రావణుని దర్శించి
తాను చూచివచ్చినది వినిపించుట

- ఆ. శుకుఁడు వచ్చి తాను జూచినదదియెల్ల
వినిచి రావణునకు వినతుఁడగుచు
ఇనజుఁడన్న మాటలెల్లను వినిపించి
భయముగదుర వినయభరితుఁడగుచు. 123

- ఉ. వారిధి దాటివచ్చె రఘువల్లభుఁడల్లదె చూడు లక్ష్మణుం
డారవిపుత్రుఁడంగదనలాదిమహాబలయూధనాథులున్
వారె సువేలనుండి రనివార్యపరాక్రమశాలు లందఱున్
వారల గెల్వగాదగినవారలు లేరు జగంబులోన నీ
వారలు చాలరెవ్వరును వారిజలోచనసీతనిచ్చి నీ
వా రఘువీరుపాదశరణార్థివిగమ్ము సుఖమ్ము గొమ్ము, రా
జా ! రజనీచరాన్వయము నర్వము గావుము, కూర్మి పేర్కిదై
వార కళత్రమిత్రసుతవర్గము త్రోవుమటంచు దెల్పుచున్. 124

- ఆ. రాక్షసేంద్రు గూర్చి రాఘవ ! నీవన్న
మాటలెల్ల దెలుప మండిపడుచు
కోపగించి అతని పో పొమ్మటంచును
కసరి పంపెనంత అసురవిభుఁడు. 125

రావణుఁడు శుక-సారణు లనుగూఢచారులను బంపుట

ఆ. శుకుఁడు వెడలిపోవ శుక-సారణాహ్వయ
గూఢచరులతో నిగూఢవృత్తి
మంతనమ్ము చేసి మహితవానరనైన్య
బలము చలము నరయఁ బంప వారు . 126

క. వానరరూపము దాలిచి
వానరబలమందుఁ జొచ్చి వారల బలమున్
వానరనాథుని చలమున్
వానరయూధాధిపతుల బలమున్ గనుచో. 127

క. వారల సంత విభీషణుఁ
డారసి రావణుని చాడలని మది గని, ఆ
వ్యారలఁ బట్టించిన- శుక
సారణులున్ తొంగిపోయి సత్యము దెలుపన్. 128

గీ. సత్యమును దెల్పి రీ గూఢచరులు గాన
మన బలమ్ముల మానప్రమాణములను
వారలకుఁ జూపి విడుపుఁడు వారిననుచు
ఆజ్ఞ లీపీయ సంత యూధాధిపతులు
సర్వనైన్యమ్ము చూపించి నైన్యబలము
చాడలకు దెల్పి వంపించినారు గాదె
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామవంద్ర ! 129

శుక-సారణులు రావణుని దర్శించి

వానర సైన్యబలాదుల దెల్పుట

ఆ. అచట రావణుండు అత్యున్నతంబైన
సౌధగోపురమున నభను దీర్చి
వార్ధివేల అవరవార్ధినా చూపట్టు
వానరేంద్రు నైన్యవార మరసి. 130

ఆ. మంత్రివరులతోడ మంతనములు నేయు
అవనరమున చాడలంత వచ్చి
రాక్షసేంద్ర ! మేము రాఘవుబలముల
అరసి వచ్చినార మవధరింపు. 131

ఉ. రాముఁడు శత్రుభీకరవరాక్రమశాలి మహాభుజుఁడు, శ్రీ
రాముని సోదరుండయిన లక్ష్మణుఁ డంతటివాఁడ ఇంక సు
త్రామసుతానుజుండు రఘురాముని మిత్రుఁడు భానుజుండు నం
గ్రామఘరంధరుఁడు రణరంగభయంకరు లంగదాదులున్. 132

గీ. యూధవతులెల్ల వార లాయోధనమున
శిక్షితులు వ్యూహనిర్మాణదక్షు లరయ
చండవిక్రము లంద ఋద్ధండబలులు
వారి నెదిరించువార లెవ్వారు లేరు. 133

గీ. ఒక్కొక్కరి నైన్య మొక్కొక్కకోటి
వానరులు తాము సమరదుర్వారబలులు
దండనాథుల ఆహవోద్ధండు లరయ
వారలెల్లరు దేవాంశభవు లటంద్రు. 134

క. కొందఱు దశగజబలు లిశ
కొందఱు శతదంతిబలు లకుంఠితసత్పుల్
కొందఱు నాగాయతబలు
లందఱు వింధ్యాద్రిమందరాద్రి సమానుల్. 135

క. అని దెల్పిన విని వారల
ననిచియు సైన్యాధిపతుల నందఱ గనుచున్
మన లంకాపురవర ర
క్షణకై సన్నద్ధులగుడు సైన్యముతోడన్. 136

రాఘవుడు విచిత్ర శరప్రయోగమున
రావణుని చిత్ర-చామర కిరీటాదులను ద్రుంచుట

క. అని పల్కి మంత్రివరులను
గనుగొని వానరుల నొంపగా గల్గవారిన్
మనవారల వే బంపుడి
అనుచుండగ అంతలోన అచ్చెరువెనగన్. 137

ఉ. అచ్చట నీవు- లక్ష్మణుఁ డహస్కరపుత్రుఁడు యూధనాధులున్
అచ్చెరుపాటు నెందగ విహాయనవీధికినంటు సౌధమం
దచ్చుగ నున్న రావణు నహంకృతి గర్వమడంప నెంచి వే
హెచ్చిన కోపవేగమున ఇంద్రధనుస్సును బోలు చాపమున్
చెచ్చెర దాల్చి నారిని విచిత్రశరావళి గూర్చి యేయగా
వచ్చి శరంబు లొక్కమొగి వైద్యుతకాంతుల నింపి యెల్లెడన్
వ్రచ్చెను చిత్రచామరపరంపరలొక్కట చిత్రభంగిమై
గ్రచ్చట పంక్తికంఠ నవరత్నకిరీటములెల్ల డుల్చి, వే
వచ్చి త్వడీయమౌ శరధి అన్నియు నెప్పటియట్ల సేరగా
అచ్చెరువంది చూచిరి వియచ్చరులున్ దనుజేంద్రు మంత్రులున్.

క. అబ్బురవడి రందలు సభ
తబ్బిబై పాటదొడగె దైత్యగణమ్మున్
గబ్బునెడి రావణుడు మది
గొబ్బున సభ వీడిపోయె కొందలవడుచున్.

139

రావణుడు తన యూధనాధులకు ఆజ్ఞ లొసగుట

ఉ. ఎంతయు గోవమంది కను లెఱ్ఱగఁ జేయుచు రావణుడు తా
నంతట నైనికాధిపతులందఱఁ గాంచి వచించె నిట్లు మీ
తెంతటి యోధులో యెఱుగు దీ సరవానరులెంత మీకు కా
లాంతకతుల్యులైన మిములన్ గని నిల్తురె ఆ సరాధముల్
చింత యొకింత సేయఁక శీఘ్రగతిన్ బహుశస్త్రధాడులై
దంతురదంతినైంధవశతాంగవదాదిదళంబుతోడ మీ
పంతముమీర ద్వారములపట్టున భీరత నిల్చి ఉగ్రకా
లాంతకులట్లు శత్రువులనందఱ పోర వధింపుఁడి వెనన్.

140

ఆ. అనుచు నాజ్ఞ లొనఁగి అంతఃపురమ్మున
కరిగి కోవతాపమందుచుండ
మాల్యవంతనామమాతామహుండంత
వచ్చి శాంతపరచి పలికె నిట్లు.

141

మాతామహుడు మాల్యవంతుడు రావణునకు
హితబోధ గావించుట

సీ. రాక్షసరాజేంద్ర ! రాగమ్ము చెందక
వినుమోయి నా మాట విసువుగొనక
శ్రీరాము నతియైన సీతామహాసాధ్వీ
గొనితెచ్చినదిమొదల్ మన పురమున

దుశ్శకుసమ్ములు దోచెడు నింటింట
 కాలుండు భయదుడై కానిపించు
 కాళిక తా దంతఫుట్టినమ్ములతోడ
 పురిచుట్టు రాతిరి ప్రొద్దు తిరుగు
 అంబరముననుడి అకనిపాతమ్ముల
 జలదముల్ రక్తవర్షంబు గురియు
 ఆలయంబుల విగ్రహంబులు చలియించి
 అక్షులన్ గార్చెడు అశ్రుజలము
 గోవులగర్భాన గోమాయపులు పుట్టు
 మనుజులకున్ జంతుగణము పుట్టు
 మూషముల్ మార్జాలములతోడ పోరాడు
 గరుడులతో పన్నగములు పోరు
 చేయగా బంబు రుద్రాభిషేకములను
 శాంతి చేయించి పౌరరక్షణము సేయు
 భూమితనయను సత్కారపూర్వకముగ
 రామునకు నిమ్మ ! అతడు నారాయణుడు
 శరణుజొచ్చినవారి ప్రసన్నదృష్టి
 గాంచి వారలఁ గూర్చి రక్షించు నతడు
 రాజ్యరక్షణమును ప్రాణరక్షణమ్ము
 చేసికొమ్మొయి ! కులము రక్షించుకొమ్ము.

142

గీ. అనుచు బోధింప కోవమ్మునంది అతడు
 వృద్ధుడవు నీవు నీడగు బుద్ధి చెడెను
 శత్రువుల నుండి ఏదో లంఘమ్ము సంది
 ఇట్లు బోధింతువేమొ మాకింక పొమ్ము

ఇట్టి మాటలు మాచెవి కింపు గావు
 బంధువుడవౌట ఓర్చినవాడ ననిన
 ఎంత చెప్పిన వినవు నే నేమిసేతు
 అనుచు మాతామహుండు తా నరిగెనంత
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

143

రావణుని ప్రేరణమున మాయావి విద్యుజ్జిహ్వాఁడు
 భండితఁఁగు రాముని శిరంబును ధనుర్పాణములను
 సీతకు జూపించుట — విభీషణుని భార్య సరమ
 సీత నోదార్చుట

సీ. రక్షోధినాథుండు రావణుం డా సాధ్వి
 సీత నమ్మోహితఁ జేయనెంచి
 మారీచ మించిన మాయావి దుష్టాత్ము
 పనిచె విద్యుజ్జిహ్వా పాపబుద్ధి
 అంత నా మాయావి అసురేంద్రు నాజ్ఞమై
 మాయచే సీదగు మన్తకమ్ము
 నజ్ఞమౌ నీ దివ్యచాపమ్ము శరములు
 హనుమంతుచే సీత అంపినట్టి
 రమణీయమౌ శిరోరత్నమ్ము సృష్టించి
 సీతకున్ జూప నామాత భీతి
 భోరు భోరున శోకభారాన విలపింప
 నరమౌఖ్యమౌ విభీషణుని రమణి
 వచ్చి యోదార్చి ఇచ్చి రావణుని మాయ
 అమ్మ ! నామాట నమ్ము భయమ్ము వలదు

రామలక్ష్మణు లయ్యెడ క్షేమముగను
ఉన్నవారలు శాంతిమై యుండుమమ్మ !
అనుచు శాంతింపజేసె నా ఆవనితనయ
సరమనభినౌచు గంటి నే సర్వమపుడు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

144

అంగదుని రాయబారము

గీ. అచట నీవును ఆ సువేలాద్రమీద
ఇనజలక్ష్మణసన్మంత్రిగణముతోడ
మంత్రణము చేసి రాజధర్మమ్ము నెంచి
కట్టకడసారిగా దశకంఠు కడకు
రాయబారిని బంపుట రాజనీతి
అనుచు భావించి అంగదు ననుపనెంచి
అసురనాథుని సభలోన ఆడదగిన
మాటలను దెల్పి అంగదు మహితపీరు
బంపితివి గాదె ఆ పంక్తివదను సభకు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

145

గీ. అంగదుండును నీదు పాదాబ్జములకు
భక్తి నతులను జేసి నభంబు కెగసి
దనుజవల్లభు నా సఖాద్వారభూమి
నిలిచి తన రాక ముందుగా దెలియజేసి.

146

చ. మదగజరాజు పౌలిక సమందగతిన్ సభలోని కేగి, అం
గదుఁడట దివ్యరత్నమయకాంచనసుందరరత్నపీఠివై
మదమదిరేక్షణాగణము మంజులచామరరాజి వీవ, ఇం
పొదవెడె రాచరీవిని సముజ్జ్వలహారకిరీటకాంతినం
పదలవెలుంగు రావణు అభంగురపీర్యవరాక్రమున్ గనెన్. 147

- గీ. రాంచి మూడుకుఁ జని సమీపించి నిలిచి
రాక్షసేశ్వర ! నన్ను శ్రీరామభుండు
పంపె నీ చెంతకిటు రాయబారిగాగ
అతని మాటల వినిపింతు అవధరింపు. 148
- గీ. అనిస మున్నొక వానరుం డబ్బిదాటి
వచ్చె నీవేల వచ్చితి వాడు లేడె ?
లసురరాజేంద్ర ! నీ పుత్రు నకు జంపి
లంక గార్చిన యతఁడ నిశ్శంకవృత్తి ? 149
- గీ. అతని రాలిన వాలమ్ము నరసి మేము
వెన్నుదన్నుచుఁ గొట్టిన చిన్నవోయి
దిక్కులనుబట్టి పోయె వీ దిక్కులేక
వాని జాడలు తెలిసినవాడు లేరు
వచ్చినన్ నేడొ రేపొ రావచ్చు నతఁడు. 150
- గీ. అతఁడు లేకుంటి ఇప్పుడు నన్నంపినారు
చాలి నెఱుఁగుదు మీవుగా వానిసుతుఁడ
లంగదాభ్యుండ నేనును సంతవాఁడ
రామవిభుఁ డంపు రాయబారమ్ము వినుమ ! 151
- గీ. “పంచవటిసుండి నాడు వంచించి మమ్ము
అవహరించితి నా సతి కపటబుద్ధి
ఇప్పుడేనియు తప్పు గ్రహించి నీవు
అప్పగింపుము సతిని సఖ్యంబు దోష. 152

- గీ. మేము లేనప్పుడటు గొనుటేమి బలము
రాజలక్షణమౌనె ! పరాక్రమమై !
ధర్మ మెడబాసి యిట్టు లధర్మవృత్తి
పోవనెంచిన ఇక నష్టపోవు దీవు. 153
- గీ. శరణుజొచ్చిన వాడెంత శత్రువైన
గాచువాడను ధర్మరక్షణముపొందె
ఉర్వితనయను సత్కారపూర్వకముగ
అప్పగించనిచో చావు తప్పదింక. 154
- ఉ. ఏ బలముండి నీవు హరియించితి నా నతి సాధ్వీసీత నీ
వాబలమెల్ల చూపుమిక ఆహవమందున నిల్చి రావణా !
నీ బలనెడదన్ సుతుల నిన్నును నీదగు బంధుమిత్రులన్
నా బలమెల్ల చూపి కదనంబునఁ గూల్చెద కాచుకొమ్మికన్. 155
- చ. అని మొసనింక మామకశరాసనముక్త శరాగ్నికీలలన్
దనుజులు దగ్ధమౌదురు సుతప్రకరంబును నాశమౌను, నీ
తనరెదు శీర్షముల్ దునిసి తాళఫలమ్ములువోలె డుల్లు, ఆ
వనజభవుండు తోడుపడవచ్చిన తప్పుదు చావు నీ కికన్." 156
- గీ. అనిన 'కహ కహ' నవ్వి ఆ అసురవిభుఁడు
"కాంత నిచ్చుట అది వట్టికల్ల వినుమ !
చేతనగునేని యద్ధమ్ము చేయుమింక
వట్టిమాటల భయపడువాడ గాను. 157
- మ. సురలన్ గెల్చితి యక్షరాక్షస మహాశూరావళిన్ గూల్చితిన్
ధరణీనాథుల నెందఱెందఱిన్ యద్ధమ్ముందు ఓడించితిన్
సురనాథున్ ధననాథు గెల్చితిని ఆశులిన్ గీలి నోడించితిన్
సరులున్ వానరులెంత మాకు మినుమీ నా మాటలన్ దెల్పుమీ !"

గీ. అనినఁ గోపించి అంగదుం డతని గాంచి
రావణా ! నిన్నుఁ జంప శ్రీరాముడెల ?
బాలుదును నేన ఎఱుగవే వాలిసుతుఁడ
బలముగలదేని రమ్ము నా బలము గనుము. 159

గీ. రావణుండంత తన అంగరక్షకులకు
“అతని వధియింపుఁ” డంచును నాజ్ఞసేయ
దనుజవీరులు నల్పు రుద్ధండబలులు
వచ్చి ఆతనిబట్టి అవ్వాలిసుతుఁడు. 160

గీ. కక్షమున వారి నిఱికించి గగనమునకు
ఎగసి వినరిన జలధి వారెల్లఁ బడితి
అంబరంబంటు రాజసౌధంబు గూల్చి
నీదు పాదారవిందసన్నిధిని వ్రాలి. 161

గీ. అదట నడచిన వృత్తాంతమంత దెల్ప
“ఇంత ఎఱుగఁడె రావణుండెంత మూర్ఖుఁ”
డనుచు సందఱు ఆశ్చర్యమందినాడు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 162

లంకను ముట్టడింప శ్రీరాముని సన్నాహము

ఉ. ఇంక దినేశపుత్ర ! మన ఎల్లబలంబులు విక్రమోద్ధతిన్
లంకను ముట్టడింపవలె రాక్షసరాజగు రావణుండు తా
బింకము మానఁ డింతకును భీకరయుద్ధమునందు వాని ఆ
పొంకమడంతు నైనెనికుల వ్యూహవినిర్మితి కాజ్ఞ లిమ్మిఁకన్.

విభీషణుని మంత్రులు గూఢవృత్తిని
లంకాద్వారరక్షణమును గాంచివచ్చుట

ఉ. అంతకుమున్ విభీషణుఁడు ఆయతబాహుబలావలేపు ల
త్యంతవరాక్రమాన్నితులునో తన మంత్రుల గాంచి మీర ల
త్యంతనిగూఢవృత్తిఁ జని అచ్చట లంకను ద్వారరక్షణం
బంతయుఁ జూచిరండనుచు అంపిన వారలు గాంచివచ్చినన్.

విభీషణుఁడు శ్రీరామునకు
లంకాద్వారరక్షణమును దెల్పుట

ఉ. వారలవల్లఁ దా వినినవార్త విభీషణుఁ డిట్లు దెల్పె, దు
ర్వారబలుండు రావణుఁడు రాక్షసకోటులతోడ నుత్తర
ద్వారమునందు నుండెనట దక్షతతోడుత, నింక పశ్చిమ
ద్వారమునందు రావణియు దక్షుఁడు రక్షణసేయు, దక్షిణ
ద్వారమునం మహోదరుఁ డుదారబలుండు ఘనుండు నుండె. ప్రాక్
ద్వారమునం ప్రహస్తుఁ డనవద్యవరాక్రముఁ డుండె ఇంక న
వ్వారల గెల్వగాఁ దగినవారల వానరయాధనాథులన్
ధీరుల నిల్పగావలెను ధీరత యోచనసేయు రాఘవా ! 165

శ్రీరాముఁడు తనవారల ప్రశంసించుట

క. అనిసన్ మనవారలలో
ఘనులెందఱొ గలరు దనుజగణమును గూల్పన్
ఇనజుఁడు నా అనుజుండును
హనుమంతుఁడు చాలు వారినందఱు గెడవన్.

- క. ఘనబాహుల్ వినువీధిన్
జనువారలు యూధపతులు జాంబవదాదుల్
మన అంగదుఁ డీ సీలుం
డా నలుఁడున్ ద్విపెడమైందవాదులు లేరే ! 167
- క. వీరల గెల్చెడివారలు
వారలలోఁ గలరె ! ఐన వారికి దీటా
వారల వీరులను చతుర్
ద్వారములందెంచి నిలుపువాఁడను గనుమా ! 168
- క. అని అందఱ కలయంగని
ఇనజునితో సంప్రదించి ఎల్లర గనువో
మునుకొని అహమహమికతో
డను వారలు ముందునిలువ తద్దయుఁ బ్రీతిన్. 169

శ్రీరాముఁడు లంకాద్వారచతుష్టయముందున్న వీరులను
ప్రతిఘటింప తగినవారిని నియోగించుట

- ఉ. దారసుగొన్న రావణుని దర్పమడంపఁగ - తమ్ముతో నుదగ్
ద్వారమునందు నుండెదను దక్షతతోడుత నేను, ఇంక ప్రాక్
ద్వారమునందు సీలు దనవద్యవరాక్రమశాలి యుండు, దు
ర్వారబలప్రదండుఁ డల వాల్మీసుతుండగు అంగదుండవాగ్
ద్వారమునందు నుండు కడు దర్పమెనంగగ, నింక పశ్చిమ
ద్వారమునందు నుండును ప్రభంజనపుత్రుఁడు సుగ్రమూర్తియై.
- గీ. పశ్చిమోత్తర గోపురద్వారములకు
మధ్యగుల్మమునందున మహితబలుఁడు
ఇనజుడుండును ఈ విభీషణునితోడ
కేసరిన్ బోలు వీరుండు కేసరియును
జాంబవంతుండు అంగరక్షకులుగాగ. 171

గీ. వ్యూహనిర్మాణదక్షులౌ యూధపతులు
వ్యూహముల దీర్చి తగురీతి ఆహవమున
వాహినులతోడ ఈ చతుర్ ర్వాఙ్గతుల
రక్ష సేయంగవలెను నిరంతరంబు. 172

గీ. సర్వరాసాయనాదిక శాస్త్రవేత్త
వైద్యపిద్యాప్రవీణుండు సద్మతుండు
శస్త్రపూతమ్ము చెందిన సైనికులకు
శీఘ్రగతితో చికిత్సను చేయవలయు
ఈ సుషేణుండు మన వానరేంద్రు మామ. 173

గీ. తక్కుగల వీరులెల్ల తత్రత్యులైన
దండనాథులు సమరదోహలులునెల్ల
అవసరంబైనయంత అత్యవసరముగ
తోడుపడవలె వారు తోడ్తోడవచ్చి. 174

చ. అని యిటు లెల్లవారలకు ఆజ్ఞలనిచ్చి శుభప్రభాతమం
దూన కులదైవతంబును తోయజమిత్రున కర్హ్యమిచ్చి, వం
దనములు సంస్తుతుల్ సలిపి, దక్షిణనేత్రభుజుంబులంతటన్
తన విజయంబు దెల్పుగతి తక్షణమంద స్ఫురింప పీఠమై
ఘనతరకార్యకమ్ము గొని కన్నుల రౌద్రరసంబు మీరగా
ఇనజుండు లక్ష్మణుండు దనుజేంద్రఃఖిషణుఁ డంగదుండు రాన్
వెనుకను ముందునన్, ప్లవగపీరులు సేయఁగ సింహనాదముల్
దినకరకోటిలేజమున ధీరత నేగవె మ్రోగ భేరులున్. 175

హాసర సైన్యము లంకను ముట్టడించుట

ఉ. రాసు ! దినేశపుత్రకపిరాజు మహాజ్ఞు యూధనాథులు
ద్దామబలుల్ ధరాధరగదాతరుపట్టిన శూలధారులై
భూమిని వ్యోమమార్గమున భూరిబలంబులతోడ నేగి ఉ
ద్దామవరాక్రమమైనగదా మటు లంకను ముట్టడించియున్. 176

గీ. మేరుమందరధీరు లమేయబలులు
అఖిలదిగ్దేశములను భూమ్యంతరిక్ష
మార్గముల్ గప్పి దశదిశల్ మారుమ్రోగ
గర్జలన్ జేసి రాసురతర్జనముగ. 177

గీ. అవరవారాశియుంబోలె అఖిలదిశలు
చుట్టి లంకాపురమ్మును ముట్టడించి
కాలజలదంబులట్టులు గర్జనేయ
ఎల్లలంకాపురమ్ము మూర్ఛిల్లిపోయె. 177

గీ. గగనమునకంటు సౌధభాగమ్మునుండి
రామ ! మీ సైన్యమున్ గాంచి రావణుండు
అచ్చెరువుచెంది మదిలోన మచ్చరించి
వచ్చి యూధాధినాథుల హెచ్చరింప. 178

ఉ. అక్కడ లంకలో ఆల దశానసు నాజ్ఞను ద్వారదేశమం
దొక్కొక రొక్కకోటిబలయుక్తిని దక్షతనుండ, సౌలమం
దొక్కొక గోవురంబున సముజ్వలశూలమహాసిధారులై
రక్కసిజోదులంతటను రక్షణచేయుచు నుండి రుగ్రతన్. 179

వానర సైన్యమునకు రాక్షస సైన్యమునకు జరిగిన
సంకులసమరము

కా. అంభోరాశితరంగభంగనినదం బా సైన్యసింహార్భటుల్
భం భం భమ్మనిమ్రోగు శంఖముల నిస్సౌనమ్ముభేర్యాది సం
రంభోజ్జ్వంభితపాషముల్ నెలగి తోరంబైన సంగ్రామ మా
రంభంబయ్యెను దిద్దిరన్ దిరుగ ఆ బ్రహ్మాండభాండావళుల్. 180

గీ. గిరులు గిరిశిఖరమ్ములు తరులుదాల్చి
పోరునల్పిరి వానరవీరులెల్ల
పరశువట్టినగురుగదావరిషములను
దాల్చి సమరమ్ము నల్పె నా దైత్యబలము. 181

క. ఇరువక్షంబుల యోధులు
సరిదెల్పగరాని ధైర్యసంపద మీరన్
ధరణి చలింప పరస్పర
గురుతరవిజిగీషసమరకౌతుక మెసంగన్. 182

క. పోరున్ సల్పిరి వెసుకకుఁ
బోరెవ్వరు వీరరసము పొంగులువారన్
పౌరాహవమున రాక్షస
వీరుల్ ధరవడిరి ప్లవగవీరులచేతన్. 183

ఆ. కాఱుమొయిలు ప్రళయకాలమ్మునందున
క్రమ్మినట్లు దైత్యగణము చెలఁగి
అస్త్రశస్త్రవృష్టినంతట గురిపింప
పారె రక్తధార లేడులగుచు. 184

- క. వీరాచాపము లెసఁగన్
మోరమ్ముగ పోరునల్ప ఘూర్ణిల్లె దిశల్
పారిన రక్తపుబేడల
పారావారమ్ము రక్తపంకిలమయ్యెన్. 185
- మ. ఇరుపక్షంబుల యోధులొక్కమెయి తామే గెల్తుమన్ బుద్ధిమై
స్థిరతన్ నిల్చి పరాక్రమించి పెలుచన్ సింహార్పటుల్ సేయుచున్
ధరణీచక్రము నందలింపఁగ నముద్దాంతప్రచండోత్సవ
స్ఫురణన్ యుద్ధము చేసి రుద్ధతి మహాభూతాః భీతిల్లగా. 186
- గీ. రామ ! త్వద్బుష్టిపాత సంత్రాంతిఁ జేసి
వానరాధీశులైరి దుర్వారబలులు
రామ ! త్వద్బుష్టిపాత సంప్రాప్తిలేమి
రాక్షసాసీకమెల్ల దుర్బలత నొందె. 187
- క. చచ్చిరి ఎందఱొ దైత్యులు
నొచ్చిరి రణభూమి దనుతనూభవులెల్లన్
విచ్చెను దైత్యవ్యూహము
వ్రచ్చిన దేహముల పాణివచ్చిరి దనుజుల్. 188
- ఇంద్రజిత్తు గావించిన మాయాయుద్ధము
- క. అదిగని రావణి యెంతయు
మదిలోఁ గోపంబుగదుర మాయాయుద్ధో
నృదితుండై మాయంబయి
చదలన్ దా నిలిచి నమరచాతురి మెరయన్. 189

గీ. “ప్రవగపిడుల బ్రహ్మస్రబలముచేత
ధరను గూల్చెద”నని యంద్రధనువుపోలు
గురుతరంబైన ధనువు గైకొని నిశాత
శరవరంవర గురిసె నిర్జతులు బెదర. 180

మ. రథచక్రంబుల హోరు ఘోరమయి తారాపీఠి ఘోషింప, దు
ష్టదనంచారి సురేంద్రజిత్తు దృఢచాపంబంది కాండావళిన్
ప్రధనక్షోణినిగప్ప ఘోరతరనిర్ధాత ప్రపాతంబులన్
వ్యధితంబై ధరగూలె వానరబలం బత్యంత సంత్రాంతిమై. 191

క. వ్రాలిరి కొందఱు ధరపైఁ
గూలిరి చైతన్యముడిగి కొందఱు నేలన్
ప్రీతిన్ పూహములెల్లను
కాలాంతమునాగ ప్రళయకాలము వోలెన్. 192

క. అంతటి ధీరులు గురుబల
వంతులు యూధాధిపతులు వానరపీఠుల్
అంతట రణభువి మూర్ఛా
క్రాంతులు దామోచు బడినఁ గనుగొని వ్యధమై. 193

క. అది బ్రహ్మస్రబలంబని
మదినెంచి తదీయశక్తి మన్నించి కడున్
నదమలమతి బ్రహ్మస్రము
మదిలో స్మరియించి మహితమంత్రస్ఫూర్తిన్. 194

క. అనుజుం గని కూడుని రా
వణి నిప్పుడ ధరణిగూల్తు బ్రహ్మస్రమునన్
గనుమనుచుం ధనువుం గొన
గని రావణి భయము గడురగాఁ జనె పురికిన్. 195

గీ. నీవు లక్ష్మణుఁడున్ వరదైవశక్తి
వరమతేజోవిశేషనంపన్నులగుట
అరసి మిము చేరదయ్యె బ్రహ్మాస్త్రశక్తి
నీవు తత్పక్తిగురుత. మన్నింతు వెఱుడు. 193

గీ. వద్మథవదత్త తద్వరబలముచేత
హనుమ వీడింపలేదు బ్రహ్మాస్త్రబలము
తక్కు వ్లవగేశులెల్ల చైతన్యముడిగి
ధరణిసోలుట గాంచి సంతాపమంది. 197

శ్రీరాముని నియోగమున హనుమంతుఁడు
ద్రోణాద్రిని గొనివచ్చుట - దివ్యాక్షయములచే
మృతవానరుల పునరుజ్జీవితుల జేయుట

గీ. మహితబలవంతు అతిమతిమంతు హనుమ
గాంచి పావని! వాయుచేగమున నీవు
క్షీరవారాళిగల ద్రోణగిరికి నేగి
దివ్యతేజోవిశేష వేదీప్యమాన
శస్త్రసంజీవకరణి విశల్యకరణి
అనఁగ నొప్పెడు మహితదివ్యాషధముల
శీఘ్రగతి తెచ్చి వీరి నంజీవితులుగ
జేయుమనుచును ఆజ్ఞను జేసినంత. 198

ఉ. నీదగు నాజ్ఞ వాయుజుఁ డనింద్యచరిత్రుఁడు తత్క్షణంబు క్షి
రోదధికేగి బాహువుల ద్రోణగిరిన్ బెకలించి తెచ్చి నీ
పాదనమీపమందు నిడ పావని నెమ్మిని గాంచి ఆతనిన్
సాదరభావమొప్పగఁ బ్రశంసలు చేసితి వీపు రాఘవా! 199

గీ. ద్రోణశిఖరిని అరసి సుషేణుడంత
జీవనాషధమైన సంజీవకరణి
తెచ్చి చేయ చికిత్స తద్దివ్యగంధ
ముననె హరినైన్యమెల్లను మూర్ఛదొలగి
లేచి నిలిచెను ప్రాణముల్ లేచివచ్చి. 200

గీ. మరల తద్గిరి క్షీరాబ్ధిమధ్య విడిచి
వచ్చె పావని మీరెల్ల మెచ్చి చూడ
కాంచితదియెల్ల నేను నాకాశవీధి
చారణుడనౌచు ఆ వియచ్చరులతోడ
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 201

సంజీవితులయిన వానరులు లేచి విజృంభించుట
మేఘనాదుడు యుద్ధము సేయ మరల వచ్చుట

ఉ. వానరవీరులెల్ల రనివార్యపరాక్రమరేఖ లేచి, అం
భోనిధివోలె పొంగుచును భూధరముల్ ధరియించి ధీరతన్
దానవకోటిపైకుఱికి దర్పమునన్ బరిమార్చి ఆర్వ అ
ద్దాని నెఱింగి రావణుడు దారుణకోపపరీతచిత్తుడై. 202

క. ఈ వానరులెల్ల పున
క్షీవితులెట్లులై రొ యనుచు చిత్తమునందున్
రావణు డచ్చెరువడి కో
పావేశమైనగగా నభాంగణగతుడై. 203

- గీ. వానరులు తాము దేవాంశభవులై యేమొ
అట్లుగాకున్న మరల వారెట్లు బ్రదికి
అధికబలదర్పశౌర్యధైర్యమ్ము లెసఁగ
యుద్ధమును జేయ - ఇట్లు సన్నద్ధురైరి? 204
- క. అని మనమున చింతించుచు
తన సభనున్నట్టి శౌర్యధనులన్ ఘనులన్
కినుకన్ కెంపెక్కిన - ఆ
కనుగొలుకులనుండి అగ్నికణములు రాలన్. 205
- క. కనినంత మేఘనాదుఁడు
ధనువున్ ధరియించి లేచి దర్శిద్దతిమై
జనకా! ఇదె నే జని ఆ
వనచరరాఘవులఁ గూల్చి వచ్చెద ననుచున్. 206
- క. తనకున్ దీటగు యోధుల
ఘనకార్ముక యుద్ధచణుల బుడ్గాదికసా
ధన ధారుల రణధీరుఁ
గొని చనె రథవాజిసుభటకుంజరయుతుడై. 207
- ఉ. వారలు ఘోరమూర్తులని వార్యవరాక్రమశాలు యుద్ధతిన్
వారిదంపం క్తులట్లు - మదవారణవాజిశతాంగపాళి, దు
ర్వారగదాప్రదండకరవాలశరాసనశస్త్రధారులై
భోరున భేరికాధ్వని నభోంగణవీధి ప్రతిధ్వనింపగా. 208

- గీ. వచ్చి ఆరీతి రణభూమిచొచ్చి రెచ్చి
అనిలవేగాన రేగు దావాగ్నివోలె
అత్రుశస్త్రాగ్నికీలలహరిచయమ్ము
కాల్చి కూల్చిరి పూహమ్ము గలఁగిపాట 209
- గీ. మేఘనాదుండు - ఆ కాలమేఘమట్లు
గర్జనముచేసి రిపునైన్యతర్జనముగ
చావనిర్ముక్తశితశరాసారవృష్టి
ముంచి వానరకోటి, గర్జించినంత. 210
- ఉ. వానరయూధునాలనివార్య పరాక్రమశౌర్యవృత్తిమై
దానవకోటిగూల్చి మదదంతితురంగరథాశివాల్చి, దా
వానలమట్లుపేర్చుచు మహాహవకేశినిసల్ప రక్తముల్
వానలు సోనలొచును ప్రవాహములయ్యె రణాంగణమ్మునన్.
- ఉ. శాతశిలీముఖమ్ముల నిశాచగకోటిని నీవు గూల్చి, వి
భ్యాతబలుండు లక్ష్మణుండు - ఆశుగ వృష్టిని ఘోరరాక్షస
వ్రాతశిరమ్ములన్ దునుమ రక్తపుటేరులు పారె, భూతముల్
ప్రేతములెల్ల త్రావుచును త్రేన్చుచు నృత్యముచేసె నయ్యెడన్.
- ఉ. కొందఱు నీవు గూల్చి మఱికొందఱుగూల్చగ లక్ష్మణుండు దా
కొందఱు వాయునందనుఁడు కొందఱు భానుతనూభవుండునున్
కొందఱు నంగదుండు మఱికొందఱు వానరయూధనాథులున్
అందఱు నిట్లు రాక్షసులనందఱు గూల్చిరి ఒక్క ప్రేల్పిడిన్.

అంగదుఁడు ఇంద్రజిత్తుని పరాభవించుట

- ఉ. అంగదుఁ డంతపోవక మహాహవకేళి నముత్సుకుండునై
చెంగునదాటి నింగికి విచిత్రగతిన్ తలఁదన్ని రావణిన్
భంగముచేసి వానిదగు భవ్యరథమ్మును గ్రూల్చి యార్చినన్
భంగముచెంది రావణి . అభంగురదివ్యరథాధిరూఢుఁడై . 214

ఇంద్రజిత్తు నాగపాశమున రామలక్ష్మణుల బంధించుట

- గీ. వాడినారాచమేసి ఆహ్వానినూను
నేలగూలిచి వానరాసీకవతుల
సర్వులన్ వాల్చి నాగపాశమున మిమ్ము
కట్టిపడవై చె కపులు చుఃఖమ్మునంద. 21

- గీ. విజయగర్వంబుతోడుత విజ్ఞప్తిగి
తండ్రికదియెల్ల దెల్పు నాతండు మెచ్చి
కొఁగిటను జేర్చి పుత్రుని గారవించె
నాటిరేయిని గడపె ఆనందముగను. 216

నాగపాశబద్ధులగు రామలక్ష్మణులను సీతకు జూపించుట

- గీ. రావణుఁడు దుష్టచిత్తుఁ డా రాత్రియందు
పుష్పకమ్ముపైని భూజాత పూత సీత
వంపి ఆరీతి వన్నగపాశబద్ధు
లవుచు రణభూమివడిన రాఘవుల మిమ్ము
పిశితభుక్కులచేత చూపింపఁ జేసె. 217

సీతను సరమ ఓదార్చుట

గీ. సీత మీస్థితి గాంచి నిస్సీమదుఃఖ
భారమున ఏడ్చి క్రుంగి కన్నీరుగార్చి
జనని పొక్కుచు గాఢమూర్ఛను మునుంగ
సరమ ఓదార్చి ఆమె ప్రసన్న జేసి

218

గీ. రావణుని మాయలివ్వి సర్వమ్ము తల్లి!
రాఘవులు లేచివత్తు రమోఘశక్తి
కాంచెదవు గాక ఇపుడ దుఃఖమ్మువలదు
అనుచు నెన్నెన్నో దెల్పి యా అవనిజాత
శాంతవాక్కుల తేర్చి ప్రశాంతిగూర్చె
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

219

నాగపాశబద్ధులగు రామలక్ష్మణులను గాంచి
సుగ్రీవాదులు దుఃఖాకాంతులగుట

నాగపాశమ్మునకు మీరు లోగి పుడమి
బడిన మిముగాంచి కడు తడబాటు చెంది
ప్లవగనాఘండు - ఆ ఋక్షవల్లభుండు
హనుమదాదులు - ఆ విభీషణుండు మిగుల

220

గీ. పొగులుచుండ - సుషేణుండు “ముఖములందు
జీవకళలొల్కు మీరు సంజీవకరణి
జీవముల గాంచెదరు - పునర్జీవులగుదు”
రనుచు వచియించుచుండంగ నంతలోన

221

నారదుఁడేతెంచి గరుత్మంతుని స్మరింపుమనుట

మ. వినువీధిన్ జనుదెంచి నారదుఁడు నిన్ వీక్షించి వేదోక్తులన్
 వినుతుల్ నేసి మహానుభావ! ఇటు బుద్ధీశయ్య నిద్రింతువే!
 నిను నీ వింతయెఱుంగవే వ్రభు! మదిన్ నీవాహనంబైన ఆ
 విసతాపుత్రు స్మరింపుమా అనుచు జ్ఞప్తిం దెచ్చినంతన్ వడిన్.

గరుత్మంతుని - అగమనము నాగపాశములు వీడిపోవుట

ఉ. ఆతతపక్షవేగమున అంబుధిపొంగి నభంబునంట, ఈ
 భూతలమెల్ల ఊగ - కులభూధరముల్ చలియింప, మింట కం
 జాతభవుండు నా భవుఁడు సర్వసువర్షులు నిల్చి చూడ, దా
 నాతతభక్తిమై గరుఁడుఁ డాకనవీధిని వచ్చి నిల్చినన్. 223

గీ. పన్నగాళను గనినంత పట్టువీడి
 సడలిపోయెను నాగపాశమ్ములంత
 మీరు లేచినయంతనే మింటినుండి
 వద్యభవ - భవ - సర్వసువర్షవరులు
 ప్రస్తుతించిరి పుష్పవర్షంబు గురిసి

224

గీ. పక్షిరాజంత మీకు - ప్రదక్షిణించి
 అనుమతింగొని వినతుఁడై అరిగె దివికి
 నారదుఁడును భక్తిమై నతులు సల్పి
 మీదుమన్ననలంది గమించె నంత
 కంటి నే నది దేవసంఘముననుండి
 రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

225

రామలక్ష్మణులు లేచుట - సుగ్రీవాదులు ఆనందము

- ఉ. నీవును లక్ష్మణుం డపుడు నిల్చి ధనుర్ధరుడైన యంత సు
గ్రీవుఁడు ఆ విభీషణుఁడరిందములౌ హరియాధనాచులున్
పావనియున్ ముదత్రువుల వర్షము కన్నులజారిపార, ఆ
రావణుగుండె వ్రీలగ వరాక్రమఫేలల బొబ్బరించినన్. 226

రావణుఁడు నివ్వెరపాటు చెందుట

ధూమ్రాక్షుఁడు : సు యుద్ధమునకుఁ బంపుట

- ఉ. రాక్షసరాజు నెమ్మది కరమ్ము వెఱంగును జెంది క్రోధతా
మ్రాక్షుఁడునౌచు, యాధవతు లందఱితో నభదీర్చి-అందు ధూ
మ్రాక్షుని వజ్రదంష్ట్రుని - ప్రహస్తు ఆకంపను గాంచి మీరలున్
ఈక్షణమంద వానరుల నెల్ల వధింపుఁడటంచుఁ బంచినన్. 227

ధూమ్రాక్షుని యుద్ధము - హనుమంతుఁడు
వానిని పథించుట

- శా. ధూమ్రాక్షుండు మహారథుండు విలసద్దోర్దండగర్వంబునన్
తామ్రాక్షుండయి ఖడ్గశూలపరశూద్దండాయుధాభీలుఁడై
ధూమ్రాక్షిర్వయ వహ్నిగోణముల - ని ర్ధూమాగ్ని కిలావళి
తామ్రజ్వాలలు ప్రజ్వలింపగ మహోద్దండప్రచండాకృతిన్. 228
- చ. రథగజవాజిముఖ్య - చతురంగబలంబులతోడ వీరతన్
ప్రథనవిహారమున్ సలిపి వానరపీఠులఁ గూల్చి వాల్చుచున్
వ్యధితులఁజేయ వాని గని వాయుసుతుండును బేర్చి యార్చి వే
రథగజవాజిరాజులను రాక్షసకోటిని గూల్చి యుద్ధతిన్. 229

- క. గద చేగొని ధూమాకుని
మదమడగగ మోది వాని మడియించిన- ఆ
కదనస్థలి వడి వీడుచు
పదములకున్ బుద్ధిచెప్పి పాణిరి దనుజుల్. 230

అంకపనుని మారుతి కూల్చుట

- చ. కనులను నిప్పులొల్కగ అంకపనుడఁతట కోటిరాక్షసుల్
తనవెనువెలట రాఁ జటుల దారుణశూలగదాసిధారియై
వనవరకోటి గూల్చగని వాయుజుడొగ్రత వాలమాచ్చి ఆ
ఘనగదతోడవ్రేయగ అంకపనుడఁతట వీడె-ప్రాణముల్. 231

అంగదుఁడు పజ్రదంష్ట్రుని పథించుట

- ఉ. అంతట పజ్రదంష్ట్రుడు- అనంతబలాన్నితుఁడౌచు వచ్చి, అ
త్యంతపరాక్రమంబున ఆహవముగ్రతచేయఁగాంచి, కా
లాంతకు నట్టు లంగదుఁడు అఁబరవీధిని వచ్చి వాని, ప్రా
ణాంతకబాహుదండమున ఆతని గూచ్చె ధరాతలమ్మునన్. 232

రాపణుని సర్వసైన్యాధిపతి ప్రహస్తుడు

యుద్ధముసేయ వచ్చుట

- ఉ. రాజీనరాజనన్నిధి నిరంతరవర్తియు రాజ్యపాలనా
దక్షుఁడు మంత్రితేశ్వరుఁ డుదారచరిత్రుఁడు సర్వసైనికా
ధ్యక్షుడు దేవతానికరదారణదక్షమహాభుజుండు పా
లాకుని లెక్కసేయనిపరాక్రమశాలి రథాధిరూఢుఁడై. 233

- ఉ. దంతితురంగయోధరథదంతురసైన్యసమేతుఁడౌచు, కా
లాంతకు నట్టులుగ్రత- ప్రహస్తుఁడు వచ్చిపరాక్రమించి, దు
ర్దాంతనిశాతసాయకపరంపర వానరకోటి గూల్చి, వి
క్రాంతిని జూపి బాహుబలగర్వమునన్ గడుపేర్చి యార్చినన్.

గీ. అతని యుద్ధతిగాంచి భయంబునంది
 యూధనాథులు వానరయోధులెల్ల
 కదనభూమిని విడనాడి చెదరి పాఱ
 వాహినీపతియైన పావకసుతుండు. 235

సుగ్రీవుని సర్వసేనాధిపతి నీలుఁడు ప్రహస్తుని గూల్చుట

ఉ. నీలుఁడు కిలివోడె- దివి నిర్జరులెల్లడు మెచ్చిచూడ, ఉ
 ద్వేలపరాక్రమోన్నతిని వింటికిదాటి మహాజవంబునన్
 వ్రాలి రథంబుగూల్చి మదవారణమట్లు వరిత్రపించుచున్
 వాలవదాభిఘాతముల వాజిగజాళిభటాళి గూల్చినన్. 236

గీ. అన్యరథమున వచ్చి ప్రహస్తుఁ డంత
 కోవభరమున భునతరచాపమంది
 శస్త్రవృష్టిని వానరనై న్యమెల్ల
 వసుధ గూలితి నెత్తుడు వఱదలెత్త. 237

ఉ. అగ్నిసుతుండు నీలుఁడును ఆరనికోవముతోడ రేగి, కా
 లాగ్నిని బోలి మండుచు మహాగదబూని ప్రహస్తుశీర్షమున్
 భగ్నుముచేసి యార్చి భటవర్గముగూల్పు నిశాచరాగ్రణుల్
 భగ్నుమనోరథంబులను బాణిరి వానరవీరులార్వగన్. 238

ప్రహస్తుఁడుఁగూలిన వార్తవిని రావణుఁడు విచారించుట

గీ. అఖిలరాక్షసనైన్యసర్వాధికారి
 అసమవిక్రమశాలి ప్రహస్తుఁడట్లు
 నీలుచేతను రణభూమిగూలు టెల్ల
 రాక్షసులు వచ్చి దెల్పు నా రావణుండు. 239

గీ. అట్టిబలశాలి సర్వసైన్యాధికారి
కూలినందుకు మదిలోన కుమిలి రగిలి
యుద్ధమునకేగ తాన సన్నద్ధుడగుచు
ఇంద్రజిత్తును గని దనుజేంద్రుఁ డంత. 240

గీ. పురము నద్దెసనున్న గోపురములందు
దక్షులను నిల్పి నగరాభిరక్షనేయు
మని నియోగించి సకలసైన్యాధిపతులు
దండనాథులు గొలువ నుద్దండలీల. 241

రావణుఁడు బ్రహ్మాండమగు సైన్యముతో యుద్ధమునకు
బయలు వెడలుట

సీ. రథరాజివక్రఘ్నరథీవ్రనాదమర్
ఫణిరాజునకును విభ్రాంతి గొలువ
గజరాజిభయదఘీంకారఘోరధ్వనుల్
దిగ్గజశ్రేణికి దిగులుగొల్పు
హయరాజికఠినరింఖా హతిరేగిన
ధూళికి సురరాజు త్రుణ్ణివడగ
చటరాజిఘనభుజాస్ఫూలనోద్ధతరావ
ముల యక్షగణములు మూర్ఛమునుగ

గీ. పటహభాంకృతి దిక్పక్రవాళమగల
చటుల భీమాశ్వాహితస్యందసమున
అఖిలభూతాళి అదర దేవాళి బెదర
రావణుఁడు వచ్చె సంగ్రామరంగమునకు. 242

గీ. పదిశిరస్సులు పింశతి బాహువులును
భీకరాకృతి గని కవివీరులెల్ల
భయముచే పాఠ యూధాధిపతులు నిలిచి
అగనగంబులు ధరియించి ఆర్చి పేర్చి. 243

- గీ. రాక్షసాధీశునైన నందంభ మెల్ల
అడచి రథరాజి గజరాజి నడచి బాహు
బలము చూపించి రాక్షసబలముగూల్చు
రావణుడు గాంచి కోపనందంభమంది. 244
- ఉ. వచ్చి మహాగ్రచాపమున వాడి శరంబులుగూర్చి యేసి, వే
వచ్చిన యాధనాథులను వానరయోధుల ఋక్షనాథునిన్
హెచ్చినవిక్రమంబున అహీనబలున్ కపిరాజు, నంగదున్
వచ్చిమహాశుగమ్ముల అవార్యపరాక్రమహే చూపిన్. 245
- క. చచ్చిన్ వానరయోధుల
విచ్చిన వ్యూహమ్ముగని విభీషణుఁ డంతన్
చెచ్చెర లక్ష్మణునిం గొని
వచ్చి మహిం బడిన యాధవారముఁ జూపన్. 246
- ఉ. అంతట లక్ష్మణుండును మహాధనువున్ ధరియించి రెచ్చి వి
క్రాంతిని జూపి ఆశుగవంపరరావణుఁ గప్పి వాని దు
ర్దాంతమదమ్ము వో నడచి రాక్షసకోటిని గూల్చి వేర్చి ఆ
దంతితురంగనదృటకడంబము వ్రాలిచి ఆర్చినన్ వడిన్. 247
- ఆ. రావణుండు సంత లక్ష్మణు దుర్వార
విక్రమంబునకును వెఱగు చేడి
అతనిచెంతనున్న ఆ విభీషణు గాంచి
కనులనుండి అగ్నికణము తొలుక. 248
- ఆ. భ్రాతయయ్య శత్రుపక్షంబునన్ జేరి
మమ్ముఁ జంపవచ్చె తమ్ముఁ డెనె?
శత్రుభితఁడు మాకుఁ జంపెద నిశ్శంక
అనుచు నతనిగాంచి ఆగ్రహించి. 249

రావణుఁడు మయదత్తంబగు శక్తిచే లక్ష్మణుని
మూర్ఛితుని గావించుట

మ. మయదత్తంబగు శక్తిచేత నితనిన్ మ్రుండితు నేనంచు దు
ర్ణయవృత్తిం మదినెంచి తమ్మునివయిన్ రక్షోపిభుండత ని
ర్ణయఁడై యేయగ లక్ష్మణుండును మహాధైర్యమ్మునన్ నిల్చి దు
ర్ణయమా దీన్కి విభీషణుండు బలిగారాదంచు లోనెంచుచున్.

గీ. అన్న పీనికిఁ దా నభయంబు నిచ్చె
ఇతని గాచుట ధర్మమంచెంచి మదిని
బాపమును దాల్చి విపుల వక్షమ్ముసాచి
మేరుగిరివోలె నిలిచె నమేయశక్తి. 251

గీ. అమ్మహితశక్తి ఆతని వక్షమ్మునందుఁ
జొచ్చినంతనె సౌమిత్రి సోలి వాలి
గాఢమూర్ఛను మునుగంగ మూఢబుద్ధి
రావణుండు వానిపురికిఁ గొంపోవనెంచి. 252

గీ. వచ్చి వింశతిబాహుల బలముచూపి
ఎత్తగాబోయి ఆతని నెత్తలేక
రజతశైలంబుకంటె భారంబిదేమి !
అనుచు ఆశ్చర్యమున దిక్కులరయుచుండ. 253

హనుమంతుఁడు మూర్ఛితుఁడగు లక్ష్మణుని రాముని
ఆజ్ఞను గొనితెచ్చుట

గీ. అంత నీయాజ్ఞ హనుమంతుడశని బోలు
ముష్టిఘాతాన రావణ మూర్ఛపుచ్చి
స్కంధశిఖరమ్మునందు లక్ష్మణుని జేర్చి
ఆశ్రమంబున దెచ్చె నీ అంకమునకు. 254

గీ. సర్వశక్తులనిలయమా ఉర్వి నెల్ల
 శీర్షమున దాల్చు నా ఆదిశేషుడైన
 లక్ష్మణునిదాల్చు శక్యమే రావణునకు
 భక్తుడగుటను దాల్చె నవ్వా యసుతుఁడు
 రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

255

శ్రీరాముడు మహోగ్రకోపమున రావణు నెదిరించి
 విరధుని గావించుట

చ. అనుజుని రక్షణార్థము మహాబలవంతుని జాంబవంతునిన్
 ఇనజుని యూధనాయకుల నెల్లరనిల్పి మహోగ్రమూర్తివై
 ఘనతరబాహుదండమున కార్ముకరాజము దాల్చి యేగగా
 అనిలసుతుండు నిన్నని మహాభుజ! ఈగతి పొదచారినై
 చనదగునే మదీయమగు స్కంధమునందునఁ గూరుచుండి ఈ
 రణభువి న్యందనస్థుడగు రావణుతోడుత పోరునల్పగా
 జనుమని భక్తితో నిజభుజమ్ములదాలించి మోరమూర్తియై
 అనిలజవంబునన్ జని దళాననుముందఱ నిల్చి ఆర్చినన్. 256

ఉ. రావణుఁడుగ్రమూర్తియై రామ ! నినున్ భుజపీఠిదాల్చు ఆ
 పావనిగాంచి కోపమున వాడిశరమ్ముల నొవ్వనేసి, తా
 చేవదలిర్చ నీవయి అశీతినిశాతశరంబు లేనిసన్
 నీవు మహోగ్రరోషమున నిష్కరశాతశరావళిన్ వడిన్
 రావణబాణముల్ దునిమి రాక్షసనాథురథమ్ము సారథిన్
 మాపులగూల్చి భత్రమును మాయగఁ జేసి సిడంబువాల్చి, ఆ
 లావగు చాపమున్ దునిమి రత్నచిరీటముడుల్చి ప్రేల్కిడిన్
 పావకతుల్యకాండమున వానియుడంబును వ్రయ్యనేసి మూ
 ర్చావశుఁడేసి అద్భుతపరాక్రమచేలను జూపి నేటికిన్

చావునుదప్పి పొమ్ము - కడుశ్రాంతుడవై తివి రేపురమ్ము - లా
లావువరాక్రమమ్ము - కరలాఘవ మెల్లను జూపువాడ నాన్
రావణుడెంతో లజ్జయు వరాభవమందుచు పోయె లంకకున్.

మూర్ఛితుడైన లక్ష్మణుంగొంచి రామచంద్రుడు
దుఃఖాకాంతుడగుట

- ఉ. రావణుడట్టులన్ - కడువరాభవమంది పురంబుకేగ, మూ
ర్చావశుడై పినంజను ధరాస్థలిసోలిన తమ్ము లక్ష్మణున్
నీవట గాంచి బాష్పములు నిండి కనుంగవనుండి రాల, సు
గ్రీవపీఠీషణాదులను - భిన్నముఖమ్మున గాంచి పొక్కుచున్.
- ఉ. ఏగతి నే నయోధ్యకిర నేగెద తమ్ముడు వెంటలేక నే
నేగతి ఊర్మిళన్ గనుదు, నేగతి మాత సుమిత్రగాంతు నే
నేగతి జూతు తమ్ములను, ఏగతి గాంచెద నాదుతల్లి, నే
నేగతి గాంతు పౌరులను, ఏమని నే పచియింతు వారికిన్. 259
- ఉ. కానలకంపె మమ్ము నటు కైక నిజాత్మజరాజ్యకాంక్షమై
కాని సుమిత్రమాత తనకన్నసుతున్ సుకుమారగాత్రునిన్
మానితరూపశీలగుణమండితు లక్ష్మణు మమ్ముఁ గొల్వగా
కానలకంపె ఆ జననిగాంచగ నేనిక నెట్లు పోయెదన్. 260
- గీ. జనకరాజేంద్రమణితనూజాత పూత
లలితగుణరూపశీలోర్మిళాకుమారి
వరమసాధ్యమతల్లి నిస్సార్థబుద్ధి
మమ్ము నేవింప నాథు లక్ష్మణుని బంపె. 261

గీ. ఆమె కీడైన తరుణులెందైన గలరె
నహసమున కామె భూదేవి సాటిగాదె !
ధృణిజాతకు తగిన సొదరియి గాదె !
అట్టి ఊర్మిక మోము నే నెట్లుగాంతు ? 262

గీ. తల్లిదండ్రుల తనప్రియదయిత విడిచి
మమ్ము సేవంపవచ్చిన మహితగుణుడు
అట్టి తమ్ముడు లేకుండ అరుగుదెట్లు
అనుచు దుఃఖించు నినుగాంచి ఇనసుతుండు. 263

గీ. పేరుధీరుండవా నీ వమేయచరిత !
ధైర్యమును వీడి దుఃఖింపఁ దగునటయ్య !
అనిలతనయుండు గలఁడు నీ అనుగుతమ్ము
జీవితనిజేయు వేగ సంజీవితెచ్చి. 264

గీ. అనుచు ఓవార్చి మిగుల ధైర్యంబుగూర్ప
అమలబుద్ధిని నీవు మోహమ్ముతోలఁగి
అనిలతనయుని గాంచి అత్యంతభక్తు
అతిజవమ్మున నీవు క్షీరాబ్ధికేగి
జీవనౌషధమైన సంజీవితెచ్చి
వేగ లక్ష్మణుబ్రతికింపవే ! అటన్న. 265

హనుమంతుఁడు సంజీవినిదెచ్చుటకై బయలుదేలుట

ఉ. మారుతి నీదు నాజ్ఞ... వినుమార్గముఁబట్టి మనోజవంబునన్
క్షీరవయోధికేగుట వచింపఁగ చారులుఁ భీతినందుచున్
క్రూరుఁడు రావణుండధికకోపభుజంగమదష్టచిత్తుడై
మారుతిమార్గమధ్యమున మాయలచే మడియింప నెంచుచున్. 266

రావణుని ప్రేరణమున కాలనేమి మాయలుపూని
హనుమంతుని మార్గమధ్యమున అపుటకు యత్నించుట

ఆ. మాయలందు అల్ల మాఠీచు మరపింప
జాలునట్టివాడు కాలనేమి
అనుచు మదినినెంచి అతని గనఁబోవ
అతడు గౌరవమున ఆదరించి. 264

ఆ. రాక్షసేంద్ర ! నీదు రాకకుం గతజే మొ !
రాజకార్యమెదియొ రాజ ! కలదె ?
అనిన రావణుండు అంతయు వినిపించి
మారుతాత్మజున్న మార్గమందు
నిలువరింపజేసి నీమాయచే వాని
మట్టుపెట్టవలయు మాదు నాజ్ఞ 265

ఆ. అనిన కాలనేమి అసురేశ్వరా ! నీకు
ఎవరు గణపిరయ్య ! ఇట్టి బుద్ధి ?
రాము నెఱుంగవే పరాత్పరుఁ డాతండు
అతనితోడ వైర మనఁఁగ ! తగునె ? 266

ఆ. అవనిజాత భక్తి నాతని కర్పించి
శత్రుభావముగి మైత్రిగొనుము
శరణువేడ నతఁడు కరుణతో నిను బ్రోచు
నిలుపుకొనుము దనుజకులము నెల్ల. 267

ఆ. అనిన వాని గాంచి అట్టహాసముచేసి
అజ్యధారమందునగ్నివోలె
మండివడుచు పొమ్ము మాయాజ్ఞ తలదాల్చి
అరుగవేని చంద్రహాసధార 268

కాలనేమి ! నీదుకంఠమ్ము ఖండింతు
అనిన భీతిచెంది అతఁడు నిలిచి
మాకు మృత్యు పింక మారీచునకుబోలె
తప్పదనుచు నేగె తలను వాల్చి.

గీ. మాయచే క్షీరవారాశిమార్గమందు
ఆశ్రమంబును గల్పించి అందు తాను
ఇంద్రయోగమ్ము నూని మాహేశుపూజ
చేయదొడగెను శిష్యులు చేరిగొలువ.

269

మ. హనుమంతుండును వేగబోవు చొకచో ఆ యాశ్రమస్థానమున్
గని నే మార్గముతప్పిపోయినొకో కాదేని ఇద్దాని నే
మును క్షీరాబ్ధికిఁ బోవునట్లు గననే మోసమ్ము ! మోహంబొకో!
చని మౌసీంద్రుని గాంచి వానివలనన్ సత్యంబు గుర్తించెదన్.

క. అని చని యట మౌసీంద్రుని
గని యతనికి వినతిచేయఁగా మునివరుఁడున్
అనిలజ సర్వమునెఱుగుదుఁ
జనుదే సౌమిత్రిలేవ సంతీవికినై ?

271

ఆ. లక్ష్మణుండు లేచె రామునిమహిమచే
తెలిసికొంటినెల్ల దివ్యదృష్టి
వలసినన్ని మధురఫలములు భుజియించి
జలము ద్రావి యిడట శ్రాంతిగొనుమ !

272

ఆ. తావనేంద్ర ! నాదు దాహమ్ముతీరగ
జలముద్రావి వత్తు కొలనుగలదె ?
అనిన మాయతపసి అదియె కాసారమ్ము
జలముగొనుము దాహశాంతిగాగ.

273

గీ. జలముద్రావంగ హనుమ కాసారమందు
జొచ్చినంతనె ఎటనుండో వచ్చి మొసలి
వాని పాదమ్ముఁబట్ట దుర్వారగతిని
ఘనభుజమ్ముల దాని వక్త్రమ్ము చీల్చి
మడమలన్ ద్రొక్కి మడియింప మకరి యంత
దివ్యసుందరిగా మారి దివిని నిలిచి. 274

గీ. అనిలసుత ! మున్ను నే నొక అవ్వరసను
“దాన్యమాలిని” నాపేరు మాన్యచరిత!
మౌనిశాపమ్ముచే నిట్లు మకరినైతి
శాపము క్తిని నీభుజశక్తి గంటి. 275

గీ. నిన్ను ఏ మౌని ఎంతో మన్నించి వంపె
అతఁడు మునికాడు కాలనేమ్యాహ్వాయండు
రావణుండంప వచ్చిన రాక్షసుండు
కాలహరణమ్ముచేసి మార్గమున నిన్ను
మటుపెట్టగవచ్చిన మాయలాడు. 276

హనుమంతుడు కాలనేమిని వధించి ద్రోణాద్రిని
గొనివచ్చుట

గీ. అతని వధియించి వేగ క్షీరాబ్ధికేగి
జీవనౌషధియైన సంజీవితెచ్చి
లక్ష్మణస్వామిప్రాణముల్ రక్షణేయు
మనుచు వచియించి అవ్వర ఆరిగె దివికి. 277

మ. హనుమంతుండును వచ్చి కోపమతియై ఆ కాలనేమిన్ వడిన్
ఘనముష్టిన్ వధియించి కాలహరమున్ గాకుండ క్షీరాబ్ధికిన్
జని సంజీవిమహౌషధిన్ గనక దోస్సారంబు దీప్తిపగా
తనబాహుద్వయి ద్రోణభూధరమునుత్పాటించి వేవేగ ల
క్ష్మణుప్రాణమ్ముల నిల్ప దెచ్చెను మహాసంజీవి దివ్యాషధిన్.

లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛనుండి లేచుట రామాదుల

ఆనందము

గీ. శీఘ్రగతిమీర వచ్చి సుషేణుఁడంత
పూవుతావులజేసి సంజీవి నరసి
తద్రసమ్ముల దివ్యావధమ్ము పోయ
మహిత తచ్చక్తిలక్ష్మణుఁడు లేచి.

279

గీ. రావణా ! ఇంక నిలుము సంగ్రామభూమి
అనుచు ఆవేశమున కేల ధనువుదాల్చు
నీవు వానరరాజు సుగ్రీవుఁ గెలమి
కన్నులానందబాష్పముల్ క్రమ్మికురియ
అమితమైనట్టి ఆనందమందినారు
గాఢముగ నీవు తమ్ముని కౌగలించి
మూర్ఛమాఘ్రాణమును జేసి మోదమంద
అరసి తదియెల్ల నేను భేదరుఁడ నగుచు
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘురామచంద్ర !

280

క. సంజీవితెచ్చి లక్ష్మణు
సంజీవితుఁడైనట్టి సాహసవీరా !
రంజితవానరరాజ ! వ్ర
భంజనసుత ! దనుజవీరభంజన హనుమా !

281

గీ. భ్రాతలక్ష్మణునకు నీవుప్రాణదాత
వైతి వేమిచ్చెదను నీకు ననుచు నతని
కొగటను జేర్చి తానందకితమతిని
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘురామచంద్ర !

282

రావణుఁడు విరఘుఁడై యోడి పాటి పురంబుచేరి
నిజపరాభవంతునకు పరితపించుట

గీ. రావణుం దట్టులోడి పురంబు చేరి
దీనవదనుండునయి ముఖదీప్తిబాసి
లజ్జపెంపున నంతఃపురమ్ము సొచ్చి
దీర్ఘ నిశ్వాసమూర్చి చింతించె నిట్లు 283

క. ఆ రాముని కరలాఘవ
మా రాముని ఆశనితుల్యమౌ శరఘాతం
దా రాముని శరవేగము
ఘోరమ్మని తలచి మిగులఁ గుములుచు మదిలో. 284

గీ. రాము నెదిరించి ఆహవరంగమందు
నిలువ శక్యంబుగాను త్రిణేత్రునకును
దివిజులెల్లరు నాడు ప్రార్థింప భుషిని
రాముఁడై పుట్టె నిజము నారాయణుండె. 285

ఆ రూపమ్మాలేజ
మ్మా రణపాండిత్యమరయ నబ్బురమౌగా
ఆ రుద్రుడు కాలాంతకు
డీ రాఘవుఁడగుచు వచ్చెనేమో భువికిన్ ! 286

గీ. ఇంక నే రీతి ఆ రామునెదుట నిలిచి
పోరునల్పుడు ! ఏగతి పోవువాఁడ
అనుచు తలపోయుచుండగ నంతలోన
రామ ! నీసేనఁ బుట్టె కోలాహలంబు. 287

సంజీవిదివ్యగంధముచే లేచి వానరయోధులెల్ల
సింహగర్జనముచేసి విజృంభించుట

గీ. తన్మహాషధిదివ్యగంధమ్మువలన
వడిన వానరయూధాధిపతులు లేచి
రాక్షసేశుఁడు మిగుల విభ్రాంతి చెంద
సింహములబోలి నిలిచి గర్జించి మించె. 288

గీ. జీవనౌషధియైన సంజీవవలన
దివ్యతేజోవిశేషనందీప్తినంది
లక్ష్మణుఁడు లేచి దాల్చి శరాసనంబు
వానరానీక మానందవార్ధి తేలె. 289

శా. యుద్ధోత్సాహమెనంగ వానరమహాయోధాసుయోధుల్ కడున్
క్రుద్ధుల్ వృక్షనగాగ్రధారులగుచున్ రోధింప లంకాపురిన్
క్రుద్ధుండౌచు దశాననుండును వడిన్ రూక్షాక్షుఁడై యుద్ధన
న్నద్ధుం జేయుదు కుంభకర్ణు నని చింతామగ్నచిత్తుండునై. 290

కుంభకర్ణుని నిద్రనుండి మేల్కొల్పుట

గీ. ఇంత అయ్యును దాసేమి యెలుకలైక
గాఢనిద్రావశుఁడు కుంభకర్ణుఁడయ్యె
వాని మేల్కొల్పి దుర్గాంతబలనమేతు
పంపి శత్రులనెల్ల నశింపజేతు. 291

చ. అని మదినెంచి యూధపతులందఱితో సభదీర్చి మీరు నా
అనుజుని కుంభకర్ణుని మహాభుజశాలిని మేలుకొల్పగాఁ
జనుఁడని పంప వారలు నీశాచరనాచుని ఆజ్ఞమేర ఆ
ఘనతరవింధ్యభూమివరకందరతుల్యగృహంతరమ్మునన్. 292

గీ. యోజనాయామశయ్యపై ఒడలుమరచి
 ఓరుము లురిమిన యట్టులు గురికలిచుచు
 నాసికారంధ్రఘోరనిశ్వాసములకు
 యోధులెల్లడు నిట్టట్టులూగి(పడగ
 ఘోరనిద్రావ్రమత్తుడౌ కుంభకర్ణ
 కాంచి ధైర్యమ్ముగొని నమీపించి వారు.

293

సీ. పటహభేరీఘోరవాద్యముల్ మ్రోగించి
 పదివేలయోధులు పట్టియాపి
 శ్రవణరంధ్రమ్ముల శంఖాలుపూరించి
 ముసలముముద్గరముల మోది బాది
 మదగజంబులచేత మట్టించి యూపించి
 సీనమ్ముకరగించి చెవులఁబోసి
 పట్టుకారుల నొడల్పట్టించి పీడించి
 లాపై నమీనముల్ లాగి యూగి

గీ. ఎట్టకేలకు మేల్కొల్పు ఇట్టెకదలి
 ఆవులింతలయోధులు అదిరిపడగ
 అగ్నిగోళమ్ములన్ బోలు అక్షియుగము
 అల్లనన్విప్పి లేచె వింధ్యాద్రిబోలె.

294

గీ. నిదురమత్తున తూగుచు నిష్కరముగ
 దంతఘట్టనసేయుచుద్దండలీల
 ఒడలు విఱుచుచు తేటి నల్గడలు నరసి
 నతులునల్పెడు సేనాధిపతులఁగాంచి.

295

గీ. ఆనమయమ్మున ననులేపునంతకార్య
మేమివచ్చెను కుశలమే ఎల్లరకును
అన్నకేదైన శత్రుభయమ్ము గలదె ?
అనుచు నడిగిన జరిగినదంత వారు
వినయవినమితగాత్రులై విన్నవింప
క్రూరతామ్రతుడై మహాక్రుద్ధుడగుచు
కసిమనంగెద శత్రువర్గంబునెల్ల
అనుచు గర్జించి శయ్యాగృహంబుపీడి

296

కుంభకర్ణుడు రావణుం జూడవచ్చుట

గీ. స్నానమునుజేసి రక్తవస్త్రములు దాల్చి
తనకునై దెచ్చి స్వర్ణభాజనములందు
రాశివోసిన సర్వాన్నరాశు లరసి
షడ్రసోపేతభాద్యమాంసములగాంచి
దిమ్ముగొల్పెడు మద్యభాండములరసి
తృప్తితీరగ భుజించి దీప్తినంది
తనివితీరగ ఎల్లమద్యములఁ ద్రావి
అనునరింపగ సర్వసేనాధిపతులు
పాదఘట్టన నాగేంద్రుఁడగుములడఁగ
రాగరంజితరక్తనేత్రములతోడ
మూర్ఛమానాక్షిగోళుడై కుంభకర్ణుఁ
డగ్రజుని జూడవచ్చె మహోగ్రమూర్తి
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర !

297

రావణుఁడు కుంభకర్ణునితో నాడినమాటలు

ఉ. వచ్చినసోదరుం గని ఆవారితవిక్రమశాలి! రాముతో
వచ్చెను యుద్ధమిష్ట మనవారలు యోధులు యూధనాథులున్
చచ్చిరి శత్రువక్షమున చావదెరవ్వరు చూడ చిత్తమ్మో
హెచ్చినవీర్యదర్శమున ఏగి వధింపుమ శత్రువర్గమున్. ౬98

చ. రణమున ఏ నెఱుంగను పరాభవమన్నది - గాని నేడహా
ఘనభుజశాలి రాఘవుని గాఢశరాహతి మూర్చితుడనై
రణభువి వీడివచ్చితి పరాభవమందితి కుంభకర్ణ ఆ
అనుజుల రామలక్ష్మణుల ఆహవభూమి వధించుమా వెనన్.

కుంభకర్ణుడు అగ్రజునుద్దేశించి ఆడినమాటలు

ఆ. అనిన కుంభకర్ణుఁడామాటలాలించి
అగ్రజునకునైన అపజయంబు
బంధువరమృతియు భావించి మదిలోన
తలచె నీతఁడెచ్చు ఫలమటంచు. ౬00

ఉ. ఆగ్రజ ! నీవు నాడటుల ఆనతిసీతను దెచ్చుటంజుమీ
విగ్రహమిట్లువచ్చె రఘువీరునితోడుత నాడు దెల్పగా
ఉగ్రుఁడవౌచు మానుడులహో వినవై తివి తత్ఫలమ్మ ఈ
విగ్రహమింక నీవనుభవంపకతప్పదు తత్ఫలంబునున్. ౬01

గీ. రాముడాతండు నరుఁడె నారాయణుండు
“సీత” యన్ననొ ఆజగన్మాతగాదె !
ఇప్పుడైనను ఆసాధ్యింపగింపి
శరణువేడుము శ్రీరామచంద్రవిభుని
“అతఁడు మీపాల మృత్యువై అవతరించి”
అనుచు వదియించె మున్నునాకమరహాని.

గీ. అనుచు హితమును దెల్పు నా అనుజుగాంచి
కోపనర క్తనేత్రుడై తావమంది
గతమునకు చింతనేత సంగముగాదు
కృతముస్మరియి చుటదియె ప్రస్తుతముగాడె. ౩0౩

ఉ. ఏమిది ! మాకె నీతులను ఈగఁతిదెల్పుఁగ లేచివచ్చితే
రాముడు ఏష్టువే? అలవరాత్పరుడందువె? అట్ల జానకి
రామయు లక్ష్మియే? అయిన రాముడు యధ్ధమునేయనేల? స్వే
చ్ఛామతిఁదాఁదలంచునెడ సాధ్యము గావొకొ నర్వకార్యముల్?

గీ. చాలు చాలింపు నీదువాచాలతయును
చేవగలదేనియధ్ధముచేయఁ బొమ్ము
తెగువలేకున్న పొయి నిద్రించుమింక
అనుచు కోపమ్మునన్ బల్కు సంతనతఁడు. ౩05

గీ. అగ్రజన్ముడు తా రుప్తుడొటయెల్ల
స్పష్టముగదోడు నతనిసంభాధణమున
కాలమాసన్నమైన ఆకాలమందు
హితముచెప్పిన అది రుచియించునెట్లు? ౩06

గీ. అనుచు మదినెంచి తాను ఆననమునుండి
దిగ్గునన్ లేచి అగ్రజుదిక్కునూచి
మ్రొక్కి రోషంబునన్ జేసి దిక్కులదర
గరజముచేసి ఆకుంభకడ్డుడేచి. ౩07

కుంభకరుఁడు యుద్ధమునేయ వచ్చుట

- ఉ. కాలునిమించి ఆప్రళయకాలకరాళలలాటలోచనున్
బోలి మహాగ్రఫాలమున భ్రూకుటిరేఖలక్రోధమూర్తియై
కాలసురాచి వానరుల కాలునిప్రోలికిఁ బంపువాడ ఈ
శూలమహాగ్నికీలముల చూడెద రాఘవులన్ క్షణమ్మునన్. 308
- గీ. ఇనజువధియించి ఆ వాలితనయుగూల్చి
అనిలనందను అఅక్షహంతఁ జంపి
యాధనాథులనెల్లర ఊర్వివాల్చి
వసుధగాపింతునింక అవానరమ్ము. 309
- గీ. చండకాలాగ్నికీలాప్రచండమైన
శూలమునుదాల్చి కేల నాభీలగతిని
కుంభకర్ణుండు క్రోధనంరంభుడగుచు
సాలమునుదాటి ఆవింధ్యశైలమట్లు 310
- గీ. పాదఘట్టన శేషుని పడగలనగ
సింహగర్జన గగనంబు చిల్లువడగ
బాహువిక్షిప్తి దిగ్భిత్తివగిలిపడగ
అంబరంబంటు పృథులదేహంబుతోడ. 311
- క. భుగభుగ కన్నుల పొగలున్
ధగధగమంటలునురేగ దర్పిద్ధతిమై
జగములెల్లను ఒకవరి
దిగ్మ్రుంగునౌ యనగ ఎల్లదివిజులు చెదరన్. 312

- ఉ. వచ్చినవానిగాంచి వడివానరులెల్లరు భీతిపాణ వే
పిచ్చినవృహముం గని పెభీషణ ! భీకరమౌర్తియౌచు ఈ
వచ్చెడువాడెవఁడొ ! మనబాహుఁడు పర్వతతుల్యదేహుఁడున్
చెచ్చెర ఎల్లసేనల గ్రసించునొ యేమొ గుహముఖమ్మునన్. 313
- గీ. అనిన రాఘవ ! ఇతఁడు నా ఆగ్రజుండు
కుంభకర్ణుండు సకలదిక్కుంభిజేత
బాహుబలమున నిఖిలదిచ్చాలవరుల
మూఁడులోకాలు గెలిచిన భూరిబలుఁడు. 314
- గీ. వచ్చుభవదత్తమౌరకావమ్మువలన
రామ ! ఈతఁడు సతతనిద్రావశుండు
ఆఱుమాసాలకొకతూరి అతఁడు లేచు
అప్పుడాతనిగెల్వ సాధ్యంబుగాదు. 315
- గీ. నేడు బలవంతముగ వీని నిద్రనుండి
లేపిపంపిరి నిద్రావిలీనునితని
రాన వీనికి చావునిక్కమ్ము నేడు
అనుచు వచియించి మెల్లన అన్నజేరి. 316
- గీ. వినయమునమ్రొక్కి నేపభీషణుఁడ నన్న
నాడుసభలోన నేనట్లు నయముదెల్ప
అన్న కోపించి నన్ను పొమ్మనెను నాడు
వచ్చి శ్రీరాముశరణమ్ము సొచ్చినాఁడ. 317
- క. అనివల్కిన ఆతమ్ముని
కనుగొని మదిమెచ్చి బిగ్గకొగిటగొనుచున్
మనవంశమునిల్పుము నీ
పని దీవెననిచ్చి పనిచి ఆగ్రహవశుడై . 318

గీ. పాననిద్రావ్రమత్తుండ భవ్యశీల !
 ఎవరుమనవారొ శాత్రువులెవరో యెఱుంగ
 గాన శీఘ్రమ్ముపొమ్మ ! అగ్రజునియాజ్ఞ
 యుద్ధమొనరింతు నింక మహాగ్రవృత్తి. 319

గీ. క్షీరవారాశి మంధరగిరిని బోలె
 కమలకాసారమును గంధగజమువోలె
 వానరాధిపవాహినీవార్ధిచొచ్చి
 కలచివై చెను ఆకుంభకర్ణుడంత. 320

కుంభకర్ణుని యుద్ధము - వానరులొడి పాఱుట

చ. జలధిగభీరవారితలనంచరదుగ్రమహాతనూతిమిం
 గిలమన కుంభకర్ణుడటుకీశగణాంతభీమవాహినీ
 జలనిధిసొచ్చి అప్లవగనైన్యము పట్టి గ్రసించునంతటన్
 కలగుడుసెంది వాహినీ కకాచికలై పటలెంచె దిక్కులన్. 321

ఆ. అంబరంబునంటు ఆతనిదృష్టికి
 అంతలేసి ప్లవగులింతలేసి
 మళకమక్షికముల మాదిరి గాన్నింప
 కాలకేల వారి నేలరాచి. 322

క. ఇనజుని ప్లవగాధీశుని
 గని వానిని బలిమిబట్టగాజను నంతన్
 హనుమంతుడు అంగదుడున్
 ఘనతరులన్ మోది వాని గర్వమడంపన్. 323

- చ. ఇనజుఁడు పర్వతమ్ముగొని వసిన దానిని కుంభకర్ణుఁడున్
ఘనభుజశక్తిద్రోయుచు మృగమ్మును జట్టినయట్లు పట్టి ఆ
యినజునిస్కంధమందునిడి ఏగుచునుండగ భానుజుండు నా
తనిగురుకర్ణమున్ కఱచి దాటివెనన్ బటతెంచె నంతలో. 314
- చ. అనిలజజాంబవంతులు మహాబలబాలులు యూధనాఘలున్
ఘనతరభిందిపాలపరిఘమ్ములమోదుచు నొవ్వజేసినన్
మనమున లెక్కనేయ కనమానబలుండు మహాజవమ్మునన్
ఘనభుజముష్టిజానుపడఘాతములన్ భువిగూర్చి వారలన్. 315
- ఉ. శూలముగ్రుచ్చికొందఱను శూర్పనఖంబులఁ జీల్చి కొందఱన్
కొలనురాచి కొందఱ ముఖమ్మునప్రింగుచు నింకఁ గొందఱన్
సొలవిశాలఘోరభుజశాఖలతో మఱికొందఱన్ వడిన్
కాలునిప్రోలికిన్ బనిచె కాలవిజృంభితకాలుఁడో యనన్. 316
- గీ. వ్రవగనాధుండు యూధాధిపతులునెల్ల
హనుమదంగదజాంబవదాదులెల్ల
ఘనబలుండగు ఆకుంభకర్ణుతోడ
ఘోరముగఁ బోరి అలసిన వారి గాంచి. 317
- ఉ. అంతట లక్ష్మణుండును మహాధనువున్ ధరియించి తాను వి
క్రాంతిని జూపఁబోవ గని రాఘవ | తమ్మునినావి మీరు నా
చెంతను నిల్చిచూడుడి అజిహ్మాగమామకశాతబాణవి
క్రాంతిని క్రూరకర్ముని కరాళునిగూల్చెద కుంభకర్ణునిన్. 318

శ్రీరాముడు కుంభకర్ణునితో యుద్ధము చేయుట

చ. అని-వని నాడగస్త్వేడు మహాముని యిచ్చిన యింద్రచాపమున్
గొని ఘనవారిడంబుగతి క్రూరనిశితశరప్రవర్షమున్
దనుజనగంబుపైఁగురిసి దారుణగైరికధాతుధారలో
యసరుధిరప్రవాహమున . ఆతనీముంచిన ఘోరమూర్తియై 329

ఉ. కాలునిబోలియంత-ఘటకర్ణుడు కన్నులగ్రమ్మ మంటలున్
జూలముకేలఁబూసి కడుశూరత నిన్నెదిరింప నీవు నా
ఫాలచిలోచనుండనగవజ్రునిశాఙ్గమహాశూగమ్ముగన్
వ్రాలఁగఁజేసివావుగదె వాని సశూల కరాశహస్తమున్. 330

శ్రీరాముడు కుంభకర్ణుని పధించుట

ఉ. సాలమహానగప్రచురశాఖనుబోలు తదీయబాహువున్
నేలనుగూల్చి వానరులనేకులు వ్రాలిరి తద్భరమ్మునన్
వాలిన కోపవేగమున వాడును వామభూజార్గళమ్మునన్
గూలిచి పెక్కువానరుల ఘోరముగా నినుబట్టవచ్చినన్. 331

క. విడుగున్ బోలిన శరమును
వడిధనువున దొడిగె వానివామకర్మమ్మున్
బడనేసిన కొమ్మలుదెగి
విడుగఁడచిన వృక్షమట్లు వీతభుజుండై. 332

గీ. హోదినీఘోరధారాప్రహారమునను
పక్షములుత్రెవ్వకూలిన పర్వతమ్ము
పోలిర క్తప్రవాహమ్ము భోతుకొనగ
ఘోరనాదమ్ముచేసి దుర్వారగతిని. 333

ఆ. ఆకసమ్మునెగుర ఆక్రందనముచేసి
పాదఘట్టనమున వసుధయడగ
అక్షియుగమునుండి అగ్నులు వర్షింప
వరుగుతోడ వచ్చివట్టఁబోవ. 334

గీ. అర్థచంద్రాకృతిన్ మించు ఆశుగముల
వానిపాదద్వయిన్ ద్రుంప వాయుగతిని
చదలకవియేగి రక్తవర్షంబుగురిసి
లంకలోఁబడెఁ భూతభయంకరముగ. 335

చ. కరచరణంబులున్ దెగిన కాలభుజంగమువోలి వక్త్రకం
దరమును జూచి రాసతఁడు తన్ముఖగహ్వరమంతవెల్మిడిన్
శరములనింపి ఐంద్రవరశ స్తమహాస్రవిశిష్టశక్తి త
చ్చిరమును గూల్చినాపు గిరిశృంగము ఇంద్రుడుగూల్చుకైవడిన్

గీ. ఐంద్రదివ్యాస్రశక్తిదేహంబువెగసి
అంబునిధిగూలె - తిమితిమింగంబులడఁగ
శిరములంకాపురంబు గోపురమునందు
పడియె తద్గోపురము కూలివడగ షీతిని. 337

బ్రహ్మాంద్రాదులు నారదుడు శ్రీరాముని స్తుతించుట

గీ. కుంభకర్ణుండు నీచేత గూలినంత
దేవదుందుభినాదముల్ దివిని మ్రోగె
స్వర్గముననుండి పుష్పవర్షంబుగురిసె
అప్పరసస్త్రిలమఘలాస్యంబులెనఁగె. 338

గీ. పద్మజాభవ ముఖ్యదిక్పాలవరులు
అంబరంబున నిల్చి పుష్పాంజలిచ్చి
దివ్యసూక్తుల నిన్ను స్తుతించినారు
గాంచితదియెల్ల దివిజనంఘముననుండి
రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామచంద్ర ! 339

ఉ. అంతట నారదుండును విహాయనపీఠిని వచ్చి ఓ ప్రభూ !
అంతటిక్రూరకర్ముని మహాబలశాలిని కుంభకర్ణు వి
క్రాంతిని గూల్చి లోకముల కష్టములన్ దొలగించినావు వి
క్రాంతిని గొల్పు నీ బలపరాక్రమముల్ వినుతింప శక్యమే. 340

గీ. మానవాకృతిగొన్న రమావిభుండ
వఖిలలోకేశ ! నీవు నారాయణుడవు
క్రూరరాక్షసకోటిని గూల్చి జగతి
బ్రోవవచ్చిన భవ్యరామావతార ! 341

ఆ. కుంభకర్ణుడెట్లు కూలుట దివిజుల
బాధలుడిగె భూమిభారముడిగె
రావణియును ఇంక రాక్షసరాజుండె
వారి గూల్చి ధరణిభారముడువు. 342

క. అని బహుధా వినుతించుచు
కనులన్ ఆనందబాష్పకణములు గురియన్
ఘనసుందరు ఐంద్రశరా
ననధాడుని నిన్నుగనుచు చనియెన్ దివికిన్. 343

చ. ఇనతనయుండు లక్ష్మణుడహీనబలుల్ హరియాధనాధులున్
అనిలసుతుండు ఋక్షవిభుడంగదుడాదిగ ఎల్లవారలున్
నిను వినుతించి మోదమున నీరధిపోలికపొంగియుబ్బుచున్
ఘనతరశంఖనాదముల గర్జనచేసిరి ఎల్లరుద్ధతిన్. 344

కుంభకర్ణుడు కూలుట విని రావణుడు పరితపించుట

గీ. కుంభకర్ణుండు గూఢనన్ ఘోరవార్త
చెవినవడినంత ఆవంక్తిశిరుడు సోలి
వ్రాలిమూర్చిల్లి ఒక కొంతవడికి లేచి
భిన్నమానసుడగుచు దుఃఖించెమిగుల. 345

గీ. మూడులోకాలు గెలిచినవాడతండు
వానికిడైన వీరు లెవ్వారులేరు
అట్టితమ్ముండు లేని రాజ్యంబిదేల
అనుచుఁ జింతించె మదిలోన నతనిదలచి. 346

క. అతీబలవంతు మహాదరు
అతికాయునరాంతకున్ మహాపార్వాఖ్యున్
నుతబలు ఆత్రిశిరస్కుని
తతభుజుదేవాంతకుని నుదంచితబలులన్. 347

రావణుడు దేవాంతక నరాంతకాదుల యుద్ధమునకు

బంపుట

క. కని ఘనయోధులు మీరలు
చనుడి రథవాజి సుభట సంఘముతోడన్
అనిమొన శత్రులఁగూలిచి
ఘనవిజయము గాంచిరండు గర్వమెనంగన్. 348

- ఉ. వారలు రాజునాజ్ఞ అనివార్యపరాక్రమశాలులుద్ధతిన్
దారుణక్షధతోమరగదాపరిఘాదుల దాల్చి ఆర్పుచున్
భోరున పోరునల్ప రణభూమినభోంతరసిమగప్పి, అ
వ్వారలఁగొంచి అంగదుఁడు వాయుసుతుండును యూధనాథులున్

దేవాంతక నరాంతకాదులను హనుమదంగదాదులు
గూల్చుట

- చ. పదభుజవాలఘాతముల వారలనైన్యములెల్లగూల్చి అం
గదుఁడు మహాభుజుండు పరిఘమ్మున గూల్చె నరాంతకున్ వడిన్
గదగొని వాయునందనుఁడు ఖస్థితు నాత్రితిరస్కుగ్రూరునిన్
మదమడగంగనేయుచు అమానుషశక్తిని గూల్చెనాతినిన్. 350

- క. అంతట హనుమంతుని దే
వాంతకుఁడెదిరించి పోర వానిన్ గదచే
అంతంబొందించెను— కా
లాంతకుఁడో యనగ హనుమ అద్భుతశక్తిన్. 351

మహోదరుని నీలుఁడు, మహాపాద్యుని ఋషభుఁడు
వధించుట

- ఉ. ఆరనికాడుచిచ్చోయన ఆర్పుచు-పేర్పుచు శూలధారియై
హోరున బోరవచ్చెడు మహోదరు నీలుఁడెదిర్చి నిల్చి అ
వ్వీరుని శూలమున్ విజచి విక్రమమున్ భుజశక్తి మీరగా
దారుణమౌ గదాహతిని-తచ్చిరమున్ విదళించె గ్రక్కునన్. 352

క. అంత మహాపార్శ్వఁడు దు
ద్ధాంతుఁడు పెన్నదనుబూని దర్పమెనంగన్
దంతురవానరనైన్యము
అంతము గావింపఁదొడఁగె ఆగ్రహవశుడై . 353

గీ. ఋషభుడంతట ఉన్మత్తవృషభమట్లు
మత్తవేదండమట్టులున్మత్తుడగుదు
వాలమునజుట్టి అమృహాపార్శ్వగట్టి
తద్గదాహతి అతని మూర్ధముఁప్రీలెచ్చె . 354

అతికాయుని లక్ష్మణుఁడు బ్రహ్మాస్త్రముచే వధించుట

ఉ. చతురశ్వాన్వితమౌరథమ్మున మహాచాపమ్ము చేబూని ఆ
అతికాయుండతికాయుఁడుద్ధతిని శంఖారావమున్ జేయుచున్
శతసాహస్రనిశాతసాయకమహాసారమ్మునన్ వానరుల్
క్షితివైఁగూలగజేసి యార్చె విజయశ్రీవిక్రమస్ఫూర్తిమై 355

ఉ. వానివరాక్రమమ్ముగని వానరపీరులు విచ్చిపాఱ, రా
మానుజుఁడాగ్రహంబున మహాధనువున్ ధరియించి వీకమై
సానలుగొన్నవప్రసనమశాతశరంబులఁగూల్చి సారధిన్
వానిరథాశ్వముల్ గెడవీ వాడి శరంబునజేసె మూర్ఖులన్. 356

ఆ. మూర్చనుండి లేచి ముక్కుంటియున్ బోలె
అన్యరథమునెక్కి అతఁడు వచ్చి
మోరదాపమంది క్రూరాశుగమ్ముల
వరప వానినెల్ల భంగవఱచి. 357

గి. అస్త్రముల వానిగూల్పు నాయత్తమైన
 “ధాన్యమాలిని పుత్రుఁడీతఁడు పీని
 అస్త్రశస్త్రాగ్రగూల్పుశక్యఁబుగాదు
 అతఁడు బ్రహ్మాస్త్రమునగాని హతుఁడుగాదు”
 అనుచు వినిపించె దిపినుండి అమరవాణి 358

జా. అంతన్ లక్ష్మణుఁడట్లువిన్నడిన ఆ ఆకాశవాణిన్ నిజ
 స్వాంతఁబండున నెంచి తా నియతిమై బ్రహ్మాస్త్రమున్ వింట వి
 క్రాంతిం గూర్చి ధనుర్గుణంబువడి నాకర్ణాంతమున్లాగి దు
 ర్దాంతుండౌ అతికాయనేయ అతడున్ తచ్చక్తి గూఁలన్ధరన్.
 అతికాయాదులు— కూలిన వార్తవిని రావణుఁడు
 మిగులదుఃఖించి కుంభనికుంభాదుల బంపుట

క. అతికాయాదులుగూలుట
 కతిగా దుఃఖించి రాక్షసాధిపుడంతన్
 మతివలియింపగ మూర్ఛ
 గతుఁడై తెలివొంది కోవకలితుండగుచున్. 360

ఆ. కుంభకర్ణసుతుల కుంభనికుంభుల
 శోణితాక్షుఁడై న శోణితాక్షు
 ఉగ్రమూర్తి శూరు యూపాక్షు— కంపను
 సమరధీరు-ఆవ్రజంఘు ననిచె. 361

చ. మనకవచాదులందొడిగి కార్ముకఖడ్గదాధిధారులై
 రణభువి కుగ్రమూర్తిచతురంగబలంబులతోడవచ్చి, భో
 రున బహుశస్త్రముల్ గురిసి రోదసి భూమియునిండగప్పి, ఆ
 వనచరకోటిగూల్చెనెన వారు మహాధృతి పేచ్చియార్చినన్. 362

క. కుంభనికుంభులు బలనం
రంభము చూపించియార్వ రణభువిగదతో
కుంభుని రవిజుఁడు గూఁచ్య, ని
కుంభుని పరిమార్చె నానుమ కోపోద్ధతిమై. 363

అంగదుఁడు కంపన ప్రజంఘులను పథించుట

క. కంపను ఘనభుజు త్రిజగత్
కంపను దుర్దాఁతుగాంచి ఘనపరిఘమునన్
జంపి ప్రజంఘుని దానన
అంపెన్ యమనదనమునకు అంగదుఁడలుక్స. 364

శోణితాక్ష-యూపాక్షులను ద్వివిదమైందులు పథించుట

ఆ. శోణితాక్షుడైన శోణితాక్షుండును
ద్వివిదుమీదికురుక ద్వివిదుఁడలుక
గదనుదాల్చి అతని గదని తచ్చిరమును
గదనుమోది గూఁచ్య గదనభూమి. 365

క. యూపాక్షుండది గన్గొని
కోపము దీపింప తానకుఁతితశక్తిన్
దాపము దాల్చి శరంబుల
ఏవునఁగురిపింప మైందుఁడేచినకినుకన్. 366

చ. పరిఘముపూని వానిరథవాహములన్ బరిమార్చి ఆర్చి, ఆ
అరదముగూల్చినేలకు మహాభుజశక్తినిజూపి త్రిప్పి ఆ
పరిఘముతోడ వానితల వ్రయ్యలుసేసి మహాజవఁబునన్
కరిరథవాజినదృటుల - కాలునిపోలిక గూఁచ్యనుగ్రుఁడై. 367

రావణుఁడు ఖరపుత్రుని మకరాక్షుని యుద్ధమునకు
బంపుట

- ఆ. కుంభకర్ణసుతులు కుంభనికుంభులు
కంపనాదులెల్ల - కదనభూమి
పడినవార్త చెప్పి పడినంత దశకంఠుఁ
డదరిపడుచు - కోపమతిశయింప. 368
- క. ఖరపుత్రుని మకరాక్షుని
వరగర్వితు గాంచి పంక్తివదనుఁడు కినుకన్
ఖరశత్రుని రాముని భీ
కరశత్రుని గూల్చిరమ్మ ! గర్వమెలర్పన్. 369
- గీ. అనుచుఁబనిచిన ఆతండు వినతి చేసి
జనకు శత్రుని గూల్చినే జనకు ఋణము
తీర్చుకొందును ననుచు మదిన్ దలంచి
బయలువెడలెను చతురంగబలముతోడ. 370
- ఉ. రాక్షసరాజునాజ్ఞ మకరాక్షుఁడు దివ్యరథాధిరూఢుఁడై
రాక్షసవీరకోటి చతురంగబలంబులతోడవచ్చి, రూ
షాక్షుఁడు శత్రుభీకరశరాసనముంగొని కాండవృష్టి ఆ
ఋక్షబలంబుగూలిచి అరిందముఁడైకడు పేర్చియార్చినన్. 371
- ఉ. వానరయూధనాథు లనివార్యవరాక్రమరేఖవచ్చి, ఆ
దానవనాథునై న్యము గదాపరిఘాదుల మోది గూల్చి, అ
వ్వాని మదమ్మడంపగ జవమ్మున నాతఁడు క్రూరభల్లముల్
బాణములన్ వెనన్ బరవి వారల నేలకువ్రాల్చి అయ్యెడన్. 372

శ్రీరాముఁడు మకరాక్షుని గూల్చుట

గీ. నిన్ను గన్గాని కోపమ్ముమిన్నుముట్ట
రథమునడిపించి యుద్ధనరంభమెనఁగ
పరుషముగ నిన్నుదూచుచు ఖరసుతుండు
అగ్నివైదూకు శలభంబునట్లుదూకె. 373

క. ఖరపుత్రుఁడ మకరాక్షుడ
ఖరశత్రుఁడవై ననిన్ను కదనమునందున్
శరముల గూల్చెద ననుచున్
పరుషోక్తులతోడ బాణవర్షము కురియన్. 374

మ. దరహాసాంచితమైన మోమువయి క్రోధంబింత గాన్పింప భీ
కరబాపంబును దాల్చి వాని శరముల్ ఖండించి మార్గమ్మునన్
పరుషోక్తుల్ పఠరించు నాతనిధనుర్బంగమ్ముగావించి ఆ
అరదంబున్ వడిగూల్చి శత్రుభయదంబౌపావతాస్త్రంబునన్
ఖరపుత్రున్ ధరగూల్చినాపుగదె ! ఉగ్రంబైనరూపమ్మునన్.

క. మొరసెన్దివి దుందుభులున్
కురిసెన్ నీవైని కల్పకుజముల్ సుమముల్
విరిసెన్ దివిజుల మోములు
హరినైన్యము హర్షమెనఁగ ఆర్యెన్ బెలువన్. 375

రావణుఁడు చింతాక్రాంతుఁడగుట

క. ఖరపుత్రుఁడు మకరాక్షుఁడు
దురమున నీచేతఁగూల దొలగెన్ బలముల్
అరుదందుచు దశకంతుఁడు
కరమున్ మది దుఃఖభారకలిగుండగుదున్. 377

ఉ. ఆయతపీనవక్షులు మహాభజవిక్రమశాలులౌ మహా
కాయఁడు పుత్రరత్నమతికాయఁడు కుంభ-నికుంభసోదరుల్
ఆయనమానకూరులు ప్రహస్తమహోదరకంఠనాదులున్
పోయి, రణమ్మునేయ రణభూమిని గూలిరి యెల్లవీరులున్. 378
ఇంద్రజిత్తు-తంద్రుడి దుఃఖమును వారింతు

క. అని బహువిధముల కుండెడు
జనకున్ గని ఇంద్రజిత్తు చావధరుండై
జనకా ! ఏనుండగ నిటు
జనునే దుఃఖింప ఆభిచారికనిధిమై. 379

ఉ. హోమముచేసి నేనిదె మహోగ్రశరాస్త్రరథాదులంది, ఆ
రాముని లక్ష్మణున్ ప్లవగరాజును నంగదు యూధనాథులన్
భీమవరాక్రమోద్ధతిని బింకమడంచి వధించి వత్తు సం
గ్రామమునందునన్ జయము గాంచెద దీవెనలిచ్చి పంపుమా! 380

ఇంద్రజిత్తు ఆభిచారిక హోమంబుగావింప బూనుట

క. అని తనమందరమునకును
జని హోమంబునకువలయు సంభారమ్ముల్
గొనిచని నికుంభిలాస్థల
మున హోమార్థంబుకుండమును నిర్మించెన్. 381

గీ. రక్తమాలాంబరాదులు రక్తగంధ
మును ధరించియు మౌనంబు పూని యందు
హోమక్యంబు నలువ నుద్యక్తుఁడౌట
చారముఖమున ఆ విభీషణుఁడెఱింగి. 392

ఇంద్రజిత్తు ఆభిచారిక హోమమును జేయబూనుట
విభీషణుఁడు రామునకుదెల్పి లక్ష్మణుని యుద్ధమునకు
బంపుమనుట

గీ. రామ ! అదె ఆభిచారిక హోమమొండు
మేఘనాథుఁడు చేసి యమేయశక్తి
అస్త్రశస్త్రాశిదివ్యరథాదులంది
సమరభూమికివచ్చు నజయుఁడగుచు.

383

ఉ. కావున వంపు లక్ష్మణు నఖండపరాక్రమశాలి వానితో
పావని నేను ఋక్షపతి వానరరాజును బోయి మేము మా
చేవదలిర్పగా దనుజసేనను నాశముచేయువార మా
రావణి గూల్పు లక్ష్మణుఁడు రాఘవ ! నేడు పరాక్రమమ్మునన్.

గీ. అనవిభీషణ ! నేన ఆతనిని గూల్తు
లక్ష్మణుండేల ? అనిన ఓ రాఘవేంద్ర !
“ఎవ్వడాహార నిద్రాదు తెవియు లేక
ద్వాదశాబ్దంబులుండు నాతండు వాని
సంహరించును లక్ష్మణస్వామి తాను
ద్వాదశాబ్దంబులట్లు త్వత్పాదసేవ
నుండె గావున వానినాతండె గూల్పు
వంపుమాతని శీఘ్రంబు పరమపురుష !
ఎఱుగనట్టులె యుందు వీవెఱుగవొక్కొ !
రాఘవా ! నీవ ఆదినారాయణుఁడవు
లక్ష్మణుండాదిశేషుం డిలాతలాన
అవతరించిరి భూభారమడవఁగాదె !”

అనిన మతినెంచి తమ్ములక్షణుని గాంచి

ఇంద్రజిత్తును నేడు జయించిరమ్ము

అనుచు దీపించివంపుటే నరసినాను

రమ్యగుణసాంద్ర ! శ్రీరఘరామదండ్ర !

385

ఇంద్రజిత్తుతో యుద్ధము సేయ లక్షణుఁడు బయలుదేలుట

గీ. భక్తిసౌమిత్రి త్వత్పాదపద్మములకు

శీర్షమునమొక్కి తావకాశీస్సులంది

రత్నభాసురదివ్యశరాసనమ్ము

దాల్చి యిటువల్కె విక్రమాద్ధత్యమేనగ.

386

గీ. తావకాశీర్బలమ్మున ధర్మమూర్తి !

దివ్యతేజోవిశేషనందీప్తినంది

మచ్చరాసనముక్తోగ్రమార్గణముల

మేఘనాదుని గూల్తు నమోఘశక్తి.

387

చ. అని వచియించి భీషణమహాశుగహర్ణనిషంగధారియై

ఘనకవచాదులందొడిగి కార్మకమున్ ధరియించి ధీరుడై

అని బ్రజముక్షి రాచ ప్రసాదాధిపవాలిజయూచనాఘలున్

ఘనభుజుఁడాపిభీషణుఁడు గాదిలిమిత్రుఁడు వెంటనంటిరాన్. 388

అభిచారిక హకోమస్థలమును విభీషణుఁడు చూపించుట

క. చని ఎదుటను ప్రాకారం

ఋను బోలెడు సాంద్రనైర్యమును గని ఇదియే

మనగవిభీషణుఁడాల

క్షుణ్ణుతో నిట్లనియె మేఘ గంభీరుడెన్.

389

మ. అదిగో - చూడు నికుంభిలాస్థులమదే ఆ రాక్షసవ్యూహము
 ల్లదె - న్యగ్రోధమహాకుజంబు నదిగో ఆ హోవధూమమ్మదే
 అదిగో - అచ్చటె మేఘనాభుడును దా నాయాభిచారక్రియా
 విదుడై తత్సవమాచరించెడిని నిర్విఘ్నమ్ముగా నియ్యెదన్. 390

యజ్ఞవిఘ్నంబు గావింపుమని - విభీషణుడు
 లక్ష్మణుని హెచ్చరించుట

గీ. యజ్ఞవిఘ్నంబు ముందు జేయంగవలయు
 యజ్ఞమయ్యది సంపూర్తి అయ్యెనేని
 అతని గెల్వంగ మనకు శక్యంబుగాదు
 అసహశరవృష్టి దనుజనైన్యమ్మునెల్ల
 అడచుమాతండె హోమమ్ము విడిచివచ్చు. 391

మ. అనినన్ లక్ష్మణుడాహవోత్సుకుడునై జ్ఞానాదమున్ జేయుచున్
 మనతోదండవినిస్రతోద్ధరమహాకాండాగ్నికిలావళిన్
 దనుజవ్యూహము గాల్చి దారుణగతిన్ తద్వానరాసీకమున్
 మనవృక్షైఘగదావ్రహారముల రక్షన్సంఘమున్ గూల్చగన్.

ఉ. దానవవీరులొక్కమొగి దాడుణ్ణుడగదాదిధారులై
 వానరసేన మీదకనివార్య పరాక్రమమొప్ప వచ్చినన్
 వానరయూధనాథులును వాలిసుతుండును ఋక్షరాజు దా
 వానల మట్టుపేర్చుచు మహాబలనంపద గూర్చినన్ వడిన్ 392

చ. రథగజనాజిఘట్టన ధరాస్థలిక్రుంగ మహోద్ధతిన్ మహా
 రథులగు యూధనాథులు శరాసనశూలగదాసిధాడులై
 వ్రధనవిహారమున్ సలిపి వానరయోధులగూర్చి యార్చినన్
 వ్రధితపరాక్రమోజ్వలులు వాయుజవాతితనూజులుద్ధతిన్. 393

చ. గదగొని అంగదుండు పరిఘమ్మునుదాల్చి మడుత్సుతుండునున్
మదగజవాజిరాజి మదమత్తమహాసురవీరకోటి, ఉ
న్నదమునగూల్చివాల్చి అలమందరమభిగలంచునట్లుగా
కదనవిహారమున్ సలిపి గర్జనచేసిరి భీకరమ్ముగా. 395

క. అది విని మేఘనినాదుడు
మదిలో నివ్వెఱగునెంది మామకబలముల్
కదనస్థలివడె నరిగణ
మదమడచెద ననుచు మదిని మత్సరమెనగన్. 396

ఇంద్రజిత్తు హోమకార్యము విడిచివచ్చుట

ఉ. హోమము విఘ్నమౌటకు మహోగ్రరుషాపరితప్తచిత్తుడై
హోమమువీడి తేచి వడి ఉగ్రశరాసనధారియై మహో
ద్దామమృగేంద్రవాహితరథంబున వచ్చి శరాగ్నికీలలన్
హోమముజేసె వానరమహోగ్రతనూరుధిరాజ్యధారలన్. 397

ఉ. అంతట లంకనుండియు మహారథులెందఱొ దైత్యయోధుల
త్యంతపరాక్రమమ్మెనగ దారుణశూలగదాసిదారులై
దంతితురంగనదృఢకదంబరథంబుల తోడవచ్చి, వి
క్రాంతిని జూపి ఆ వ్రవగరాజు బలంబులగూల్చియార్చినన్. 398

ఉ. వానరయూధనాథు, లనివార్యబలంబున వృక్షముల్ గిరుల్
దానవకోటివైబరవి దంతి తురంగరథాదులవెసన్
క్షోణినిగూల్చగా మిగుల క్షోభము చెంది సురేంద్రజిత్తు అ
క్షీణపరాక్రమోద్ధతిని కీశబలంబుల గూల్చియుద్ధతిన్. 399

ఇంద్రజిత్ లక్ష్మణుల ద్వంద్వయుద్ధము

గీ. లక్ష్మణుని గాంచి క్రోధసంరంభ మెసంగ
నేడు లక్ష్మణ ! నాముందు నిలిచిసీపు
ప్రాణములతోడ బ్రతికి పోవంగలేవు
కాచుకొమ్మని శతశాతకాండచయము.

400

గీ. ఏయ సౌమిత్రి అవ్వనినెల్ల దునిమి
మాటలేటికి చూడు నామేటి శక్తి
అనుచు నిష్ఠురవజ్రసమాశుగముల
తనుపుగాడంగనేయ ఆతందు నొచ్చి.

401

ఉ. మెచ్చితి నీ బలంబునకు మేటి మగడపు బొదు గాని ఈ
వచ్చిన మేఘనాథుని ఆమేయపరాక్రమశాలి గెల్వగా
వచ్చునె? పూర్వమింద్రుడనివార్య పరాక్రమశాలి అష్టేధిన్
వచ్చి పరాజితుడగుగు పాతె ఎఱుంగవె ఇంద్రజిత్తు నన్. 402

లక్ష్మణుని చెంతనున్న విభీషణుని ఇంద్రజిత్తు
నిందించుట

క. అని లక్ష్మణుచెంత పితృ
ప్యనీ గని కోపంబుగదుర యద్ధమునందున్
నను జంపింపగ వచ్చెతె ?
గుణహీనా ! కులకలంక ! గూఢ్చెదనిన్నున్.

403

విభీషణుఁడు మేఘనాథుని కిచ్చిన సమాధానము

గీ. అనిన కోపించి ఆ విభీషణుఁడు మిగుల
మూర్ఖుడపు నీవు నీకంటె మూర్ఖుడరయ
నీదు జనకుండు - పినరైరి నాదు మాట
సాధ్యి చెఱగొన్న వంశనాశమ్ము వచ్చు

అసురు నేనెంతచెప్పిన వినరుగాదె !

దాని ఫలితమ్మగాదె యుద్ధమ్ముపుత్ర !

చేటు కొనితెచ్చుకొంటిరీ మాటలుడుగు

భావి తప్పింవ ఆ పద్మభవుని తరమె ?

404

గీ. అన — నిభీషణు పినతండ్రి యనక మిగుల

నిష్ఠురోక్తుల నిందించి నిష్ఠురంపు

శక్తి నేయంగ దాని లక్ష్మణుడు గూల్చి

ఇంద్రజిత్తును గాంచి తానిట్టులనియె.

405

ఉ. “బాలును మాటలింక గలశక్తి నిచూపుమ”టంచు ఉగ్రతన్

కాలునికాలదండ మనగాదగు తీవ్రమహాశుగమ్ములన్

గూలిచి సింహవాహముల గూలిచి సారథి న్యందనమ్మునున్

గూలిచి మేఘనాదు నని గొల్బున మూర్ఛమునుంగ జేసినన్. 406

మేఘనాద లక్ష్మణులు గావించిన ఘోరసంగ్రామము

క. సురసిద్ధసాధ్యకిన్నర

గరుడుల్ దిపినుండి తాము గన్గొని మది న

చౌడువున్ గొని లక్ష్మణునిన్

కరమున్ నుతియించినాడగదె ! నీ తమ్మున్.

407

గీ. మేఘనాదుండు లేచి అమోఘశక్తి

దివ్య శస్త్రాస్త్రరాజి దేదీవ్యమాన

సవ్యవాహించితంబైన దివ్యరథము

రోహణమునేసి ఆహవోత్సాహమెసంగ.

408

గీ. క్రోధసంరక్తనేత్రుడై కూరదృష్టి
లక్ష్మణునిగాంచి శౌర్యసంరంభమెనఁగ
భీమచాపమ్ముగొని శత్రుభీషణముగ.
పాపకాస్త్రంబు దొడిగి చాపమ్మునందు. 409

శా. జ్వాలాభీలమహోగ్రపావకమహాస్త్రంబేయు సౌమిత్రి తత్
జ్వాలామాలలడంపదక్షమగు పర్జన్యాస్త్రమేయన్ వడిన్
కాలాభీలకరాశనాదములతో - కాలాబ్ధముల్ లేచి ఆ
భీలచ్ఛుర్తిని వర్షధారలను అర్పెన్ పావకజ్వాలలన్. 410

శా. అన్యోన్యమ్ము మహాస్త్రజాలముల తామారీతి సంగ్రామమున్
అన్యోన్యమ్ము జిగీషమించుచును వారన్యోన్య ధిక్కారముల్
అన్యోన్యాహవ పాండితీగరిమ తామన్యోన్యమున్ జూపుచున్
అన్యోన్యమ్ము మహామ్మగేంద్రములు నా అత్యుగ్రతన్ బోరుచున్

క. హరి - హరియుం బోరిన గతి
కరి - కరియుం గదిసినట్లుగా వారిరువుర
స్థిరముగనిల్చి దినత్రయ
మరుదందగనెల్లవారలతిదర్పమునన్. 412

గీ. అస్త్రజాలమ్ములెల్ల ప్రత్యస్త్రములను
ఒకరియస్త్రమ్ములెల్ల ఇంకొకరు గూల్చి
అస్త్రవిద్యాప్రదర్శన మనఁగ నిలిచి
పోరునల్పితి వారొక్కతీరుగాగ. 413

శా. నానాదివ్యమహా స్త్రీశ స్త్రీతతిసంధాన ప్రయోగమ్మునన్
మానాతీతధనుర్విముక్తశరసంపాతప్రవేగమ్మునన్
జ్ఞానాదమ్ము దిగంతరమ్మునఁజ్ఞాంతంబుగాసాగ - అ
న్యూనమ్ముప్రతిమాన వీర్యమున దివ్యుల్ మెచ్చ సౌమిత్రియన్.

మ. సమరక్రీడను నల్పియెల్లరును ఆశ్చర్యంబునన్ జూడ వి
క్రమవిస్ఫుర్తిని మేఘనాచుని తను త్రాణమ్ము చేదింప ఆ
అమరారాతి సురేంద్రజిత్తు కువీతుండై లక్ష్మణస్వామి పి
క్రమమున్ జూచి నహింపకాతని, తను త్రాణమ్ము ఖండించినన్

చ. ఇరువురు రోషమంది మది ఏచి సుదారుణ చాపముల్ వడిన్
కరములదాల్చి కాండచయమఖండగతిన్ గురిపించి ఇర్వురా
బిరుదుమగల్ ప్రపండతరభీషణవిక్రమశౌర్యసంపదన్
కరమరుదంద దివ్యులును కార్ముకపిద్యను జూపిరుగ్రతన్. 416

క. కరలాఘవముంజూపుచు
శరముల్ గురిపించి క్రిమిక సౌమిత్రి వడిన్
ఖరతరబాణాగ్రంబున
విఠిచెన్ సురరాడ్విజేత విల్లున్ కడకన్. 417

క. మఱియొక విల్లతఁడందిన
విఠిచియు నద్దాని తీక్షణిశిఖత్రయి - నా
అరదము రథ్యంబుల ని
మృతరశరపాళిగూల్చి సూతున్ గడవెన్. 418

గీ. మేఘనాదుండు నంత సమేయవీర్యుఁ
డన్యరథమున వచ్చి అనన్యశక్తి
నిశితశరవృష్టి వానరానీకపతుల
అడచినేలకు క్రోధతామ్రాక్షుఁడగుచు. 419

గీ. రథము పటవించి సింహగర్జనము చేసి
జ్ఞాతలంబునుగ్రుంగ లక్ష్మణునిడాసి
క్రూరనారాచమును వింట కూర్చి పేర్చి
గాడనేసిన సౌమిత్రికనులు తిరిగి
క్షణము మూర్ఖిల్లితేరి తక్షణమలేచి 430

లక్ష్మణుఁడు ఇంద్రజిత్తును గూల్చుట

చ. మనమున నిన్ స్మరించి అనమాన బలంబును వీర్యమంది, రా
వణిపెనుగుండె చొచ్చిచన వాడిశరంబున నేసి వాల్చి, ఆ
తని బహువాహినీపతుల దంతితురంగరథాదులన్ వడిన్
రణభువిగూల్చి లక్ష్మణుఁడు రాక్షసకోటికలంగిపాఱగన్. 431

గీ. రాముఁడాతండు నిరత ధర్మాత్ముఁడేని
సతతసజ్జన నుత సత్యసంధుఁడేని
ద్వంద్వరహితుండు అప్రతిద్వంష్వుఁడేని
ఇంద్రదైవతమై మించు ఈ శరమ్ము
మేఘనాదుని గూల్చు నమోఘశక్తి
అనుచు మనమున త్వన్మంత్రమును స్మరించి. 422

శ్లో. ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ
రామో దాశరథిర్యది
పౌరుషేణా ప్రతిద్వంద్వ
స్తదై నం జహి రావణిమ్.

(శ్రీమద్రామాయణము)

కా. ఇంద్రుండిచ్చిన కార్మకమ్ము గొనిమా హేంద్రప్రభన్ మించి ని
 స్తంద్రప్రక్రియ త్వత్పదాబ్జముల డెందఁబందు భావించుచున్
 సొంద్రప్రస్ఫుటబాహువీర్యమున తత్జ్ఞావల్లి నంధించి మా
 హేంద్రాస్త్రంబును మేఘనాదు సురమందేసెన్ సురల్ మెచ్చగా

ఆ. అంత ఘోరమైన అమ్మ హేంద్రాస్త్రంబు

మేఘనాదు సురమమేయ శక్తి

చీల్చి చొచ్చి యతని కూల్చెను ధరవైని

హరులు సురలు మిగుల హర్షమంద.

424

ఆ. సురలు విరులవాన కురిసిరి దివినుండి

దేవదుందుభులును దివినిమ్రోగె

అమరవిభుఁడు మిగుల ఆనందమును జెందె

అప్పరసలు నాట్యమాడిరెలమి

దివిజగణముతోడ తిలకించితిని నేను

రమ్యసుగుణసాంద్ర! రామచంద్ర!

425

శ్రీరాముడు లక్ష్మణుని అభినందించుట

ఉ. వానరరాజు వాయుజుఁడు వాలిసుతుఁడు విభీషణుఁడు, ఆ

వ్యానరయూడినాడు లనివార్యపరాక్రమశాలి లక్ష్మణున్

మానితశౌర్యధైర్యగుణమండితుఁడొండమునన్ ధరించి, జే

జేనినదాల రావణివిజేతను దెచ్చిరి బొబ్బరించుచున్.

426

గీ. విజయశంఖంబు పూరించి వీరమూర్తి

విజయలక్ష్మిని చేకొని వినయమెనఁగ

నీదుపాదాబ్జముల వ్రాలి “నీదు శక్తి

మేఘనాదుని శత్రు నమోఘవీర్య

ధరను గూల్చితి” నని భక్తి పలికినంత.

427

గీ. గాథముగతమ్ము లక్ష్యణుఁ గొఁగలించి
మూర్థమాఘ్రాణమునుజేసి మురియునిన్ను
కంటినానాఁడు సమ్మోదకలితదృష్టి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 428

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణాదులన్ గాంచి ఆడినమాటలు

గీ. ఇంద్రుగెల్చిన వీరు ఆ ఇంద్రజిత్తు
నీవు గూల్చుటచే నింక రావణుండు
పుత్రశోకాభితప్తడై పొక్కిమిగుల
రాక్షసేంద్రుండు క్రోధనరంభమెనఁగ
తనకుఁగల నైన్యబలమెల్ల గొనుచువచ్చు. 429

గీ. “రామ - రావణ ఘోర సంగ్రామకేళి
ఇంక జరుగును లోకభయంకరముగ
అతని గూల్చెద రణభువి అశ్రమమున”
అనుచు నంటివి గాదె వీర్యమైసంగ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 430

ఇంద్రజిత్తు గూలినవార్తవిని రావణుండు పఠితపించుట

గీ. మేఘనాదుండు పుత్రుఁడమేయబలుఁడు
జ్యేష్ఠపుత్రుండు ఇంద్రజితయట్లు
వీరమరణంబు గాంచెనన్ ఘోరవార్త
చెవిన వడినంత చిరము మూర్ఛిల్లిలేచి
రావణుండెంతో శోకవారాశిఁగ్రుంగి
బహువిధంబుల ప్రలపించి పఠితపించె. 431

సి. ఎవ్వఁడు తానెన్నోయేండ్లు ఘోరమ్ముగా
 తపించి అస్త్రశస్త్రములువడసె
 ఎవ్వఁడు భుజశక్తి ఎల్లదిక్కులగెల్చి
 బహురత్నరాజి సంపదలు దెచ్చె
 ఎవ్వఁడు రణభువి ఎల్లదిక్పాలుర
 ఎనలేని బలిమి జయించి మించె
 ఎవ్వఁడు దివిజేశు ఇంద్రుని బంధించి
 ఇంద్రజిద్విఖ్యాతి ఎలమిఁగాంచె

గీ. గరుడ గంధర్వయక్షకిన్నర గణమ్ము
 భూరిబలమున పాతాళ భుజగకులము
 మూఁడు లోకాలు గెలిచె నెవ్వఁడతండు
 నన్ను మించిన పుత్రరత్నమ్ము నేడు
 కూలె రణభువి అనుచును సోలివారి
 పరమ దుఃఖాభితప్తుడై పరితపించి.

432

రావణుఁడు కోపమున సీతను జంపఁబోవుట

గీ. పట్టుతప్పిన కోపమ్ము పట్టలేక
 ఇంత కష్టమ్ము తెచ్చిన దీమె యనుచు
 సాధ్యి సీతను చంపగా సాహసించి
 ఖడ్గమును దాల్చి కరము భీకరముగాగ
 వచ్చు క్రూరాత్ము ఘోరరావణునిగాంచి
 గాలివానకు నూగెడు కదళివోలె
 పట్టువీడిన కోమలవల్లి వోలె
 తల్లిసీతమ్ము కరము భీతిల్లివ్రాలె.

433

నీతను జంపఁబోవు రావణుని సుపార్శ్వండు మంత్రి
వారింఁచుట

గీ. అంత మంత్రి సుపార్శ్వండు అతని నాపి
వేదవేదాంగశాస్త్రప్రవీణుఁడవును
వద్మథవునకు సాక్షాత్ప్రపాత్రుఁడవును
పరమమాహేశపూజాతపస్వివైన
ఓయి! రాజేంద్ర! శ్రీపథ చేయఁదగునె
వీరరావణ! మముగూడి వీర్యమెనఁగ
రామురణమందు గూల్చి ఈ రామఁగొనుము
అనుచు మరలించి కోపమ్మునపసయిఁచె
కాంచి తదియెల్ల నే దివ్యకాంతనగుచు
రమ్మగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

434

రావణుఁడు అంతఃపురకాంతల నోదార్చి యుద్ధమునకు
వెడలుట

గీ. మరలి దశకంఠుఁడటు నిజమందీరముకు
కరముఁ దుఃఖించుచును నంతిపురికినేగి
పుత్రశోభితపుత్ర భూరి దుఃఖ
భారమున పొక్కునతుల కన్నీరుతుడిచి.

435

గీ. వారి నోదార్చి క్రోధ సంభరితుఁ డగుచు
రాఘవుల నేడు సంగ్రామరంగమందు
కూల్చి వచ్చెద నని వల్కి కోపమెనఁగ
రక్తనేత్రమ్ములగ్ని వర్షమ్ము గురియ.

436

- గీ. మంత్రులన్ గూడి నిజసభామండపమున
మంత్రణము చేసి న గ్రామ తంత్రమరసి
రథము నాయత్తపరుప సౌధికి దెల్చి
ప్రథన విఖ్యాతులౌ మహారథుల నెల్ల
సమర భూమికిఁ జనగ నాజుల నొనంగె. 437
- ఉ. వారలు రావణాజ్ఞ మదవారణవాజిరధాధిరూఢులై
దారుణవాపతోమరగదాపరిపూరిత శస్త్రధారులై
ధారుణి దిద్దిరన్ దిరుగ దైత్యమహారథులుగ్రమూర్తులై
భోరున నెల్లవారు రణభూమికి వెల్వడి రొక్కపెట్టునన్. 438
- క. హరిచయపదభురఫట్టన
కరిఘటగురుభారమునను ఘనరథచక్ర
స్ఫురణమ్మున భటకోటి
భరణమ్మున ఉరగరాజు పడగ లడంగన్. 439
- క. కరిఘటఫీంకృతి నాదము
హరిగణ హేషారవంబు అరదంబుల ఘ
ర్షరఘాషలు భేరి భీ
కరభాంకృతి దెసలనిండ కదలెన్ బలముల్. 440
- ఆ. భూతగణములెల్ల భీతిల్లిపాఱంగ
దివిజ గణము మదిని దిగులుసెంద
కనులనుండి అగ్నికణములు రాలంగ
ఘన బలుండు పంక్తికంఠుఁ డలుక. 441

ఉ. సారశరాపచాదిబహుసామరితా స్త్రీనమంచితమ్మునున్
క్రూరమృగేంద్రవాహితమకుంధఃవమ్ము మహారథమ్ము నా
సారథి తెచ్చి నిల్పగ విశాలభుజుండు దళాననుండు తా
వీరరసాతిరేకమున వెల్వడె దివ్యరథాధిరూఢుడై. 442

ఉ. రాక్షసపీడు లట్లు రణరంగము సొచ్చి పరాక్రమించి, క్రూ
రాక్షుల నిష్పల్కొల్కగ శితాశుగళులగదాదులన్ వడిన్
రూక్షతరప్రహరముల నొవ్వగఁ జేసిన నొచ్చివాసరుల్
ఋక్షపిథుండు వాయుజుండు హెచ్చిన కోపముతోడ నార్చుచున్.

చ. హరులను నేలగూల్చి మదహస్తులు వాల్చి వధించి దైత్యులన్
ఆరదము లన్నియు విడిచి ఆరణిచరరాజు నైన్యమున్
తడువుల మోది వాల్చియు, గదాపరిఘాదుల మొత్తి గూల్చియున్
కరమరుదైన విక్రమము గన్పడ జేసిన దైత్యనాథుడున్. 444

ఉ. ఘోర శరాసనమ్ముగొని క్రూరదళాననుఁ డుగ్రమూర్తి అ
వ్వారిగ - సారశాత శరవర్షమునన్ హరిసేనముంచి, దు
ర్వారమహా స్త్రీజాలముల వానరయోధుల నంగదాదులన్
ధారుణి గూల్చి అర్కజుని దర్పమునన్ బడగొట్టి ఆర్చినన్. 445

ఉ. వాయుసుతుండు మింటిదెస వాయుజవంబున వచ్చి ఉగ్రుడై
ఆయత బాహుముష్టిని దళానను వక్షము నేయ ఆతఁడున్
హాయని సోలి లేచి మది నాతని మెచ్చియు క్రోధమూర్తియై
వాయుజువీన వక్షమును బాహుబలమ్మున నేనె సోలగన్. 446

ఉ. వాయుసుతుఁడు లేచి వచ్చునొ అనుభీతి
రావణుండు వేగ రథముఁ బఱపి
రామ ! నిన్ను తమ్ములక్ష్యము నటగాంచి
కాటుచిచ్చువోలె కదలివచ్చి.

447

చ. కణకణ మండు నివృకలు కన్నుల రాలగ వేడి చూపులన్
కనుగొని నిన్ను లక్ష్యముని కాలుని పోలిక మోరమూర్తియై
ఘనతర కాయకమ్ముగొని కాలభుజంగము వోలు కాండముల్
మునుకొని మీవయిన్ బయిప ముట్టెను కాండచయిమ్ముమిమ్ములన్

రామ - రావణ సంగ్రామము

ఉ. వానిని మార్గమధ్యమున వాడి శరంబుల వాల్చికూల్చియున్
భానుసహస్రమూర్తివయి భాసుర దివ్యశరంబులన్ వడిన్
వానిరథంబు రథ్యములు వాని సిడంబును గూల్చి ప్రేమ్మిడిన్
వాని యురంబు సొచ్చి చన దాడి శరంబున నేసినవడిన్. 450

ఆ. రావణుండు సోలి రథమునఁ బడిలేచి
అన్యరథము నెక్కి ఆగ్రహమున
కాల త్రొక్కువడిన కాలసర్పము వోలె
కస్సుబుస్సురనుచు కరము కనలి.

450

ఉ. భీషణసాయకమ్ముల విభీషణు లక్ష్యము నిన్ను నేసి, తా
రోషముమించ భానుజుని తొమ్మును ప్రిలగజేసి కూల్చి ని
ప్పేషణచేసి ఆ వ్లవగ వీరులనెల్లను రోద్రమూర్తియై
రోషముగొన్న కాలుడన రూక్షశరావళిగప్పి యార్చినన్. 451

అ. అక్కజమ్మ గొల్పు ఆతని విక్రమం
బరసి హరిగణమ్మ పఱచె దిశల
అసురగణము మోదమందుచు ఆర్చిన
దివిజగణము చూచి దిగులుజెందె. 452

ఉ. అంతట సుగ్రహవమున బండ్రశరాసన మందిసీపు దు
ర్దాంతమహాశుగమ్ములను దైత్యబలమ్ములనెల్లగూల్చి, వి
క్రాంతిని జూపి ఉగ్రవిశిఖమ్ముల ఆతని విల్లుద్రుంచి క
ర్ణాంతము చాపమున్ తివిచి రావణువక్షము వ్రీలనేసెనన్. 453

ఆ. మూర్ఛమునిగి లేచి ముక్కంటియున్ బోలి
నిడుదవిల్లు దాల్చి నిలిచియున్న
నిన్ను గాంచినొచ్చి నిర్వీర్యుడై లజ్జ
సమరభూమి విడిచి చనియె పురికి. 454

రాముని జయింప శక్యము గాదని భావించి రావణుడు
శుక్రాచార్యులవారిని జూడబోవుట

గీ. అట్లు చనుదెంచి క్రోధరక్తాక్షుడగుచు
చింతలోమున్ని మిగుల లజ్జితుడు నగుచు
రాము గెల్వంగనింక మార్గంబదేది
అనుచు చింతించి మదిని శుక్రుని దలంచి. 455

ఉ. రాముని గెల్వనేరికి తరంబునుగాదు జగద్విజేత నే
రాముని గెల్వలేకిటు వరాభవమందితి యుద్ధభూమిలో
ఆ మహితాత్ము భార్గవు సహాయమునన్ నిజమందిరమ్మునన్
హోమము చేసి నిష్ఠమెయి యుద్ధమునన్ బరిమార్చరాఘవున్.

క. అని రాక్షస గురువద్యుని
మునిముఖ్యుండయిన శుక్ర మునిగనజని ఆ
మునికిన్ గడచిన సర్వ
మ్మును దా వినిపించి శోకమున నిట్లనియెన్. 457

ఉ. రామునితోడి యుద్ధమున రాక్షసవీరులు గూలిరెందఱో
భీష్మబలుండు ఆ సమర భీముఁడు తమ్ముఁడు కుంభకర్ణుడున్
భీమవరాక్రమోజ్యులుఁడు వీరుఁడు పుత్రుఁడు ఇంద్రజిత్తు సం
గ్రామమునందు గూలిరిక రాముని కోడితి నేను భార్గవా! 458

క. రాముని గెల్పు నుపాయం
బోముని! కలదేని దెల్పు హోమవిధానన్
కామిత మీదేరినచో
హోమవిధానంబు దెల్పు మోమునిరాజా ! 459

క. అన విని శుక్రమహాముని
మనమున చింతించి రాము మాధవు గెలువన్
తనకున్ శక్యమె! ఐనన్
ఘనమంత్రమ్ము లిత్తు రాజుఁగావగవలెగా. 460

ఉ. రాముఁడు మానవుండనుచు రావణ! ఎంచకు మాదివిష్ణువే
రాముడుగా జనించె రణరంగమునందు జయింపనెంతవేన్
హోమము చేయు ముజ్వల మహోగ్రశరాస్త్రము లుద్భవించు ఆ
హోమము విఘ్నమైచన అహో ! మరణంబును దప్పదెంచుమా

గీ. అనుచు వచియించి భార్గవమునివరుండు
మహిత మహిమాన్వితమ్మలౌ మంత్రములను
ఇచ్చి హోమవిధానమ్ము నెల్లఁ దెలిపి
వంప రాషణుఁ డానందభరితుఁ డగుచు. 462

రాషణుఁడు పాతాళ హోమము గావించుట

గీ. అవసరమ్మున కేతెంచి అతఁడు నంత
అభిచారికహోమకార్యమ్ము నేయ
వలయు నమిధాదికములైన వస్తుచయము
గూర్చి పాతాళగుహకు నిగూఢవృత్తి. 463

క. చని పాతాళగుహంతర
మున హోమము చేయ కుండమును గొల్పివెనన్
ఘన నిష్ఠన్ గొని వీరా
ననమున హోమమ్మునేయ సంకల్పించెన్. 463

క. తోచెను నుత్పాతమ్ములు
వీచెన్ బెనుగాలులున్ విభీషణుఁడంతన్
ఏచిన భీతిని నిగ్గని
లేచిన ధూమమ్ముచూపి లీలాపురుషా ! 465

హోమక్రియకు విఘ్నము గావింపవలెనని విభీషణుఁడు
దెల్పుట

ఉ. రామ ! దశాననుండు సమరంబున నిన్ను జయింపనెంచి, తా
హోమము చేయబూనెను మహాగ్రతరంబుగ శుక్రునానతిన్
హోమము పూర్తియౌనెడ మహాజ్వలదివ్యరథాస్త్రశస్త్రముల్
హోమమహాగ్నికుండమున ఉచ్ఛవమైన నజయ్యు డయ్యెడిన్.

క. కావున హోమము విఘ్నము
గావింపఁగవలెను అట్లుగాదేని ప్రభూ!
రావణుఁ డజ్ఞేయుఁడై యు
ద్ధావనికిన్ వచ్చునేని తరమె జయింపన్. 467

గీ. అను విభీషణు వల్కుల నాలకించి
రామ! సుగ్రీవు గనసీపు రవిసుతుండు
అంగదుని నాయకుని జేసి హనుమదాది
కవులఁ బంపెను హోమవిఘ్నంబు నేయ. 468

అంగదాదులు పోయి హోమవిఘ్నంబు గావించుట

ఉ. అంగదు డాదిగాఁగల మహామహులై న కవిప్రకాండులు
హ్నింగుచు మింటి మార్గమున పోయి జవంబున లంకజొచ్చి ఉ
త్తుంగవిశాల సాలమును తూర్జము దాటి తురంగమత్తమా
తంగరథాధిదూఢులగు దైత్యులనెల్లను గూల్చి వ్రేల్చిడిన్. 469

గీ. దుర్గమును జొచ్చి నై నికవర్గములను
బాహుబలమునగూల్చి నిబ్బరముగాగ
సవనభూమిని ఆ విభీషణుని తరుణి
సరమచే సంజ్ఞ చూప నా సరణినేగి. 470

గీ. ధూమరేఖల ఆ హోమభూమిచేరి
గూఢముగ నున్న పాతాళగుహను జొచ్చి
ద్వారదేశస్థ గురుశిలాఫలకమరసి
అంగదుఁడు పాదహతిజేసి భంగవరచి. 471

గీ. లోనఁజొచ్చిన వానితో వానరులును
హనుమదాదులు చని యట హవనభూమి
నిశ్చలమ్ముగ తద్ధోమనిష్ఠనున్న
రావణుని గాంచి భీమగర్జనముచేసి. 472

గీ. ఆజ్యపాత్రలు నట స్రుక్కువాదికములు
సమిధగవ్యాధి తద్వస్తు సంచయమ్ము
అందు పిరజిమ్మి చిందరవందరులుగ
హోమవేదిక గూల్చి రుద్దావబలులు. 473

ఉ. అందఱు నావిధమ్ముగను ఆనవనార్థపదార్థ సంతతిన్
చిందరవందరల్ వడగ జేయుచు నార్చుచు నిర్భయమ్ముగా
క్రందుగ సందడుల్ నలుప రావణుఁడించుక యేస్తల్లింపకే
కొందలపాటు లేక మది కోపమునందక యుండె నిష్ఠమై. 474

ఉ. అంతట అంగదాదులును అంతిపురిన్ వడి జొచ్చియందుశు
ద్ధాంతజనంబులన్ గనుచు తత్సతులందఱ నీడ్చి తెచ్చి పి
త్రాంతినిగొల్చి కొట్టినను రావణుఁడట్టు సమాధిలోన ని
శ్చింతగనుండె నిష్ఠమెయి చేడ్పడకంచుకయేని నెమ్మదిన్. 475

క. అదిగని అందఱు నెంతయు
మదిలో నచ్చెరువుచెంద మఁడోదరి నం
గదుఁడంతట ముందలగొని
మది సందియవడక తెచ్చెమగువన్ తెగువన్. 476

క. కటిసూత్రము తెగి వ్రాలంగ
త్రుటితములై నరూలమణులు త్రుట్లచు నచటన్
పటతాటములై పడగా
కటివస్త్రము జార మిగుల కలవరపడుచున్. 477

గీ. ఎట్ట యెదుటను నీ నతి జుట్టువట్టి
ఇట్టుకీడ్వంగచూడ విదేమినాథ!
మానమే పోవ ఆత్మాభిమానమేల!
సిగ్గు విడనాడి హామమ్ము చేయనేల? 478

గీ. మేఘనాథుండు పుత్రుడమేయబలుఁడు
వడుటచేగాదె నాకిట్టి పాటుపచ్చె!
పుత్ర! నీవున్న నన్నొరుల్ ముట్టగలరె!
ఇంద్రజిత్తుని తల్లికా యిట్టిపాట్లు 479

గీ. అనుచు నాక్రందనముసేయు నామె గాంచి
హామమును వీడి రావణుఁ డుగ్రమూర్తి
కంట మంటలురేగ అంగదుని గాంచి
నతిని విడువంచు ఛెల్లున చఱచినంత
పాటివచ్చిరి హామమ్ము భంగవఱచి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘురామచంద్ర! 480

మండోదరి రావణ సంవాదము

గీ. రాణివాసమ్మునకుఁ బోయి రావణుఁడు
నతులనోదార్చి మిగుల విషణ్ణుడగుచు
రాణి మండోదరిన్ తేర్చి రమణి! జగతి
విధిని తప్పింప తరమె అవ్వేధకైన
రాఘవుల గూల్చివత్తు నే రణమునందు
అనుచు నోదార్ప మయపుత్రి అనియె నిట్లు. 481

గీ. రాముడాంతండు వినుమ! నారాయణుండు
అతని గెల్వంగ నీకు శక్యమ్ముగాదు
సాధ్వి నీతను దెచ్చి వశమ్మునెల్ల
నాశమును జేసితిమిగాదె నాథ! కనుమ. 482

గీ. శ్రీవిభుండైన రాము నర్పించి భక్తి
జానకిని నిచ్చి ఆతని శరణువేడి
అల పిభీషణు విలిచి రాజ్యమ్మునిచ్చి
తపము కేగుట మనకు యుక్తమ్ముగాదె! 483

క. పోయిరి తమ్ములు పుత్రులు
పోయిరి బంధువులు నెల్ల పోయిరి మిత్రుల్
పోయిరి యోధులు అందఱు
పోయిన రాజ్యమ్మదేల భోగములేలా? 484

గీ. దేవి! రాముండు శ్రీవిష్ణుదేవుడేని
అతనిచేఁ బడి మోక్షమ్ము నందుకొందు
మానవుండైన ఆతని నేను గూల్చి
వత్తు నన్నింక వారింపవలదు రాజ్ఞి. 485

రావణుండు కడసారి యుద్ధమునకు వెడలుట

మ. అని తానంతిపురమ్మువీడి వెనమై ఆ రావణుండుగ్రుడై
తన ఆ మూలబలమ్మునెల్ల గొనుచున్ దర్శింపదీక్షన్ మత్తుడై
కనులన్ వహ్నిశిఖావళుల్ భయదమై క్రమ్ముంగ రక్తద్యుతిన్
చనుదెంచెన్ బహుకోటి సైన్యములతో సంగ్రామసంరంభయై 486

సీ. మేడగిరిఁ ద్రోవమేయమ్ము మోరమ్ము
 పోడశ దృఢచక్ర శోభితమ్ము
 బహువిధశస్త్రాస్త్ర భవ్యశరాసన
 బాణతూణాది సంభాసితమ్ము
 మయశిల్పి శిల్పనిర్మాణాభిరామమ్ము
 సంచలత్ మణి కేతనాంచితమ్ము
 త్రిభువన సంచార దివ్యప్రభావమ్ము
 అక్షరదృఢకూబరాంచితమ్ము
 ద్వాదశాత్యుగ్రహరిగణ వాహితమ్ము
 ఛత్రదామరరాజలాంఛనయుతమ్ము
 రమ్యమణిగణఘృణిజాలరంజితమ్ము
 స్వర్ణభాసురదృఢతరస్యందనమ్ము
 ఎక్కి వెలువడె రావణుఁడుక్కుమిగుల.

487

సీ. పటహభేరిఁ మోరభాంకృతినాదమ్ము
 దిగ్భిత్తులంటి ప్రతిధ్వనింప
 రథనేమిదటులఘ్నరభీమరావమ్ము
 జలదాళి భయదగర్జలను మించ
 చతురంగ బలపాళి చరణఘట్టన ధూళి
 గగనాంగణమున మేఘములఁదెంప
 భటపాళి కరదృఢత చటులాస్త్రతళతళత్
 కాంతి నిద్యుల్లతా కాంతినింప
 సింహనాదాల గగనంబు సిల్లువడగ
 శంఖకౌహళరవములు చదలనంట
 కడుల బృంహిత మోషమ్ము హరులహేష
 అలమ దిక్కుల ఆమూల బలము వెడలె.

488

రాఘవుడు మూలబలమ్మును బరిమార్చుట

ఉ. మూలబలమ్ము లొక్కమొగి ముట్టి వనేచరరాజ సైన్యమున్
జూలగదా వ్రహారముల శూరతమీరగఁ గూల్చి వాల్చినన్
వేలను దాటిపొంగి వృథివీన్థలి ముంచు మహాబివీచిత్
పోతె రణాంగణమ్మువెన ముంచిరి మోరశరాస్త్రధారలన్. 489

క. అరదమ్ములఁ బరపించియు
తురగమ్ములతోడ నురికి తుములమ్ముగ నా
సురవీడులు ధీరత వా
నరవీరులఁ గూల్చి గర్జనమ్ములు నేయన్. 490

ఉ. వచ్చి తోడ రావణుఁ డవార్యపరాక్రమ శౌర్యదైర్యముల్
అచ్చుపడంగ భీషణశరీసనముం దరియించి వేనవేల్
చిచ్చర బాణముల్ గురిసి చిచ్చుమహాటవి గాల్చునట్లుగా
అచ్చెరువంద నందఱును అప్లవగాధిపుసేన గూల్చినన్. 491

ఉ. మూలబలమ్ము తెల్లెడల ముట్టిన నీవును లక్ష్మణుఁడు ఉ
ద్యేలపరాక్రమం బెనఁగ భీషణ మోరశరాసలోజ్జ్వలత్
జ్వాలలమాడ్చి వేల్చి రథజాలగజాశ్వపదాతివర్గమున్
నేలను గూల్చినారుగదె నిర్జరులున్ దివిమెచ్చి చూడగన్. 492

ఉ. నీలుఁడు విక్రమించి రజనీచరయోధుల నుక్కుడంచి పెన్
వాలముతోడ కొందఱిని వాల్చి మహావతిఘమ్మునన్ వడిన్
వాలిచి వాజులన్ కరుల వాలిచి భవ్యరథావళిన్ వడిన్
గూలిచెఁ బెక్కురాక్షసుల కోపమునన్ శివమెత్తినట్లుగన్. 493

చ. హనుమయు నంగదుండు ప్లవగాధిపుడున్ గడుక్రోధమూర్తులై
ఘనగదబిందివాల వరిఘమ్ములదాల్చి ప్రభంజనమ్ముచా
డున రథపాళివాజుల చమూవతులన్ గజరాజి గూల్చి హె
చ్చిన భుజశక్తి ఆ దనుజసేనను వాల్చిరి కూల్చిరుగ్రతన్. 494

ఉ. రాక్షసరాజు మంత్రులు ఘరంధరు లాహవధీరులూ విరూ
పాక్షమహోదరుల్ చెలఁగి ఆ ప్లవగాధిపుఁ జుట్టుముట్ట రూ
షాక్షుఁడునై హరింద్రుఁడు మహాభుజశక్తినిమోది ఆ విరూ
పాక్ష మహోదరున్ గెడపి ఆర్చెను రాక్షసకోటి భీతిలన్. 495

గీ. పార్శ్వమున నున్న ఆ మహాపార్శ్వఁడంత
అమితకోపాన ఘోరమాణాఁడుడగుచు
వరిఘమును దాల్చివచ్చి వానరులగూల్పు
గదనుగై కొని వాని నంగదుఁడు గెడపె. 496

గీ. ఖడ్గమును దాల్చి వచ్చు నా ఖడ్గరోము
సమరవీరాధిపీరు నా సర్పరోము
రోషతామ్రాక్షు వృశ్చికరోము మునుర
హనుమదాదులు గూల్చిరి పెనగిగ దల. 497

ఉ. రావణుఁడుగ్రుఁడై రథము రాఘవ! వే వరపించి నీ పయిన్
భూవలయంబు గ్రక్కదల భూతగణంబును భీతిచెంద భీ
తావహమూర్తి భీకరశరాసనమున్ ధరియించి శాతరాం
దావళి మిమ్ముగవ్వుచు విహారము నల్పైరణాంగణమ్మునన్. 498

ఉ. ఆతని విక్రమంబుగని ఆయితభీమధనుర్ధరుండవై
శాతశరావళిన్ బరవి సత్వరమాతని బాణజాలమున్
భూతలిగూల్చి వాలిచి ప్రభూతనిశాత శరావళిన్ వడిన్
భృతవరాక్రమమైనగ ఆ దశకతుని గప్పి ఉగ్రతన్. 499

క. యుణర్కుణ జ్యానాదమ్మను
ధణధణ బాణాళిరవము దశమైచెలగన్
రణభువి నంతట రక్తపు
మణుగులు సృష్టించితిపు మార్గణవృష్టిన్. 500

క. శలభమ్ముల గతిరాక్షన
బలములు చెలరేగి నీదు బాణాగ్నివడిన్
బిలబిలఁబడి తెత్తులు నెడి
మలమలఁ మాడినప నిమిషమాత్రములోనన్. 501

క. ఒక్కొక్క రాక్షన వీరున
కొక్కొక్క రూపంబుదాల్చి ఒక్కొక్క దనుజున్
ఒక్కొక్క క్షణకాలమునన్
ఐక్కడగించితివి దైత్యసైన్యములెల్లన్. 502

రావణుడు మూర్ఛనందుట — సారథి ఓధమును
గొనిపోవుట

గీ. విశ్వరూపంబు దాల్చిన విష్ణువితఁడు
ఇతని నెదిరింప శక్యమే ఏరికై న
అనుచు పాతెను దనుజ సైన్యంబదెల్ల
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 503

- క. వెక్కనమగు నీ విక్రమ
మక్కజముగఁ గాంచి రావణాసురుఁడెదలో
అక్కసువడి వెక్కనపడి
ఉక్కడచెద పీనినింక యుద్ధమునందున్. 504
- క. అని కోపమ్మున తన రథ
మును నటుపరపించి బీరమున ఘనశూల
మ్మును నీ పై వెననేసిన
ఘనకాండముతోడ దానీ ఖండించి వడిన్. 505
- ఉ. ఓ రఘువీర! నీవును మహాగ్ర శరాసనమున్ ధరించి వి
స్తార శరప్రవర్షమున తద్రథమున్ వెనముంచి విస్ఫురత్
దారుణవజ్రతుల్య శరదారను మూర్ఛను ముంపరావణున్
సారథి దానిగాంచి రథసంబున తేతుమరల్చె కోటకున్. 506
- గీ. రథము దూరమ్ముగొనిపోయి రావణునకు
మూర్ఛతోలగంగ ఉపదారములను జేయ
రావణుఁడు తేరి ఎదుట సారథిని గాంచి
చోదకునిపై ని కోపమ్ము చూపిలేచి. 507
- గీ. వజ్రకవచంబు ధరియించి వజ్ర సార
శస్త్రశరజాల దృఢశరాసనములెల్ల
రథమునందున వదిలించి రగిలిమిగుల
రథము పరపింపుమనె రణరంగమునకు. 508

అగస్త్యుఁడు రామునకు ఆదిత్యహృదయము

ఉపదేశించుట

గీ. ఆచట నీవును పితౄణాంతి సంయమంద
ఘనతపోధనుడైన అగస్త్యమాని
దివ్యతేజో విశేషంబు దెసల వెలుగ
వచ్చి వినువీధి ఓ రఘువంశభూష!
దినకరాన్వయ మణివీర! దివ్యరూప!
ఆవధరింపుము నానుడు లనఘచరిత!

509

గీ. ధర్మనత్య స్వరూపు వేదత్రయాత్ము
కర్మసాక్షియు త్వద్వంశకర్తయైన
భాస్కరుని గొల్చి తద్దివ్య భవ్యశక్తి
వడసి రాఘవ! నేడు రాక్షసుని గూల్చు
సమయమిదె వచ్చె రాక్షసు సంహరింప.

510

గీ. అనుచు వచియించి పూజ్యుఁడమ్ముని వరుండు
శత్రుసంహారకారియు జయకరమ్ము
దివ్యశక్త్యన్వితమ్ము ఆదిత్యహృదయ
మంత్రమువదేనమును జేసి మహతశక్తి
చనియె వినువీధి ఆకుఁభనంభవుండు.

511

గీ. అంత నీవును నియతిమై ఆచమించి
అమృతోమంత్రరాజమేకాగ్రబుద్ధి
ప్రయతచిత్తుండ వౌచు జపమ్ముచేయ
దివ్యతేజోవిశేషదేదీప్యమాన
మూర్తి వ్రత్యక్షమై నిజమూర్తి రవియు

“రావణుఁడు నేడు పడు రణరంగమందు
రామ! విజయోస్తు! లోకకల్యాణమస్తు!
అనుచు దీవింప నీవు నత్యంతదీప్తి
నంది నతిచేసి కోదండ మందుకొంటి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

512

ఉ. భోరున రావణుండు రణభూమికి వచ్చి మహోగ్రమూర్తియై
మోరతరాస్త్రి శస్త్రములు గుప్పుచు ఆ హరియాధనాథులన్
ధారుణి గూల్చుచున్ తన రథంబును వేఁ బరపించి నీవయిన్
దారుణ కాండముల్ పరపి దర్పముచూపి పరాక్రమించినన్ 513

ఉ. నీవు ప్రచండరూపమున నిష్ఠరశాతశరావళిన్ వడిన్
రావణుడేయు నా శరఃపరంబులన్ వెనదూల్చి పేర్చి త
ద్రావణు సారధిన్ గెడపి రథ్యములన్ వెనగూల్చి చేవడిన్
క్రూరతరాశుగమ్మతని గుండెలు సొచ్చి చనంగ నేసినన్. 514

గీ. రావణుండు సోలివ్రాలి యా రథముమీద
వడియు తేర్కొని ఒక కొంతవడికి లేచి
శ్రాంతుడగుటను కొంత విశ్రాంతినంది
అన్యరథమును గొనివచ్చు నంతలోన. 515

ఇంద్రుఁడు మాతలిసారధికమ్ముగు తన రథమ్మును
బంపుట

గీ. రథము మీదను నిల్చి ఆ రావణుండు
ధరణి నిలుచుండి నీవు యుద్ధమ్మునేయ
దివిజవాఘుండు గాంచి చింతించి మదిని
దివ్యశస్త్రాస్త్రశోభి తద్దివ్యరథము
అంపె మాతలితో విజయప్రదమ్ము.

516

ఉ. మాతలి ఇంద్రునానతి సమస్తమహాస్త్రశరాంచితమ్ము, పి
భ్యాతము, ఘోరయుద్ధవిజయప్రదమున్ హరిదశ్వభాసిత
మృతతవేగవంతము మహామహిమాన్వితమౌ రథమ్ము నీ
భూతలి నిల్పి నిన్నని ప్రభూ! దివిజేంద్రుఁడు పంపెదీనినిన్. 517

చ. అని వినయమ్మునన్ బలుక ఆ యమరేంద్రు రథమ్ము గాంచి నీ
మనమున సంతసించి బహుమానపురస్కృతి నింద్రుడంపుటన్
విని వినుటించి యింద్రు మది పీఠరసంబెనలారగాఁ బ్రద
క్షిణమును జేసి రోహణము చేసెతివా దివిజేంద్రుకైవడిన్. 518

రామ — రావణులకు జరిగిన ఘోరసంగ్రామము

ఉ. ఆ రథమందు నిన్నుగని ఆ దశకంఠుడు క్రోధమూర్తియై
సారథి మాతలిన్ మరియు స్కందనవాజుల నొవ్వనేయ వి
స్ఫారధనుర్విముక్తశితసాయకపంక్తిని నీవు నెవ్వడిన్
ఆ రథరథ్యసారథుల ఆ దశకంఠుని మ్రొగ్గనేసినన్. 519

ఉ. ఆ సురవైరి రేగి అసురాస్త్రము దాఁబరపింప నీ వయిన్
భాసురదైవతాస్త్రమున భంగమునేయగ నీపు దానినిన్
రోసము చెంది రావణుఁడు రూక్షతరంబగు రౌద్రమున్ వడిన్
ఏసిన వైష్ణవాస్త్రమును ఏసి అడంపవె దాని వ్రేల్చిడిన్. 520

గీ. ఆతడత్యంత ఘోరనాగాస్త్రమేయ
గారుడమ్మున దాని భగ్నమ్ముచేసి
పావకాస్త్రమ్ము నీవేయ రావణుఁడు
వారుణాస్త్రాని సద్దాని వమ్ముచేసె

- క. దిక్కుల ధూమంబెగయగ
అక్కజముగ మంటలెగసి ఆకసమంటన్
దృక్కులు మిలుమిట్టొందగ
వెక్కనముగసాగె ద్వంద్వ విగ్రహమంతన్. 522
- గీ. దారుణంబగు అస్త్రయుద్ధమ్మునిట్లు
జేసి యిర్వరు ఒండురుల్ తీసిపోక
సారశస్త్రాస్త్ర విద్యాప్రశస్తినెల్ల
చూపినారలు భుజసారమేపు మీర. 523
- క. ఇరువక్షంబుల యోధులు
అరుదగు యుద్ధమ్ము చూచుచందలు నిలువన్
సురసిద్ధ సాధ్యవరః
న్నరులున్ దివినుండి చూచినారలు గాదే ! 524
- ఉ. రాతిరియో వవల్ దెలియరాని పిదమ్మున వాడుకాబ్బముల్
భూతలి రోదసిన్ గలిపి భోదన ధారలముంచినట్టు లా
రీతిని హెరతాండచయ వృష్టిని దిక్కులు ముంచి మించుచున్
భూత భయంకరమ్ముగ ప్రభూతరణోద్ధతి బోర ఇద్దలున్. 525
- ఉ. దారుణి కంఠమొండగ రథంబుల రొప్పుచు ముందుకున్ వడిన్
దారుణ బాణజాలమున తద్రథరథ్యములన్ మరల్చుచున్
సౌరశరాశి వజ్రకవచంబుల చూర్ణము చేయుచున్ వెనన్
పోరును సల్పినారుగదె భూతగణంబులు భీతినందగాన్. 526

ఉ. అంతట కోపమంది మది బండ్రదశరాసన మందిసీపు దు
ర్దాంతనిశాత దారుణశరంబును నాడిని గూర్చిపేర్చి క
ర్ణాంతములాగి రావణు శిరంబు ధరన్ బడజేసినంత అ
త్యంత విచిత్రభంగినది అయ్యెడ బుట్టును రాలియున్ వడిన్.

ఉ. సారథుజ్ఞా బలంబెనఁగ శాతశరావళి నేయుచున్ వడిన్
మోరశిరంబు లాగతిని గూల్చుచుఁ దాళఫలమ్ములట్టులన్
సారశరాశిన్లు శతసంఖ్య శిరంబులు గూల్చుచున్ వెనన్
దారుణి రాలజేసినను తక్షణమే అవి యుద్భవింపగాన్. 528

క. ఖరమారీచ విరాధుల
శిరములఁ దెగటార్చునాదు శితశరపంక్తుల్
దురమున ఈ దశకంఠుని
శిరములఁ బడజేయ మరల చిగురించు నెటుల్. 529

క. అని చింతించుచు నుండగ
అనె నిట్లు విభీషణుండు ఆతని శిరముల్
ఘనభుజ జాలము గూల్చిన
వనజాసను వరమువలన వచ్చున్ మరలన్. 530

ఆ. అతని నాభిదేశమందున అమృతంబు
గలదు పావకాశుగమున దాని
శూరరామ! నీవు శుష్కింప జేసిన
మరల బుట్టబోవు మహిత చరిత!

చ. అన విని తద్రహస్యమును ఆతని నాభిగతామృతాంశమున్
సునిశిత పావకాస్త్రమున శోషిలఁ జేసిన రాక్షసేంద్రుఁ డ
య్యనుజు విభీషణున్ గనుచు ఆతనిపై ఘనమోరశక్తి యే
సినగని శాతకాండమున భిన్నము చేసితి వీవు వ్రెల్మిడిన్. 532

చ. ఝణఝణ నారి ఝంకృతి అజాండమునిండి ప్రతిధ్వనింపగా
గణగణమంచు నింద్రురథ ఘంటల నాదము మింటినంటగా
ధణధణ పట్రసారశితదారుణబాణవయంబు నేయుచున్
రణమున గూల్చినావుగదె రావణు మోరశిరోధిహ సముత్. 533

గీ శిఖరముల్ గూలు ఆ మేరు శిఖరివోలె
కొమ్మలెల్లను దొరఁగు వృక్షమ్మువోలె
కరయుగమ్మున ఆముఖ్య శిరముతోడ
రక్తసిక్తాంగుడై నిల్చె రావణుండు. 534

ఉ. అతత కోపవేగమున ఆ దశకంఠుఁడు సుగ్రమూర్తియై
భూతలమూగ శేషుతల భుగ్గుముగా పరపించి స్యందనం
బాతత చావమున్గొని సహస్ర శరంబుల నిన్నుఁగప్పి ఆ
మాతలి నొవ్వనేసి వడిమాపుల మ్రొగ్గితిలంగఁ జేసినన్. 535

చ. కనుగవ జేవురింపగ మొగమ్ము రవిప్రభ ధిక్కరింపగా
ఘనతర కార్ముకమ్ముగొని గాఢ నిశాతశరాశిగుప్పి, రా
వణురథసారధిన్ గెడపి వారువముల్ ధరగూల్చి కేతనం
బును బడనేసి రావణుని మూర్ఛమునుంగగ జేసినన్ పడిన్.

ఆ. కొంతవడికి లేచి కోపమ్మురెట్టింప
 భ్రాంతచిత్తుడగుచు రావణుండు
 దివ్యరథము వేగతెమ్మంచు పొమ్మంచు
 ఆజ్ఞలిచ్చి పంపునంతలోన.

537

ఉ. ఘోరతరమ్ము ఉచ్చతర ఘోటకరాజ సువాహితమ్ము, అ
 మ్మేరుగిరింద్రతుల్యమగు మేటిరథమ్మును ఆ స్త్రీశస్త్ర సం
 భారభరమ్ము వక్షమయ భాసురవర్మ సమన్వితంబు ఆ
 సాధితెచ్చి నిల్పరథసమ్మున రోహముచేసి యుగ్రతన్. 538

ఉ. సారితరాతి ఘోర భుజసారము చూపి శరాసనమ్మునన్
 క్రూరతరాశుగమ్ములను గూరిచివేరిచి టుండుటుండు
 త్కారముతోడ నేసి నినుగప్పిన నీపును రంధధంధణ
 త్కారముతోడ రావణుని కాండచయమ్మును దూల్చివ్రేసినన్.

క. ఇర్వురి యుద్ధం బీగతి
 పర్వగ దిక్పయము చక్రవాళములదరెన్
 ఉర్వి చలించెను మెండుగ
 పర్వతజాలమ్ము నూగిపడియెన్ విరిగెన్.

540

ఉ. మాతలి నిన్నుగాంచి వినుమో వ్రభు! సర్వమెఱింగినట్టివి
 జ్ఞాతవు నీవు రావణుని శస్త్రములన్ మడియింప నెంతువే!
 ఆతత శక్తిమంతము మహామహిమాన్వితమైన యట్టి ఆ
 చాత్మమహాస్త్రశక్తి వడి ధారుణిగూల్చుము వీని రాఘవా! 541

క. అని మాతలి తెల్పిన విని

మనమున బ్రహ్మాస్త్రబీజ మంత్రాక్షరముల్

మననము చేయుచు నియతిన్

ఘనబ్రహ్మాస్త్రంబు దీసి గదలన్ జగముల్.

542

గీ. మేరుభూధర భార మమేయశక్తి

కోటిసూర్య ప్రకాశమకుంతితమ్ము

దండధర కాలదండ ప్రచండతరము

కోటిశతకోటిధారాతి ఘోరతరము.

543

రఘువీరుఁడు బ్రహ్మాస్త్రమున రావణుని గూల్చుట

ఉ. అక్షరమున్ నభేద్యమగు ఐంద్రశరాసనమున్ భరించి పా

లాక్షుని బోలుతీవిని అహస్కరకోటి సమాన మూర్తివై

రూక్షవిశాలఫాలమున క్రూకుటి రేఖలు దోప భీమమై

దక్షిణబాహుదండమున తచ్చరమున్ భరియించి యుగ్రతన్.

శా. లోకంబుల్ చలియింపగా భయమతిన్ లోకేశు లీక్షింప ఆ

హాకారంబులు మింటినంటగను బ్రహ్మాస్త్రంబు సంధించుచున్

సాకారంబగు ఘోర రౌద్రమనగా జ్యావల్లి నుగ్రాకృతిన్

అకర్ణాంతము లాగి రావణునిపై ఆయస్త్రవేయన్ వడిన్. 545

శా. కాలోజ్జ్వలితదృప్త వాయువినరాత్రాంతాతీభీతిప్రద

జ్వాలాలోలకరాశ పావకశిఖాజాబ్జుల్యమానంబు ను

ద్వేలాలోలమహాబిబాదబిశిఖా దేదీవ్యమానంబు ఆ

ఫాలాక్షప్రతిమాసమున్ భయదమో బ్రహ్మాస్త్రముగ్రాకృతిన్.

క. భుగభుగ పొగలన్ గ్రక్కుచు
భగభగ మంటలను దై త్యబలముల్ మండన్
దగధగదీప్తి చతుర్దశ
జగముల్ వెలుగొంది భీతిజాగృతి నందన్ 547

క. దశదశ విద్యుద్ధీప్తికి
ఫెళఫెళ నిర్వాదములకు భీతిల జగముల్
తళతళ కాంతిచ్చటలకు
కలవరపాటొంది దేవగణముల్ బెదరన్. 548

శా. మోరాకారశరాశనిధ్వనుల దిక్కుంభుల్ భీతిపారంగ ఆ
హారావంబులు మిన్నుముట్టగను రంహస్సూర్తి దీపింపగా
మోరాకారతదీయ వేగమునకున్ ఘూర్జిల్ల లోకంబులున్
ఆరక్షోవిభు వక్షమున్ దొలిచి ఆహరించె తత్ప్రాణముల్. 549

క. త్రుశ్లెను రావణుదేహము
త్రెశ్లెను రథ్యములు సారథియు వడి ద్రెశ్లెన్
భక్తున విరిగెను రథమున్
కల్లోలముచెంది దైత్యగణముల్ పాటెన్. 550

క. వేగముతో ఆ బాణము
భూగర్భము సొచ్చి యేగిభోగులు బెదరన్
భోగవతిన్ గ్రుంకులుగొని
ఆగతి వేవచ్చి తూణమందున జొచ్చెన్. 551

శా. వీరాకారము కోటిభాస్కరుల దీప్తిన్ మించి భాసింపగా
సారస్పార భుజాబలమ్మునకు దిక్చక్రంబునూగాడగా
ధీరస్ఫూర్తియు వీరమూర్తియును నుద్దీపింప భీమమ్ముగా
మోరాకారము దాల్చినావుగదె రక్షోనాథు గూల్పన్ ప్రభూ! 552

క. చల్లారెను భూభారము
ఉల్లాసము చెందె లోకమూత్సాహమున్
ముల్లోకమ్ముల రాక్షస
కల్లోలమ్ముడిగె లోకకల్యాణముగన్. 553

ఆ. సాధ్వీ జనక జాత శాపమ్ముచేనయ్యె
లంక రక్తమోంస పంకిలమ్ము
భ్రష్టశోభయాచు పతిలేని సతివోలె
కాంతిహీన యగుచు కళలు తొలగె. 554

హరులు — సురలు చెందు ఆనందసందోహము

ఉ. ఘనముగ పుష్పవర్షములు కల్పకముల్ కురిపించె నీ పయన్
దణధణ దేవదుందుభులు దంచితరీతిని మ్రోగె వింటిపై
జణజణ అప్పరాంగనలు సల్పిరి నాట్యము లుత్సుకమ్మునన్
మునిజనమెల్ల ఆ దీవిజ ముఖ్యులు స్తోత్రము చేసిరెంతయున్.

ఉ. రావణు గూల్చి లోకముల రక్షణచేసితి వీవు రామ! ఓ
పావనదివ్యనామ! భవభంజనధామ! నమ న భక్త బృం
దావనకామ! సుస్మితముఖాంబుజ రామ! అటంచు భక్తిమై
ఆ వనజాసనేంద్రులు మహామనులెల్ల నుతించి చెంతయున్.

ఆ. సురలు విరులవాన కురిపించిరిలవైని
హరుల మోములెల్ల విరిసి వెలిగె
అవ్వరాంగనలును ఆడిరి పాడిరి
కమ్మదనము లొలయ గాలిపీచె. 557

ఆ. పుడమి వదలి యొడలు పులకించి ఫలియించె
కడలు విశదమౌచు కాంతిమించె
చలివెలుంగు కాచె చల్లని వెన్నెల
భాసుడుదయమందె భవ్యదీప్తి. 558

చ. అనుజుఁడు లక్ష్మణుండును అహర్పతి పుత్రుఁడు ఋక్షనాథుఁడున్
అనిలజుఁ డంగదుండును మహాబలశాలులు యూధనాథులున్
నిను వినుత్తిమి చెంతయును నీ విజయంబును చాటిరెల్లెడన్
ఘనతరశంఖనాదములు గర్జనముల్ వెనఁజేసిరుద్ధతిన్. 559

ఆత్మానుభూతి

ఉ. ఆయత బాహుదండమున బంద్రశరాసమున్ ధరించి తా
మ్రూయత నేత్రముల్ కడుదయారస పీరరసోజ్జ్వలమ్ములై
ఆ యరవింద సామ్యమును నందగ లక్ష్మణు వానరేంద్రునిన్
వాయుసుతాంగధాదులను వానరయోధుల నెల్లగాంచు ఆ
నీయసమాస రూపమును నిల్పుదు నామదియందు రాఘవా! 560

మండోదరి మొదలగు రావణుని రాణుల ఆక్రందనము

క. మండోదరి మొదలగు వా
రందఱు రావణుని రాణు లతిదుఃఖమునన్
ముందలలు పీడివడ ఆ
క్రందించుచు వచ్చిరంత ఆ రణభువికిన్. 561

ఉ. లోకములెల్ల గెల్చు అతిలోక పరాక్రమశాలివైన నీ
 వీకరణిన్ మహామహా! మహితలిగూలితె పుత్రులందఱున్
 ఆకరణిన్ గతించిరి అహా! ఇక మేమెటులుందు మంచు, ఆ
 శోకభరమ్మునన్ నతులు స్తుక్కుచు పొక్కుచు వారిరందఱున్

గీ. అరురరాజేంద్రభోగభాగ్యమ్ములంది
 వట్టుదిండుల మృదుల తల్పమ్ములందు
 పండుకొనియెడు నీ పట్టు వట్టినేల
 పండుకొందువె ఓనాధ! బడుగువోలె. 563

అగ్రజుని దృతికి విభీషణుఁడు దుఃఖించుట

చ. వెలవెలపోవు మోమున విభీషణుఁడెంతయు శోకమగ్నుడై
 జలజల అశ్రుబిందువులు జారగ కన్నులనుండి దీనతన్
 ఇలఁబడి యున్న అగ్రజు అహీన పరాక్రమశాలి గాంచుచున్
 వలవల యేడ్చి రావణుని ప్రక్కన వ్రాలె విమోహితాత్ముడై.

ఆ. సాధ్వీ సీత దెచ్చి సాధించినది ఏమి?
 వంశమునకు చేటు వచ్చెగాదె
 నాడు వినపుగాదె నా మాటలను నీవు
 దాని ఫలముగాదె దానవేంద్ర!

565

లక్ష్మణుఁడు విభీషణుని ఓదార్చుట

క. అని పొక్కు విభీషణు గని
 అనునయమున్ జేయుమంచు అనుజుని బంధన్
 జని లక్ష్మణుఁ డెంతేనియు
 అనునయ వాక్యముల తేర్చి ఆతని కనియెన్.

566

- క. జ్ఞానివిగద! నీ ఓటుల
జ్ఞానమునందంగదగునె! సానునయమరిన్
రాణుల దేటిచి రాముని
ఆనతి అన్నకును జేయు మంత్యక్రియలన్. 567
- క. అని లక్ష్మణుఁ డోదార్చిన
పినయమ్మున నిన్ గనుచు విభీషణుఁ డనియెన్
అన్యతాత్మున కతిపాపికి
అనఘా! చేయంగదగునె అంత్యక్రియలన్. 568
- శ్రీరాముని ఆనతిని విభీషణుడు రావణ సకు
అంత్యక్రియలు గావించుట
- క. మరణాంతము వైరంబని
ఎరుగవె! విను చక్రవర్తి కెటులో అటులన్
జరిపింపుము! అంత్యక్రియ
గురుభావమైనఁగ నన్నకున్ కడుభక్తిన్ 569
- మ. అని నీ వన్న విభీషణుండు చని నీ ఆజ్ఞానుసారంబు రా
వణు కాంతాజనమున్ నయొక్తివినతిన్ వారించి బోధించి రా
వణు దేహంబును చక్రవర్తి విధిమై దాహంబు గావించి తా
వినతుల్చేసి జలాంజలిచ్చి దెసనిన్ వీక్షింపవచ్చెన్ గదే. 570
- శ్రీరాముని విజయవార్తను హనుమంతుఁడు సీతాదేవికి
తెలియఁ జేయుట
- గీ. పవనజా! నీవు వే చని అవని సుతకు
మనజయంబును ధరణి రావణుండు పడుట
పినిచి రమ్మని పలుక గంభీరఫణితి
నీదు ఆజ్ఞను శిరమున నెమ్మిదాల్చి. 571

గీ. పవనజవమున ఏగి ఆ పవనసుతుఁడు
రాక్షసీగణముల మధ్య రామునెదను
ధ్యానమును జేయుచున్న ఆ ధరణితనయ
శోకసంతప్తహృదయ విశుద్ధచరితఁ
గాంచినతిచేసి వినమిత గాత్రుఁ డగుచు
ఆ ర్తి విడువమ్మ! ఈ శుభవార్త వినుమ!
పుత్రపౌత్రాత్మబంధు సమిత్రకముగ
రావణుఁడు గూఁడె రణభువి రాముచేత
రామలక్ష్మణులకు కుశలమ్ము తల్లి!

572

గీ. విజయవార్తనుదెల్పు నీ విభుఁడు పంపె
అనిన యంతన ఆ జనకాత్మజాత
పరమముదమంది ఆనందబాష్పసిక్త
నేత్రపద్మయు పులకిత గాత్రయగుచు
“ఇట్టి శుభవార్త దెలుపు నీకేమి యిత్తు
నవ్యనవరత్న ఖచితమౌ భవ్యదివ్య
హారమిచ్చిన ఋణమది తీరదోయి”
అనిన ఓ తల్లి అవని రావణుని గూల్చి
పీఠశృంగారమూర్తియై వెలుగు విభుని
అమ్మ! గాంచితి రత్నహారాదులేల!

573

గీ. అనిన ముదమంది మదిని ఆ యవనితనయ
సర్వసద్గుణశాలి! ప్రశస్తశీల!
ప్రభుని దర్శింప ఆత్మతపడుచునుంటి
విభుని కీ మాట దెలుపు నా వినతిగాగ
అనిన వేవచ్చి నీకు ఆ యనిలసుతుఁడు
విన్నవించెను జానకి విన్నవంబు.

574

గీ. యన్నిమి త్తంబు జరిగె యుద్ధాదులెల్ల
అట్టి జనాత్మజాత ఆ యవనితనయ
ప్రభులు దయచేసి మాతల్లి భవ్యశీల
గాంచెదరుగాక! అని వచ్చియించె హనుమ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

575

శ్రీరాఘవుఁడు సుగ్రీవాదుల అభినందించుట

గీ. వీరరసమొల్కు మఘరగంభీరమూర్తి
అనుజులక్ష్యులు ఆ వేళిషణుని ఇనజు
హనుమదంగద ముఖ్యయూధాధిపరులఁ
గాంచి మీదగు బాహు విక్రాంతిజేసి
రావణుఁడు గూఁడ నాచేత రణమునందు
పావనంబును శ్రావ్యంబు భవ్యమైన
నాడు చరితంబు జగతి నున్నంత దనుక
త్వచ్ఛరిత్రంబు నాచంద్రతారకముగ
శాశ్వతమ్ముగ నిల్చు విశ్వమ్మునందు
అనుచు వచ్చియించి మందస్మితాననమున
దివ్విజ నాథునివలె సభదీర్చియుంట
కంటి నా నాడు ఆ దేవగణముతోడ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

576

మాతలిని అభినందించి అంపివేయుట

గీ. అంత మాతలి నిన్నెంతో అభినుతించి
“దేవ! అనుమతి దయచేయ దేవరాజు
గనగఁబోయెద” అని భక్తి మనవిసేయ

స్వాభిగందహార్యప్రసన్నదృష్టి
అనుమతించిన ఆతండు నరిగె దివికి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

577

విభీషణ పట్టాభిషేకము

చ అనుజుని గాంచి నీచును మహాభుజులర్కజముక్షనాథులన్
అనిలజుఁ దంగదాదులును ఆతనిమంత్రిగణంబు నందఱున్
అనఘు విభీషణుంగొని మహావిభవంబున సింహాసీతిపై
ఘనభుజు నిల్పి పట్టమును గట్టుడు రాక్షసరాజ్యలక్ష్మినిన్. 578

క. అని నీ వాఙ్మోషించిన
విని వారు విభీషణేభు విభవంబెనంగన్
గొని చని లంకాసింహా
సనమున గూర్చుండఁజేసి శాస్త్రోక్తవిధిన్. 579

క. పట్టాభిషిక్తు జేసిరి
ఇట్టలముగ వాద్యహేషలెళిమిన్ మ్రోయన్
దట్టంబుగ సుమముల నా
వట్టున గురిపించినారు వానరవీరుల్. 580

క. వచ్చిన లక్ష్మణునకు మరి
వచ్చిన హరిపుంగవులకు వరమణిభూషల్
ఇచ్చెను స్వర్ణాంబరముల
ఇచ్చెను పురజనులకెల్ల ఎలమి ధనంబుల్. 581

విభీషణుడు కాసుకలతో శ్రీరాముని చూడపచ్చుట

చ. పురజనముఖ్యులున్ నవినపుంగవు లున్నతనైనికాదిపుల్
వరిజన-కోటి బంధువులు వానరమఖ్యులు వెంటనంటిరాన్
అరచముపై విభీషణు డనర్హపిభూషలు రత్నరాశులున్
వరముణిహరిముల్ గొనుచు వచ్చెను లక్ష్మణుతోడ నిన్గనన్. 582

గీ. వచ్చి సతిచేసి నీ పాదవనజములకు
పూజచేసెను సుపరత్నరాజితోడ
అతని భక్తికి మెచ్చి నీ వతని నెత్తి
కొగిటకు జేర్చి మిక్కిలి గారవించి. 583

నీతను అలంకరించి గొనితెమ్మని శ్రీరాముడు
విభీషణునకు దెల్పుట

గీ. జనకజాతను రాజ! సుస్నాతజేసి
విరజవస్త్రాధ్యగావించి విమల చరిత
తగువిధంబున మత్సన్నిధానమునకు
శీఘ్రగతి తెమ్మటంచు వచించినంత. 584

గీ. వినయమున మ్రొక్కి ఆ విభీషణుడు పోయి
తనదు రాణికి సరమకంతయును దెల్పు
ఆమె అత్యంతభక్తి ఆ అవనితనయ
అంతిపురికిని గొనివచ్చి ఆదరించి. 585

గీ. అమలమణిగణరత్నపీఠమున నుంచి
పుణ్యనతులను గాంచి ఈ పుణ్యసాధ్య
వినయభావాన స్నానాదివిధులు నెరపి
చక్క గై నేయుడనుచు ఆజ్ఞల నొనంగ. 586

సి. పుణ్యానారీజనంబులు గంధతైలాది
 సంస్కారముల జురల్ చక్క చేసి
 కనకకుంభానీత కమ్రజలమ్ముల
 అభ్యంగన స్నానమాచరించి
 రమణీయరత్నాంబరములు గట్టగ నిచ్చి
 రత్నహారాదు లలంకరించి
 కస్తూరికాది సుగంధముల్ మెయిఁబూసి
 తిలకంబు నుదుటను దీర్చిదిద్ది
 సహజసౌందర్యవతియైన జనకజాత
 లలితమౌ క్తికరత్నవల్యంకమందు
 నమువవిష్టను గావించి నఖులు గొలువ
 వేత్రహస్తులు ముందును వెనుక నడువ
 వినుతమర్యాద దెచ్చె విభీషణుండు.

587

సీతాదేవిని చూడ వానరులు సందడించుట

ఉ. వచ్చెడు సుతృపంబుగని వానరులెల్లరు సంత్రమించుచున్
 హెచ్చిన కొలుకమ్మున వహి సుతఁజూడఁగ సందడించినన్
 అచ్చపు రాజభక్తి మెయి యాష్టికపర్గము వారి నాపుచున్
 హెచ్చుగఁజేయ హెచ్చరిక తీవు విభీషణుఁగాంచి ప్రీతిపై. 588

ఉ. వానరులెల్లవారు మనవారలు గారె విభీషణా! యిటుల్
 మానితమాతృభావమున మానినిఁ జూచిన దోషమేమి? ఆ
 జానకి పాదచారిణిగ నమ్మతి వచ్చునుగాక! అంతటన్
 వానరులెల్లవార లనివార్యగతిన్ గనుగొందు రానతిన్. 589

గీ. అని హనుమంతుని గనుగొని
జనకజ గొనితెమ్ము పాదచారిణి గాగన్
గనుగొందురు మనవారలు
జననిన్ గనురీతి జనకజాతన్ సీతన్. 590

గీ. అనుచుఁ బసిచిన నీ యాజ్ఞ హనుమ యేగి
శిబిరలో నున్న ఆ మాత సీతఁగాంచి
వినయమున మ్రొక్కి- ఓ తల్లి! విభునియాజ్ఞ
పాదచారిణివై రమ్మ వరమసాధి! 591

చ. అన విని భర్తృనాజ్ఞ జనకాత్మజ పల్లకి డిగ్గివచ్చె ఆ
వనచడులెల్ల పుణ్యజనవర్గము అచ్చెరువంది చూచుచున్
గనుగొన సిట్టితల్లి త్రిజగంబుల నెందును జూడబోమటం
చును వచియించి మాతృమతిఁ జూచి నతుల్ పొనరించి రందఱున్.

శ్రీరాముఁడు సీతను నిష్కరోక్తుల నొప్పించుట

గీ. వంశవటినున్న యప్పుడు పాపబుద్ధి
రావణుఁడు వచ్చుటెఱిగి కార్యంబుపొంటె
ఛామగా సుంచినట్టి ఆ మాయసీత
మిదివి పావకగర్భస్థ విమలచరిత
సీత గైకొందు ననుచు యోచించి మదిని
వినయభావంబుతో వచ్చి వినతిచేసి
తలను వాలించి మిగులఁ గొందలము చెందు
చున్న సీతను గని ఆమె చిన్నవోవ
నిష్కరోక్తుల నొప్పించి నిందసేయ

మదిని దుఃఖించి చూచి లక్ష్మణుని గాంచి

కంఠరుద్ధాశ్రుగద్గదకంఠి యగుచు

చకితమృతౌచు నందఱాశ్చర్యమంద

చితిని బేర్పింపు మిదియె నేఁ జితిని జొత్తు

నాదు సాధ్వీత్వ మిపుడ గన్నారగనుఁడు

అనుచు వచియింప నీదగు అజ్ఞజేసి

ఓతిని వేర్పించె సౌమిత్రి చింతమునిగి

పంచ భూతాళి మిగుల సంభ్రాంతి చెందె.

593

శా. అహోకారముచేయు చెల్లరును దా మూర్తిన్ విలోకించుచో
హోహో! రాక్షసుఁ డీమెకై రణమహోద్యోగంబు గావించి తా
బాహుశక్తిని గూర్చి రావణుని దుర్వాక్యంబులన్ బల్కుచున్
అహో సాధ్వి వసుంధరా తనయనే త్యాగంబు చేయున్గదా! 594

క. అని దుఃఖాశ్రులు గార్చుచు
అనుజుం దినజుండు పవనజాంగదముఖ్యులై
మనమున దుఃఖించుచు నే
మనగన్ రేకెల్లవారు అలజడి చెందన్.

595

నీత - అగ్ని ప్రవేశము గావించుట

శా. ఈ నా నాభునిదక్క నన్యు మది నే నేనాచు చింతింపనే
ఈ నాభర్త త్రిలోకనాభుఁడగునే ఈ విశ్వరక్షాచణున్
మానాతీతగుణప్రభావదరితున్ మాంగళ్యమూర్తిన్ మదిన్
ధ్యానంబందున నిల్చి చొచ్చెదను దేవా! నన్ బరీక్షింపుమా! 596

గీ. త్రికరణంబుల - అఘమొనరింపనేని
పూత ధారుణిగర్భనంజాతనేని
సాక్షిలను వ్రతనిబ్ధసాధ్వినేని
కీ నా శీలమరసి రక్షించుగాత.

597

చ. అని శవధంబు చేసి వినయమ్మున నీకు బ్రహ్మక్షిణించి ఆ
జనకజ జాతవేదు మనసా దగఁగొల్చి స్తుతించుచున్ ప్రద
క్షిణమును జేసి భక్తివిశిష్టత మానస యోచు దాను ప్రా
హ్మణ సురసిద్ధకోటికి నమస్సులు నేయుచు, వందఁభూతముల్!
గను డిదె నా నతీత్యము జగంబులకున్ విశదంబు నేయడి.

చ. అని వినుతించి భక్తి వసుధాత్మజ చిచ్ఛును జొచ్చినంత, ఆ
కణకణ మందుటగ్ని కనకంబునుబోలె ప్రకాశమానయై
జనకజ శుద్ధ హేమమటు స్వచ్ఛతనుద్యుతి గానుపించ ఆ
వనజభవాసురేంద్రసురవర్గము వచ్చి నుతించి రా నతిన్. 599

గీ. గరుడ గంధర్వ సాధ్య కిన్నరగణంబు
యక్షరాక్షసగణము ప్రత్యక్షముగను
చదల నంటెడు పావకన్యాలలందు
జ్వలనకాంతులమించి జాజ్వల్యమాన
దేహకాంతులవెల్గు సాధ్వీమతల్లి
జనకనందిని గాంచి ఆశ్చర్యమంది
వినతులన్ జేసి గురిసిరి విరులవాన
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

600

ఆ. భూతపంచకంబు చైతన్యమును దాల్చి
జనకజాతపంటి సాధ్యయెందు
లేదు లేదు జగతి లేదంచు వచియించె
తనువు పులకరించి ధాత్రి గాంచె.

601

అనలుడు “సీత సుశీల” అని అభివర్ణించి శ్రీరామునికి
అప్పగించుట

చ. అనలుడు నైజరూపమున అందఱుఁ జూడగ వచ్చినిల్చి ఈ
జనకజ సాధుశీల కడుసాధ్య రమామణి ఈమెగాదె! ఓ
ఇనకులదీప! నీ వెలుగవే పసుధాత్మజ గొమ్ము దేవ! నా
తనువు పవిత్రమయ్యెగదె త్వత్పతి నంటుట జేసి రాఘవా! 602

గీ. ఇంతకాలము లంకలో చింతఁజిక్కి
భాయగా నున్న ఆ తల్లి మాయసీత
అంతరించెను—నాలోన అపుడు నీవు
దాచియుంచిన ఈ సీత దయనుగొనుమ!
అంత ఎఱిగిన నీ పిట్టలనగఁ దగునె? 603

చ. అని అనలుండు భక్తి వినయంబు నయంబు భయంబు దోషగా
జనకజదెచ్చి యాయగ ప్రసన్నుడవై గయికొంటి వా సతీన్
విసుతులు సేసిరందఱును వింటను మ్రోగెను దేవదుందుభుల్
ఘనముగ పుష్పవర్షములు కల్పకముల్ గురిపించె మీవయిన్.

రాముండు అందఱును గలయంగనుంగొని గంభీరముగా
నాడిన మాటలు

చ. జనకజ సాధుశీల కడుసాధ్య పవిత్ర చరిత్రయౌను నా
మనమున లేకమాత్ర మనుమానము లేదటయైన ఆమె రా

వణుని గృహఁబునందు నొకవత్సరముండుట జేసి యెల్లభూ
జనములు నెమ్మనఁబులను సంశయమందక వచ్చునంచు దా
సనలముఁ జొచ్చునప్పుడును ఆ గతినుంటిని మానమూని, ఈ
అనలుఁడు దెచ్చెగాదె యిపుడామె విశుద్ధ వవిత్రశీలమున్.
అని వచియించి కూర్మజనకాత్మజ అంకమునందు జేర్పగా
వినుతులు చేసి లెల్లరును విశ్వపిభున్ నిను జానకినతిన్. 605

గీ. నీదు వామాంకమున ధరణీతనూజ
వారిదాంతరవై ద్యుతవల్లి వోలె
స్వర్ణకాంతుజ్జ్వల తనువల్లి వెలుగ
ప్రకృతిపురుషుల మిము గాంచి పరవశించి. 606

గీ. కనుల మోదాశ్రుబిందువుల్ గ్రమ్మిగురియ
భక్తిగద్గదకంఠుడై పద్మభవుఁడు
ప్రస్తుతించెను ఇట్లు గీర్వాణఫణితి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరామచంద్ర! 607

పద్మభవుఁడు సీతాసమేతు శ్రీరామచంద్రుని
ప్రస్తుతించుట

దండకము

శ్రీ కోసలేశాత్మజాగర్భ శుక్ర్యుద్భవస్మిల ముక్తామణిం
భక్తచింతామణిం, వేదచూడామణిం, విశ్వరక్షామణిం,
జానకిమాససాంభోజమాధ్వీ రసాస్వాదనాలోల
మత్తాతినీలాంగభృంగాయమానాంతరంగం శుభాంగం

మహాకూర ఘోరాసురానీక సాంద్రాటవీ శుష్క-
 వంశావళీ దాహ దావాగ్ని కీలాయమాన ప్రపంచోగ్ర
 శస్త్రాస్త్ర విక్షేపణాత్యంత దక్షోగ్ర కోదండ
 దండాంచితోద్దండ బాహుం సుబాహుం
 మహాకాశవారాశి సంకాశ మాహేంద్రనీలాభ
 నీలాంబుజశ్యామ సుస్నిగ్ధకాంతుశ్శుజ్జ్వల
 స్నీలదేహం, విదేహం
 చతుర్వేద వేదాంగ వేదాంతవేద్యం, సువేద్యం
 నదా జ్ఞాన పై రాగ్య భక్త్యాది మార్గైకవేద్యం, నవేద్యం,
 మహారాజ యోగజ్ఞ యోగీంద్ర మౌనీంద్రగమ్యం

సుగమ్యం, నగమ్యం

త్రివేద త్రిమూర్తి త్రిశక్తి త్రిలోక త్రికాలస్వరూపం
 సురూపం, విరూపం

నిరాకార సాకార సానందరూపం చిదానందరూపం
 నదా సర్వవేదార్థ మంత్రార్థ తంత్రార్థ యంత్రార్థ శబ్దార్థ
 సర్వస్వరూపం, నరూపం

లనక్కోటి సూర్యేందు కాంతిచ్ఛటా దీప్యమానా
 ప్రమేయాదిమధ్యాంతరాహిత్యరూపం

మహాదీర్ఘబాహుశ్శుజ్జ్వలచ్ఛారుదాపం, దురూపం,
 నదాయోగి మౌనీంద్ర హృద్బద్మరంగస్థలీ సంచర
 చ్చంచరీకం, శుభాంకం

నదా భక్త బృందాంతరంగాధి వాసాసురాగం
 సురాగం, విరాగం

ధరాభారభూతాసురానీక వంశాటవీ ఘోరదావాగ్నికీలం, నలీలం

ప్రపన్నాపదాపన్నభక్తాశ్చిరతాతిలోలం, విలోలం
 సలీలావిలాసార్థమారబ్ధ సంకల్పమాత్రేణ
 ప్రాకల్పితానంతకోట్యంద విండాండ బ్రహ్మాండ
 భాండావళి పాలనా దర్శితానూన మాహేంద్రజాలం సహేలం
 సునీలాంబుజశ్యామలం కోమలం, చామలం
 చారుశృంగారగాత్రం, ప్రపుల్లాబ్జనేత్రం,
 నదా ధ్యాతృ ధ్యానైకపాత్రం, సుగాత్రం
 మహాపావవల్లీలవిత్రం, పవిత్రం
 మహావార్ధిగంభీర, మత్స్యఽతపీరం, మహాషేరుధీరం,
 మహావీర రామావతారం
 పరేశం వరేశం ధరేశం సురేశం నరేశం
 ధనేశం వనేశం ఫణిశం గణేశం
 మహేశం, రమేశం
 రఘూనామధీశం, సుసాక్షేతవానం
 లనచ్ఛారుహానం, విలాసం
 రమాభూమినాథం, త్రిలోకైకనాథం, సువైకుంఠనాథం,
 భజే రాఘవేశం. భజే జానకీశం
 భజే కీర్తిసాంద్రం, భజే రామచంద్రం
 భజే త్వాం నదాహమ్.

618

— 0 —

గీ. వనజభవుఁడిట్లు వినుతించి వినతిచేసి
 కుంభకర్ణాదిరాక్షసకొటితోడ
 రావణుని క్రూరు ఘోరాజిరంగమందు
 కూల్చి వసుధకు శాంతి చేకూర్చినావు

619

గీ. మానవాకృతిగొన్న రమాకళత్ర!
 నాడు ప్రార్థన మన్నించినావు దేవ
 దన్యతన్ గంటి త్వద్వివర్ధరృసమున
 అనుచు వచించె వేధ మోదాశ్రుతౌలుక
 రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

620

శ్రీ రాముఁడు దివ్యరూపధరు తండ్రి దశరథుని గాఁచుట
 తండ్రి ఆశీస్సులందుకొనుట

గీ. శంకరుడంత దశరథేశ్వరునితోడ
 వ్యోమయానమ్మునన్ వచ్చి వ్యోమపిథి
 నిలిచి ఓరామ! కనుమిదే నీదు జనకు
 దశరథేశ్వరు నన్న మోదమ్ముచెంది.

611

గీ. తమ్ముఁడును నీవు వసుమతీతనయతోడ
 దివ్యకాంతుల వెలుగు నాదిత్యతేజు
 తండ్రిఁ గనుగొని భక్తితాత్పర్య మెనఁగ
 నమ్రభావాన - సాష్టాంగ నతులుసేయ.

612

చ. తనిపిని నిమ్మ గన్గొని ముదమ్మునఁ గొఁగిట జేర్చికూర్చిమై
 కనుగవమోదబాష్పములు గ్రమ్మగ మేనును పుల్కరింపగా
 తనయునిగాగ నిన్నుగని ధన్యుడఁ నైతిని నీవు తమ్ముడున్
 జనకిజ సాధ్వీ మాస్నుష్యయ సౌఖ్యముతో చిరకాలముండుడి.

గీ. అనుచు దీవింప శంకరుడంత రామ!
 నిగమనూక్తుల వినుతించి నిన్ను భక్తి
 అగజతో గూడి నీదు వట్టాభిషేక

మహాము చూడంగవత్తునో మహితచరిత!
అనుచు వచియించి నీన్నెంతో అభినుతించి
శంకరుడేగె దశరథేశ్వరునితోడ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘురామచంద్ర!

614

ఇంద్రుఁడు శ్రీరాముని స్తుతించుట

గీ. దివిజవల్లభుఁడంత ఓదేవ! రామ!
భవ విరించులె నీదైన భవ్యమహిమ
తెలియలేరన్న నేనెట్లు తెలిసికొందు?
దుష్టరాక్షసశిక్షయు శిష్టరక్ష
చేయగా నెంచి స్వీయమా మాయఁబూని
అవతరించిన ఆదినారాయణుఁడవు
సర్వరాక్షసకోటి నాశమ్ముచేసి
లోకకంటకు క్రూరు త్రైలోక్యజేత
రావణుని గూల్చి భూమిభారమ్ము తీర్చి
మమ్ము రక్షింప వచ్చిన మాధవుఁడవు
నీదు దయచేతఁ ఓ దేవ! నిగమ వినుత!
స్వస్వపదపులు తొలగి అశక్తులైన
సర్వ దిక్పాలవరులు కష్టములు తొలగి
స్వస్వపదపుల నంది స్వాస్థ్యంబు గొనిరి
అంతరించిన శక్తులు ప్రాప్తమయ్యె
నిగమపదభూష! నిన్ను పర్జింపదరమె!

615

ఇంద్రుఁడు మృతవానరుల జీవింపఁ జేయుట

చ. అని వినుతించి భక్తి వినయమ్ములు దోపగ నంజలించి ఓ
యినకులదీప! చేయనది వీదయినన్ గలదేని దేవ! ఆ
జ్ఞను దయచేయుఁడన్న దివిషధ్గణవల్లభ! అట్టులేని ఈ
అని మొన నాకునై అసువులర్పణ చేసిన ఋక్షవానరూల్
పునరుపలబ్ధ జీవులయి పూర్వబలస్థితి నుండఁజేయుమా! 616

క. అని నీ వాఙ్గావించిన
వినయమ్మున ఇంద్రుఁడమృత వృష్టిన్ గురిపిం
చిన మృతవానరులెల్లరు
పునరుత్థితులై రి బ్రతికి పూర్వస్థితిమై. 617

ఆ. నిద్రనుండి లేచి నీలిచిన యట్టులా
వారలెల్ల బ్రతికి వచ్చినంత
నీవు జనకజాత ఆ వానరేంద్రుండు
అఖిలహరులు మోదమందినాడు. 618

ఆ. అబ్జభవుఁడు వహ్ని అమరేంద్రుఁ డాదిగా
వచ్చినట్టి దివిజ వర్గమెల్ల
నీకు వినతి చేసి నీ యనుమతి నంది
స్వస్వ వాహనముల చనిన - అంత. 619

విభీషణుఁడు తన ఆతిథ్యమును స్వీకరింప శ్రీరాముని
వేడుట

గీ. వినయభావంబుతో విభీషణుఁడు వచ్చి
ప్రభులు నాయెడ మిత్రభావంబు నెరపి

అనుజుతోఁ గూడ మీరభ్యంగనంపు
 స్నానమొనరించి స్వర్ణవస్త్రములు గట్టి
 హారకేయూర మకుట హారాదులెల్ల
 దాల్చి నేఁ జేయు అతిథి సత్కారములను
 అందఁ గోరెదననిన ఆనందమంది
 వినయపరుడైన ఆ విభీషణుని గాంచి.

620

చ భరతుఁడు సోదరుం డమితభక్తుఁడు మాకయి వేచియుండు తా
 నిరతము బ్రహ్మచర్యవ్రత నిష్ఠతపంబును జేయ చుండె సో
 దరుఁ డట నట్టులుండగను త్వత్కృత సత్కృతులెట్లుగాంతు ఓ
 వరగుణ! ఆదరంబుమెయి వానరరాజును సత్కరించినన్
 పరమముదమ్ము చెందెదను బాంధవభావము చూపుమన్న ఆ
 దరమొసంగంగ ఆ యినజు తత్పరివారము రత్నభూషణాం
 బరముల భక్ష్యభోజ్యముల భవ్యఫలంబులఁ దన్ని అంతటన్
 వరమణి రత్నహారముల వారిక నీకును దెచ్చియిచ్చి నన్. 621

ఉ. మెచ్చితి నీదు సత్కృతికి మెచ్చితి నీదగు భవ్యభక్తిన్
 అచ్చపు భక్తియుక్తి ఫలమైనను వత్రమొ పుష్పమైననున్
 దెచ్చినఁ జాలుగాదె! ఇటు తెచ్చితి మోక్తిక రత్నహారముల్
 ఇచ్చకు మెచ్చువచ్చె వరమిచ్చెద గొమ్ముభీషణా! అనన్
 అచ్చపు భక్తినిమ్ము హృదయమ్మున నిన్నె భజితునేననన్ 622

గీ. “తత్తథాస్తంచ” వరమిచ్చి దైత్యరాజ!
 ధర్మమార్గాన ఆచంద్ర తారకముగ
 రాజ్యమేలుము సువ్రజారాజ్యమనఁగ
 అంతమందున మోక్షమ్మునందఁగలవు.

623

- గీ. అనుచు వచించి మేమయోధ్యాపురమ్ము
చేరగావలె నీనాడె శీఘ్రగతిని
పుష్పకమ్మును గొనితెమ్మ పుణ్యపురుష!
అనుటె తడవుగ పుష్పకమ్మచట నిలిచె.

624

శ్రీరాముఁడు పుష్పకవిమానమున సపరివారముగ
బయలుదేరుట

- గీ. వానరేశ్వర కిష్కింధ వరకు నీవు
రమ్ము మాతోడ నకలనైనమ్ముతోడ
అనిన ఓ ప్రభు! నీదు పట్టాభిషేక
మహాము చూడంగ వేడుక మాకుఁ గలదు.

625

- గీ. నీదు పట్టాభిషేకమ్ము నీ పురమ్ము
స్వామి నిను గన్నతల్లి కౌసల్యమాత
వరమభక్తుని నీతమ్ము భరతుగాంచి
మరలివత్తుము మాకనుమతినిసిమ్మ!

626

- గీ. అనుచువేడిన అందుల కనుమతించి
రాక్షసేశ! విభీషణ! రమ్మునీవు
నీదు మంత్రులఁగూడి అనింద్యచరిత!
అనిన అందఱు ఆనందమందినారు
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

627

- గీ. రామ! నీవును దేవి ధరాతనూజ
అనుజుఁ డినజుండు వ్రవగనైన్యంబదెల్ల
నచివనహితుండు ఆ విభీషణవిభుఁడు

సమ్మదమ్మున అధిరోహణమ్ము నేయ
నీదు నాజ్ఞ విమానమ్ము నింగితెగనె
గాంచితిని నేను చారగణముతోడ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

628

క. మణిగణకాంతుల నంబర

మణిపోలిక వెలిగి వ్యోమమార్గము వెంటన్
అనిలమనోజవములతోఁ

జన - పుష్పక పీఠు జనకజాతన్ గనుచున్.

629

రాఘవుఁడు సీతాదేవికి ఆ యా స్థలములఁ జూపించుట

చ. ఇదె రణభూమి చూడుమిటు ఇచ్చట వాసరదైత్యకోటికిన్
కదనము ఘోరమాగతి ముఖాముఖిసాగెను పాతె నెత్తురుల్
ఇదె కను కుంభకర్ణునిని ఇచ్చట గూల్చితి ఘోరరూపునిన్
అదె కను మేఘనాదునిని అచ్చటఁ గూల్చెను లక్ష్మణుండు, నే
నిదె కనుచేప! రావణుని ఇచ్చటఁ గూల్చితి లోకకంటకున్. 630

చ. కనుమిదె వార్ధి వారధిని కట్టెను దీనిని విశ్వకర్మ స
త్తనయనలుండు నేర్పుమెయి తగ్గికి శృంగతరువ్రజమ్మునన్
వననిధి నైజరూపమున వచ్చెను నన్ను బ్రసన్నుఁడేయగా
మణిగణమిచ్చి తాఁ దరణ మార్గముదెచ్చెను ఇచ్చటే సుమీ! 631

గీ. సేతునిర్మాణ మియ్యెడఁ జేయునపుడు
విఘ్ననాయకు పూజ గావించి ముందు
శివుని రామేశు నిట ప్రతిష్ఠించినాను
మహాతు రామేశు దేవి! సమస్కరించు.

632

- గీ. ఇదిగొ కిష్కింధ కను వానరేంద్రపురము
వారిఁ గూల్చితి నిచట దుర్వారబలుని
అనుచు పుష్పక మచ్చట నావి ఇనజ!
నీదు రాణులగన మేదిసీకుమారి
మిగుల వేడుక వడుచుండె నగచరేశ!
వారి రావింపు వేవేగ వారుగూడ
పుష్పకము మీద సాకేతపురికి వత్తు. 633
- గీ. అనిన ఇనజుండు ప్రభాస్జ అరిగి తనదు
రాణులన్ దెచ్చె నపరివారమ్ముగాగ
వారలన్ గాంచి జానకి గారవించి
అధికతరమైన ఆనందమందె మదిని
పుష్పకమ్మంత ఎగిరి లా పోయె దివికి. 634
- గీ. ఇదె శబర్యాశ్రమముగను మిచటె శబరి
భక్తితో మాకు తీయని ఫలములిచ్చె
ఆమె యిచ్చట దేహదాహమ్ము చేసి
మోక్షమును గాంచె నిర్మల ముగ్ధ భక్తి 635
- ఆ. ఇదిగొ గ్రుద్రకూట మిచటె జటాయువు
నిన్ను నవహరించు నీచు దనుజు
ఎదిరి పోతునల్ని ఎనలేని బలశక్తి
ప్రాణమిచ్చె తుదకు పక్షిరాజు. 636
- గీ. ఇదె యగస్త్యుని ఆశ్రమమ్మిచటె మాని
ఇంద్రుఁ డిచ్చిన శస్త్రాదులిచ్చె మాకు
ఇదె సుతీక్ష్ణుని యాశ్రమమ్మిదిగొ యిచటె
ఆతఁడు గావించె ఆతిథ్యమధిక భక్తి. 637

ఇదిగో శరభంగు నాశ్రమమ్మిదియె గనుమ!

మహితభక్తుండు జ్ఞానియౌ మౌని యిచట

మనల పూజించి భక్తిమై వినుతి చేసి

కాయమాహుతి చేసి మోక్షమ్మునందె

638

అదిగో గౌతమి మునివల్లె లవిగో గనుమ

తరులశాఖల వల్కులాంబరము లవిగో

వంచవటి గను మదె మన వర్ణశాల

ఇచట నుంటిమి గదె పదియేండ్లు మనము.

639

చీత్రకూటమ్ము గనుమదె చీత్రశిఖరి

భరతుఁ డిచ్చటె నను జూడ వచ్చెఁగాదె!

పాపనంబై న గంగాన్రవంతి గనుమ

శ్యామలామలవారియౌ యమున అదిగో.

640

అదిగో వాల్మీకిమాసీంద్రు అశ్రమమ్ము

అమ్ముసీంద్రుని సంప్రార్థనమ్ముఁ జేసి

అచట నిర్మించె లక్ష్మణుండాశ్రమమ్ము

అందు నుంటిమి గదె ఆనందమెనఁగ.

641

యూపమాలిని ఆదె సరయూన్రవంతి

ప్రాజ్యరవివంశ రాజన్య రాజధాని

అదిగో కనుగొమ్ము! మన అయోధ్యాపురమ్ము

వందనము నేయు మానంద బాష్పమొలుక.

642

భరద్వాజుని ఆతిథ్యమును స్వీకరించుట

గీ. వచ్చినారము శ్రీ భరద్వాజమాని
అశ్రమోపాంతభూమికి అదిగో గనుమ!
ఇచట నించుక ఆగి మానీంద్రుఁ గాంచి
పోవుడము నేడ సాకేతపురికి దేవి! 643

క. అని అయ్యెడ నా పుష్పక
మును దింపిన గాంచి మిమ్ము మునివరుఁ డంతన్
ముని జనములు దను గొల్వగ
ఘనముగ స్వాగతము బలుకగా వచ్చె ప్రభూ! 644

గీ. స్వాగతము నీకు శ్రీరామ! స్వాగతమ్ము
సర్వలోకైకనాథ! సుస్వాగతమ్ము
స్వాగతము జనకరాజన్యతనయ!
స్వాగతము నీకు లక్ష్మణ! స్వాగతమ్ము. 645

గీ. అనుచు స్వాగతమును బల్కి అతులభక్తి
అశ్రమమ్ముకుఁ గొనిపోయి అమరపూజ్య
రావణాదిక తద్దుష్ట రాక్షసులను
కూల్చి వసుధకు శాంతి చేకూర్చిన పు
సర్వమరసితి నాతవశ్శక్తి జేసి. 646

గీ. దేవ! దయచేసి నాదు ఆతిథ్యమంది
నకలనైన్యమ్ముతోడ విశ్రాంతి నంది
రేపు చేడుమ మీ అయోధ్యాపురమ్ము
అనెడు మునిచంద్రు మాట కా దనగలేక. 647

చ. మునిగణపూజనీయ! మునిపుంగవ! ఉండు త్వదాజ్ఞమేర, నా
అనుజులు మాతలందఱు మహాత్మా! సుఖస్థితి నున్నవారె? మా
జనపదవాసులెల్లరకు స్వాస్థ్యమె? వగ్రహపీడలేదుగా?
వినుతచరిత్ర! రాజ్యము సుఖిషమునై తనరాడునే గదా! 648

గీ. అనఘ! నీమాతలనుజులు అఖిలజనులు
క్షేమముగ నున్నవారలు రామచంద్ర!
అమలచరితుండు భరతుండు అమరపినుత
బ్రహ్మచర్యవ్రతస్థుడై బ్రహ్మనిష్ఠ
కేవలుడవైన నిను ప్రతీషించుచుండె. 649

శ్రీరాముడు హనుమంతుని భరతునియొద్దకు బంపుట

చ. అని ముని వల్కినంత పవనాత్మజుఁగన్గొని నీవు పోయి నా
అనుజుఁడు పుణ్యశీలుఁడగు ఆ భరతున్ గని మా చరిత్రమున్
పినిచి నపి స్తరంబు వృథిపీసుతతోడుత మేము నేడె ఈ
వనచరరాజుఁగూడుకొని వచ్చుట యెల్లను దెల్పుమా వెనన్ 650

గీ. మార్గముననున్న గుహునకు మాడు రాక
కుశలమును దెల్పి ఆతని కుశల మడిగి
ముని భరద్వాజుఁ అతిథ్యమును గ్రహించి
వచ్చుచున్నట్లు దెల్పుమీ వాయుతనయ. 651

క. అని నీ వాఙ్ఘాపించిన
హనుమంతుఁడు వినతిసేసి అతివేగమునన్
జని, నీ రాకను గుహునకు
వినిపించిన అతనుమోద వివశుండయ్యెన్. 652

గీ. గుహుని వీడ్కొని చని గంధవహసుతుండు
భరతు గనుగొను వేడుక పవనగతిని
నందిగ్రామమ్ము చేరి ఆనందమెనఁగ
శాంతినిలయమ్ము భరతు నాశ్రమముగాంచి. 653

కం. సరహావము గొని చని యా
భరతున్ శ్రీరామభక్తి భరితున్ గని ఈ
భరతుని బోలిన అనుజులు
అరుదుగదా జగతిననుచు ఆతఁడు వినగన్. 654

చ. భరతకుమార! సీవెవరి భావన చేయుచునుంటివో అదే
వరచరితుండు రాఘవుఁడు వచ్చెను జానకితోడ క్షేమిమై
వరగుణ! లక్ష్మణుండు నల వానరరాజును గొల్వ నేడె ఈ
పురమును జేరవచ్చు ఘనపుష్పవిమానముతోడ గాంచుమా. 655

గీ. అనెడి శుభవార్త చెవిపడి నంతలోన
భరతుదత్యంత సమ్మోదభరితుఁడగుచు
అమితసంతోషపారవశ్యంబు చెంది
స్వప్నమానొకా! ఇది యహో సత్యమానా! 656

గీ. ఇట్టి శుభవార్త దెల్పిన యట్టి సీవు
ఎవరివాడవు? నిన్నిటు లెవరు పంపె?
దేవదూతవా! నా రామదేవు డూత
వౌదువో సీవు దెల్పుమా! అనఘచరిత. 657

గీ. ప్రభువడుండగు శ్రీరఘరాముదూత
వానరేంద్రుని మంత్రిని వాయుసుతుడ
ప్రభువు వంపగ నేనిటు వచ్చినాను
“హనుమ” అందురు నను భరతావనీశ! 658

ఉ. ఎక్కడనుండె రాఘవుడు? ఏ విధినుండెను చెప్పమోయి! నీ
వెక్కడనుండి వచ్చితి? ఏమని దెల్పెను నాప్రభూత్తమం
దిక్కడి కెట్లు వచ్చును మహీసుతతోడను తమ్ముతోడుతన్
ఆత్కడివారి దౌ చరితమంతయుఁ దెల్పవె కూర్మి పావనీ! 659

గీ. అనిన వినుమోయి! నీదగు అగ్రజన్ము
చరితమును దెల్పువాడను సంగ్రహముగ
అనుచు మదిలోన భక్తి నిన్నభినుతించి
భరతుతో నిట్లు వక్కెను పవనసుతుడు. 660

ఉ. రాముడు దండకాటవి విరాధఖరాదికదైత్యకోటి ను
ద్దామ బలంబునన్ గెడవి తాపనకోటిని గాచి బ్రోచె, ను
త్రామజు వాలిగూల్చి అట రాజును జేసె నినాత్మజన్ము, నా
రీమణిచోరుడై అపహరించిన రావణు మోరపీడు సం
గ్రామమునన్ వధించి నిజరామను జానకి నగ్నిశుద్ధ నా
భూమిజనంది వచ్చెను ప్రభుప్రవడుం డని తెల్పె సర్వమున్.

గీ. వారలిప్పుడు శ్రీ భరద్వాజమాని
ఆశ్రమమ్మున నున్నవా రతడు సేయు
సతిథినత్కారములనెల్ల అంది వత్తు
రనుచు నీదై న చరితమ్ము నంత దెలుప. 662

చ. కుశలమె రాఘవేంద్రున కకుంతపరాక్రమ శత్రుజేతకున్?
 కుశలమె జానకినతికి కోమలగాత్రి పిదేహపుత్రికిన్?
 కుశలమె తమ్ములక్ష్యణునకున్ నయశాలికి పుణ్యమూర్తికిన్?
 కుశలమె వానరేంద్రనకనూన పరాక్రమశాలిక య్యెడన్. (12)

గీ. అందఱకు రాజ! కుశలమ్మ అందఱిపుడె
 వచ్చెదరు గాదె చూచెద వచ్చువడగ
 అనుచు వచ్చింతునంత ఆ హనుమగాంచి
 కనుల నానందబాష్పముల్ గ్రమ్మి గుడియ. 664

గీ. రాఘవుఁడు నేడయోధ్యకు రాకయున్న
 అగ్నికాహతి అయియుందు నంతలోన
 నీవు రాముని రాక వినించి నాపు
 ప్రాణదానమ్ము చేసిన ప్రాణసఖుఁడ!
 ఈకు నేమితు నీ ఋణమెట్లుదీర్తు?
 రత్నహారాదులీయ దీరదు ఋణంబు
 అనుచు పవనజుగొఱిట నాదరించె
 రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 665

శ్రీరాముని రాక విని తల్లులు ఆనందపాపవశ్యము
 నందుట

గీ. జనకజాతయు అనుజ లక్ష్యణులతోడ
 నీదు రాకను విని జననీగణమ్ము
 కన్నులన్ మోదబాష్పముల్ గ్రమ్మి కురియ
 తనువు పులకలదేర చిత్తమ్మునలర

వేలమించిన ఆనందహేల మీర
నిన్నుజూడంగ ఉత్కంఠ మిన్నుముట్ట
వరవశించుచు సమ్మోద వార్ధిఁ దేలె
అంతిపురమెల్ల ఆనందమంది పొంగె
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

666

స్వాగత సన్నాహము

గీ. అంత భరతుడు శత్రుఘ్నననుజు గాంచి
పురమునందలి దేవమందిరములందు
వివిధపూజాదులను జరిపింపవలయు
అఖిల పౌరులతోడ బ్రహ్మాండముగ
స్వాగతోత్సవమునకునై చాటఁబంపు

667

మంత్రివరుఁడనైన మంత్రి సుమంత్తు తోడ
మంతసము చేసి ఆలస్యమింతలేక
మండలేశులు సకల సామంతనృపులు
దంతిరథవాజిరాజిపాదాతిదళము
నటవిదూషక గాయక నర్తకులును
సకల తూర్యాది వాద్యఘోషములతోడ
బయలు వెడలంగ ఆజ్ఞలఁ బంపవలయు.

668

గీ. రాజమాతలతో మన రాణులెల్ల
అంతిపురినుండి దతురంతయానములను
బయలువెడలంగఁ దగిన ఏర్పాటులెల్ల
చేయు మీ పని ఆజ్ఞలు చేసి తాను.

669

గీ. నీదు నిర్మలమౌరత్నపాదుకలను
 శిరమునందున దాల్చి విశిష్టభక్తి
 అమలకాషాయవర్ణవస్త్రములు దాల్చి
 గురువశిష్ఠులతోఁగూడి భరతుఁడంత
 వెడలె మంత్రులు తన వెనువెంట గొలువ
 రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

670

అయోధ్యలో పౌరుల ఆనంద సందోహము

గీ. నీదు రాకను దెల్పుచు వీధి వీధి
 పురమునందున ఘోషణ జరిపినంత
 అబ్ధి పొంగిన గతి అయోధ్యాపురమ్ము
 నింగికలెడు వేడల పొంగిపోయె
 వెల్లివిరిసెను సంతోష మెల్లయెడల
 పురజనమ్ముల మోములు విరిసిపోయె.

671

గీ. శిల్పదాతురి మెరయంగ శిల్పిగణము
 వాటముగ దీర్చియెల్ల శృంగాటకములు
 రాజవీధుల గోపుర రాజియందు
 రత్నరమణీయ మకరతోరణములై త్తి
 త వ్రతాంబన సూర్యపతాకలై త్తి
 స్వాగతోక్తుల జిలుగువస్త్రములు గట్టి
 కనులవిందుగ దివ్యశృంగారమొలుక
 లలితగతిమించె పురము నలంకరించె.

672

చ. పురమున నెల్లదిక్కులను పొక్కెను నీవటు వచ్చువార్త, క
 స్తురి వరసౌరభమ్ము వెన గమ్మున నెల్లెడఁ గ్రమ్మినట్టులన్

వరగుణు నిన్ను తమ్మువరవర్ణిని సీతను జూడవేడుకన్
 పురజనులెల్లవారు కడుమోదముతోడుత నెల్లచోట సం
 బరమున బాలవృద్ధులును బారులు బారులు గాగఁదీరుచున్
 కరమరుగైన యుత్సవము గాగ గమించిరి అందఱున్ వడిన్
 కరిషటదంతురమ్ము తరగప్రచురమ్ము రథప్రచారమున్
 వరభట నంకులమ్ము నయి భానిలె రాజవధంబదెల్ల, ను
 ద్ధురతిర వాద్య హేషములు తూర్యరవంబులు భోడుమంచు సం
 బరమును నంటగా, మధురమంజులగానము లుల్లసిల్ల, భూ
 సురవరవేదనాదములు సూరికవీంధ్రుల స్తోత్రపాఠముల్
 వరగగ మేళతాళములు పాడుచు నాడుచు నందఱాగతిన్
 పురవరబాహ్యసీమ నట బొల్పుగ నిల్చిరి త్వద్దిదృక్షమై. 673

మండలేశులు మంత్రి సామంత నృపులు
 హితులు బంధువులును పురోహితులు గౌలువ
 తలను సదృక్తి త్వత్పాదుకలను దాల్చి
 పుణ్యనరయాజులొంచితపూర్ణకుంభ
 ములను ధరియించి ఐదువల్ ముందునడువ
 అనిలతనయుండు శత్రుఘ్నఁడనుసరింప
 వచ్చె భరతుండు ఆనంద భరితుఁడగుచు
 రమ్యగుణసౌంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 674

భరద్వాజ ఆశ్రమమునుండి రాముడు బయలుదేరుట

గీ. వరతవశ్శక్తి ఆ భరద్వాజమౌని
 పంచభక్ష్యాన్నభోజ్యసంభరితమైన
 విందుచేసిన మునియిచ్చు విందునంది
 నతులు గావించి మౌని యానతిని బడసి.

- గీ. వరఃపీషణ సుగ్రీవ భల్లుకేంద్ర
వానరానీక పతులైల్లవారు గొలువ
అమ్మహాయానమధిరోహణమ్ముచేసి
బయలు వెడలితి వతివై భవమ్మెనంగ.

676

హనుమంతుడు చూపించుచుండ

పుష్పకవిమానము దివినుండి భువికి దిగుట

- చ. అదియదె దివ్యకాంతుల అహస్కరబింబమువోలె వచ్చు న
ల్లదె గనుడయ్య! పుష్పకము అందునరాఘపుండ్రుండె సీతతో
అదె కనుగొండు లక్ష్మణు అహస్కరపుత్రు విభీషణాదులన్
అదె యటుగాంచుడంచు పవనాత్మజుడల్లు వచించు నంతలోన్
అదె దిగి వ్రాలె పుష్పకము అంబరవీధి భ్రమించి భూమికెన్.

- గీ. వాహనమ్ములుదిగి యెల్లవారు నిలిచి
రాఘ విభుడదె జానకీరమణితోడ
వచ్చెగనుడంచు పరవశత్వమ్ము చెంది
చేతులెత్తుచు మ్రొక్కి జేజేలు వలికి
కన్నుగవమోదబాష్పముల్ గ్రమ్మిగురియ
“రామ రామ”న్న నీ దివ్యనామరవము
దిక్కులెల్లను నిండి ప్రతిధ్వనింప
ఉచ్చగతి నుచ్చరించిరి ఉత్సుకమున.

678

- గీ. పౌరజనముల నే నొక్క పౌరుతనయి
తనువు పులికింప తన్మయత్వమ్ము చెంది
కంటి నా నాడు మోదాశ్రుకణములొలుక
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘు రామచంద్ర!

679

భరతుఁడు పుష్పకమధిరోహించి అగ్రజునకు
సాష్టాంగ నతులుగావించి తక్కినవారిని గౌరవించుట

గీ. భరతుఁడంతట సాష్టాంగపడుచులేచి
పుష్పకము నెక్కి త్వత్పదాంభోజములకు
భక్తిసాష్టాంగనతిచేసి బాష్పజలము
కనుల గురియంగ పాదముల్ గడిగి యొత్తి
తజ్జలంబులు శిరమున దాల్చినంత
కరము ప్రేముడి తమ్ముని కౌగలించి
అంకమున జేర్చి కుశలమ్ము నడిగినావు
అంత భరతుండు వదినె సేతమ్మగాంచి
అతుల భక్తిని సాష్టాంగనతులు చేసి
తమ్ములక్షణు గాంచి మోదమ్మొనంగ
కౌగిటను జేర్చి మోదాశ్రుకణములొలుక
వానరేంద్రు విభీషణు భవ్యమతిని
కౌగిటను జేర్చి మిక్కిలి గౌరవించి.
అంగదాదుల ఎల్ల యూధాధిపతుల
హస్తచాలనములతోడ నాదరించె.

680

గీ. అవరజుండైన శత్రుఘ్నుఁ డంతవచ్చి
త్వద్వినిర్మల పాదపద్మములు గొలిచి
వినతులన్ జేసి వదినె భూతనయఁ గాంచి
భక్తిగావించి పాదాభివందనమ్ము
అగ్రజుండైన లక్ష్మణు నచటగాంచి
అమలభక్తిని పాదపద్మములకెరగె.

681

రాఘవుఁడు పుష్పకమునుండి దిగి గురువులకు—తల్లులకు
పాదాభివందనము గావించుట

ఉ. అంతట పుష్పకమ్ముదిగి అందఱ పౌరుల కూర్చి గాంచుచున్
చెంతన యున్న పూజ్యులు వసిష్ఠులవారి పదాంబుజమ్ముల
త్యంత-వినమ్రభావమున అర్చనచేసి, స్వమాతృపాదముల్
అంత సమర్పచేయవె ముద్రలు కన్నులజారి పారగన్. 682

కౌసల్య-ఆనందపారవశ్యమునందుట

చ. జలజల సశ్రుబిందువులు జారగ నిగ్గని యొత్తికొఁగిటన్
పులకలుదేర దేహమున మూర్ధము మూర్కొని ఇన్నియేండ్లకున్
కలకలలాడు నీ నగమొగమ్మును గంటిపుత్ర! నా తపః
ఫలమపు నీవ నాదుజని భాగ్యము సర్వము నీవె రాఘవా! 683

గీ. తల్లిమాటలకెంతో మోదమ్మునంది
తల్లి కైకేయి పాదపద్మముల కెరగి
అల సుమిత్రాంబ పదపద్మములకు మ్రొక్కి
ఇతరమాతల పాదమ్ములెలమి గొలిచి
నీతతో గూడ వారి ఆశీస్సులంది. 684

గీ. మండలాధీశ మంత్రి సామంతనృపులు
చేయు అభివందనమ్ములు స్వీకరించి
అందుకొంటివి పౌరాభినందనములు
రమ్యగుణసాంగ్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 685

భరతుని అభ్యర్థనము

గీ. భరతుఁడంతట త్వద్రత్నపాదుకలను
నీదు పాదాబ్జములు పట్టినీండుభక్తి

తొడిగి మోదాశ్రుబిందుల్ దొంగకనుల
దశగుణమ్ముగ ధనరత్నరాన్యములను
కోష్ఠముల నింపినాడ గైకొమ్మురామ.

686

గీ. నీకు బదులుగ సన్నాళ్లు నేను నీదు
రాజ్యమేలితి గొనుము నీ రాజ్యమీవు
అనుచువదియింప నందలు నతనిగాంచి
భరతుభక్తికి ఆనందభరితులైరి.

687

గీ. భరతుతోఁ గూడ నటనుండి తరలివెడలి
నందిగా మమ్ము వ్యోమయానమ్ముతోడఁ
జేరితివిగాదె! ప్రజలు జేజేలువెట్ట
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

688

గీ. అచట పుష్పకయానమ్ము నవతరించి
పుష్పకమ! పోయి నీ పూర్వవిభుని
ధనదు వహియింపు మికమీద ననుచువనిచి
గురువశిష్ఠులు మండలేశ్వరుల తోడ
అచట సభదీర్చియుండ నయ్యవనరమున
భరతుడేతెంచి వినయసంభ్రమము లెనఁగ.

689

ఉ. నీదగు రత్నపాదుకలు నిర్మలభక్తిని పూజచేయుచున్
నీదగు ప్రాజ్యరాజ్యమును నేనిటు లేలితి నీదునాజ్ఞ ఈ
సోదరు ప్రార్థనమ్ముగాని శుద్ధచరిత్ర! త్వదీయరాజ్యమున్
సాదరబుద్ధిగైకొనుమ! సర్వసుపర్వసురేంద్రపరాజితా!

690

రాఘవుఁడు పుష్పకమునుండి దిగి గురువులకు—తల్లులకు
పాదాభివందనము గావించుట

ఉ. అంతట పుష్పకమ్ముదిగి అందఱ పౌరుల కూర్చి గాంచుచున్
చెంతన యున్న పూజ్యులు వసిష్ఠులవారి వదాంబుజమ్ముల
త్యంత-విసమ్రభావమున ఆర్చనచేసి, స్వమాతృపాదముల్
అంత సమర్పచేయవె ముదత్రులు కన్నులజారి పారగన్. 682

కౌసల్య-అనందపాఠపశ్యమునందుట

చ. జలజల సత్రుబిందువులు జారగ నిగ్గని యొత్తికొఁగిటన్
పులకలుదేర దేహమున మూర్ధము మూర్కొని ఇన్నియేండ్లకున్
కలకలలాడు నీ నగమొగమ్మును గంటిపుత్ర! నా తపః
ఫలమపు నీవ నాదుజని భాగ్యము సర్వము నీవె రాఘవా! 683

గీ. తల్లిమాటలకెంతో మోదమ్మునంది
తల్లి కైకేయి పాదపద్మముల కెరగి
అల సుమిత్రాంబ వదపద్మములకు మ్రొక్కి
ఇతరమాతల పాదమ్ములెలమి గొలిచి
సీతతో గూడ వారి ఆశీస్సులంది. 684

గీ. మండలాధీశ మంత్రి సామంతనృపులు
చేయు అభివందనమ్ములు స్వీకరించి
అందుకొంటివి పౌరాభినందనములు
రమ్యగుణసాంగ్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 685

భరతుని ఆభ్యర్థనము

గీ. భరతుఁడంతట త్వద్రత్నపాదుకలను
నీదు పాదాబ్జములు వట్టినిండుభక్తి

తొడిగి మోదాశ్రుబిందుల్ దొరగకనుల
దశగుణమ్ముగ ధనరత్నరాన్యములను
కోష్ఠముల నింపినాడ గైకొమ్మురామ.

686

గీ. నీకు బదులుగ సన్నాళ్లు నేను నీదు
రాజ్యమేలితి గొనుము నీ రాజ్యమీవు
అనుచువదియింప నందలు నతనిగాంచి
భరతుభక్తికి ఆనందభరితులైరి.

687

గీ. భరతుతోఁ గూడ నటనుండి తరలివెడలి
నందిగా మమ్ము వ్యోమయానమ్ముతోడఁ
జేరితివిగాదె! ప్రజలు జేజేలువెట్ట
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

688

గీ. అచట పుష్పకయానమ్ము నవతరించి
పుష్పకమ! పోయి నీ పూర్వవిభుని
ధనదు వహియింపు మికమీద ననుచువనిచి
గురువశిష్ఠులు మండలేశ్వరుల తోడ
అచట సభదీర్చియుండ నయ్యవనరమున
భరతుడేతెంచి వినయసంభ్రమము లెనఁగ.

689

ఉ. నీదగు రత్నపాదుకలు నిర్మలభక్తిని పూజచేయుచున్
నీదగు ప్రాజ్యరాజ్యమును నేనిటు లేలితి నీదునాజ్ఞ ఈ
సోదరు ప్రార్థనమ్ముగొని శుద్ధచరిత్ర! త్వదీయరాజ్యమున్
సాదరబుద్ధిగైకొనుమ! సర్వసుపర్వసురేంద్రపరాజితా!

690

క. అని బహుధా ప్రార్థించిన
 విని, ఆతని సుదృఢభక్తివినయమ్ములకున్
 మనమున మెచ్చుచు మోద
 మ్మున తమ్మునినుండి రాజ్యమును గొంటివిగా. 691

ఉ. ఖండిత రాక్షసేశ్వర! అఖండపరాక్రమ! అండపిండ బ్ర
 హ్మాండములేలు నీకును మహాత్మా! మసంఖుసనెంచి చూడ. భూ
 మండల రాజ్యమెంత? ఇటు మానుషభావము నూనుదేవ! కో
 దండధరా! ప్రదండ భుజదండ పరాత్పర! రాక్షసప్రభూ! 692

క. కర్తవు, సృష్టిస్థితిలయ
 కర్తవు, బ్రహ్మాండ కోటికర్తవు, త్రిజగత్
 కర్తవు, భక్తజనావన
 కర్తవు, నీవోదుగాదె కంజదళాక్షా! 693

గీ. అతులమహిమానుభావ! మాయామనుష్య!
 భక్తవాత్సల్యమునఁ జేసి భరతుప్రార్థ
 నమ్ముమన్నించి స్వీయ రాజ్యమ్ముగొనఁగ
 భరతుఁడెంతయు ఆనందభరితుఁ డయ్యె. 694

రామూదులు మంగళ స్నానమును గావించుట

గీ. భరతునాజ్ఞను సదృశి భరితులగుచు
 నీకు ప్రతికర్మసేయంగ నిపుణులైన
 నాపితులువచ్చి శ్రుశ్రుకృంతనము చేసి
 చంపరామలతైల సంస్కారములను
 షడలముడులను సడలించి చక్కఁజేసి

మంగళస్నానవిధిని అభ్యంగనమున
జలకమాదించి వస్నీరజలమువోసి.

695

గీ. కనక వస్త్రాంగరాగ సుగంధములను
స్వర్ణమౌక్తిక రత్నభూషాగణమ్ము
రత్నకేయూరమకుట హారములుదెచ్చి
పురుష మోహన శృంగారమూర్తివైన
నీకు ప్రతికర్మ చేసిరి నిపుణులెల్ల
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘురామచంద్ర!

696

గీ. భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్నవానరేంద్ర
దైత్యరాజేంద్రులెల్ల రుదాత్త భంగి
హారకేయూర మకుట భూషాఽబరాది
వస్తువులు కట్టి తొడి పూసి వచ్చినీడు
సన్నిధానంబునందుఁ బ్రసన్నమతిని
సింహపీఠమ్ములందు ఆసీనులైరి.

697

నీతాదేవికి మంగళ స్నానము చేయించి
సఖీజనము అలంకరించుట

సీ. నఖులు నీతకు-కమ్మనంపంగి నూనెతో
తలయంటి జడలను దలఁగ జేసి
కమ్మవలపులు గొల్పు గంధపుపొదితోడ
నలినాక్షియొడలికి నలుగువెట్టి
కనకకుంభమ్ముల కమ్మని వస్నీట
జలకమ్మలార్చి కేశమ్మలొత్తి
కమ్మని అగరుధూపమ్ముల తడి యార్చి
సురభిశమల్లికానరులు తురిమి

రత్నరంజితకనకవస్త్రములు గట్టి
రత్నమౌక్తిక దివ్యహారములు వెట్టి
కమ్మపుప్పొడి అంగరాగమ్ములది
చక్కగై సేసిరెల్ల రా జనకజాత.

698

గీ. పుత్రవత్సల కౌసల్య మోదమెనగ
తారమున్నగు సుగ్రీవతరుణులకును
స్వర్ణమౌక్తిక రత్న భూషణము లిచ్చి
లలితరమణీయకనకచేలమ్ము తొసగి
చక్కముస్తాబు చేయించె నఖిలచేత
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

699

శత్రుఘ్నుని ఆజ్ఞలు

గీ. అంతపురమేగ రథము నాయత్తవరువు
అని సమంత్రునకును దెల్పి అఖిలజనులు
మండలాధీశ సకల సామంతస్యవులు
నకలనైన్యమ్ము సమధికోత్సాహ మెనగ
వ్రథులు శ్రీరాముననుసరింపంగవలయు
అనుచు శత్రుఘ్నుడందఱకాజ్ఞలిచ్చె.

700

పురాలంకరణము — పురవీధి మహాత్సవము సాగుట

గీ. రాజసౌధశ్రేణి - రత్నదండాంచిత
తమనీయసూర్యవతాకలె త్తి
పురవీధులందు నింపున్ సొంపుఁ బెంపొంద
స్వాగతవట్ట వస్త్రములగట్టి

ప్రతిగోషరద్వారభాగమ్ములందున
 భాసురపూర్ణ కుంభములు నిల్చి
 రాజమందిరసీమ - రత్నమౌక్తికజాల
 రమణీయ మకరతోరణములై త్రి
 రాజవీచుల కిడవంక రమ్యముగను
 రత్నదీపాలతోరణరాజినిల్చి
 పొలుపుమీరంగ సాకేతపురమునెల్ల
 తీర్చిదిద్దిరి దివ్యనందీప్తిమించ.

701

ఉ. స్వీయవిశేషవేషములు జిల్గుతురాయిలు దాల్చినిల్చి, అ
 త్యాయత రాజమార్గమున ఆశ్వికవర్గము వేత్రహస్తులై
 చేయ బరాబడుల్ తురగ సింధురతుంగ రథప్రణంబులున్
 సాయుధ పీఠవారమును సాగెను భోరున వాద్యమోషలున్. 702

శ్రీరామవిభుఁడు పురమేగుట

ఉ. సుందర రత్నకీలితము శుద్ధసువర్ణ వినిర్మితమ్మునున్
 సుందరరత్నదండయుత సూర్యవతాక సమంచితమ్మునై
 అందముచిందు రత్నమణిహార సుమౌక్తిక తోరణాంచిత
 న్యందనమందు నిల్పె చతురశ్వయుతమ్ము సుమంత్రుడంతటన్

గీ. అమ్మహారథ మారోహణమ్ముసేయ
 నీవు తరలిన యంతనే నింగినంటి
 పటహభేరీనినాదముల్ ప్రబలమయ్యె
 తూర్యనాదమ్ములెల్లెడఁ దోరమయ్యె
 శంఖకాహళరావముల్ సాగె దెసల.

704

సీతాదేవి - సుగ్రీవుని రాణులు బయలుపెడలుట

గీ. జానకీదేవి సుగ్రీవు రాణులబడ
అందలమ్ముల చతురంతయానములను
చెలిమికత్తెలు ఇరువంక చేరి కొలువ
భటులు గొలువంగ ఇరుక్రేవ బారుతీరి
తరలివచ్చిరి వారలుత్సవముతోడ.

705

హనుమదాదులు అలంకరించుకొని బయలుదేరుట

గీ. హనుమదంగద జాంబవదాదులెల్ల
స్నానములు చేసి విమలవస్త్రములు గట్టి
రత్న కేయూరమకుటహారములు దాల్చి
వారలందఱు గజవాజి వాహనముల
తరలినారలు నమధికోత్సాహమెనంగ.

706

సీ. భరతుండు సారథిత్వముదాల్చి రథ్యముల్

విన్నాణమున నడిపించుచుండ
లక్ష్మణుం డతిభక్తి రత్నదండాంచిత
శ్వేతాతపత్రంబు చేతఁ బట్ట
శత్రుఘ్నుఁ డమల నిశ్చల భక్తితో నిల్చి
డంబైన ఆలవట్టంబు వట్ట
ఇనజ విభీషణు లిరువంకలన్ దాము
వింజామరల్ పట్టి వీచుచుండ
వందిమాగధగణ మిరువంక నిలిచి
త్వద్గుణంబుల నెలమి స్తోత్రమ్ము నేయ
మండలాధీశ నకలసామంతస్సపులు
దండనాథులు గొలువ సుద్ధండలీల.
ఉత్సవమ్మది గొల్పె నేత్రోత్సవమ్ము

707

సీ. హయరాజిహేషలున్ హస్తీక్షింకారముల్

వాద్యమోషంబు లవ్వారిగాగ

పటహభేరీశంఖభాంకృతినాదముల్

దశదిక్కులను ప్రతిధ్వనుల నీన

పౌరజనమ్ము లాబాలగోపాలమ్ము

చేయెత్తి భక్తి జేజేలు వలుక

నర్తకీగణము విన్నాణంబుఁ జూపుచు

అందండు నిలిచి నాట్యమ్మునేయ

సురగణంబును దిక్పాలవరులు గొలువ

అమరనాథుండు పురమేగు నట్లుగాగ

రాజవిధిని నీదగురథము సాగె

రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

708

చ. సురచిరవస్త్రభూషలను సుందరులందఱు దాల్చి సౌధ గో
పురముల నిల్చి నిన్ వరమపూడుమ, పుష్కరనేత్రు, కామ సుం
దరుని వినీలగాత్రుని నుదారగభీరమనోజ్ఞమూర్తి, సుం
దరరుచిరస్మితానను ముదమ్మున గాంచుచు భక్తిమొక్కుచున్
విరులను మౌక్తికాళి కురిపించిరి దోసిఁఖలెత్తి మీ పయిన్. 709

గీ. అట్లు పురమేగి తమ అయోధ్యాపురమ్ము

రాజవీధులు గడచి దుర్గమ్ముచేరి

నర్వతోలంకృతమ్ము విశాలమైన

రాజభవనాంగణమ్మున రథముడిగ్గి.

710

గీ. రాజమర్యాద అంతఃపురమ్ముచేరి
అందుమాతల - పాదాభివందనమ్ము
చేసి అందుండి వారి ఆశీస్సులంది
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

711

భరతుఁడు సుగ్రీవాదులకు విడుదులేర్పాటు చేయుట

గీ. నీదు నాజ్ఞను భరతుఁడు నిండుభక్తి
రాక్షసేశ్వరవానరప్రభుల తెలమి
తావకోజ్వలరత్నసంతానభరిత
వస్తువాహననకల నంవత్సమృద్ధ
భవనరాజమ్ములందున వనతు లిచ్చి
తక్కువారలకెల్లను తగినయట్టి
వసతిగృహముల కల్పించి వారినిచ్చె.

712

రామపట్టాభిషేకమునకు గంగాదిపుణ్యనదీజలంబులను
హనుమదాదులు గొనివచ్చుట

గీ. భరతుఁ డామీద సుగ్రీవు వానరేంద్రు
కాంచి నవరత్న కాంచనఘటము లిచ్చి
దివ్యగంగాదిపుణ్యనదీజలమ్ము
పుణ్యచతుర్భింగతపుణ్యబలము
త్వరితగతితేరఁ బంపుమా తగినవారి
అనిన జాంబవదంగదహనుమదాది
వ్రముఖవానరవీరులఁ బంప వారు
పోయి తెచ్చిరి కలశల పుణ్యజలము
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

713

శ్రీరామ పట్టాభిషేక మహోత్సవము

గీ. గురువనిష్ఠుల ఆనతి భరతుఁ డెలమి
 శీఘ్రగతి నీదు పట్టాభిషేకమునకు
 స్పర్థరత్నాంబరాదికవస్తుచయము
 చక్రిచామరరాజలాఁచనము లెల్ల
 సిద్ధమును జేసి తెప్ప వసిష్ఠమునికి. 714

గీ. వరభరద్వాజ వాల్మీకి వామదేవ
 హరిత గౌతమ కౌశిక యాజ్ఞవల్క్య
 కణ్వగర్గాత్రి జాబాల్యగ న్త్యముఖ్య
 శిష్టమానులతోడ వసిష్ఠమాని
 నల్పి హోమాదికృత్యముల్ శాస్త్రవిధిని. 715

ఉ. సురుచిరరత్నరాజిపరిశోభితసుందరసింహపీఠిపై
 వరగుణరూపశీల వరవర్ణిని సీతను నిన్ను నిల్పి భూ
 సురవరులున్ ముసీంద్రులును సూరిజనంబులు పౌరవృద్ధులున్
 ధరణిపులున్ సుకన్యలును దానవనాథుడు వానరేంద్రుఁడున్
 సురవరులున్ దిగీశులును శూరులు మంత్రులు దండనాథులున్
 గురువరులెల్లరున్ కనకకుంభపవిత్రనదీజలమ్ములున్
 సరసవనౌషధీగణరసంబులు వారిధిపుణ్యవారి మీ
 శిరములఁబోసి యెల్లరభిషేకము చేసిరి వేదసూక్తులన్. 716

గీ. నవితృవంశ ప్రసిద్ధులౌ సార్వభౌము
 తాదలన్ దాల్చు భవ్యమా అమలవజ్ర
 రత్నకీలితిమకుటంబు రామ! నీదు
 శిష్టమందున నిల్పె వసిష్ఠమాని

భూసురాశీర్షినాదముల్ బోడుకొనగ
వాద్యమోషంబులెల్ల అవ్వారిగాగ
పరిమళముగ్రమ్ము శ్రీకల్ప తరులవిడలు
సురలు గురిసిరి తాము సంస్తుతులతోడ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

717

సీ. సౌమిత్రి గురుభక్తి న్వర్ణదండంచిత
ధవళము క్రాతపత్రంబు పట్టి
భరతశత్రుఘ్న సోదరులు దామిరువంక
పిమలంపు ఆలపట్టములు పట్టి
వానరేంద్రుడు దైత్యవల్లభుండిరుదెన
మణిదండధవళచామరలు పట్టి
అనిలాత్మజాతుండు పినతుడై త్వత్పాద
పద్మంబు లమలనదృక్తి పట్టి
కవితభక్తిని అందఱు గొలుచుచుండ
దివ్యమణిరత్నకాంతిదేదీప్యమాన
రత్నపీఠిని జానకీరమణితోడ
కాలుపు దీర్చిన నీను రామ! గొలువ రారె
గిరిజతోగూడ కైలాసగిరివిభుండు
దశదిగీశ్వరబృంద బృందారకులును
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

718

నర్తకిమణుల - నృత్యములు

ఉ. పూతపసిండి తీవలను బోలిన కోమలదేహవల్లరీ
జాతసుగంధముల్ దశదిశల్ వెన ఘుంఘుమవ్యాప్తిచేంద, అ
త్యాతత థిక్ తళాంగ్ తథిగిణాయతథిమ్ ధిమినాదపద్ధతిన్
చేతమెలర్చ నృత్యములు చేసిరి తత్సభనర్తకిమణుల్. 719

క. దిరదిర బిరబిర దిరుగుచు
మెఱపుల యొఱపులను మించు మేనులజిగ్గిమై
గరగరికల అలనట్టువ
తెరవల నాట్యమ్ములెసఁగె తియ్యమెలర్చన్. 720

అవనిజాతను జేర్చి వామాంకసీమ
మించుకాంతుల భాసించు మేఘమట్లు
దివ్యతేజో విశేషనందీ ప్తినంది
రత్నసింహాసన్ఘశ్రీరామనిన్ను
నీరజాననుఁ డిట్లు వర్ణించెభక్తి. 721

అచ్చరమచ్చెకంటుల - నాట్యములు

క. కలకలకణకింకిణులును
చరణమ్ముల నూపురముల ఝణఝణరవముల్
మూరణమ్ముల ధణధణలులు
సరిగమపదనిసలరవము సరిసరితూగన్. 722

క. అచ్చరలేమలు తమివురి
విచ్చిన ఆ నెమ్మిగముల విన్నాణమ్ముల్
అచ్చవడమెచ్చ సభ్యులు
ముచ్చటగా వివిధ నాట్యములు నల్పిరటన్. 723

శీ. నాకవైణిక తుంబుర నారదులును
తాన గానమ్ముచేసిరి వీణామీటి
అప్పరః కాంతలెల్ల నాట్యంబునేయ
పాడినారలు గంధర్వ భామినులును

సిద్ధసాధ్యులు స్తోత్రముల్ సేయభక్తి

రక్తి నీకీర్చిదాటె చారణగణము

రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

724

ఉ. వాసవ చోదితుండగుచు వాయువు దివ్యసహస్రవద్మ సం
భాసితభర్మహారము సమర్పణ సేయగ వాసవుండు దా
బాసురనవ్యదివ్యమణి భాసితహారము పాయనమ్ముగా
దోసిలిచాచి ఇచ్చెగదె తోయజబాంధవ వంశభూషణా!

725

ఉ. వచ్చిన రాజులెల్లమదవారణ వాజి మహార్థరత్నముల్
అచ్చవుమౌక్తికమ్ములువహారముగా గొనితెచ్చి భక్తిమై
ఇచ్చిరి, మండలాధిప మహీశులు మౌక్తికహారహారముల్
తెచ్చి వినములొచును. నుతించుచు కానుకవెట్టిరందఱున్.

726

గీ. ఇంద్రుఁడాదిగ నర్వదిగీశవరులు
దివ్యమణిరత్నహారముల్ దెచ్చియిచ్చి
వినయవినమిత గాత్రులై వినతిచేసి
ప్రస్తుతించిరి నిన్ను గీర్వాణభణితి.

727

ఇంద్రుఁడు శ్రీరామచంద్రుని స్తుతించుట

ఉ. రావణముఖ్య మెరతర రాక్షసకోటి వధించి లోకముల్
గావగఁ బుట్టినావుగదె కారుణీతోత్తమ! మానవుండనై
దేవ! త్వదీయ సత్కృపను దీరెను రావణబాధలెల్ల, ఓ
పావనరూప రాఘవ! అపారకృపాకర! జానక్తిప్రియా!

728

ఉ. శ్రీరమణీశ! భక్తజనశేవధి! నీకలరూపెఱుంగగా
ఏరికి శక్యమాను? నిఖిలేశ్వర! బ్రహ్మమహేశముఖ్యుల
వ్వారలె నిన్నెఱుంగరిక వాసుకిశేషభణిశ్వరాదులే
తిరుగ నీగుణంబులు నుతింపఁగఱాలరు నాకుశక్యమే.

729

గీ. నీలనీరద మాహేంద్ర నీలదేహ!
కోటిమన్మథసుందర! కోమలాంగ!
నిఖిలబ్రహ్మాండనాయక! నిగమవిసుత!
పద్మజాభవపూజితపాదపద్మ! 730

గీ. పీఠశృంగారమేరుగంభీరమూర్తి!
మానవాకృతిగొన్న రమాకళత్ర!
అవ్యయానందపూర్ణ! దివ్యావతార!
అమలగుణరత్నవార్ధి! రామావతార! 731

గీ. బహువిదంబుల నీరీతి ప్రస్తుతించి
నీకు సాష్టాంగనతిచేసి నియతభక్తి
గరుడగంధర్వయక్ష కిన్నరగణమ్ము
అమరమునులును గొల్వంగ అమరవిభుఁడు
దివ్యరథమునదానేగె దివికినంత
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర! 732

శివుఁడు శ్రీరాముని (ప్రస్తుతించుట) ప్రశంసించుట

— మానవ రూపమందిన రమాపతి! రాఘవ! మాయబూని ఈ
భాసుకులంబునందు ప్రభవంబును గాంచితిగాదె యీ గతిన్
నేను— త్వదీయ నామమును నిత్యము భావనచేయుచుందు నా
మానసవీధి, పార్యతికి మానితతావకగాధ తెల్పుదున్. 733

గీ. మధుతరమైన త్వన్నామమంత్రజపము
ధరణి జనులకు సంసారతారకమ్ము
అట్టి తావకమధుర నామామృతమ్ము

వారణాశిని నివసించు వారికెల్ల
కర్మమునఁ బోయుదవసానకాలమందు.

734

గీ. రామ! ఈ రీతి సుప్రజారంజకముగ
ప్రాజ్యతరమైన ధరణి సామ్రాజ్యమేలి
అశ్వమేధాదికములైన యజ్ఞవితతి
ఆచరించుచు లోక కల్యాణమెంచి
ధర్మదేవత నాల్గుపాదముల నిల్చి
రమ్ము నీదైన పై కుంఠరాజ్యమునకు
అనుచు వచ్చియిచ్చి నీపూజలంది శివుఁడు
గిరిజతోగూడి కైలాసగిరికి నేగ
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

735

శ్రీరాముడు వేదపండితులకు భూరిదానంబులు
గావించుట

ఉ. భాసుర రత్నముల్ కనక వస్త్రములన్ పరధేనునంతతీన్
భూసరకోటికిచ్చితివి భూములుగ్రామములున్ సువర్ణముల్
దోసికులైతి తాము పరితుష్టిని నందధనంబు ధారగా
బోసితివెర! వేదలకు భూజనులెల్లరు మెచ్చరాఘవా!

736

గీ. దాతృమూర్ధన్య! శిఖిని మాంధాతమించి
వేదవిదులకు షట్ శాస్త్రవిదులకెల్ల
దానవిద్యుక్తదశపథ దానములను
ధారవోసితి పీపు ఔదార్యమెనఁగ
భూరిదక్షిణలిచ్చుచుఁ బూజచేసి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

737

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవ విభీషణాదుల గౌరవించుట

చ. రవికులసౌర్వభౌమ! రఘురామ! సగౌరవభావసంపదన్
రవిజ విభీషణాదులకు రాజితరత్న విరాజమానమా
ప్రవిమలరత్నహారములు భాసురరత్నదుకూల వస్త్రముల్
దవలిన సఖ్యవృత్తిని ఎదన్ గదియించుచు మెచ్చి యాయవే. 738

గీ. హనుమదంగద జాంబవదాది సకల
యోధనాథులకెల్లను యోగ్యమైన
రత్నమౌక్తికహారముల నిచ్చి
గౌరవించితి గాదె ఉదారబుద్ధి. 739

హనుమదాదులకు ప్రత్యేక గౌరవము

గీ. అనిలసుతునకు మౌక్తికహారములను
అంగదునకును విమల రత్నాంగదములు
జాంబవంతున కమలవజ్రాలనరులు
ఇచ్చి మెచ్చితి వీవు ప్రత్యేకముగను. 740

గీ. అవనిజాతకు సవరత్న హారమిచ్చి
దేవి! నీ నచ్చవారికి దీని నిమ్ము
అనిన ఆ దేవి అందఱు నరసి యరసి
అనిలతనయుని దయఁగని అతని కిచ్చె. 741

గీ. అంతతో గాక నిజకంఠమందు నున్న
రమ్యమౌక్తిక దివ్యహారమ్ము దీని
అమృహదేవి విమలభావమ్ముతోడ
అంజనానందనుని మెచ్చి అతనికిచ్చె. 742

గీ. అట్టి ప్రత్యేక గౌరవమంది హనుమ
తల్లిప్రేమకు ఆనంద తన్మయత్వ
మంది కనుదోయి మోదాశ్రుకణములొలుక
తనువు పులకింప తల్లిపాదాలవ్రాలె.

743

క. తక్కిన వానరకోటికి
చిక్కని ముత్యాలనరులు చిత్రాంబరముల్
ఒక్కొక్కరి కీయగ వా
రుక్మిరి బిక్కిరిచెంది ఉబ్బిరి వేడ్కన్.

744

సుగ్రీవాదుల వీడ్కోలు

గీ. వ్యవగవల్లభ! సుగ్రీవ! భవ్యమిత్ర
అమితమై మించు భోగభాగ్యములంది
విబుధగణములు మెచ్చ వేవేల యేండ్లు
స్థిరతరంబగు కీర్తి కిష్కింధనేలి
అంతమందున రవిలోన నై క్యమగుదు
వనుచు వచియించి ఆతని ననిచి కూర్చి.

745

గీ. నత్వగుణశాలి యగు విభీషణుని గాంచి
పద్మభవవంశనంభవ! పరమభక్త
అసురరాజేంద్ర! నీవు ప్రహ్లాదువంటి
పరమభక్తుండ వౌదువు భవ్యశీల!
ఇంక నిశ్శంక అకలంక లంకకేగి
సారథరక్తిరి ఆ చంద్రతారకముగ

పాలనము చేసి తుదిని మత్పదము గందు
వనుచు వాసిని ప్రీతిమై అనిచితివు
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

746

హనుమంతునకు వరదానము

గీ. అనిలనందను గనుగొని “హనుమ నీకు
వాంఛితం బేదియైన ఆ వరమునిత్తు
వేడుకొమ్మన పాపని వినయమెసఁగ
విభుని సుమధుర నామ మీ విశ్వమందు
ఎంత కాలము వెలయునో అంతదనుక
నాదు తనువుండ వరమిమ్ము నశిననేత్ర!
అమృతమధురమ్ము నీదు నామామృతమ్ము
తనివిదీరగఁ ద్రావుచు తనియుపాఁడ.

747

గీ. అనిన ముదమంది నీవు “తథాస్తు” హనుమ!
అనుచు వరమిచ్చి మందస్మితాననమున
వవననందన! భావికల్పమ్మునందు
బ్రహ్మపదవిని గాంతు మవశ్యమనిన
స్రష్టనేనైన ప్రభు! నాదు సృష్టియందు
రామభక్తుల సృష్టింతు రాఘవేంద్ర!

748

గీ. అనుచు వచియింప ఆనందమంది నీవు
హనుమ! నా సన్నిధానంబునంద నీవు
సర్వదా యుందు వనుచు ప్రసన్నమతిని
పల్కితివి గాదె ఆతని భక్తి మెచ్చి
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

749

గుహునియెడ ఆదరభావము చూపుట

చ. సదమల భక్తియుక్తిని నిషాదవిభుండు గుహుండు వచ్చి త్వ
త్పదములవ్రాలి మ్రొక్కుచు నుపాయనమిచ్చుచు మౌక్తికమ్ములన్
పదములు పూజచేసి బహుభంగులనంస్తుతి చేయనాతనిన్
సదయుడ వాచు కూర్మిమెయి సందిటజేరిచి ఆదరించి నీ
సదమల భక్తికెంతయుఁ బ్రసన్నుడనై తిని భోగభాగ్యసం
పదలనిహమ్మునన్ బడసి ఘత్పదమందెదిపంతమందునన్. 750

గీ. అనుచు వచియించి ఎంతయు నాదరించి
రమ్యమౌక్తిక రత్నహారమ్ములిచ్చి
సఖ్యభావాన విపుల రాజ్యమ్మునిచ్చి
సదమలమైన భక్తివిజ్ఞానమిచ్చి
అనిచితివి గాదె అతని దయాసముద్ర!
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

751

ఆత్మానుభూతి

ఉ. రాజదయోధ్య-రాజసభ రత్నమయోజ్వల మండపమ్మునన్
రాజితభవ్యదివ్య- నవరత్నవినిర్మితసింహపీఠపై
రాజదమూల్య రత్నమణిరంజిత మౌక్తికహారిహార వి
భ్రాజిత వజ్రసీలమణి రత్నమహోజ్వల మౌళిదాల్చి రా
రాజులు సోదరుల్ ప్లవగరాజు పిఠీషణ ముఖ్యులున్ మహా
రాజులు మండలేశులు సురప్రకరంబును గొల్వనఘ్రులై
రాజసమొప్ప కోటిరతి రాజమనోహర దివ్యమూర్తివై
రాజిలు నిన్ను గాంచితి పురాకృత పుణ్యతపఃఫలమ్మునన్. 752

గీ. కనుల నానందబాష్పముల్ క్రమ్మికురియ
తనువు పుంకింప తన్మయత్వంబు నెంది
అనఘ రాఘవ! నీదుపట్టాభిషేక
మహాము గనుగొంటి దర్బారుమహాలులోన
కవి గణంబున నేనొక్క కవిని అగుచు
త్వచ్ఛరిత్రమ్ము లలితకావ్యమ్ము వ్రాసి
నీకు నర్పించుకొంటిని నిగమవినుత!
అందుకొంటివి నీవు దయార్ద్రదృష్టి
నాదుజన్మమ్ము దేవ ధన్యత్వమందె
నాదు భాగ్యమ్మునిండె పుణ్యంబు పండె
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

753

రామరాజ్యము

సీ. దశరథాత్మజ! నీవు ధర్మమార్గమ్మున
రాజ్యముసేయ త్వద్రాజ్యమందు
ప్రతిమానమును మూఁడు వాసలు కురియంగ
దుర్భిక్షదోషంబు దొలగిపోయె
భూదేవి తనువెల్ల పులకరించినయట్లు
బహువిధ సన్యసంపదలు మించె
ధనదాన్యవస్తు సంతతులతో నిండులు
వెండిబంగారముల్ నిండి వెలసె
ఈతి బాధలులేక ఎల్లదేశంబులు
శాంతిమై జీవన సౌఖ్యమందె

కలిమి చెలువకు ప్రతివేశ్మ నిలయమయ్యె
 లేమి యనుమాటె యెందును లేకపోయె
 త్యాగభోగై కనిలయమై ధనమువెలనె
 లోభగుణమది జగతిలో లుప్తమయ్యె.

754

ఉ. లేరు దరిద్రుల లేయెడను లేరు జరామయ రోగబాధితుల్
 లేరు నిరక్షరాస్యులును లేరు నిశాచర జార చోరులున్
 లే రెట కర్మహినులును లే రెట వంధ్యులు భర్తృహినులున్
 లే రెట నాస్తికాధములు లే రెట లోభులు నీతిబాహ్యులున్
 లే రెట లోకవంచకులు లే వెట ఊమము ఈతిబాధలున్
 శ్రీరఘరామ! భక్తజనశేషధి! నీదగు రాజ్యపాలనన్.

755

గీ. తల్లులెలుగరు తాము సంతాననష్ట
 మతివ లెలుగరు వైధవ్యమనెడి మాట
 జార చౌర్యాది వృత్తులు నడలిపోయె
 నీతిమూగన భారతజాతి నడచె.

756

గీ. స్వస్వవృత్తులు పాలించి సర్వజనులు
 చీకుచింతలు లేక నిశ్చింతవృత్తి
 పావనంబుగ గడివీరి జీవయాత్ర
 ఆప్లవంబులు శాత్రవవిప్లవములు.

757

గీ. ఆధిభౌతికమాదియౌ ఆఘలేవి
 లేక జనులెల్ల త్వద్భక్తి లీనులగుచు
 నీదు పూజాదిపేఁకులను నెరవీ యెలమి
 నీదు రూపమ్మ మదిని ధ్యానింతు రెపుడు.

758

గీ. ద్విజులు నిజకర్మ నిష్ఠమై దీప్తినంది
వేదవేదాంగ శాస్త్రాదివిద్యలందు
ప్రజ్ఞగడియించి నిరత బ్రహ్మజ్ఞులగుచు
యజ్ఞయాగాది కృత్యములూచరించి
ధర్మమార్గాన జనుల కాదర్శహుచు
నిలిచినారలు షట్కర్మనిరతు లగుచు
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

759

గీ. రామ! ఈ రీతి సుప్రజారంజకముగ
విపుల దక్షిణలిచ్చి ఋత్విజులు మెచ్చ
అశ్వమేధాధికములైన యజ్ఞవితతి
ఆచరింపవె లోకకల్యాణ మెంచి.

760

గీ. ధర్మదేవత నాల్గుపాదముల నిల్చి
రామరాజ్యముఁ బోలెడి రాజ్యమెందు
గానఁ బోమన విపులవిభ్యాతిగాంచి
ప్రాజ్యతరమైన మహిత సామ్రాజ్యమెల్ల
ఏలితివిగాదె వదునొక్క వేలయేండ్లు
రమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరఘరామచంద్ర!

761

శ్రీరఘవీరునకు జేజేలు

కవిరాజ విరాజితము.

జయజయ! రావణ సంహర! ఘోరనిశాచరమర్దన! చాపధరా
జయజయ! రాఘవ! శ్యామలవిగ్రహ! సారసలోచన!

చంద్రముఖ!

జయజయ! పీన విశాలనమున్నత చారుభుజాంతర! సారభుజా!
జయజయ! పద్మజ శర్వశచీవర సన్మునిసన్నత చారు వదా!

762

మూలిని:-

శ్లో. జయతు జయతు రామో జానకీ ప్రాణనాథః
జయతు జయతు లక్ష్మీవల్లభో లోకనాథః
జయతు జయతు రామో రావణాదీర్ఘరారిః
జయతు జయతు పుంసాం మోహనః సార్వభౌమః. 763

స్వ స్తివాచకము (భరతవాక్యము)

చ. ప్రజలకు స్వ స్తియాత! పరిపాలక నాయకులెల్ల సీతిమై
ప్రజలను నేలుగాత! బహుభాగ్యచిరాయురనామయస్థితిన్
ప్రజలు శుభంబులన్ గనుత భారతదేశము రామరాజ్యమై
సుజల సుసన్య వృక్షఫల శోభితమై అలరారుగావుతన్. 764

మంగళము :-

కోసలాత్మజా తనూజ! కోమలాంగ! మంగళం
దాసభూత పద్మజేంద్ర! దాసవారి! మంగళం
భాసమాన కోటిసూర్యభవ్యతేజ! మంగళం
భూసతీ సుతానురాగ! భూషితాంగ! మంగళం
శ్రీసతీ నివాసవక్ష! శేషశాయి! మంగళం
అసురేంద్ర రావణారి! హరివీర! మంగళం

వాసవాది దేవరక్ష! వారిజాక్ష! మంగళం

శాసితాఖిలేశ! రామ! సార్వభౌమ! మంగళం

ఫలశ్రుతి :-

పాయని భక్తి నిన్ను మది భావనచేయుచు రక్తి దీని పా
రాయణ చేయువారికి చిరాయురనామయ భోగభాగ్యముల్
శ్రీయును, త్యాగశీలమును, చిత్తవిశుద్ధియు, ధర్మబుద్ధియున్
మాయని కీర్తినిచ్చి మనుమా! గనుమా కరుణాపయోనిధీ!

సదమల భక్తిని దీనిని

చదివెడు వినువారికెల్ల సకల శుభంబుల్

సదమల భక్త్యాయుగ్మం

వదలును ఆరోగ్య భోగభాగ్యములిమ్మా!

సత్యం శివం సుందరం

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కాండాంతగద్యము

శ్రీమదాకుండ్యన్వయవైత్ర, ఆత్రేయసగోత్ర, మహాకవివేంకటకవి

ప్రపౌత్ర, జగన్నాథశాస్త్రిపౌత్ర, ఉద్దండవండితగోపాలశాస్త్రి

పుత్ర, విద్యజ్ఞనవిధేయ, ఉభయభాషాప్రవీణ-

సూర్యనారాయణశాస్త్రినామధేయ వ్రణి

తంబయిన వ్రత్యక్షరామాయణ

మహాకావ్యంబున యుద్ధ

కాండము సర్వము

సమాప్తము

ఓం శత్ సత్

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు

సుందరకాండము

తప్పొప్పుల పట్టిక

1

పుట	పద్యము	పాదము	తప్పు	ఒప్పు
27	112	4	నుచి	నుంచి
29	123	3	కావితార్థ	కామితార్థ
31	135	2	రెడు	రెండు
35	152	3	రాగలడు	రాగలండు
38	171	2	పంగర	పంకగర
„	„	3	దశకతు	దశకంతు
„	173	3	యాసీత	యీసీత
39	176	4	తనువున	తనువును
43	196	4	శ్రీరఘువేరు	శ్రీరఘువీరు
49	225	4	అనుచు	అంచు
56	258	2	సిగ్గుగెంది	సిగ్గుచెంది
58	268	2	హనుమ	హనుమా !
61	286		ప్రేముడి	ప్రేముడి
„	287	4	దక్షింప	రక్షింప
71	హెడ్డింగ్	2	రావణుద్దేశించి	రావణునుద్దేశించి

యుద్ధకాండము

98	36	3	అవ్వానండు	అవ్వానరేండు
„	37	2	ధనబు	ధనంబు
101	53	3	పరపర	పరంపర
111	99	3	చెద	చెంద
111	101	1	వసు	వసు
113	111	2	పంచ	పంచ
120	139	4	కొదల	కొందల
121	142	5	నుడి	నుండి

పుట	పద్యము	పాదము	తప్ప	ఒప్పు
„	„	14	చేయిచి	చేయించి
124	148	2	రామభుఁడు	రామవిభుఁడు
136	207	3	రణధీరు	రణధీరుల
„	208	2	వారిదం	వారిద
112	హెడ్డింగ్	1	అంకపనుని	అశంపనుని
„	211	1	డతట	డంతట
145	248	2	చెరి	చెంది
148	257	3	లా	నా
149	264	1	వేరు	మేరు
150	267	2	ముగి	ముడిగి
156	294	4	ముసలము	ముసల
158	299	2	మూర్ఛితుడ	మూర్ఛితుండ
159	303	3	సంగము	సంగతము
„	306	2	భాదణ	భాషణ
160	311	1	లనగ	లడంగ
„	312	3	జగములెల్లను	జగములనెల్లను
161	513	3	డెవడొ	డెవండొ
163	325	1	బలపాలులు	బలశాలులు
164	330	3	గమ్ముగన్	గమ్మునన్
173	377	4	కలిగుండగుచున్	కలి తుండగుచున్
177	394	1	గజనాజి	గజవాజి
181	410	1	బేయు	బేయ
182	418	4	గడపెన్	గడపెన్
185	431	2	ఇంద్రజేత	ఇంద్రవిజేత
187	435	3	తపులై	తపులై
189	442	1	శరాప	శరాస

199	491	1	వచ్చితోడ	వచ్చినతోడ
200	497	4	పెసగిగ దల	పెసగి గదల
203	511	4	ఉపదేశము	ఉపదేశము
206	526	1	కంపమొందగ	కంపమొందగ
212	554	2	మోంస	మాంస
213	559	4	వెనఁజేసి	వెనఁజేసి
215	570	4	దెస	వెస
218	578	4	లక్ష్మినిన్	లక్ష్మికిన్
223	597	3	సాధ	సాధు
„	„	4	కిల	క్కిలి
225	605	2	మందక	మందగ
„	దండకము	3	మాన	మాన
229	614	3	శంకరుడేగె	శంకరుండేగె
231	620	1	మీరభ్యంగ	మీరలభ్యంగ
„	621	8	వారిక	వారిగ
233	628	3	చారగణ	చారణగణ
236	645	3	స్వాగతము జనక	స్వాగతము నీకు జనక
237	652	4	అతను	అతఁడు
238	655	2	క్షేమిమై	క్షేమియై
240	665	5	నేమిరు	నేమిత్తు
241	669	1	మాతలతోమన	మాతలు ఆమహా
242	671	4	వేడల	మేడల
„	672	8	మించె	మించ
243	673	4	కరమరుగైన	కరమరుడైన
244	677	5	భూమికెన్	దూమికెన్
„	679	1	పౌరుషనయి	పౌరుషనయి
246	683	3	నగమొగమ్ము	నగుమొగమ్ము
„	„	3	గంటిపుత్ర	గంటిని పుత్ర !

తప్పొప్పుల పట్టిక

247	286	3	దొంగ	దొరగ
„	689	2	నీ	నీవునీ
„	690	4	పరాజితా	వందితా !
248	692	1	పరామ !	పరాక్రమ !